

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ**

**Ф. Б. Бөрібекова
Н. Ж. Жанатбекова**

**Қазіргі заманғы педагогикалық
технологиялар**

Оқулық

Алматы, 2014

*Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің «Оқулық»
республикалық ғылыми-практикалық орталығы бекіткен*

Пікір жазғандар:

С. Н. Жиенбаева – педагогика ғылымдарының докторы, профессор;
Қ. М. Мендаяхова – педагогика ғылымдарының докторы, профессор;
Н. А. Әбішев – педагогика ғылымдарының докторы, профессор.

Ф. Б. Бөрібекова, Н. Ж. Жанатбекова

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар: Оқулық. – Алматы:
2014. – 360 бет.

Еліміздің әлемдік білім кеңістігіне бағдар алуының басты өзегі – 12 жылдық білім беруге көшу мәселесі көкейкесті тақырыпқа айналды. Жаңа білім парадигмасы балаға оқу қызметінің субъектісі ретінде қарап, шығармашылық қызығушылықтары негізінде білімге құндылық бағдарын қалыптастыра отырып, танымдық, шығармашылық, рухани қажеттіліктерін қанағаттандыруды және жан-жақты дамыған, логикасы жетілген жеке тұлғаны қалыптастыруды көздейді.

Ұсынылып отырған оқулық ЖОО-ындағы болашақ мұғалімдер мен бастауыш сынып мұғалімдеріне арналады. Жаңа технологияны оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай пайдалану, оқушылардың шығармашылық сапа қасиеттерін дамытып, интеллектуалдық пәрменділігін арттыру мақсатында пайдалануға негізделеді.

ӘОЖ
КБЖ

ISBN

© Н. Ж. Жанатбекова,
Ф. Б. Бөрібекова, 2014

© ҚР Жоғары оқу орындарының
қауымдастығы, 2014

Түсінік хат

Қазіргі кезде Қазақстан Республикасында жаңа білім беру жүйесінің қалыптасуы жүріп жатыр. Осыған орай, алдыңғы қатарлы идеялар мен педагогикалық технологияларды практикалық тұрғыдан жаңарту және оларды ғылыми тұрғыда негіздеу бағытындағы жұмыстар жүргізілуде. Болашақ маман – бүгінгі студент педагогика теориясы мен практикасындағы қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың түрлерін біліп, оларды бастауыш мектептің оқу-тәрбие үдерісінде шығармашылықпен қолдануға тырысуы тиіс. Қазіргі заманғы озық технологияларды мектеп тәжірибесінде тиімді қолдану, ең алдымен, оларды терең, жан-жақты оқып-үйренуді талап етеді. Сондықтан да аталмыш курс кредиттік жүйе бойынша білім беретін мамандықтардың оқу жоспарына енгізілген.

Еліміздің әлемдік білім кеңістігіне бағдар алуының басты өзегі – 12 жылдық білім беруге көшу мәселесі көкейкесті тақырыпқа айналуда. Жаңа білім парадигмасы балаға оқу қызметінің субъектісі ретінде қарап, шығармашылық қызығушылықтары негізінде білімге құндылық бағдарын қалыптастыра отырып, танымдық және рухани қажеттіліктерін қанағаттандыруды және жан-жақты дамыған, шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыруды көздейді.

Білім беру үдерісін жаңаша ұйымдастыру оның философиялық, педагогикалық-психологиялық негіздерін, теориясы мен тәжірибесін тереңірек қайта қарауды қажет етеді. Бүгінгі философтар мен педагог ғалымдар білім беру саласында жаңа оқыту технологиялары мен әдістерін енгізумен ғана шектелмей, білім берудегі дүниетанымдық ұстанымдарды қайта қарау, рухани-адамгершілік құндылықтарға бетбұрыс жасау қажеттігін дәлелдеуде.

Қазіргі кезде оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологияларын пайдалана алу әрбір мұғалімнің біліктілігін анықтайды. Бұл курстың қоғамда алатын орны мен методологиясына негізделіп жүзеге асады. Курсты оқу студенттердің жинаған білімдерін шығармашылықты негіздеуге және курстық, дипломдық жобаны орындау кезінде ғылыми-зерттеушілік әрекетінде білімдерін қолдануға мүмкіндік береді. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған «Қазіргі заманғы педагогикалық

технологиялар» пәні бастауыш білім берудің теориясы мен практикасын меңгеруге бағыттайды.

Бастауыш сынып мұғалімдерін даярлаудың қазіргі кездегі қалыптасқан жүйесі оның құрылымын, ұйымдастырылуын, мектеп практикасымен және білім беру жүйесіндегі инновациялық үдерістермен өзара байланысын қайта қарауды талап етеді.

Бұл жоғары оқу орнында мамандар даярлаудың сапасын арттыруда мұғалім тұлғасының өздігінен дамуына, оның шығармашылық қабілетінің артуына мүмкіндік жасауды және оқу-тәрбие үдерісін жетілдіруді қамтамасыз ететін жаңа педагогикалық технологияларды пайдалану көзделеді.

Технологияны педагогикалық іс-әрекетті қайта құрудың жүйелі тұтас құралы ретінде тиімді пайдалану оқу-тәрбие үдерісінің сапасын жақсартуға, жеке тұлғаны дамыту міндеттерін шешуге септігін тигізеді.

Бүгінгі таңда педагогикалық технология мәселесі теориялық және ғылыми-қолданбалы бағыт тұрғысынан зерттеу арқауы болып отыр.

Практикалық сабақтарда білімгерлердің білігін қалыптастыру түрлі жағтығуларды орындау түрінде, іскерлік ойындарда әртүрлі рөлдер орындау барысында, білім жобаларын жасау және педагогикалық ситуацияларды модельдеу түрінде жүзеге асырылады.

Қазіргі кезде ғылыми информацияның жедел өсуіне байланысты білімгерлердің өздігінен білім алып, өздігінен оқып-үйренуі өте маңызды болып отыр.

Білімгерлердің өзіндік жұмысы туралы қорытынды жасағанда келесідей тұжырымға келуге болады: өзіндік жұмыс білімгердің тек өз белсенділігі түрінде анықталады. Әрбір өзіндік жұмысты бастар кезінде білімгер алында белгілі бір мақсат, проблема болуы қажет.

«Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар» курсы бойынша берілген өзіндік жұмысты орындау барысында әр білімгер өзінің жеке тәжірибесін пайдаланып, алған білім деңгейінде жұмыс жасайды. Өзіндік жұмысты ұйымдастыру кезінде оқытушы білімгерге арнайы тапсырма береді, ал білімгер берілген тапсырманың қажеттілігі жөнінде өз ойын бекітеді. Біріншіден, берілген тапсырманың мазмұнын талдайды, өзінің осыған дейін алған білім деңгейін саралап тапсырма мақсатын түсінеді. Екіншіден, берілген тапсырманы орындау үшін қандай амалдар керек екендігін ойластырады және

ойластырған жоспарды іске асырады, яғни тапсырманы орындайды. Үшіншіден, алған нәтижесіне талдау жасайды.

Білімгерлерге берілетін өзіндік жұмыстар дидактикалық жағынан үш түрге бөлінеді: білім алуға арналған өзіндік жұмыс; білімді пайдалануға арналған өзіндік жұмыс; теориялық материалды тексеруге арналған өзіндік жұмыстар.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне «Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар» курсы менгеруде білімнің өрінен көрінуге тілектеспіз.

Автор

1. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ОҚУ ПӘНІ РЕТІНДЕ

Жоспар:

1.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технология пәнінің объектісі, пәні, мақсаты, міндеттері.

1.2. Педагогикалық технология ұғымына жалпы түсінік.

1.3. Педагогикалық технология ұғымына ғылыми тұрғыдан берілген анықтамалар.

1.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технология пәнінің объектісі, пәні, мақсаты, міндеттері

Қазақстан Республикасы өзінің тәуелсіз мемлекет екендігін бүкіл әлемге дәлелдеді. Ендігі басты міндет – осы мемлекеттің өркендеп өсуі, халықтың әлеуметтік, экономикалық жағынан кемелденуі болып табылады. Мемлекеттің әлеуметтік, экономикалық өсіп-өркендеуінің түпқазығы – білім мен ғылым екені даусыз. Еліміздің болашақтағы дамуы, өсіп-өркендеуі, әлемдік кеңістіктегі орны білімнің бағыт-бағдарына, оның тиімділігіне байланысты болмақ.

Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы бүкіл ұлттың, елдің барлық атқару органдарының басты идеясына айланысуы тиіс екендігін Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаев атап көрсетті. Бұл білім саласына, соның ішінде білім саласының мамандарын дайындауға үлкен жауапкершілік жүктейтіні түсінікті.

Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің реформалануы қоғамның демократикалық бағытта дамуына бет алғанын айқындайды. Осыған орай, білімге деген көзқарас түбегейлі өзгеріп, оқытудың жаңа түрлері, жаңа бағыттағы мектептер пайда болып, білім мазмұнының толығымен жаңаруына алып келді. Күн тәртібінде қойылып отырған күрделі мәселелердің ішінде жас ұрпаққа білім беруді әлемдік деңгейге жеткізу үлкен орын алады. Сондай қоғамдағы түрлі бағыттағы өзгерістердің бірі – 12 жыл оқыту моделі.

Жаңа білім парадигмасы балаға оқу қызметінің субъектісі ретінде қарап, шығармашылық қызығушылықтары негізінде білімге құндылық бағдарын қалыптастыра отырып, танымдық және рухани

қажеттіліктерін қанағаттандыруды және жан-жақты дамыған, шығармашыл жеке тұлғасын қалыптастыруды көздейді.

12 жылдық жалпы орта білім берудің мақсаты – алған білімдерінің негізінде еркін баяндалатын, өзін таныта, дамыта білетін, қазіргі заманға бейімделіп, өз бетінше дұрыс шешім қабылдай алатын тұлғаны қалыптастыру.

Еліміздің болашағы жастар десек, жастардың болашағы оларды саналы тәрбиемен, сапалы біліммен қаруландырып, білімі озық елдердің әлемдік озық үлгісін өнегесін, тәжірибесін үйрететін ұстаздар қауымына жүктелген еңбегіне байланысты болмақ. Осы тұста В. Г. Белинскийдің: «...ұстаздың қолында адам өмірінің келешектегі тұтас тағдыры тұр», – деген сөзі еріксіз еске түседі. Өйткені, ұстаз – болашақтың тұтқасы, жас ұрпақты тәрбиелеу және терең де жан-жақты білім беру ісіндегі қоғамның жұрт сенген өкілі. Ол жас ұрпақ бойына білімді, әдетті, дүниетанымдылықты, өмірге деген өмірлік мақсатын қалыптастырушы басты тұлға.

Уақыт өткен сайын білім саласының әлеуметтік рөлі де нығайып келеді. Бұған дәлел – бүгінгі таңда еліміздің білім беру мекемелерінің алдында Қазақстан Республикасының 2030 жылдарға дейінгі стратегиялық дамуын жүзеге асыру, 2015 жылға дейінгі Қазақстандағы білім беру Тұжырымдамасының бекітілуі. Осы аталған құжаттардың көздеген мақсаттары бір арнаға тоғысады. Ол мақсат – білім беру мекемелерінің мамандарына еліміздің болашағы – жастарды терең біліммен сусындату, яғни бір сөзбен айтқанда бәсекеге қабілетті ұрпақ дайындау мәселесі болып табылады.

Курстың объектісі – қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың мазмұны бастауыш сыныптар мұғалімінің 050102 – БОПӨ мамандығы бойынша Қазақстан Республикасы мемлекеттік стандарты талаптарына сәйкес жоғары кәсіби білімнің құрамдасы ретінде.

Курстың пәні – 050102 – БОПӨ мамандығы бойынша ҚР мемлекеттік стандарты талаптарына сәйкес болашақ бастауыш сыныптар мұғалімдерінің педагогикалық технологияларды қолдана алуға қажетті білім, білік және дағдыларын қалыптастыру барысы.

Курстың мақсаты: болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне қазіргі заман педагогикалық технологиялары жөнінде білім беру.

Курстың міндеттері:

- «педагогикалық технология», «оқу пәндерін оқыту

технологиялары» ұғымдарына берілген анықтамаларға талдау жасау;

• Бастауыш мектептегі пәндерді оқыту барысында қолдануға болатын педагогикалық технологияларға сипаттама және талдау жасау;

Жоғары кәсіптік білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес студенттердің білім, білік және дағдыларына қойылатын талаптар:

– курстың объектісі, пәні, міндеттері мен зерттеу әдістері жайлы түсініктері болуы тиіс;

– математиканы оқыту барысында қолдануға болатын қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың түрлерін біліп, оларға сипаттама жасап, талдай алулары тиіс;

– қазіргі заманғы инновациялық технологиялар мен идеялар жөнінде өзіндік бағыт-бағдары болуы тиіс;

– белгілі бір педагогикалық технологиялар бойынша педагогикалық үдерісті тандай және құра алулары тиіс.

1.2. «Педагогикалық технология» ұғымына жалпы түсінік

Бүгінгі заманда жаңа компьютерлік технологияларды енгізумен бірге «технология» деген ұғым жиі кездеседі. XX ғасырдың 60 жылдарындағы АҚШ пен Англияда пайда болып, содан бұл термин өмір қажеттілігіне байланысты дүниежүзіне таралып кетті. Педагогикада бұл ұғым оқушылардың аз ғана күш жұмсап, ең жақсы жоғарғы нәтижеге жетудің тиімді принциптері мен әдістерін анықтауға бағытталған.

Егер материалдық өндіріс саласында еңбек затын бірте-бірте терең меңгеру негізінде еңбек өнімінің өсуіне әкелетін жаңа технологиялар жасалса, ол білім беру саласында басқаша, технологиялар ұстаз іс-әрекетінің жеке жақтарына сай жасанды, қолдан істелген конструкциялар ретінде жасалынады.

«Технология» деген термин гректің түп тамыры *techné* – өнер, шеберлік, кәсіп және *logos* – ғылым, білім деген сөздерінен шыққан. Екі түп тамырының бірлігін шеберлік туралы ғылым немесе білімді беретін деген сөзді құрайды. Ол өндірістік үдерістерді жүргізудің тәсілдері мен құралдары туралы білімдер жиынтығы.

Қазіргі уақытта «педагогикалық технология» ұғымы әр түрлі түсіндіріледі.

Жаңа педагогикалық технология деген не? Ол үшін алдымен «техника», «технология» терминдерінің мағынасын түсініп, тереңінде не жатыр, соны ақылмен аңғаруымыз қажет. Ол үшін әлемдік педагогикалық тәжірибеде «технология» ұғымының тарихына көз жүгірткеніміз жөн.

«Техника» терминінің екі мағынасы бар екені айқын:

- біріншісі – өндіріс құралдарының жиынтығы;
- екіншісі – бір істі орындағанда қолданылатын тәсілдер жинағы.

«Технология» термині сол тәсілдер жүйесі (ілім) деген мағынаны білдіреді.

«Технология» түсінігі біркелкі емес түсіндіріледі. С. Смирнов оны төмендегідей анықтайды:

- оқытуды ұйымдастыруда «форма» немесе «әдістеме» түсініктерінің синонимі ретінде (бақылау жұмысын орындау технологиясы, қарым-қатынас технологиясы);
- нақты педагогикалық жүйенің синонимі ретінде (оқытудың «дәстүрлі» технологиясы, В. В. Давыдов пен Д. Б. Элькониннің мектепке арналған жүйесі және т.б.)

Бірақ бұл түсіндірулер «технология» түсінігін ашпайды, сондықтан «білім беру технологиясы», «педагогикалық технология», «оқыту технологиясы» терминдерін қарастыру қажет. Берілген түсініктерді салыстырмалы талдау Л. А. Щукинаның еңбектерінде көрсетілген.

Көптеген уақыттар желісінде «технология» түсінігі педагогикалық ұғымдар қорнынан тыс қалып келді. Шынайы мәні («шеберлік жөніндегі ілім») педагогикалық міндеттерге: педагогикалық үдерісті сипаттау, түсіндіру, болжау, жобалау – сай келсе де, ол технократиялық тіл элементі ретінде қарастырылды.

Педагогикалық әдебиеттерде қандай да педагогикалық технологиялар сипатын айқындаушы көптеген терминдер ұштасады, мысалы: оқу-үйрену, тәрбиелеу, оқыту технологиялары, білімдендіру және дәстүрлі технологиялар, бағдарламаланған және проблемалық оқу технологиялары, авторлық технология және т.б.

Алғашқыда педагогтар «педагогикалық технология», «оқу-оқыту технологиясы» және «тәрбиелеу технологиясы» ұғымдарының өзіндік мән-мағыналарына назар аудармай келді. Ал бүгінде педагогикалық технология оқу және тәрбие аймағындағы

педагогикалық міндеттердің шешілуіне байланысты орындалатын педагог іс-әрекеттерінің бірізді жүйесі ретінде танылуда. Осыдан «педагогикалық технология» мәні «оқу технологиясы», «тәрбие технологиясы» ұғымдары мәндерімен салыстырғанда тереңдеу де ауқымдылау.

Педагогикалық технология – бұл педагогикалық әрекеттер табысына кепіл болардай қатқыл ғылыми жоба. Әрі сол жобаның дәл жаңғырып іске асуы.

Педагогикалық технология – кешенді үдеріс. Ол өз құрамына адамдарды, идеяларды, құрал-жабдықтарды, сонымен бірге жоспарлау, қамсыздандыру, бағалау және білім меңгерудің барша қырлары жөніндегі проблемалардың шешімін басқаруды қамтиды.

Педагогикалық технологиялар көп түрлі болуына қарамастан, олардың іске асуының екі ғана жолы бар. Біріншісі – теориялық негізде орындалуы (В. Б. Беспалько, В. В. Данилов, В. К. Дьяченко және т.б.), екіншісі – тәжірибе арқылы жүзеге асуы (Е. Н. Ильина, С. Н. Лысенкова, В. Ф. Шаталов және т.б.).

Сонымен, технология астарында не жатыр? Оқу технологиясы жөніндегі идея қай заманда пайда болған?

Мұндай ғылымдық мәні бар ой жаңалық емес. Кезінде оны Я. А. Коменский де дәріптеген. Ұлы педагог-ғұлама XVI ғасырда-ақ оқудың «техникалық» (яғни «технологиялық») болатынын уағыздап, оның мүлтіксіз тиімді нәтиже беретін жолдарын іздестіріп бақты. Я. А. Коменский еңбектеріне үңілсек, педагогикалық технологияға бастау берген даналық пікірлерді табамыз: «Дидактикалық машина үшін қажет нәрсе – 1) түбегейлі ойластырылған мақсаттарды; 2) сол мақсаттарға жетуге дәл икемдестірілген жабдықтарды; 3) мақсаттың орындалмауына мүмкіндік бермейтін нақты жабдықтарды қолданудың мызғымас ережелерін табуымыз керек», – делінген.

Я. А. Коменский заманынан бастап, оқуды мүлтіксіз әрекеттегі механизмге сәйкестендіру ұмтылысының талайы күні бүгінге дейін басылған емес. Кейін оқу технологиясы жөніндегі көптеген тұжырымдар толықтырылып, нақтыланылып отырды. Әсіресе, техникалық прогрестің әрқилы теориялық және практикалық қызметтер аймағына енуімен оқуды технологизацияластыру идеясы нығайып, іске асырыла бастады (П. Я. Гальперин, Н. Ф. Талызина, Ю. К. Бабанский және т.б.).

Осы заманғы дидактикада әрқилы оқу технологиялары көрініс

беріп жүр. Олардың көп түрлі болу себебі әр автор мен орындаушының педагогикалық үдеріске өзінше жаңалық қосып, технологияға өзгеріс енгізілуіне байланысты.

1.3. «Педагогикалық технология» ұғымына ғылыми түрғыдан берілген анықтамалар

В. Беспалько «педагогикалық технология дегеніміз – тәжірибеде жүзеге асырылатын белгілі бір педагогикалық жүйенің жобасы, ал педагогикалық жағдайларға сай қолданылатын әдіс-тәсілдер – оның құрамды бөлігі ғана, оқыту үдерісін жүзеге асырудың мазмұндық техникада педагогикалық ұйымдастыру мен жүзеге асырудың жобасы (алгоритмі)», – деп түсіндіреді.

Б. Т. Лихачев «педагогикалық технология – бұл оқытудың формасын, әдісін, тәсілін, тәрбиенің құралын жинақтауды анықтайтын психологиялық-педагогикалық құрылғылардың жинағы», – деген анықтама берсе, Г. К. Селевко «педагогикалық технология» түсінігін 3 аспект бойынша қарастырады:

- ғылыми: педагогикалық технология – жобаланған педагогикалық үдерісті және оқытудың әдісі мен мазмұнын, мақсатын оқытатын, педагогикалық ғылымның бөлімі;
- бейнелеулі іс-жүргізу: оқытудың жоспарланған нәтижесіне жету үшін әдістер мен құралдарды, мазмұны мен мақсатының жиынтығын бейнелейтін үдеріс;
- нақтылы іс-жүргізу: технологиялық үдерістерді жүзеге асыру, педагогикалық, әдістемелік және тұлғалық құралдарды жинақтау.

Сонымен қатар, Б. Т. Лихачев: «педагогикалық технология түпкілікті өзгермейтін механикалық құрылым емес, қайта бала мен мұғалімнің үнемі түрленіп отыратын өзара қарым-қатынасының өзегі, мазмұнды ұйымдастырушы құрылым дейді. Педагогикалық технологияның мәні – шығармашылық қабілеттің дамуы үшін қажетті жағдай туғызу».

В. В. Воронов «педагогикалық технология – бұл тиімді оқыту жүйесін құрумен айналысатын жаңа бағыт», – деп есептейді.

В. М. Шепель: «Технология – бұл өнер, шеберлік, ептілік, іскерлік, әдістердің жиынтығы, жағдайдың өзгеруі» – десе, М. Чошанов: «Технология – бұл дидактикалық жүйенің құрамды бөлігі» – деп анықтама береді.

Педагогикалық технологияларға берілген басқа да анықтамалар бар, ол: оқыту үдерісін ұйымдастыру мен жүргізуді жобалау барысындағы бірлескен педагогикалық іс-әрекеттің моделі (Монахов В. М.), барлық сабақ беру үдерісін жасаудың, қолданудың және анықтаудың жүйелі әдісі, білімді меңгерудегі техникалық және олардың өзара әрекеттерін ескеру, мазмұнын қорытындылау (ЮНЕСКО).

В. Н. Бордовская және А. А. Реанның көрсетуінше, педагогикалық технологиялар бұл білім беру үдерісіндегі ұстаздар мен оқушылардың жүйелілік іс-әрекеттеріне, мақсат-мазмұн әдістерді ұйымдастырудың белгілі бір нақтылы принциптері мен өзара байланыстылығына сай нақтылы идея негізінде жасалынады.

Г. М. Құсайыновтың есебінше, педагогикалық технология әдеттегі түсініктерден басқа. Ол мұғалімнің жоспарланған оқыту мен тәрбиелеудегі мақсаттары мен нәтижелерге жетумен сабақ беру үдерісі емес, ол кәсіби ұстаздың басшылығымен оқушылардың өзінің және өзара оқыту үдерісі, ол білім берудің мазмұны мен оқу жоспарларының бағдарламаларында ескерілген іс-әрекеттердің сол түрлерін меңгеру жұмыстарының әрбір сатыларындағы болатын өзгерістер мен қайта құру болады.

В. А. Сластенин бойынша педагогикалық технология деген: ол қатал ғылыми жоспарлау және дәлірек айтқанда, педагогикалық әрекеттің жетістігін қамтамасыз ететіндігін елестету.

Педагогикалық технология теориялық педагогика мен практика аралығында орын алып отыр. (В. Богомолов, Т. Ильин, А. Космодемьянская, М. Кларин, Ф. Янушевич сияқты ғалымдар осылай түсіндіреді.) Педагогикалық технология деп мақсаттар қою, оқу жоспары мен оқу бағдарламасын үнемі жақсартып отырудың, педагогикалық жүйелерді бүтіндей бағалаудың және ол жүйелердің тиімділігі жөніндегі ақпарат туындауына байланысты жаңа мақсаттар қоюдың тұтас үдерісін айтамыз.

Сонымен, педагогикалық технология – оқыту үдерісін түгелдей қолдану және бағалау, сол сияқты, білімді адамдар мен техника ресурстарын ескеру арқылы білімді игеру, білім берудің тиімді түріне жету үшін оларды жоспарлаудың жүйелі әдісі ретінде түсіндіріледі.

Жоғарыда аталған авторлардың пікірі бір-бірінен онша алшақтамағанымен, олар педагогикалық технологияның әртүрлі белгілеріне назар аударуды ұсынады. Қазіргі кезде оқытуда дәстүрлі

және дәстүрлі емес жаңа, дамыта оқыту әдістері пайдаланылуда. Дәстүрлі әдістің негізін сыныптың сабақ жүйесі ретінде Я. А. Коменский салса, педагогикалық жаңа әдістер 50-60-шы жылдарда пайда болып, осы заманға Л. С. Выготский, М. Н. Скаткин, Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов, Л. В. Занков тағы басқаларының идеялары жалғасты. М. Н. Скаткин: «Бастауыш сыныпта оқушыларға өз беттерімен танымдық міндеттерді шештіруді, сабақ мазмұнында берілетін материалдарды проблемалық мәселе ретінде ұсынуды құптайды. Сабақта берілетін білім мазмұнын жан-жақты ашу үшін оқушыларға тек соңғы нәтиже ғана айтылып қоймай, оның қалай жүзеге асатын жолдары түсіндірілуі тиіс» – дейді.

Ғалым дидактик В. В. Давыдов М. Н. Скаткиннің бастауыш сыныпта жаңа әдістердің енгізілуін мақұлдап, оқушылардың теориялық түсініктерін қалыптастыру мүмкіндігін, бала психикасын дамыта оқытудың тиімді шешімін табуы алға қояды. Осы тұжырымдарды мұғалімдердің озат тәжірибесімен ұштастыра отырып, қазіргі бастауыш сыныптарда білім мазмұны мен әдістерін жетілдіру мәселелері шешімін күтуде.

В. В. Давыдовтың пікірі бойынша, бастауыш сынып оқушыларына танымдық міндеттерді шештірудің жолын іздестіру арқылы шығармашылық тәжірибені меңгертуге болады. Соның нәтижесінде білім, білік және дүниеге деген көзқарас, қатынас қалыптасады. Осы жағдайда бастауыш сыныпта тәрбиелеу мен оқыту баланың жеке дара ерекшеліктерін дамытады. Ғалымдардың пікірінше, бастауыш мектептің алдындағы шешімін күтіп тұрған басты мәселелер: оқушыларды дамыта оқыту, яғни оқушыны оқу әрекетіне қалыптастыру, олардың оқуға ынтасын ояту, қызығушылығын арттыру.

В. В. Давыдов дамыта оқыту қағидасын бүтін жүйе ретінде қарастыруды ұсынады. Оқу қызметі оқу мақсаттары мен міндеттерінен, оқыту әдістерінен тұрады. Оқу әрекетіне оқу операциялары (ұғымдарды түсіндіру) оқуды игеру, бақылау, оқылтын материалдарды меңгеру дәрежесі, ал қабылдау әрекетіне дағдылар мен біліктер жатады. Оқыту технологиясын жетілдірудің психологиялық-педагогикалық бағыттарының негізгі ой-тұжырымдары төмендегіше сипатталады:

- есте сақтауға негізделген оқып-білім алудан, бұрынғы меңгергендерді пайдалана отырып, ақыл-ойды дамытатын оқуға көшу;

- білімнің статистикалық үлгісінен ақыл-ой әрекетінің динамикасының құрылым жүйесіне көшу;

- оқушыға орташа деңгейде білім беретін бағдарламадан жеке-леп саралап оқыту бағдарламасына өту.

Қазіргі кездегі Республика оқу орындары, педагогикалық ұжымдары ұсынылып отырған көпнұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар бар. Сондықтан әртүрлі оқыту технологияларын оқу мазмұны мен оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты жан-жақты маман болу мүмкін емес. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үдерісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Бақылау сұрақтары:

1. «Қазіргі заманғы педагогикалық технология» пәнінің объектісі, пәні, мақсаты мен міндеттерін саралаңыз.
2. «Технология» ұғымын түсіндіріңіз.
3. «Педагогикалық технология» ұғымына берген педагог-ғалымдардың түрлі пікірлерін сипаттаңыз.
4. «Педагогикалық технология» ұғымының мағынасын атаңыз.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Технология» ұғымын зерттеген ғалымдар

«Технология» ұғымы	Сипаттамасы
Педагогикалық түсіндірме сөздіктегі анықтамасы	
В. Даль анықтамасы	
В. П. Беспалько анықтамасы	
М. В. Кларкин анықтамасы	
Б. С. Блум анықтамасы	
т.б.	

2. «Педагогикалық технология» ұғымына анықтама берген ғалымдар:

Педагогикалық технология» ұғымы	Сипаттамасы
Б. Т. Лихачев анықтамасы	
В. П. Беспалько анықтамасы	
И. П. Волков анықтамасы	
В. М. Монахов анықтамасы	
М. В. Кларкин анықтамасы	
т.б.	

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Назарбаев Н. Ә. Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына. /Л. Гумилев атындағы Еуразия университетінде оқыған лекция. – Егемен Қазақстан, 2006, 27 мамыр
2. Назарбаев Н. Ә. Болашақтың іргесін бірге қалаймыз! / Қазақстан халқына Жолдау. – Егемен Қазақстан, 29 қаңтар 2011 жыл.
3. 2011-2020 жылдарға арналған Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2010.
4. Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы». – Астана, 2007
5. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Астана, 2006.
6. ҚР Президенті Н. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халыққа жолдауы. – Астана, 14 желтоқсан 2012 ж.
7. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
8. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М., 1995.
9. Бабанский Ю. К., Поташник М. М. Педагогикалық процесті оптималдандыру /сұрақтар мен жауаптар/. – Алматы: Мектеп, 1984.
10. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – //Қазақстан мектебі, 2001, №2.
11. Краткий справочник по педагогической технологии. Под ред. Щурковой Н. Е. – М.: Новая школа, 1997.
12. Чупрасова В. И. Современные технологии в образовании. – Владивосток, 2000.

13. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. – Бастауыш мектеп. – №3, 1999

14. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.

15. Беспалько В. П., Беспалько Л. В. Педагогическая технология: Новые методы и средства обучения // Политехнический музей. – 1989. – С.3-53.

2. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Жоспар:

2.1. Оқу-тәрбие үдерісін инновациялау – бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

2.2. «Инновация» туралы жалпы түсінік.

2.3. Инновацияны енгізудің алғышарттары мен кезеңдері.

2.4. Инновацияның негізгі қағидалары.

2.5. Білім берудің инновациялық әдістері мен технологиялары.

2.6. Инновациялық әдістердің классификациясы.

2.7. Инновациялық технологиялардың өлшемдері.

2.1. Оқу-тәрбие үдерісін инновациялау – бүгінгі күннің өзекті мәселесі

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстан-2030» Республика халқына жолдауында айқындалған негізгі басым бағыттар мен міндеттерді жүзеге асыру үшін білім мазмұнын жаңартумен қатар оқытудың өзіндік жаңа жолын, қазіргі заманғы педагогикалық технологиясын қалыптастыру – өмірдің талабы болып отыр.

Қазіргі кезеңде республиканың білім беру жүйесінің ең басты мәселесі – қазақ мектебі түлегінің білім сапасының деңгейін халықаралық дәрежеге жуықтату. Ол үшін мектепке заман талабына сай мемлекеттік білім стандартын енгізу, соған сәйкес кәсіби шеберлігі дамыған кадрлармен қамтамасыз ету, өркениетті ғылыми-әдістемелік бағытқа ынталандыру, жаңа базистік оқу жоспары мен жаңа буын оқулықтарына көшу, орта білімді ақпараттандыру, тағы сол сияқты білім беру саласында жүйелі жұмыстар атқару – еліміздегі ең маңызды әрі кезек күттірмейтін ауқымды істер.

Өткенге қарап басымызды иеміз, ертеңге қарап білек сыбанамыз демекші, бүгінгі бала – ертеңгі жаңа әлем. Демек бұрыннан қалыптасқан бағдарлама мен тәртіп ол үшін ескірген, тозған. Ал қазір ол барлық тұлғасымен жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Сондықтан оған жүйелі жәрдем беріп, ынта-ықыласын дұрыс бағыттайтын, қабілет-қасиеттерін дамытатын мектеп шаңырағы қажет.

Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне еруге бағыт алууда. Бұл оқу-тәрбие үдерісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Себебі, білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі – маңызды мәселелердің бірі.

Елбасы Н. Назарбаевтың «Қазақстан білім қоғамы жолында» деп аталатын Назарбаев Университетінде оқыған лекциясында білім сапасын арттыру жөнінде тұжырымды ой айта келіп, білім нәрімен сусындататын біздің асыл да ардақты ұстаздарымызға да үлкен міндеттерді жүктегені барлығымызға мәлім. Ендеше келешекте Қазақстанның ғарыштап дамуына өз үлесін қосатын бүгінгі ұрпақ ертеңгі азамат болғандықтан, оқу-тәрбие үдерісін жаңартып, білім сапасын арттыру – оқытушылар құзырындағы өте үлкен жауапты іс.

XXI ғасырда қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім беру саласында төмендегідей міндеттерді шешу көзделіп отыр. Олар: білім сапасын көтеру компьютерлендіру, интернет, компьютерлік желі, электронды және телекоммуникация, электронды оқулықтар даярлау. Бұлардың оқушылардың қазіргі заман талабына сай білім алуына, білік сапасын көтеруге тигізетін әсері мол. Жаңа электронды оқулықтардың дүниеге келуімен берілетін білім мазмұны да өзгерері сөзсіз. Болашақта әр оқушы компьютерлік технология арқылы интернет, электронды желі, электронды почта арқылы дүниежүзілік білім әлеміне еніп, онда өзінің қажетін өтейтін білімді толығымен алуға, қажетті ақпараттық мәліметтерді ғылым саласына байланысты озық тәжірибелерді, осы мәселенің шетелдегі жағдайымен танысуына толық мүмкіндік туады.

Қазақстан Республикасы 2015 жылға дейінгі білім беру тұжырымдамасының түбегейлі мақсаты да әлемдік өркениетке сай сапалы білім беру және ақпараттық интеллектуалдық ресурстарды өз бетімен ала алатын, талдай білетін, идея бере алатын, ылғи даму үстінде болатын, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлға қалыптастыру болып отыр.

Қоғамды ілгері дамытатын күш білім десек, болашақтың иегері – жас ұрпақты санала да білімді етіп тәрбиелеу ұстаздардың қолында. Осы тұрғыда Л. Гумилев атындағы Еуразия университетінде елбасы

Н. Назарбаевтың «Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына» – атты тақырыпта оқыған лекциясында: «Мұғалімдердің жаңа ұрпағы білім деңгейі жөнінен әлдеқайда жоғары болуы керек. Ол үшін формацияның педагогы қажет,» – деген. Қазіргі мұғалім:

1. Педагогикалық үдерісте жүйелі жұмыс істей алатын;
2. Педагогикалық өзгерістерге тез төселгіш;
3. Жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын;
4. Оқушымен ортақ тіл табыса алатын;
5. Білімді, шебер, іскер болуы тиіс.

Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекеттің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі – маңызды мәселелердің бірі. Ал ғылым мен техниканың жедел дамыған, мәліметтер ағыны күшейген ХХІ ғасырда жан-жақты дамыған шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыру мектептің басты міндеті болып саналады.

Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үдерісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді.

2.2. «Инновация» туралы жалпы түсінік

Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойылып отырған міндеттердің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру. Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде.

«Инновация» ұғымын қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген. Мысалы, Э. Роджерс инновацияны

былайша түсіндіреді: «Инновация – нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея». Майлс: «Инновация – арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз» – дейді.

Ендеше «инновация» ұғымы – педагогикалық сөздік қорына ежелден енген термин. Ол кейбір ғалымдардың еңбектерінде «жаңа», «жаңалық енгізу», деп көрсетілсе, кейбіреулер оны «өзгеріс» деген терминмен анықтайды.

«Инновация» деген сөз – латынның «*novis*» жаңалық және «*in*» енгізу деген сөзінен шыққан, ал оның қазақша аудармасы «жаңару, жаңалық, өзгеру» деген мағынаны білдіреді.

Инновация термині қазіргі білім берудің теориясы мен тәжірибесінде кеңінен қолданылып жүр. Бірақ ғылымда бұл терминнің нақтылы анықтамасы белгілі бір категория ретінде берілмеген. Берілетін анықтамалардың көпшілігі бұл ұғымды кеңінен терең таныта алмайды. Инновацияны «Білім беру жүйесіндегі жаңалық енгізу» деп айтсақ, оның мағынасын тарылтқан болар едік.

«Инновация» ұғымы ең бірінші XIX ғасырда мәдениеттанушылардың зерттеуінен пайда болды, яғни бір мәдениет түрлерін екінші ел мәдениетіне енгізу дегенді білдіреді және бұл ұғым этнографияда әлі күнге дейін сақталған.

Инновация аударғанда жаңа, жаңалық, жаңарту дегенді білдіреді дедік. Яғни, С. Ожегов сөздігіне сүйенсек, инновация бірінші рет шыққан жасалған, жуық арада пайда болған, бұрынғының орнын басатын, алғаш ашылған, бұрыннан таныс емес енгізілген жаңалық болып шығады. Инновация ұғымын әр елде әртүрлі түсінген. Кейбір мемлекеттерде (АҚШ, Нидерланды) бұл термин кең тараған. Ал, Арабия, Жапония тәріздес мемлекеттерде кезіктіру мүмкін емес. Сондықтан әр елде бұл құбылысқа қандай көзқарас қалыптасқанын анықтау мақсатымен ғылыми-педагогикалық, техникалық, саяси әдебиеттер мен баспа беттерін зерттей келе, Ресейде, шетелдерде, ТМД елдерінде, Қазақстанда «инновация» ұғымына көптеген анықтамалар берілгенін көреміз.

Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үдеріс деп отырғанымыз – білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсынады.

Н. Нұрахметов «инновация» білімнің мазмұнында, әдістемеді, технологияда, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда көрініс табады деп қарастырып, өзінің жіктемесінде инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөледі: жеке түрі (жеке-дара, бір-бірімен байланыспаған); модульдік түрі (жеке-дара кешені, бір-бірімен байланысқан); жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын).

«Инновация» сөзі – қазіргі уақытта барлық өндіріс, медицина, техника салаларында өте жиі қолданып жүрген термин. Қазір бұл сөз «жаңа, өзгеру, жаңаша» деген мағынаны білдіреді және дәл қазіргі жаңа заманға да «жаңа, жаңаша өзгерудің» мазмұны терең және анық екендігі белгілі. Бұл әдістеменің негізінде үйренушінің дербес қабілеті, белсенділігін қалыптастыру, оқыту материалдарын өзінше пайдалану арқылы танымдық белсенділігін арттыру алға шығады.

2.3. Инновацияны енгізудің алғышарттары мен кезеңдері

Оқу-тәрбие үдерісінде инновациялық педагогикалық жаңалықтарды енгізудің **IV кезеңін бөліп көрсетуге болады:**

I кезең: Жаңа идеяны іздеу. Ақпараттандыру және инновацияларды ұйымдастыру, жаңалықтарды іздестіру.

II кезең: Жаңалықтарды ұйымдастыру. Оқу-тәрбие үдерісінде жаңалық енгізулерді алғашқы байқаудан өткізу.

III кезең: Жаңалықтарды енгізу. Оқу-тәрбие үдерісінде инновациялық әдіс-тәсілдерді пайдалану.

IV кезең: Жаңалықтарды бекіту. Оқу-тәрбие үдерісінде енгізілген жаңалықтардың нәтижесін бағалау.

Бүкіл дүниежүзілік білім беру кеңістігіне кіру мақсатына қазіргі кезде Қазақстанда білімнің жаңа жүйесі құрылуда. Бұл үдеріс педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үдерісіне нақты өзгерістер енгізумен қатар елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы білім беру қызметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауды, жастардың шығармашылық қабілетін дамытуды, мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.

Жаңа педагогикалық технологиялар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға көмектеседі.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиямен жұмыс істеу үшін төмендегідей алғышарттар қажет:

- оқу үдерісін интенсивтендіруді жаппай қолға алу;
- оқушылардың сабақтастығын болдырмау шараларын кешенді түрде қарастыру.

Оның ғылыми-әдістемелік, оқыту-әдістемелік, ұйымдастырушылық себептеріне үнемі талдау жасап, назарда ұстау, жаңа буын оқулықтарының мазмұнын зерттеп-білу пәндік білім стандартымен жете танысу, білімді деңгейлеп беру технологиясын меңгеру арқылы оқушыларға білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде игертуге қол жеткізу, оқыту үдерісін ізгілендіру мен демократияландыруды үнемі басшылыққа алу қажет.

Оқытудың инновациялық технология бойынша әдістемелік жүйесі сапалы нәтижеге жеткізуге мүмкіндік беретін танымдық іс-әрекеттер түрлерінің мазмұнымен тікелей байланысты. Сондықтан инновациялық әдіс-тәсілдерді оқыту үдерісіне енгізу барысында танымдық іс-әрекеттер түрлерінің мазмұнын, белгілі деңгейде белсенділігін көздейді. Осы екі үдерісінің өзара сапалы нәтижесінде оқушының өз ісіне сенімділігін, жауапкершілік сезімін, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру мақсатын жүзеге асыруға жағдай туғызатын оқытудың инновациялық негізгі түрлері анықталады.

Инновациялық үдерістің негізі – жаңалықтарды қалыптастырып жүзеге асырудың тұтастық қызметі. Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады.

Білім сапасын арттырудағы жаңа инновациялық технологияларды оқып, үйреніп, сараптай келе, мынадай тұжырым жасауға болады:

- оқушылардың білім, білік сапасын арттырудағы жаңа инновациялық технология түрлері сан алуан, оларды таңдау және одан шығатын нәтиже оқытушының кәсіби біліктілігіне тікелей байланысты;
- жаңа инновациялық технологияларды енгізу жүйелі әрі мақсатты түрде жүргізілгенде ғана жетістікке жетуге болады;
- жаңа инновациялық оқыту технологияларын енгізу барысында әрбір оқу орнының материалдық-техникалық базасының бүгінгі талапқа сай еместігі, әрі жетіспеуі, кадрлық әлеуеттің төмендігі көп кедергі жасайды.

Қазіргі жас ұрпақтың саналы да сапалы білім алуының

бірден-бір шарты – оқу орындарындағы білім беру үдерісіне жаңа инновациялық технологияларды енгізу екендігі сөзсіз түсінікті. Сондықтан ғылыми-техникалық прогрестен қалыспай, жаңа педагогикалық инновацияларды дер кезінде қабылдап, өңдеп, нәтижені пайдалана білу – әрбір ұстаздың негізгі міндеті болып табылады. Біздің ойымызша, оқу орындарында инновациялық басқару жүйесін енгізіп, оны жүзеге асыру – міндет.

Қорыта келгенде, жаңа инновациялық педагогикалық технологияның негізгі, басты міндеттері мынадай:

- әрбір білім алушының білім алу, даму, басқа да іс-әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу;
- білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеде тәрбиелеу;
- өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, дамыту;
- аналитикалық ойлау қабілетін дамыту.

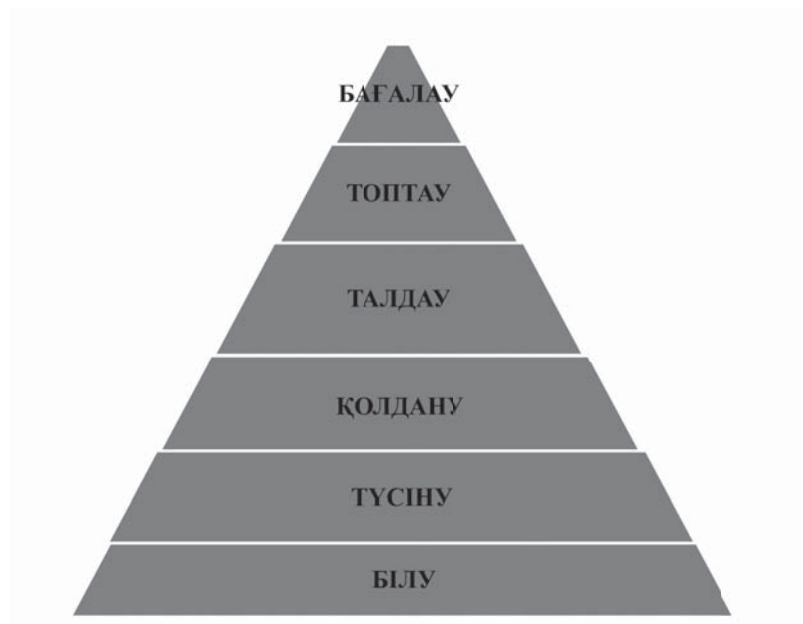
2.4. Инновацияның негізгі қағидалары

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың педагогикалық негізгі қағидалары: балаға ізгілік тұрғысынан қарау; оқыту мен тәрбиенің бірлігі; баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту; баланың өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгеру; баланың танымдылық және шығармашылық икемділігін дамыту; әр оқушының даму жүйелері жұмыс істеу; оқу үдерісін оқушының сезінуі.

Білім беру саласындағы инновациялық бағыттың қажеттілігін анықтайтын себептер қазіргі таңда бүкіл халыққа белгілі болып отыр. Оларға төмендегілер кіреді.

- білім беру жүйесінің жаңаруы, яғни жоғарғы оқу орындарының кредиттік оқу жүйесіне көшуі және орта білім беру жүйесінің 12 жылдыққа өтетіндігі;
- білім беру мазмұнының ізгілендірілуі;
- мұғалім мен оқушыға қойылатын талаптың жаңа тұрғыдан қарастыруды, яғни оқушы тек тұтынушы ғана емес, ортақ іс-шара субъектісі де.

Қазіргі кезде технологияда білімді меңгертудің шығармашылық деңгейіне жету үшін Блум жүйесі пайдаланылады.

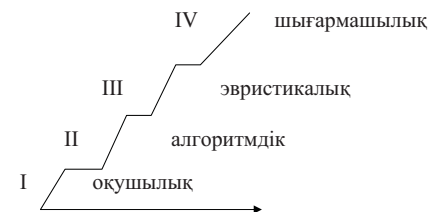
1-сурет. Білім жүйесінің сызбасы

Кесте

Білім жүйесінің түсініктері

Рет тәртібі	Оқушы іс-әрекеті
Білу	Тыңдайды, қабылдайды, есте сақтайды, түсінеді, ойлайды.
Түсіну	Түсіндіреді, айтады, көрсетеді, жазады.
Қолдану	Ойланады, салыстырады, табады, талқылайды, ашады, іздейді.
Талдау	Бұрынғы білім негізін пайдалана отырып, жаңа мәселені шешеді.
Топтау	Ойлап табады, құрастырады, шығарады, байланыстырады.
Бағалау	Бағалайды, талқылайды, өз талабын айтады.

Көптеген мектептер жаңа оқыту және тәрбиелеу үдерісін енгізе бастады. Алайда, мектептердің жылдам даму қажеттілігі талабы мен педагогтердің оны іске асырудағы білімнің жетіспеушілігі арасында алшақтық байқалады. Ал білімді меңгеру деңгейіне қойылатын талапты төмендегі сызбадан көруге болады.

1-сызба. Білімді меңгеру деңгейлері

Шығармашылық деңгейге жету жолдары оңай емес. Қазіргі технологияда «миға шабуыл», дебат, модем, жоба жасату, қорғату, оқу, жазу арқылы оқушылардың сыни көзқарасын қалыптастыру жиі қолданылады.

2.5. Білім берудің инновациялық әдістері мен түрлері

Инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдануда оқытушы сабақты дайын күйінде бағалайды, әрбір білім алушының өзі ізденіп, ғылыми негіздерін өз бетінше игеріп, ғылыми зерттеуді көздейді, ал оқытушының негізгі міндетіне білім алушының іс-әрекетін бақылау жатады.

Инновациялық құбылыстар білім беру саласында өткен ғасырдың сексенінші жылдарында кеңінен тарала бастады. Әдетте инновация бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылысты үздіксіз жаңғыртуға жетелейді. Масырова Р., Линчевская Т. «Жаңару» (новшество) дегенімізді былай деп түсіндіреді: «Жаңару – белгілі бір адам үшін әділ түрде жаңа ма, әлде ескі ме оған байланысты емес, ашылған уақытынан бірінші қолданған уақытымен анықталатын жаңа идея.

Бүгінгі таңда Қазақстанда Ш. Қалановтың, Ж. Қараевтің, Ш. Таубаеваның, Қ. Қабдықайыровтың, С. Лактикованың, М. Жанпейісованың, Ә. Жүніспек пен Қ. Нағымжанованың, С. Көшімбетованың, К. Ж. Бұзаубақованың, Б. Тұрғанбаева мен А. Әлімовтың, т.б. ғалымдардың зерттеулерінде оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялары жан-жақты қарастырылады. Бұл технологиялар теориялық тұрғыдан дәлелденіп, тәжірибеде жақсы нәтиже көрсетіп жүр. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияны жүзеге асыруда мұғалім белсенділігі, шығармашылық ізденісі, өз мамандығына деген сүйіспеншілігі, еңбегін шәкірттерінің бағалауы, пәндік білім сапасының жоғары болуы ерекше орын алады.

Әдіскер С. Көшімбетова өзінің зерттеуінде оқу-тәрбие үдерісінде оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін қолданудың мынадай ерекшеліктерін атап көрсеткен:

- ізгілендіру технологиясында педагогика ғылымының алдыңғы қатарлы ғылыми жаңалықтарды тәжірибеде «бала – субъект», «бала – объект» тұрғысынан енгізіле бастайды да, ал ғылыми білімдер «оның тұрмысының әлеуметтік жағдайы мен іс-әрекетінің әлеуметтік нәтижесінің бірлігінде қарастырады;

- ақпараттық бағдарламалап оқыту – оқытудың мазмұнын пәнаралық байланыс тұрғысынан ұйымдастыру;

- қоғам мен табиғат заңдылықтарын кіріктіру негізінде меңгеруі;

- иллюстрациялы түсіндірмелі оқытуда «адам-қоғам-табиғат» үйлесімдік бағыттағы дүниетанымында жүйелі саналы мәдениет қалыптасады;

- саралап деңгейлеп оқыту технологиясында оқытудың мазмұны мен әдістері шығармашылық ізденіс іс-әрекет жасау негізінде адамның инновациялық қабілеттерінің қалыптасуына бағытталады.

- оқытушы білмейтін шығармашылық ізденіс негізінде өмірге келген жаңа қабілет;

- дербес оқыту технологиясы оқу-тәрбие үдерісінде ғылымның негіздерін игерту үшін ізгілік, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыра отырып, жеке тұлғаның әлеуметтік-психологиялық жауапкершілігін арттырады.

Ал жалпы инновацияны модификациялық, комбинаторлық, радикалдық деп үш түрге бөлуге болады.

Модификациялық инновация – бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Бұған В. Ф. Шаталовтың математикаға жазған тірек конспектісі және оны көптеген мұғалімдердің пайдалануы мысал бола алады.

Комбинаторлық модификация – бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Бұған пәндерді оқытудың қазіргі кездегі әдістемесі дәлел.

Радикалдық инновация – білімге мемлекеттік стандарттарды енгізу жатады. Мемлекеттік стандарт білім беруде, негізінен, мөлшерлерді, параметрлерді, деңгейлік және сапалы оқытудың көрсеткіштерін қалыптастырады.

Қазір республика оқу орындары ұсынып отырған көп нұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар бар. Сондықтан әртүрлі оқыту технологияларын, оқу мазмұны әрбір білім алушының жас және жеке дара психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде іс жүзінде анықталып табылған оқыту үдерісінің нәтижесін көретін әдіс-тәсілдері, түрлері көбіне жаңашыл, инновациялық болып табылады.

2.6. Инновациялық әдістердің классификациясы

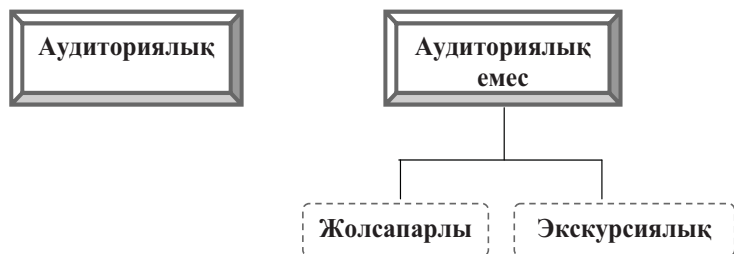
Оқытудың инновациялық әдістерінің классификациясы мынадай топтарға бөлінеді:

1. Қатысушы саны бойынша;
2. Ұйымдастыру жері бойынша;
3. Оқу-танымдық қызметі бойынша;
4. Қатысушылардың іс-әрекеттерінің үлгісі бойынша;
5. Компьютерді қолдану принципі бойынша.

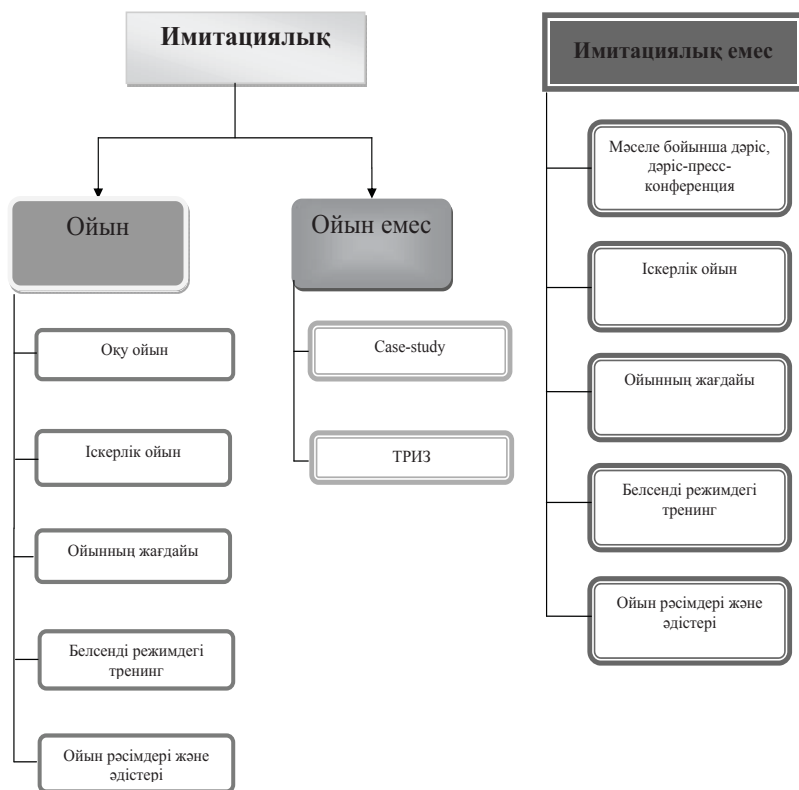
Енді осылардың әрқайсысын жеке-жеке қарастырайық.

1. Қатысушы саны бойынша: жеке, топтық, ұжымдық, триада және диада болып бөлінеді.

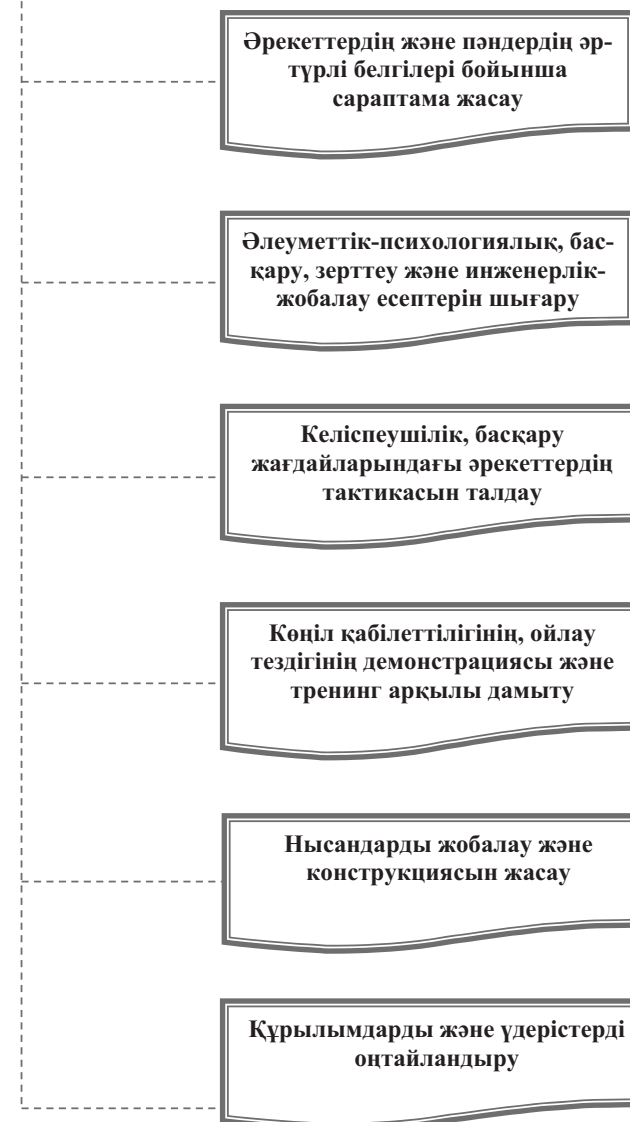
2. Ұйымдастырылған жері бойынша

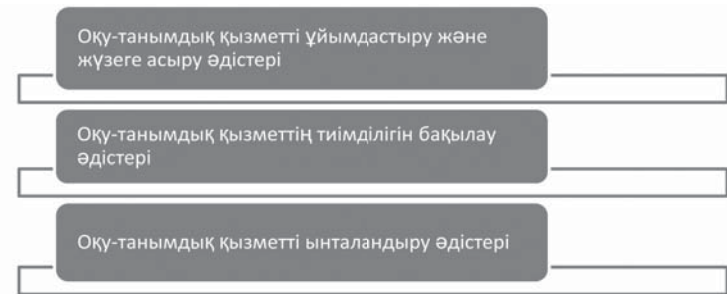

3. Оқу-танымдық қызметі бойынша

4. Қатысушылардың іс-әрекеттерінің үлгілері бойынша

Олардың өздері төмендегідей топтамаларға бөлінеді:

2.7. Инновациялық технологиялар және олардың өлшемдері

Педагогикалық инновациялар мағынасына, мазмұнына, нәтижесіне қарай екі түрге бөлінеді:

- білім беру жүйесіндегі инновациялар;
- оқу тәрбиелеу жұмысының жоспарлары мен бағдарламаларының мазмұны мен құрылысына жататын инновациялар.

Жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Бұл – өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамды қажет ететін жұмыс. Шындығында да әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады.

Инновациялық технологиялар – ол білім саласындағы қолданатын жаңа ақпараттық технологиялар, ғылым жетістіктеріне негізделген әдістер.

Отандық дәстүрлі педагогика тәжірибесінде оқыту әдістері үш топқа бөлінеді:

Оқу-танымдық қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру әдістері	Оқу-танымдық қызметтің тиімділігін бақылау әдістері	Оқу-танымдық қызметті ынталандыру әдістері
<ul style="list-style-type: none"> • ауызша, көрнекі, тәжірибелік (оқу материалын баяндау көзі бойынша) • өсімпаздық түсіндірмелі-бейнелі, ізденістік, зерттеушілік, мәселелік және т.б. (оқу-танымдық қызметтің сипаты бойынша) • индукциялық және дедукциялық (оқу материалын баяндау және түйсіну қисыны бойынша) 	<ul style="list-style-type: none"> • білімдерді, қабілеттер мен дағдыларды меңгеру нәтижелерін ауызша, жазбаша тексерулер және өзіндік тексерулер 	<ul style="list-style-type: none"> • Білімдерді, қабілеттер мен дағдыларды меңгеруде ынтаның, жауапкершілік сезімінің, міндеттемелердің, мүдделердің қалыптасуын көтермелеу

XXI ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін қалыптастыру мәселелері – кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы. Сондықтан болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды қолдануға даярлығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі жасалды. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін жаңа инновациялық педагогикалық технологияларды қолдануға даярлықты қалыптастыру мына өлшемдер арқылы жүзеге асады:

Мотивациялық өлшемдеріне танымдық қызығуды қалыптастыру бейнесі жатады. Оған болашақ мамандарды қалыптастыру, құндылық қарым-қатынас, болашақ маманның өзінің кәсіби шеберлігін дамытуға талпынуы, болашақ мамандығын ерекше жақсы көруі, ұрпақ тәрбиесінде ұстаздың жетекші орнын сезінуі, кәсіби жеке біліктілік деңгейін көтеруге бағыттылығы, инновациялық іс-әрекетке ұмтылу әрекеттері кіреді.

Мазмұндық өлшемдеріне болашақ маманның жалпы мәдениеттілік дайындығы мен мәндік әдіснамалық дайындығының

деңгейі, мамандығы бойынша білімі, педагогикалық біртұтас білім жүйесі, біртұтас педагогикалық үдерістің заңдылықтары, мен қозғаушы күштерінің жалпы теориялық білім негіздерімен қарулануы кіреді. Оған біртұтас педагогикалық үдерістің теориялық негіздерін және жеке тұлға теориясының ғылыми негіздерін меңгеруі, педагогикалық іс-әрекет теориясының негіздерін білуі, білім алушылардың барлық мүмкіндіктерін пайдаланғанда инновациялық іс-әрекеттің көбіне нәтижелі болатындығын сезіне алуы жатады.

Бейімділік өлшемдерін болашақ маманның барлық жағдайға бейімделе алу қабілеті жатады: бейімділік жағдаятына бағдарлана алуы, микроорта өзгерістеріне сай қолайлы инновациялық педагогикалық технологияларды таңдай алуы. Бейімділік өлшемдері болашақ маманның білімгер мәртебесінен оқытушы, ұстаз мәртебесіне ауысуының ерекшелігін сезіне білуімен бейімділік іс-әрекетті жүзеге асырудың жаңа әдіс-тәсілдерін пайдалана алуларымен ерекшеленеді.

Танымдық өлшемдері болашақ маманның әлеуметтік кәсіби қоршаған ортаны жедел тани алуымен, өзін кәсіби жүзеге асырудың нәтижелі әдіс-тәсілдерін пайдалануымен, инновациялық педагогикалық технологияларға қызығу танытумен ерекшеленеді. Оған болашақ маманның әлеуметтік кәсіби қоршаған ортаны біліп тануы, кәсіптік білімін өз тәжірибесінде қолдана білуі, инновациялық педагогикалық технологияларды оқып меңгеруі, үйренуі жатады.

Іс-әрекеттік өлшемдері болашақ маманның өзінің кәсіби іс-әрекетінің мақсаты мен міндеттерін анықтай алуы және педагогикалық қарым-қатынастық үдерісті тиімді жүзеге асыра алуымен өлшенеді. Оған болашақ маманның өз пәнін жете меңгеруі, біртұтас оқу-тәрбие үдерісінің психологиялық, педагогикалық негіздерін білуі, педагогикалық үдерісті жоспарлап, жүзеге асыра алуымен өлшенеді.

Технологияның өлшемдері оқытудың әдістемелік мақсаттары, оқыту үдерісі, оның міндеттерін анықтай алуы, оқытудың нәтижесін болжай алуы және психологиялық-педагогикалық білімдерді меңгерумен анықталады. Оған болашақ маманның біртұтас оқу-тәрбие үдерісінде сабақты тиімді ұйымдастыра білуі, оқушылармен ынтымақтастық қарым-қатынасты жүзеге асыра алуы, біртұтас педагогикалық үдерісті диагностикалай алуы және сабақтың нәтижесі жоғары болатындай ең тиімді педагогикалық технологияны таңдай алуы қажет.

Шығармашылық өлшемдеріне шығармашылық ептілікті, шығармашылық белсенділікті болашақ маманның шығармашылық-ізденушілігін дамыту кіреді. Оған болашақ маманның ғылыми зерттеу жұмыстарына өзіндік талдау жасай алуы, өз білімін көтеруге, жетілдіруге талпыныстың болуы мен инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдануға өзіндік (авторлық) жаңалықтар, өзгерістер енгізумен және жаңалықты шығармашылықпен қолдана алуымен сипатталады.

Осы аталған көрсеткіштердің әсерінен білім, кәсіп, іскерлік, іс-әрекет, игеру, нәтиже құралады. Білім жалпы, кәсіби, техникалық, арнайы білім болып бөлініп кәсіппен ұштасады. Ал кәсіп – мамандық таңдау, мамандықты меңгеру. Білім алып кәсіп иесі болу үшін іскерлік қажет. Іскерлік – оқу, білім, кәсіп, тәжірибе, ізденушілік, өзіндік жұмыс, іс-шаралар, дағдыдан туындайды. Іскер болу үшін іс-әрекетті меңгеру қажет. Іс-әрекет әрекеттен, операция, қимыл-қозғалыстан тұрады. Барлық үдеріс байланыса орындалғаннан соң нәтиже көрсеткіші пайда болады.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Инновация» ұғымына түсінік беріп, инновацияның түрлерін сипаттаңыз.
2. Білім берудің инновациялық әдістері мен түрлеріне сипаттама беріңіз.
3. «Инновациялық технологиялар» ұғымына сипаттама беріп, инновациялық технологиялардың өлшемдерін саралаңыз.
4. Инновацияның көлемділігі нені тудырады?
5. Хонерин инновацияны қандай түрлерге жіктейді?
6. Владимир Мужич, Зита Главашкина инновацияларды қалай бөледі?
7. 5-6 сұрақтар бойынша анықталған инновация түрлерін кестеге сипаттап жазыңыз.

Инновация түрі	Сипаттамасы

Ұсынылатын әдебиет:

1. Бұзаубақова К. Ж. Инновациялық технология. – Алматы, 2009.
2. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике. – Рига: Эксперимент, 1998.

3. Оқытудың инновациялық әдістемелері мен технологияларын жоғары оқу орындарында қолдану тәжірибесі. Оқу-әдістемелік құрал. – Құрастырушылар: Тұрғынбаева Б., Әлімов А. Қ. – Алматы, 2011.

4. Цукерман Г. А. Инновации в мировой педагогике. – Рига: Эксперимент, 1998.

5. Инновационное обучение: Стратегия и практика. /Под ред. Ляудис В. Я. – М., 1994.

6. Роджерс Э. Инновация туралы түсінік. – //Қазақстан мектебі, №4, 2006

7. Нағымжанова Қ. М. Инновациялық оқыту жағдайларындағы мұғалім қызметінің психологиялық-педагогикалық негіздері. – Өскемен, 1999.

8. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008.

3. БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ГЕНЕЗИСІ МЕН ТАРИХИ ДАМУЫ

Жоспар:

3.1. Педагогикалық технологияның даму генезисі.

3.2. Педагогикалық технологиялардың даму динамикасы.

3.1. Педагогикалық технологияның даму генезисі

Педагогикалық жаңалық – жаңа идеялар, әдістер, технологиялар ғана емес, педагогикалық үдеріс элементтерінің бірлігінің немесе жеке элементтерінің білім беру мен тәрбиелеудегі белгілі міндеттерді тиімді шешу жолы болып табылады.

Технологиялардың пайда болуы ең алдымен әртүрлі теориялық және тәжірибелік іс-әрекет аймақтарына техникалық прогрестің енуімен байланысты. А. С. Макаренко бүкіл әлемдік танымал «Педагогикалық поэмасында»: «Біздің педагогикалық өндірісіміз ешқашан технологиялық логикада құрылған жоқ, әрқашан рухани үгіттеу логикасы бойынша құрылған. Тек сол себепті ғана бізде педагогикалық өндірістің барлық маңызды бөлімдері жоқ: технологиялық үдеріс, операциялар есебі, конструкторлық жұмыстар, құралдарды пайдалану, нормалау, бақылау, енгізулер, теріске шығару», – деген.

Оқыту үдерісін технологияландыру туралы пікірді осыдан 400 жыл бұрын Я. А. Коменский айтқан, оның пікірінше, оқыту «технологиялық» болуы қажет. Оның мағынасы нені үйретсе де, нені оқытса да оқу үдерісі табыссыз болмауы керек. Технологияға мақсат қою, осы мақсатқа жетудің құралдарын іздестіру, бұл құралдарды қолданудың ережелерін табу маңызды болды.

АҚШ-та үстіміздегі ғасырдың 30-шы жылдарында техникалық құралдарды пайдаланып оқыта бастағанда «білім берудегі технология» термині пайда болды. Бұл көбіне оқу үдерісінде техниканы пайдалануға байланысты да болды.

60-шы жылдарда америкалық және батыс Еуропалық білім берудегі реформаларға байланысты «оқу үдерісінде межелеген білім нәтижесіне қалай жетуге болады» – деген мағынасын беретін «педагогикалық технология» термині пайда болды. Ал дидактикалық

технологияның мәселелері біздің заманымыздың екінші жартысында техника мен технологияның қарқынды дамуы нәтижесінде пайда болды. Оқыту технологиясы, яғни, кеңірек айтқанда педагогикалық технология ақпаратты өңдеу, сақтау, беру әдістері мен құралдарының табыстарына байланысты дамудың барлық мүмкіндіктеріне ие бола алатын әлеуметтік технологияның маңызды компоненті болып табылады. Педагогикалық технология ұғымының қалыптасуы мен дамуының барысында педагогикалық технология ұғымының мәні түрліше қарастырылады. Педагогикалық технология мәселесіне арналған П. Я. Гальперин, В. В. Давыдов, В. М. Кларин, Ж. А. Қараев, Т. Т. Галиев, т.б. ғалымдардың еңбектерінде оқыту технологиясын техникалық құралдардың көмегімен оқыту деген түсініктен бастап педагогикалық технологияны ғылыми тұрғыдан ұғынуға дейін түрліше пікірлер айтылған.

М. П. Сибирская бойынша «әдістеме» мен «технологияның» салыстырмалы сипаттамасын қарастырады.

Міне, осында педагогикалық технологияның оқыту әдістемесі және тәрбиелеу жұмысынан айырмашылығы байқалады. Егер «әдістеме» ұғымы, оларды орындауға қатысты емес оқытудың әдістері және тәсілінің жиынтығын қолдану көпкейіпкерлік белгілерінде жинақтауын анықтайды. Осыдан келіп, яғни кез келген педагогикалық тапсырма тек қана белгілі жетілдірілген педагог маманның іс-әрекеті мен негізгі технологиялардың көмегімен тиімді шешіледі.

Оқыту технологиясы оқыту мазмұнын жүзеге асыру жолындағы алға қойған мақсатқа жетудің тиімділігін қамтамасыз ететін оқытудың әдіс, құрал және түрлерінің жүйесі болып табылады. Қажетті мазмұнды, тиімді әдістер мен құралдарды бағдарлама мен қойылған педагогикалық міндетке сәйкес іріктей білу мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне байланысты. Берілген анықтамалардан «технология» techne – өнер, шеберлік және logos – ғылым, заң, яғни технология дегеніміз шеберлік (өнер) туралы ғылым екенін білуге болады.

Педагогикалық технологиялар тарихын, оның пайда болуын және маңызды құрылымдық ерекшеліктерін қарастыру педагогикалық құрылымды түсінуге мүмкіндік береді. Ғалымдардың тарихи-педагогикалық зерттеулерін талдау педагогикалық технологияның бірнеше ғасырлар бойында ғылыми пікірталастың басты нысаны болғанын айқындайды.

И. Г. Песталоццидің педагогикалық маңызды мәселенің бірі «Әрбір арнайы даярланған мұғалім кез келген оқушыны оқытып, тәрбиелей алатындай білім берудің «тетігін» жасауы қажет деуін оқытуды технологияландыру деп түсінген жөн. Сондай-ақ, жиырмасыншы ғасырдың бірінші жартысындағы С. Т. Шацкийдің, Н. И. Попованың, В. Н. Сорокин-Росинский технологиялары соны құбылыстар деуге тұрарлық. Әр түрлі тұжырымдамалық негізге құрылған мұндай технологиялар ортақ жалпы педагогикалық ұстанымдарды басшылыққа алды. Олар: әр бала өмірін және еркіндігін құрметтеу, оқушы тұлғасын шығармашылықпен дамыту, оны әлеуметтік мәнді әрекеттерге қатыстыру нәтижесінде әржақты дамыған тұлға қалыптастыру ұстанымдары.

Ю. Н. Кулюткин кәсіпкер ұстаздың іс-әрекетіндегі «мөлшерлік шығармашылық белсенділікті» арақатынасы мазмұны мен мәнінен бөлек, абстрақтылы түрде қарастырылмайды дейді. Егер «іс-әрекеттің немқұрайлы іс-әрекеттік құрылымымен бірге ұстаздың шығармашылық белсенділігі де мөлшермен берілсе, жаңа педагогикалық ойлар және оларды шешу ұстаздың өзінен күтіледі», – дейді.

М. С. Левит: «Кәсіби жұмыс технологиясын меңгермеген педагог, оқытудың стратегиясы мен тактикасы жайлы білімді қайдан алу керек екенін білмейді. Тек жоғары дәрежедегі шығармашылықпен ғана берілетін еркіндік сезімін түсіне алмайды», – деген екен.

В. П. Беспальконың айтуынша, әрбір іс-әрекет не технология, не өнер болуы мүмкін. Өнер интуиция негізінде, технология – ғылым негізінде құрылған. Өнерден бәрі басталады, технологиямен аяқталады, ал педагогикалық іскерлікке онсыз айналып өтуге болмайды. Экспромтқа қарама-қарсы, интуиция бойынша әрекет етуден жоспарланған технологиялық іс-әрекетке көшу болып табылады.

Оқыту технологиясын жаппай ендіруді зерттеушілер 60-шы жылдардың басына жатқызады және оны алғашында американдық, ал одан соң европалық мектептің қайта өрлеуімен байланыстырады. Шетелдегі педагогикалық қазіргі заманғы технологияларды зерттеуде неғұрлым танымал зерттеушілері: Дж. Кэрролл, Л. Н. Ланд, Ю. К. Бабанский, Л. М. Эрдниев, Н. П. Раченко, Л. Я. Зорина, В. П. Беспалько, М. П. Хомерики және басқалардың ғылыми еңбектерінде көрсетілген.

Бастапқыда көрсетілген педагогтер оқыту технологиясы, оқу технологиясы және педагогикалық технология арасында өзгешелік қоймады. «Педагогикалық технология» термині тек қана оқытуға байланысты қолданылады, ал оқу технологиясы өзі техникалық құралмен оқытуды түсіндіреді. Бүгін педагогикалық технологияны, педагогикалық тапсырмаларды шешумен байланысты, педагогтің зерттеу іс-әрекеті ретінде немесе алдын ала жобаланған педагогикалық үдерістің тәжірибеде тұрақты және жалғастырмалы шығаруы ретінде түсіндіріледі. Педагогикалық технология туралы мұндай көріністер былай анықталады:

- өте жоғары деңгейде теориялық дайындығы және бай тәжірибесі бар мамандардың әр түрлі таңдаулы педагогикалық технологияларды дайындау мүмкіндіктері;

- мақсатқа сай педагогикалық технологияларды өзіндік таңдау мүмкіндіктері, мұғалім және оқушылар іскерліктерінің өзара мүмкіндіктерімен және шарттарымен байланысты.

Педагогикалық технология – бұл педагогикалық іскерліктердің жетістігіне жеткізетін ғылыми жобалау және нақты өндіру. Сонымен, педагогикалық үдеріс белгілі жүйе қағидаларында құрылатын болғандықтан, педагогикалық технология сыртқы және ішкі болып бөлінеді. Осы қағидаларды жалғастырмалы орындау олардың объективті қарым-қатынасында және педагогтің тұлғасын толық көрсететін жинағы ретінде қарастырылуы мүмкін.

Қоршаған орта мен оның қарым-қатынастарына қатысты балаға ғылыми негізделген әсер ету. Н. Е. Щуркова бұл жағдайда педагогикалық технология тек қана тәрбиелік жұмысқа қатысты болады және өзімен қолданбалы педагогикалық еңбекті анықтайды. Педагогикалық технология бұл көзқарастан – табиғи және тепе-тең педагогтің іс-әрекеті жетіліп келе жатқан жағдайды сипаттайды. Психологиялық-педагогикалық және оның жоғары руханилығы деңгейінде қазіргі заман мәдениетімен байланыста болады.

Педагогикалық технологиялар, оқыту технологиялары (дидактикалық технологиялар) және тәрбиелеу технологиялары ретінде қарастырылуы мүмкін. В. В. Ликан бұл технологиялардың неғұрлым маңызды белгісін бөліп көрсетеді:

- технология нақты педагогикалық ой түрінде өндіріледі, оның негізінде автордың белгілі әдіснамалық философиялық ұстанымы

жатады. Осылайша, білім беру үдерісінің технологиясы және жеке тұлғаны дамыту технологиясын айыруға болады;

- педагогикалық іс-әрекеттердің технологиялық тізбегі операциялары, қарым-қатынасы күтіп отырған нақты формадағы қорытындысы бар мақсатты ұстанымдарға сәйкес тізбектеледі;

- диалогтық қарым-қатынас адами және технологиялық мүмкіндіктерді тиімді іске асыру, даралау және саралау қағидаларын негізге ала отырып келісімді түрлі мұғалім мен оқушылардың өзара қарым-қатынасты іс-әрекетін технология қарастырады;

- педагогикалық технологияның элементтері бір жағынан кез келген мұғаліммен өндірілуі қажет, ал екінші жағынан қарағанда барлық оқушылардың жобаланған қорытындыларына (мемлекеттік стандарт) жетулерін қамтамасыз етеді;

- педагогикалық технологиялардың органикалық бөлігі болып табылатындар – диагностикалық процедуралар, іс-әрекеттер қорытындыларын өлшеудің көрсеткіштері және ережелер, белгілі ұстанымдар.

Педагогикалық технология педагогикалық шеберлікпен өзара қарым-қатынаста. Педагогикалық технологияны өте жақсы меңгеру дегеніміздің өзі – шеберлік. Технология және шеберлік қатынастарына қарағанда меңгеруге болатын педагогикалық технология басқалар сияқты тек қана орталықтанбайды. Педагогтің тұлғалық ерекшеліктерімен анықталатыны байқалады. Бір ғана технология әр түрлі мұғалімдермен іске асуы мүмкін, бірақ оны іске асыру ерекшеліктерінде олардың осы педагогикалық шеберлігі және кәсіби іскерлігі көрінеді.

Сонымен, оқыту технологиясы сабақ беру әдістемесімен салыстырғанда, оқушылардың өздерінің іс-әрекетін ұйымдастыру тәсілдері және мазмұнын өндіруді көрсетеді. Олар диагностикалық білім маңыздылығын және оқыту үдерісінің қасиеттерінің жалпы оқушылардың тұлғасын дамытуға бағытталған объективті бақылауын қажет етеді.

3.2. Педагогикалық технологиялардың даму динамикасы

Жаңа кезеңге бет бұру оңай емес. Ол үшін болашақ ұрпағын тәрбиелеу рухани жан-дүниесі бай, халқын сүйген, ата-баба жерін қадірлейтін ұрпақ болашақ тірегі бола алады.

XXI ғасыр білімділер ғасыры болмақ. Білімділерді ойлап тербетер, баптап өсірет тәрбие керек. Ұрпақ тәрбиесі – ел алдындағы маңызы зор міндет.

Еліміздің, қоғамның экономикалық, саяси, мәдени дамуына үлес қосатын, әлемдік инновацияға көтерілетін білімді де мәдениетті, парасатты, денсаулығы мықты азамат тәрбиелеп шығару – мектептің, ұстаздар қауымының бүгінгі таңдағы баға жетпес міндеті.

Адам ұрпағымен мың жасайды дегендей, ұрпақ тәрбиесі қай кезде де халықтық мәселе болған.

Тарихтан білетіміз: дарындылар, қабілеттілер аса жоғары бағаланған, сондықтан қазіргі мектеп мұғалімдері алдында тұрған аса маңызды міндет – талабы таудай жеке тұлғаны өсіріп шығару. Ал еш нәрсеге бейімділігі жоқ қабілеті жоқ адамның болмайтыны педагогикада дәлелденген.

Оқушы талантын тауып, дарынын дамытар жұмысты бастауыш сыныптан бастап жүргізу керектігі айдай анық.

Жеке тұлға қалыптастыруда әр оқушының қабілетін танып, біліп, дамытып, шыңдап, жол сілтеп адам дәрежесін көтеру керек және жаңашыл жұмысқа бет бұру керек, ол үшін ұлттық мәдениетті көтеру, ұлттық педагогиканы, халық мұрасын пайдалану арқылы намысты, имандылық пен ізгілікті, жат іс-әрекеттерге сын көзбен қарап, өз бағасын бере білетін, рухани байлықты қастерлейтін, өз ошағын, Отанын қорғай білетін азамат тәрбиелеу.

Сол үшін ұлттық мектебімізде жаңа білім беруде жаңаша әдіс-тәсілмен жүргізуіміз керек. Бірақ мектептің түрін өзгерткеннен (гимназия, лицей, т.б.) ойлаған мақсатқа жете алмаймыз.

Ондағы оқыту мазмұны, білім беру технологиясы баланың талантына, дарынына, талап-тілегіне қарай ұлттық тәрбие, салт-дәстүр, бабалар тарихын негізге ала отырып, жеке тұлға қалыптастыруға бағытталу керек.

Қазіргі таңда педагогика теориясына елеулі өзгерістер еніп, білім беру мазмұны жақсарып, жаңа көзқарастар пайда болып, білім беру құрылымында қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар өмірге келуде.

Оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды алдымен жете меңгерген, одан соң оны оқу мазмұнына балалардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне қарай пайдаланудың

маңызы зор. Педагогикалық технология ұғымы іс-тәжірибемізде жиірек қолданылып, практикаға енуде.

Ал «технология» түсіндірмесін сөздікте қандай да болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амадардың жиынтығы, ал педагогикалық технология – педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы қолданылатын барлық қисынды ілім амалдары мен әдіснамалық құралдарының жүйелі жиынтығы және жұмыс істеу реті – деп В. Кларин айтып өткендей, педагогикалық технология тәжірибеде жүзеге асатын педагогикалық жүйенің жобасы.

Ал педагогикалық жүйе дара тұлғаны қалыптастыруға бағытталған, белгілі бір мақсатқа жету жолындағы арнайы педагогикалық ықпалды ұйымдастыруға қажетті өзара байланысқан әдістер құралдарының жиынтығы.

Олай болса, дәл қазір бізге осы педагогикалық технологияны дамыту приктикада пайдалану. Педагогикалық технологияның негізі – саралап оқыту. Бұл бойынша оқушы білімді меңгеру деңгейін төртке бөлуге болады. Бірінші төменгі деңгей – міндетті деңгей, қалғаны оқушы қабілетіне қарай игеріледі.

Сонда міндетті деңгейді мемлекеттік өлшем ретінде алсақ, білім берудің шығармашылық сипаты қалыптасады. Былайша айтқанда, педагогикалық технология – оқушының шығармашылықпен терең ойластырылған көптеген факторлардың үйлесімділігі, оқыту мен тәрбиелік тиімділігін қамтамасыз ететін жанды құрамдас бөлігі.

Мектептің ескі құрылысы мен білімнің жаңа мазмұны арасындағы қарама-қайшылықты жою үшін жүйелі түрде саралап, білім берудің түпкі мақсаты өмірдің сан тараулы дамуын меңгеретін адамға табиғи мүмкіндігі негізінде дамыта тәрбиелеу.

Кез келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарылығы, дүниежүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ.

Жалпы қоғам дамуы мен қазіргі заманғы педагогикалық технологияны енгізу сапалығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі.

Экономикалық жағынан дамыған елдердің тәжірибесі экономика, ғылым мен мәдениеттің қарқынды дамуының негізгі кілті екендігін көрсетіп отыр, ендеше қазіргі заманның ақпараттық технологиясын меңгеру міндетіміз.

Оқыту технологиясы – бұл оқытудың тиімділігін арттыру мақсаты мен білім беру үдерісін зерттеу негізінде оқу үдерісін жүзеге асыру және бағалау, бағдарламалаудың жүйелі тәсілі. Оқыту технологиясы педагогикалық әдістерге негізделген.

1960 жылдарда шетел зерттеушілері «педагогикалық технология» терминін енгізді. «Педагогикалық технология» дегеніміз – тәжірибеде жүзеге асырылатын белгілі бір педагогикалық жүйенің жобасы, ал педагогикалық жағдайларға сай қолданылатын әдіс-тәсілдер оның құрамды бөлігі ғана.

Педагогикалық технология – оқыту үдерісін жобалау, ұйымдастыру формасымен анықталады.

Педагогикалық технологияның өзіндік ерекшеліктері – қойылған мақсатқа жету мүмкіндігіне кепілдік беретін оқыту үдерісін құрастыру және оны жүзеге асыру. Оқытылатын пән мазмұны, мұғалім мен оқушының өзара байланыс іс-әрекеті, оқушының ішкі даму үдерісі негізінде анықталған нақты мақсат қана педагогикалық технология құрылымын түсіну кілті бола алады.

Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуы барысында орта білім берудің жүйелі реформалануы қоғамдық тұрғыдан үлкен маңызға ие. Білім беруді реформалауды жүзеге асырудың және бір маңызды сипаты қазіргі уақыттағы оқыту үдерісін технологияландырудың қажеттілігінен туып отыр.

XX ғасырдың 80-жылдары Ресейде жаңашыл – мұғалімдер топтары қалыптасады, олардың әрқайсысы баланы оқыту, тәрбиелеу және дамытуда өзіндік жаңалықтары болады, олар ең жоғарғы нәтижелер береді. Сонымен бірге олардың жалпы ортақ белгілері болады. Мектеп оқушысының оқу жұмысы тәсілдерін жеңілдету және жандандыру, танымдық іс-әрекеті (сүйеніш кескіндер, сигналдар) үлкен блоктар арқылы материалдарды оқу және т.б. аса айрықша көрсететін жаңашыл педагогтардың мұғалімдер позициясының бағытын авторитарлықтан демократиялыққа, ізгілік бағытқа ауыстыруға деген ұмтылушылықты айтуға болады, бұл жаңа педагогикалық ынтымақтастық деген бағытқа орын берді.

Барлық осы технологиялардың көрнекті өкілдері ішінен Ш. А. Амонашвилиді – бастауыш сынып оқушыларын эксперименталды жаңашылап оқытуды атау керек. Ш. А. Амонашвили өзінің эксперименталдық мектебінде ынтымақтастық педагогикасының жеке тұлғалық бабын табу бағыты, тіл мен математиканы оқытудың

бір реттік әдістемесі оның педагогикалық іс-әрекетінің өзіндік қорытындысы, оның негізгі идеясы «О начальной ступений образования, построенного на принципах гуманно-личностной педагогики» деген еңбегінде баяндалған.

Академик М. П. Иванов – коммунарлық тәрбие әдістемесінің ұжымдық істің әдістемесінің авторы қазіргі жағдайда А. С. Макаренконың идеясын дамыта түскен жаңашыл педагог. Жаңашыл педагогтың тәжірибесіндегі басты әдістемелік ерекшелігі ұжымдық еңбек ісіндегі тұлғаның субъективтік позициясы.

Кенес одағының Халық мұғалімі В. Ф. Шаталов дәстүрлі класс-сабақ тәсілімен оқытудың әлі де болса ашылмай жатқан орасан зор қорын көрсетіп, оқытудың интенсификацияның технологиясын жасап, практикаға енгізеді.

В. Ф. Шаталовтың әдістемелік жүйесі әрбір оқушыны оқу іс-әрекетіндегі белсенділікке қатыстыруға, дербес ерікті танымдықты тәрбиелеуге, әрбір жеке оқушыда өзінің адамгершілік сезімін, өзінің күші мен қабілетіне сенімділігін нығайта түсуге мүмкіндік береді.

Жаңашыл-педагог И. П. Волков шығармашылықты дамытатын оқытудың технологиясын жасап жүзеге асырды. Осыған сай тұлғаның қабілеттілігі баланың оқудан тыс іс-әрекетінің еркін болуы негізінде бірізді қалыптасады.

Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласының қазақ тілі пәнінің мұғалімі Қ. О. Бітібаева практика жүзінде ынтымақтастық педагогиканы жүзеге асырады. Ынтымақтастық педагогикасын адамгершілік педагогикасы ретінде қарастырады. Қазіргі білім беру технологиялары санатындағы дамытатын жетілдіретін оқу технологияларын көрсеткен жөн (Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов, Л. В. Занков, Г. С. Альтшуллер және т.б.).

Республика мектептерінде 1989 жылдан бастап атаулы мектептерді ашу кезеңі басталады. Олардың ішінде, СССР халық мұғалімі, қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі Айтқалиев Құсайын Айтқалиұлының мектебі; Бучина Валентина Людвовичтің өнер мектебі, биология пәнінің мұғалімі Очкур Елена Афанасьеваның мектебі, бастауыш кластарының мұғалімі Мор Галина Яковлеваның мектебі; Қазақ ССР еңбек сіңірген мұғалімі, орыс тілі мен әдебиет пәндерінің мұғалімі Фокин Юрий Павловичтің мектебі. Республикалық деңгейдегі атаулы мектептердің мақсаты тұлғаның

өзін-өзі көрсетуге, оқытудың бірегейлі және тиімді «технологиясын» іздеуге қолдау жасау болады.

Морин Монтессордың (1870-1952) мектебі ақыл-ойды саусақтардың өте нәзік қозғалыстары, қолдардың ұсақ мәнерлі ырғақтарымен интенсивті сенсорлық сезімдер арқылы дамытуға негізделген. 1993 жылдан бастап Алматыда жекеменшік «Элко» корпорациясының ерікті озат мектебі жұмыс істейді. Бұл мектептің оқыту негізінде мемлекеттік бағдарлама жатыр. Бірінші кластан бастап қазақ, неміс, ағылшын тілдері, эстетика, сөйлеу мәдениеті, ерікті қозғалыс пәндерінен сабақ жүреді. Қосымша мынадай пәндер макеттендіру, модельдеу, хор, бал билері, гүл өсіру, сахна өнері көбірек өткізіледі. Мектепте баға қойылмайды, оқу мен тәрбиелеу деңгейі жеке бағаланады.

С. Ферне (1896-1996) мектебінің әдістемелік тәсілдері біздің республикамызда, әсіресе бастауыш кластарда көптеген мектептерде қолданылады. С. Ферненің әдістемесі баланың өзінің жеке тәжірибесіне негізделген. Ұстаздың қызметі баланың өзіне тән қабілетті оның өзі, өз бойынан тауып оны дамытуға көмектесу. Бұл тұжырымдаманың практика жүзінде жүзеге асуына «ерікті тестер» мен «мектеп типографиясы» қызмет етеді.

Инновациялық мектептер дәстүрлі және сонымен қатар жаңа міндеттерді қазіргі деңгейге сай шеше алатындығын дәлелдейді, оқушы тұлғасының мәдени, адамгершілік дамуының негізі болатындығын көрсетті.

Бақылау сұрақтары:

1. «Педагогикалық жаңалық» ұғымына сипаттама беріңіз.
2. Педагогикалық технологиялар тарихын айқындаңыз.
3. Педагогтың шеберлігі неде?
4. «Педагогикалық жүйе» түсінігін сипаттаңыз.
5. Педагогикалық технологиялардың даму динамикасын саралаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. – Бастауыш мектеп. – №3, 1999.
2. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.

3. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.

4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

5. Чупрасова В. И. Современные технологии в образовании. – Владивосток, 2000.

6. Беспалько В. П., Беспалько Л. В. Педагогическая технология: Новые методы и средства обучения// Политехнический музей, 1989. – С.3-53.

4. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ АППАРАТЫ

Жоспар:

- 4.1. Педагогикалық технологиялардың негізгі мақсаттары.
- 4.2. Педагогикалық технологиялардың негізгі элементтері.
- 4.3. Педагогикалық технологиялардың құрылымы.
- 4.4. Педагогикалық технологиялардың негізгі алгоритмдері.
- 4.5. Педагогикалық технологиялардың принциптері.
- 4.6. Педагогикалық технологиялармен жұмыс істеу шарттары.
- 4.7. Педагогикалық технологиялардың нәтижесінің жетістіктері.

4.1. Педагогикалық технологиялардың негізгі мақсаттары

Бір технологияның өзі мұғалімдердің шеберлігіне байланысты әрқилы жүзеге асырылуы мүмкін. Қазіргі кезде әдебиеттерден қазіргі заманғы білім берудің даму бағыты мен технологияларын қамтитын елуден астам педагогикалық технология қолданылып жүргендігі мәлім. Сондықтан білім беру жүйесінде қолданылатын педагогикалық технологиялардың негізгі мақсаттарын білу қажет.

Педагогикалық технология аттары, авторы	Мақсаттары
Ынтымақтастық педагогикасы	- талап ету педагогикасынан қарым-қатынас педагогикасына өту; - балаға ізгілік тұрғысынан қарау, оқыту мен тәрбиенің бірлігі.
Білім берудегі ізгілендіру технологиясы. Амонашвили Ш. А.	- баланың жеке қасиеттерін ашу арқылы азамат етіп тәрбиелеу; - баланың жаны мен жүрегіне жылылық ұялату; - баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту.

Ойын арқылы оқыту технологиясы	- дидактикалық; - тәрбиелік; - дамытушылық; - әлеуметтендірушілік.
Проблемалық оқыту технологиясы	- білім, білік, дағдыға ие қылу; - өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгеру; - танымдық және шығармашылық икемділікті дамыту.
Тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы (В. Ф. Шаталов)	- білім, білік, дағдыны қалыптастыру; - жеке мәліметтерге қарамастан барлық баланы оқыту; - оқытуды жеделдету (орта мектепті 9 жылда аяқтау).
Түсіндіре басқарып оза оқыту технологиясы (Лысенкова С. Н.)	- білім, білік, дағдыны меңгерту; - мемлекеттік стандарт көлемінде білім беру; - барлық баланы табысты оқыту.
Деңгейлік саралап оқыту технологиясы.	- әр оқушыны оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту; - оқытуды оқушылардың әртүрлі топтарының ерекшелігіне сәйкес бейімдеу, ыңғайлау.
Міндетті нәтижелерге негізделген деңгейлік саралап оқыту технологиясы.	- әр оқушыны оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне орай оқыту; - оқытуды оқушылардың әртүрлі топтарының ерекшелігіне сәйкес бейімдеу, ыңғайлау.

Бағдарламалап оқыту технологиясы (Б. Скиннер, Н. Краудер, В. П. Беспалько)	- ғылыми негізде түзілген бағдарлама негізінде оқытудың тиімділігін арттыру.
Оқытудың компьютерлік технологиясы	- баланың жеке қасиеттерін ескере отырып оқыту; - ақпаратпен жұмыс істей білуді қалыптастыру және қатынас қабілетін дамыту; - жеке басты ақпараттық қоғамға даярлау.
Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясы (П. М. Эрдниев)	- математикалық білімнің оқушының интеллектісін дамыту мен өзін-өзі дамытуының басты шарты ретіндегі тұтастығына қол жеткізу.
Математиканы оқытудың есеп шығаруға негізделген технологиясы (Р. Г. Хазанкин)	- пәндердің бірлігі мен тұтастығын қамтамасыз ететін тақырыптардың неғұрлым жетілген жүйесін жасау.
Өздігінен даму технологиясы (М. Монтессори).	- барлық оқушыны стандарт деңгейінде оқыту; - балалардың математикаға деген қызығушылығын туғызу. - балалардың бойында дарындыларды тәрбиелеу; - жан-жақты дамыту; - дербестікке тәрбиелеу; - бала санасындағы нәрселер әлемі мен ойлау әрекетінің бірлігі.
Дамыта оқыту технологиясы (С. Выготский, Д. В. Эльконин, Л. В. Занков, В. В. Давыдов)	- бала бойында еркіндік, мақсаткерлік, ар-намыс, мақтаныш сезім, дербестік, адамгершілік, еңбексүйгіштік, белсенділік, т.б. қасиеттерді дамыту. Дамыта оқытудың басты мақсаты: баланы оқыта отырып, жалпы дамыту.

Л. В. Занковтың дамыта оқыту жүйесі	- жеке адамның жоғары дәрежеде дамуы; - жан-жақты гармониялық даму үшін негіз жасау; - теориялық ой мен сана қалыптастыру; - балаларда білім, білік, дағдыны ғана қалыптастырып қоймай, ой-әрекетінің әдістерін де қалыптастыру; - балалардың оқу әрекетіне ғылыми таным логикасын енгізу.
Д. В. Эльконин – В. В. Давыдовтың дамыта оқыту технологиясы.	
В. М. Манахов технологиясы	- оқытудың тұтас технологиясын жобалау; - алға қойған мақсатқа жетуді көздейтін педагогикалық үдеріс туғызу; - мұғалімге нәтижені талдап, түсіндіріп бере алатындай жүйені таңдау және құру.

Жаңашыл педагог Ш. Амонашвилиден дамыта оқыту мен шәкірт пен ұстаз арасындағы қарым-қатынастың жолдарын үйренуге болатын болса, С. Н. Лысенкованың тірек схемаларымен оза оқыту әдістерін үйренуге болады.

Белгілі психолог Выготский: «Оқыту, білім беру, дамытудың алдында жүріп отыруы керек. Дұрыс ұйымдастырылған оқыту үдерісі ғана баланың жеке басының дамуын үйлестіре алады» – дейді.

Өз кезінде Ж. Аймауытов «... Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер» деп оқыту үнемі ізденіспен, «жаңадан жаңаны» жасайтын іс-әрекет екенін айтқан еді. Сондықтан қай пән барысында да тек оқулықпен шектелмей, оқушының да шығармашылықпен жұмыс жасауына көңіл бөлу қажеттігі туындайды. Мұғалім үшін ең бастысы – сабаққа лайықты әдіс-тәсілдерді дұрыс таңдау. Сондықтан бастауыш мектепте сабақтарды индуктивтік, дедуктивтік, репродуктивтік, проблемалық, көрнекілік әдіспен оқыту тиімді болып табылады. Бастауыш мектепте сабақ түрлерін түрлендіріп сайыс сабақ, сынақ сабақ т.б. қайталау сабақ түрлерін топтық жұмыс, жеке оқушымен жұмыс, өздік жұмыс түрлерін қолдануға болады.

Мұғалім оқушының өз бетімен жұмыс жасауына ықпал етеді. Мұндай жағдайда балаларды «Кім шапшаң?», «Ойлан тап», т.б. ойындары арқылы да ойлантуға болады. Ойын баланың досы, бала кез келген уақытта ойын арқылы өзінің ойын қорытындылап отырады.

Тұлға дегеніміз тұтастай тұратын құрылым және ол біртұтас педагогикалық үдеріспен байланысты (Ильин В. С.). Демек педагогикалық технология да осы педагогикалық үдерістің басты белгісіне сәйкес болуы керек.

Педагогикалық технология – педагогикалық қолданбалы сипаты бар, бүтіндей алғанда, жалпы дидактика мен педагогиканың практикалық жалғасы. Ол классикалық дидактиканы дамытады, мынадай технология ұстанымдарына сүйенеді:

а) технологиялық, құрылымдық және мазмұндық ұстанымдары;

ә) оның диагностикалық мақсаттылығы, аяқталғандық, әлеуметтік және табиғатқа сәйкестілік, барлық үдерістердің қарқынды жүруі (В. Беспалько, 1984.)

Шетел зерттеушілері педагогикалық технологияны психология, әлеуметтік философия, басқару және мақсат қою теориясы, техника, қарым-қатынас, аудиовизуальды білім беру және кибернетика элементтерінен тұратын пәнаралық конгломерат ретінде қарастырып отыр.

Педагогикалық технология саласындағы теориялық және практикалық ізденушілерді бір жерге топтастыру айналасындағы қызмет бағыттарын анықтайды. Бұл жерде ізденудің шеберлігі – педагогикалық тізімді пайда етуші элементтерді үйрену, жаңалаудан тұрады. «Жаңа педагогикалық технология» терминологиялық тіркесіне үңілсек, жер жүзінде когнативтік, эвристикалық, креативтік деп аталатын негізгі үш педагогикалық технология бар екенін білеміз.

Эвристикалық технология оқушының өзін істетіп, зерттеушілік қабілетін дамытуға байланысты.

Креативтік технология шығармашылық ойды, ұқыптылықты, қабілеттілікті дамытады.

Когнативтік технологияда қоғамымызда осы дәуірге дейін жиналған білім атаулының бәрі, оқушыға жетерлік дәрежеде терең үйретіліп, оны оқушы келешек өмірімізде пайдалана алатындай жағдайға әкелу мәселесі назарға алынады.

«Жаңа педагогикалық технология» – әрбір сабақта пайдаланатын, өте қажетті, сол тақырыпты оқушыға жеткізудің, түсіндірудің мұғалім тарапынан ең тиімді тәсілі.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалық қағидасы бекітілген, білім мекемелерінің педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны қолдануға, педагогикалық үдерісті кез келген үлгімен, тіпті авторлық үлгімен құруға мүмкіндік береді.

«Білім туралы» Заңда қабылданған білім беру жүйесінің жаңа моделі 2004 жылы ЮНЕСКО ұсынған халықаралық білім жүйесіне сәйкестендірілген. Осы заңның 8 бабында білім беру жүйесінің басым міндеті ретінде оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық, ғаламдық, коммуникациялық желілеріне шығу деп аталып отыр. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалды, кәсіптік адамгершілік, рухани, азаматтық келбеттерінің қалыптасуына әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үлгісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

4.2. Педагогикалық технологиялардың негізгі элементтері

Педагогикалық технология дұрыс жобаланған болу үшін міндетті түрде төмендегі 5 элемент болуы қажет.

1. Мақсат қою. Мұғалім курстық тараудың көлемінде оқу үдерісінің шағын мақсаттарын анықтайды. Бұл бөлімнің орындалу нәтижесі оқу мақсаттарын құру. 2-5 минут аралығында болады.

2. Болжау. Оқушылар білімін болжау дегеніміз – деңгейлік оқытуға бағытталып құрылған үздік жұмыс. Әрбір шағын мақсатқа сәйкес болжау жұмысы болады және ол шағын мақсаттың орындалуын анықтайды.

3. Оқушылардың сабақтан тыс өз бетімен орындайтын жұмыстары. Деңгейлік мөлшерде саралап алынған тапсырмалар жиынтығы.

4. Логикалық құрылым. Шағын мақсаттық мазмұны мен саны оқушылардың даму аймағын және уақыт бойынша әр аймақтың ұзақтығын орындаумен аяқталады.

5. Түзету. Мұнда негізгі үш жағдайды басшылыққа алу керек:

- қарастырып отырған сұрақтарда мүмкін болатын қиындықтар;
- оқушылардың көп жіберетін қателіктері;
- оқушының оқу стандарты талабының деңгейіне көтерудің педагогикаға тән шараларының жүйесі.

4.3. Педагогикалық технологиялардың құрылымы

Педагогикалық технология	Классификациясы
1.1. Пайдалану деңгейі бойынша	Жалпы педагогикалық жеке пәндік және әдістемелік, жергілікті, модульді және тар әдістемелік.
1.2. Философиялық негізі бойынша	Материализм және идеализм; ғылым, дін және табиғи жинақылық, гуманизм және антигуманизм, антропософия және теософия, прагматизм және экзистенциализм, еркін тәрбие және еркіндік.
1.3. Психологиялық дамудың жетекші факторлары бойынша	Биогендік, социогендік, психогендік, идеалистік.
1.4. Тәжірибені меңгерудегі ғылыми тұжырымдама бойынша	Құрамды-рефлекторлы. Гештальд технологиялары интериогаторлық, сугистивтік, нейтролингвистік бағдарламалары.
1.5. Жеке бас құрылымының бағыты бойынша	Ақпараттық ББД. Ықпалды ақыл-ой-әрекет әдістері, өзіндік дамыту – жеке бастың басқару механизмі, сезімді-өнегелілік. Эстетикалық және өнегелілік қарым-қатынас аумағы, қолданбалық практикалық әрекет аумағы, эвристикалық, шығармашылық қабілеттілік.

1.6. Мазмұндық және құрылымдық сипаттамасы бойынша	Тәрбиелілік және оқытушылық, зиялы және діни, жалпы білім беретін және кәсіби бағыттағы, гуманитарлық және технократиялық, салалы, пәндік, монотехнология, политехнология.
1.7. Танымдық қызметі басқару түрлері бойынша	Классикалық лекциялық, оқытудың техникалық құрылымымен оқыту, консультант, репетитор, кітап бойынша оқыту, компьютерлік оқыту, бағдарламалық жаттығулар, топтық және саралап оқыту әдістерінің жүйесі.
1.8. Ұйымдастыру формалары бойынша	Сыныптық оқыту, баламалық, жекелей, топтық, ұжымдық оқыту әдісі, саралап оқыту, академиялық және отаулық.
1.9. Балаға ықпал жасау түрлері бойынша	Беделдік, дидактикалық орталықты, жекеше бағыттағы, ізгілікті-дербестік, ынтымақтастық, еркін тәрбие.
1.10. Тәсіл, әдіс, құралдары бойынша	Догматикалық және репродуктивтік, түсіндірмелік-көркемдік, проблемалық және ізденушілік, шығармашылық, диалогтық ойын, ақпараттық, дамытушылық-бағдарламалық оқыту, өзіндік дамытушылық.
1.11. Оқыту категориясы бойынша	Жаппай, ілгерілету, теңелту, қиындық, дарындық, технологиялары, виктимологиялық.
1.12. Жүйелердің бағыттылығы бойынша	Демократизация және гуманизация. Қарқындылық, әдістемелік жетілдіру, табиғи жинақтылық, баламалық, авторлық, басқару тиімділігі.

4.4. Педагогикалық технологиялардың негізгі алгоритмдері

Қазіргі заманғы педагогикалық технология мен жұмыс істеу үшін төмендегідей алғышарттар қажет: оқу үдерісін интенсификациялауды жаппай қолға алу; оқушылардың сабақбастылығын болдырмау шараларын кешенді қарастыру. Оның ғылыми-әдістемелік, оқыту-әдістемелік ұйымдастырушылық себептеріне үнемі талдау жасап, назарда ұстау, жаңа буын оқулықтарының мазмұнын зерттеп білу, пәндік білім стандарттарымен жете танысу, білімді деңгейлеп беру технологиясын игеру арқылы оқушыларға білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде игеруге қол жеткізу, оқыту үдерісін ізгілендіру мен демократияландыруды үнемі басшылыққа алу, өйткені оқыту-тәрбиенің негізі.

Сондықтан оқыту да қоғамдық құбылысқа жатады. Оқытуды екі түрлі мағынада қарауға болады. Біріншісі – мектепте және жоғары оқу орындарында оқыту. Екіншісі – өмірде оқыту, өмірге үйрету. Тәрбиелеу, оқыту – егіз ұғым.

Оқыту бағдарламалары сызықтық, тармақты адаптивті, құрама блоктық, модельді болып бөлінуі. Осылардың әрқайсысына қысқаша тоқталайық.

1. Сызықтық – оқу материалдары блокпен беріліп, бақылау жұмыстарымен кезектестіріліп отырылады.

2. Тармақтық – оқушылар дұрыс жауап бермеген жағдайда қосымша ақпарат сөздермен білім алып, жаңа бақылау жұмыстарын орындайды.

3. Адаптивті – өзінің меңгеру дәрежесіне қарай жаңа материалдың күрделілік дәрежесін өзі таңдау, сөздіктер мен анықтамаларды қолдана алу.

4. Аралас бағдарламада сызықтық тармақтық, алгоритм бойынша есептеуді қолданады.

5. Блок түрінде беру бағдарламасы оқушылардың әртүрлі интеллектуалды операцияларды орындауында, алған білімдерін есеп шығаруда пайдалануына мүмкіндік береді.

6. Модульді оқыту – блоктық оқытудың жетілдірілген түрі. Мұнда оқушылар модульдерден тұратын оқу бағдарламасымен жұмыс істейді.

4.5. Педагогикалық технологияларды іске асыру принциптері

Жаңа білім беру технологиясын іске асырудың қажетті шарты ретінде мынадай әдіснамалық принциптерге міндетті түрде баса көңіл аудару аса маңызды:

1. Мұғалімнің педагогикалық кәсіби қабілетіне сену принципі;
2. Оқытудың кез келген уақыты аралығында берілген пәннен бастауыш сынып оқушысының кепілді дайындығы болу принципі;
3. Оқу үдерісінің модульдік жобалау принципі;
4. Бастауыш мектептегі кері тартпалық пен шек қойып тежеулікті жойып, бұрынғы дәстүрлі оқыту көздерін дұрыс арақатынаста үйлесімді пайдалану принципі;
5. Ұйымдастыру және оқыту технологияларын қолдану мен қалыптастырудағы мәліметтердің дұрыстығы мен шындыққа сәйкестік принципі;
6. Бастауыш мектептің мұғалімдері мен оқушыларының оқу үдерісіндегі арақатынасының жарасымды даму принципі;
7. Бастауыш сынып оқушыларының жалпы біліктілігінің нәтижесінде пәндік біліктілік әдістерін меңгеруді жүйелі түрде үйлестіру принциптері;
8. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияны жобалаудағы мазмұндық, бірізділік, мотивациялық жақтарының бірлігі принципі;
9. Әр бастауыш сынып оқушысының жалпы білім бойынша дайындығының базалық деңгейге міндетті түрде жету принципі.

4.6. Педагогикалық технологиялармен жұмыс істеу шарттары

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиямен жұмыс істеу үшін төмендегі алғышарттар қажет:

- оқу үдерісін интенсификациялауды жаппай қолға алу;
- оқушылардың сабақбастылығын болдырмау шараларын кешенді түрде қарастыру. Оның ғылыми-әдістемелік, оқыту-әдістемелік, ұйымдастырушылық себептеріне үнемі талдау жасап, назарда ұстау;
- жаңа буын оқулықтарының мазмұнын зерттеп білу, пәндік білім стандартымен жете танысу, білімді деңгейлеп беру технологиясын

игеру арқылы оқушыларға білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде игертуге қол жеткізу;

• оқыту үдерісін ізгілендіру мен демократияландыруды үнемі басшылыққа алу.

Кез келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарылығы, дүниежүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ. Жалпы қоғам дамуы мен қазіргі заманғы педагогикалық технологияны енгізу сапалылығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі. Экономикалық күшті дамыған елдердің тәжірибесі білім беру жүйесін ақпараттандыру экономика, ғылым және мәдениеттің қарқынды дамуының негізгі кілті екендігін көрсетіп отыр. Ендеше қазіргі заманның ақпараттық және телекоммуникациялық технологиясын игеру міндетіміз.

4.7. Педагогикалық технологиялардың нәтижесінің жетістіктері

Педагогикалық технологиялар бірнеше топтарға бөлінетіні баршамызға мәлім. Осыны толық меңгерген мұғалімдер қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды өз тәжірибелеріне тиімді ендіре алады.

Оқытудың жаңа инновациялық технология әдістерін дәріс беретін білімгерлермен практикалық сабақтар жүргізу барысында жиі қолданып отырамыз. Инновациялық технологияны пайдалану барысында сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы қызығушылықтан бастап білімгерлерге тақырыпқа болжам жасатып, мақсат қойып, сұрақ беріп жауап алуға, мазмұнды толық түсінуге жағдай туғызады. Бұл бағдарламада мұғалімдерге де, білімгерлерге де міндеттер қояды. Осы міндеттерді орындауға мұғалім өзінің тақырыбы мен сабақ арасындағы біріккен іс-әрекет ұйымдастырады. Мысалы, бұл бағдарламаны сабақтарда қолдану барысында оқушыларға:

- 1) еркін ойлауға мүмкіндік береді;
- 2) ақыл-ойын дамытады;
- 3) шығармашылық белсенділігі артады;
- 4) тіл байлығы жетілдіріледі;
- 5) жан-жақты ізденеді;

б) өз ойын жеткізеді;

7) ұжымдық іс-әрекетке тәрбиелейді.

Анық айтқанда, сабақта қолданатын стратегиялар көмегімен жеке тұлға ретінде, жан-жақты дамыған шығармашылық ойлау ретінде білімді меңгереді. Педагогикалық технологияларды талдау барысында алынып отырған технологияның сабақтың тақырыбы мен мазмұнына сай болуы және тиімді, жүйелі болуы ескеріледі.

Қорыта келе, технологияның білім беру үдерісіне енуі білім беру тұжырымында мақсатты қалыптастыруға; адамгершілік ақыл-ой, психологиялық, медициналық, экологиялық көрсеткіштер негізінде қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды талдауға, сонымен қатар дифференциалды оқыту жағдайында олардың тиімділігін бағалауға; оқытудың перспективалық құралдарын олардың негізінде педагогикалық технологияларды құруға; бұл үдерістерді технологияландыру үдерістерін реттейтін тұтас мемлекеттік білім беру бағдарламасы мен стандарттары негізінде басқаруға ықпал етеді.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Оқыту бағдарламалары» ұғымына түсінік беріп, оқыту бағдарламаларының түрлерін саралаңыз.
2. «Эвристикалық технология», «Креативтік технология», «Когнитивтік технология» түрлеріне сипаттама беріп, олардың бір-бірінен ерекшеліктерін Венн диаграммасы бойынша салыстыру.
3. Педагогикалық технологиялардың классификациясын айқындаңыз.
4. Педагогикалық технология дұрыс жобаланған болу үшін қандай элементтер болуы керек және оларға сипаттама беріңіз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Капустин Н. П. Педагогические технологии адаптивной школы: Уч. пособие. – М.: Академия, 1999.
2. Краткий справочник по педагогической технологии. Под ред. Щурковой Н. Е. – М.: Новая школа, 1997.
3. Ксензова Г. Ю. Перспективные школьные технологии. – М.: Педагогическое общество России, 2000.
4. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.
5. Селевко Г. К. Авторские программы, педагогические

технологии, инновационные школы. – Ярославль: Изд-во ИПК ПиРРО, 1997.

6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

7. Хуторской А. В. Эвристическое обучение: Теория, методология, практика. – М., 1998.

8. Чупрасова В. И. Современные технологии в образовании. – Владивосток, 2000.

9. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. – Бастауыш мектеп. – №3, 1999.

10. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.

11. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.

12. Беспалько В. П., Беспалько Л. В. Педагогическая технология: Новые методы и средства обучения // Политехнический музей. – 1989.

5. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ТҮРЛЕРІ

Жоспар:

5.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың пайдалану қызметі бойынша топтастырылуы.

5.2. Білім беру жүйесінде қолданылатын қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың негізгі ұстанымдары.

5.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың пайдалану қызметі бойынша топтастырылуы:

I. Педагогикалық үдерісте жеке тұлғаның бағыты негізінде педагогикалық технология.

- Педагогикалық қарым-қатынас технологиясы.
- Алтынсариннің педагогикалық технологиясы.
- Амоношвилидің ізгілік технологиясы.
- Ильиннің жүйесі.

II. Оқушының іс-әрекетіндегі белсенділікті арттыру негізіндегі педагогикалық технология.

- Ойын технологиясы.
- Проблемалық оқыту технологиясы.
- Жан-жақты коммуникативті оқыту технологисы.
- Оқыту материалдарын тірек сызбалар, тірек конспектілері және модельдеу арқылы қарқынды оқыту технологиясы (Шатталов).

III. Оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру және басқару негізіндегі педагогикалық технология.

- Миға тұтқиылдан шабуыл жасау технологиясы.
- Перспективті жылдамдата оқыту технологиясы (Лысенкова).
- Деңгейлеп оқыту технологиясы (Қараев).
- Деңгейлеп дифференциялау технологиясы.
- Міндетті нәтиже негізінде деңгейлі-дифференциялап оқыту технологиясы (Фарсов).
- Бала қызығушылығы арқылы дифференциялап оқудың тәрбиелік технологиясы (Закатова).
- Жекелей оқыту технологисы (Инге Унг және Шадриков).
- Бағдарламалық оқыту технологисы.

- Ұжымдық оқыту технологиясы (Дяченко, Ривин).
- Топтық оқыту технологиясы.
- Компьютерлік оқыту технологиясы.

IV. Дидактикалық білім көтеру және материалды педагогикалық технологиялар.

- Дидактикалық бірліктерді ірілендіру (Эрдниев).
- Ақыл-ой іс-әрекетін сатылай қалыптастыру теориясын игеру технологиясы (Валович).

V. Жеке пәндік педагогикалық технологиялар.

- Сауаттылыққа ерте және дамыта оқыту технологиясы (Зайцев).
- Сатылай талдап оқыту технологиясы (Оразақынова).
- Бастауыш мектептің жалпы оқу білігін жетілдіру технологиясы (Зайцев).
- Бітібаеваның дамыта оқыту технологиясы.
- Математикалық есептер шешу негізіндегі педагогикалық технология (Касаткин).
- Сабақтың тиімді жүйелік негізіндегі педагогикалық технология (Оқунев).
- Жанпейісованың модульдық оқыту технологиясы.
- Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы.

VI. Альтернативті педагогикалық технология

- Вольдорф педагогикасы (Штэйнер).
- Еркін еңбек технологиясы (Ферт).
- Ықтималдық білім технологиясы (Лобок).

VII. Табиғи байқағыштық технологиялар.

- Табиғи байқағыштық арқылы сауаттылыққа тәрбиелеу.
- Өзіндік дамыту технологиясы (Монтессори).

VIII. Дамыта оқыту технологиялары.

- Дамыта оқыту жүйесі.
- Жеке тұлға бағытындағы дамыта оқыту жүйесі (Якиманская).
- Дамыта оқыту технологиясы (Давыдов, Эльконин).
- Өзіндік дамыта оқыту технологиясы (Семеко).

IX. Авторлық мектептің педагогикалық технологиялары.

- «Жүректен жүрекке»

5.2. Білім беру жүйесінде қолданылатын қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың негізгі ұстанымдары

Ғылыми-педагогикалық зерттеулерге жасалынған талдау жаңа педагогикалық технологиялардың бірнеше түрлерін бөліп көрсетуге мүмкіндік берді.

Енді солардың ішінен жоғары оқу орындарының оқу үдерісінде қолдануға ұсынылатын бірқатарына тоқталайық.

Бүгінгі таңда республикадағы және аймақтағы экономикалық нарықтық қатынастардың қалыптасу жағдайында еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуы қоғам өмірінің барлық саласында, оның ішінде мектепте оқыту мазмұны мен оқытудың қазіргі технологияларын жетілдіру өзекті мәселелердің бірі болып отыр.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында (1999) білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың ұстанымдарының бірі – жеке адамды қалыптастыруға бағытталған рөлі және педагог қызметкерлер оқушылардың мемлекеттік білім беру стандартында көзделген деңгейден төмен емес білім, білік, дағды алуын қамтамасыз етуге, олардың жеке шығармашылық қабілеттерінің дамуы үшін жағдай жасау қажеттігі қарастырылған.

Дәстүрлі оқыту технологиясының білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде толық меңгеруіне кепілдік бермей отырғандығы оқушылардың білім жетістіктерінің нәтижелерінен көрініс табуда.

Осыған орай, оқу-тәрбие үдерісін жетілдірудің қазіргі технологияларын жетілдіріп, мектепте сабақ беруде қолдану арқылы білім сапасын жақсартуға болатындығына басым бағыт берілуде.

Қазіргі кезде мектептің оқу-тәрбие үдерісінде 50-ден астам педагогикалық технологиялардың қолданылып жүргені мәлім. Бұл технологиялардың бәрін бір сабақта қамту мүмкін емес.

Сондықтан, мектептегі әрбір пәнді оқыту технологиясын таңдап, іріктеу және оны іс-әрекеттік тұрғыда жетілдіру арқылы оқушының білім жетістіктерін арттыруға болады. Мұнда оқушының әрекеті технологияны қабылдауы, ынтасы, құштарлығына көңіл бөлінуі тиіс.

Бастауыш сатыда «Математика» пәні бойынша оқушылардың оқу жетістіктерінің өлшеуіштер тәсілдері ретінде деңгейлік тапсырмалар жүйесін дайындауға болады.

Оқушының дайындық деңгейін саралау оқушының жеке

танымдық мүмкіндігін ескерудің басты тәсілі ретінде қарастырылуы тиіс. Тапсырмаларды білімді қабылдауға бағдарланған іс-әрекеттік модель ретінде қарастыруға болады.

Оқытудан күтілетін нәтижелер тізбесін негізге ала отырып, әртүрлі деңгейдегі тапсырма түрлерін ауызша тексеру, жазбаша тексеру, тапсырма беру, жауапты талдау тапсырмалары, бір ғана дұрыс жауабы бар тапсырмалар, ашық және еркін жауабы бар тапсырмалар, түрлі практикалық сипаттағы тапсырмалар түрінде қарастыруға болады.

Тапсырмалардың мұндай түрлері оқушының іс-әрекеттік – компетенттік тәсілге (өз бетінше іздену, өз бетінше білім алу, өзін-өзі білім алуға тәрбиелеу, дамыту) бейімделуіне мүмкіндік береді.

Әртүрлі әдістерді қолдану және оқушылар бірін-бірі тексеру арқылы есептің дұрыстығына көз жеткізулеріне болады, дамыта оқыту технологиясы (Л. С. Выготский, Л. В. Занков, Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов) дамыта оқыту жүйесі жеке тұлғаны жеделдете қарқынды, барлық сапалармен сәйкестікте жан-жақты дамытуға бағытталған, оқытудың модульдік технологиясы (В. М. Монахов) оқу үдерісін мақсатты жобалап, құруға болады.

Оқытудың компьютерлік технологиясы компьютермен жұмыс істеу техникасын меңгеру, сыныпта белсенділік көрсету, жеке жұмыс істеу, жекелеп көмек көрсету, проблемалық оқыту технологиясы, тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы (В. Ф. Шаталов) теория және практиканы блок түрінде топтау, тірек-схема, тірек-конспект түрінде берілген теориялық, материалдарды сыныпта меңгеру, үйде өз бетімен іздену, жұмыс істеу, түсіндіре басқарып, оза оқыту (С. Н. Лысенкова) алынатын білімнің алғашқы бөлігін алдын ала оқыту, деңгейлеп саралап оқыту технологиясы бірнеше деңгейде тапсырма беру және т.б.

Республикадағы ауыл мектептерінің оқу-тәрбие үдерісінде деңгейлеп оқыту технологиясы (Ж. Д. Қараев) жүйелік негізде оқыту технологиясы (Г. Г. Ғалиев), шоғырландырып-қарқынды оқыту технологиясы (Қ. А. Әбдіғәлиев, Н. Н. Нурахметов), блоктық-модульдық технологиясы (М. Н. Жанпейсова) қолдау табуда. Ғалымдардың пікірінше шағын комплектілі мектептер жағдайында оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыруда жүйелік негізде оқыту мен шоғырландырып оқыту технологияларының оқыту сапасын арттыруда дидактикалық мүмкіндіктері мол.

Оқу-тәрбие үдерісінде қолданып, айтарлықтай нәтиже беріп жүрген жаңа педагогикалық технологиялар мыналар: Лысенкованың алдын ала оқыту, Хазанскиннің есептер шығару, Палтышевтың физиканы есептеп шығару, Шаталовтың интенсивті оқыту (тірек сигналдарын пайдалану арқылы), Эрдниевтің мәселелік оқыту оқытудың белсенді әдісі, т.т.

Ал, соңғы жылдары оқытудың модульдік технологиясымен Дьяченконың оқытудың ұжымдық тәсілі, сондай-ақ профессор Қараевтің оқытуды дифференциялау және білім беру демократияландыру мен ізгілендіру ұстанымдарына негізделген жаңа педагогикалық компьютерлік технологиясы еліміздің көптеген мектептерінде қолданылып жүр.

Мәселен, Л. Б. Эльконин, В. В. Давыдовтың бірлесе жасаған «Дамыта оқыту жүйесі» бір-бірімен тығыз байланысты әрі мынадай ұстанымдардан құралады:

- Жоғарғы деңгейдегі қиындыққа оқыту
- Теориялық білімнің жетекші рөлі
- Оқу материалын жеделдете оқыту
- Оқу үдерісін оқушының сезінуі
- Барлық оқушылардың дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу

Л. В. Занковтың оқыту жүйесінде оқушы өзін емін-еркін сезінеді, оның әлеуметтік мүмкіндігі мен дербестігінің дамуына жағдай жасалады. Осы жүйеде оқушы мен мұғалімнің арасындағы жаңаша қарым-қатынастың іргетасы қаланады. Мұғалім түсіндіруші, оқытушы тұрғысында емес, оқушының оқу әрекетін ұйымдастырушы, бағыттаушы ретінде көрінеді.

Д. Б. Эльконин мен В. В. Давыдовтың зерттеулері оқу әрекеті және оның субъектісін қалыптастыруға бағытталады.

Осыған орай, соңғы кезде оқытудың әр түрлі педагогикалық технологиялары жасалынып, мектеп өміріне енгізілуде. Олар: С. Н. Лысенкованың алдын ала оқыту, Шаталовтың интенсивті оқыту (тірек сигналдарын пайдалану арқылы), Эрдниевтің ірі блоктан оқыту, мәселелік оқытудың белсенді әдісі, т.б.

Ал соңғы жылдары оқытудың модульдік технологиясымен В. М. Монаховтың, Дьяченконың оқытудың ұжымдық тәсілі сондай-ақ, профессор Ж. Қараевтың оқытуды дербестендіру мен ізгілендіру ұстанымдарына негізделген жаңа педагогикалық компьютерлік технологиясын еліміздің көптеген мектептерінде қолданып жүр.

Мектептерде жүргізіліп жатқан қазіргі тәжірибелік-сынақ жұмыстарының басты міндеті жаңаша оқытудың педагогикалық технологиясын оқыту үдерісіне енгізу болып табылады.

Д. Б. Эльконин мен В. В. Давыдовтың зерттеулері оқу әрекеті және оның субъектісін қалыптастыруға бағытталған. Оның құрылымы төмендегідей: оқу-танымдық мотивтер, оқу тапсырмалары, оқу амалдары, оқу операциялары.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологияның мақсаты бойынша «оқытуды ізгілендіру» қажет. Бұл үшін оқу құралдары оқушының өздігінен танымдық іс-әрекетін жүргізе алатындай болуы керек.

Әрбір педагогикалық технология жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуға, оның өзіндік және шығармашылық қабілетін арттыруға, қажетті іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыруға және өзін-өзі дамытуда қолайлы жағдай жасауға қажетті объективті әдістемелік мүмкіндіктерін қамтиды.

Қазіргі кезеңде қолданылып жүрген жаңа педагогикалық технологияның негізіне жататындар – әрбір оқушының жеке және дара ерекшеліктерін ескеру; оқушылардың қабілеттері мен шығармашылығын арттыру; оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу, іздену дағдыларын қалыптастыру.

Жаңа педагогикалық технология: ынтымақтастық педагогикасы, білім беруді ізгілендіру технологиясы, проблемалы оқыту технологиясы, тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы, түсіндіру, басқарып оқыту технологиясы, деңгейлік саралап оқыту технологиясы, міндетті нәтижеге негізделген деңгейлеп саралап оқыту технологиясы, модельдік оқыту технологиясы, жобалап оқыту технологиясы.

Ынтымақтастық педагогикасы технологиясы

Мақсаты: талап ету педагогикасынан қарым-қатынас педагогикасына өту. Балаға ізгілік тұрғысынан қарау. Оқыту мен тәрбиенің бірлікте бірлігін қалыптастыру.

Ерекшелігі:

1. мұғалім де, оқушы да субъект болады;
2. басымдылық көрсетілмейді;

3. бірлік одақта қызмет етеді;
4. мектеп ұжымы арасында өзара ынтымақтастық орнайды;
5. балаға жеке ізгілік қарым-қатынас тұрғысынан қарау;
6. қоршаған орта педагогикаланады.

Білім беруді ізгілендіру технологиясы

(Ш. А. Амонашвили бойынша)

Білім беруді ізгілендіру технологиясының негізін қалаған Ш. А. Амонашвили.

Мақсаты: баланың жеке қасиетін аша отырып, азамат етіп тәрбиелеу. Баланың жаны мен жүрегіне жылылық ұялату, танымдық күшін қалыптастыру және дамыту, білімін кеңейтуге, тереңдетуге жағдай жасау.

Ерекшеліктері:

1. ынтымақтастық педагогикасы тұжырымдалады;
2. бала психикасы дамуға, есеюге және еркіндікке құштарлығын қалыптастыру;
3. әсемдікті, әдемілікті сезіну, қабылдау;
4. рухани жетілдіру;
5. ізгілікті, жеке қарым-қатынас жасау;
6. ата-анамен бірлесіп жұмыс істеу;
7. оқыту мен тәрбиелеудің бірлігі.

Проблемалық оқыту технологиясы

Проблемалық оқыту технологиясының негізгі мақсаты – оқушыны өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту.

Проблемалы оқыту технологиясының ерекшелігі де оқушының белсенділігін арттыру және оқу материалдарын баланы қызықтыратындай құпиясы бар мәнге жеткізу.

Себебі, оқушы материалдарды сезім мүшелері арқылы қабылдап қана қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді.

Ұжымдық оқыту технологиясы

Тірек сигналдары бойынша оқыту технологиясы

(В. Ф. Шаталов бойынша)

Тірек белгілері арқылы оқыту технологиясының негізін қалаған В. Ф. Шаталов.

Мақсаты: әр оқушының білім, білік, дағдыны қалыптастыру, жеке ерекшеліктерін ескере отырып, барлық балаларды оқыту, жеделдете оқыту.

Принципі:

- үздіксіз қайталау, кезеңдік бақылау, ірі блоктар бойынша оқыту, тірек сигналдарын пайдалану, әрекет негізіне бағыттау;
- жекелей әрекет жасау;
- ізгілікшілік;
- күш түсірмей оқыту;
- түзету, жетістікке жетелеу, болашағын ашу, өсуге ұмтылдыру;
- жетістіктің жариялылығы;
- тәрбие мен оқытуды байланыстыру.

Технологияның мазмұндық ерекшелігі:

1. материалдар ірілендіріп беріледі;
2. блоктық түрде беріледі;
3. оқу материалын тірек сызбалары – конспектілеу арқылы беру;
4. берілетін ақпаратты, ойды айқын бейнелейтін тірек конспектісі.

Мақсаты: әр оқушының қабілетін дамыту, еңбек етуге баулу ұйымшылдық қабілеттерін ояту, ынтымақтастыққа тәрбиелеу. Өзін-өзі басқаруға, байқампаздыққа жетелеу.

Ерекшелігі: 1. Жекелей оқыту. 2. Жұптық оқыту. 3. Топтық оқыту. 4. Ұжымдық.

Оқушы-оқушы, оқушы-оқытушы, оқушы-үйретуші міндеттерін атқарады.

Талаптары:

- Әр оқушының еңбегі пайдалы болуы керек.
- Өзінің ғана емес, басқаның да еңбегіне жауапкершілікпен қарау.

- Өзі оқи отырып өзгені оқыту.

- Түсінбегенді түсіндіру, меңгергенше меңгерту.

Технологияның жүргізілу кезеңдері:

1. Тапсырмаларды даярлау кезеңі:

- берілген тапсырмамен танысу;
- шағын бөлімдерге бөлу;
- әр бөлімдерге ат қою;
- жоспар құру;
- жоспарға сүйене отырып, текст мазмұнын меңгерту;
- тексеру сұрақтарын даярлау.

2. Тапсырман екінші оқушыға түсіндіру кезеңі:

- тақырыптың мақсаты не?
- жоспармен таныстыру;
- мазмұнын түсіндіру;
- бақылау сұрақтары бойынша түсінгенін зерттеу.

3. Өз бетінше жаттығу жазу, тәжірибе жасау, есеп шығару, шығарма жазу, түсінгенін баяндау кезеңі.

Тәрбиелік мәні:

1. өзін-өзі басқару;
2. өзіне-өзі қызмет ету;
3. жауапкершілікті сезіну;
4. басқаның еңбегін бағалай білу;
5. ұқыптылық;
6. белсенділік;
7. адалдық;

8. байқампаздық;
9. зейінділік;
10. ынтымақтастық;
11. ұжымдық;
12. бірі бәрі үшін, бәрі бірі үшін принципінің орындалуы.

В. Т. Кабуш технологиясы

Тәрбиеленуді ізгілендіру жүйесі. (Т. М. Мәжікеевтің құрастыруы бойынша)

Мақсаты:

1. Оқушылардың бойында өзін-өзі жетілдіру, қабілетін, қызығушылығын дамыту және өзін-өзі тану қажеттіліктерін қалыптастыру.

2. Адам + қоғам мүшесі + тұлға + азамат тізбегін жүзеге асыру.

3. Азаматтық тәрбие, әлем мәдениетін, құқықтық мәдениетті қалыптастыру.

Тұжырымдамалық негізі:

1. Тәрбиенің ізгіліктілік жүйесі.

2. Тәрбиенің адамгершілікті және демократиялық сипаты.

3. Тәрбиенің мақсаты + оқушылар қызметі + ізгіліктілік қызметін жүзеге асыру.

4. Ынтымақтастық-еңбектестік-серіктестік-достық және олардың постулаттары.

Мазмұнының ерекшелігі:

1. Жанұялық тәрбие беру.

2. Жалпыадамдық мораль және мәдениетке тәрбиелеу.

3. Салауатты өмір салтын қалыптастыру.

4. Өзіне дұрыс қарым-қатынас орнату.

5. Азаматтық және ұлттық, әлеуметтік мәдениетке жетелеу.

6. Өмірге қабілеттендіру.

Әдістемелік ерекшелігі:

1. Тәрбие негізгі рөл атқарады.

2. Болжаған жетістікке жету жолында үздіксіз, тізбекті жұмыс жүргізіледі.

3. Кез келген балаға сенімділікпен қарау.

4. Күштеусіз, зорлықсыз тәрбиелеу.

5. Тұлғаны өзіне-өзінің дұрыс қарым-қатынасын орнату.
6. Еркіндік.
7. Шығармашылыққа жетелеу.
8. Ізгілікті ойлауға үйрету.

Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы

Деңгейлеп саралап оқытуда негізделген технология дамыта оқыту идеясын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Өйткені ол оқушының ойлауын, елестету мен есте сақтауын, ынтасын белсенділігін дағдысын, білім сапасының дамуын қамтамасыз етеді.

Мақсаты: әр оқушыны оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту. Оқытуды оқушының әр түрлі топтарының ерекшелігіне сәйкес бейімдеу, ыңғайлау.

Ерекшелігі:

1. Таланттылар өздерінің қабілеті мен икемділігін одан әрі бекіте түседі, әлсіздер оқуға ниет білдіріп, сенімсіздіктен арылады.

2. Оқушылардың оқуға деген ынтасы артады.

3. Білім дәрежесі бірдей топтарды оқыту ісі жеңілдейді.

Міндетті нәтижелерге негізделген деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы мынадай ерекшеліктерімен – білімнің базалық деңгейінің барлық оқушылар үшін міндеттілігі, оқушыларға берілген тапсырманың саралануы, тапсырма оқушының күші жететіндей және қолайлы болуы шарт, білімнің базалық деңгейі оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиясының механизмі ретінде оқушының бірте-бірте өрістей дамуына мүмкіншілік жасау тиіс, оқушыға оқу деңгейін таңдауға ерік беру, оқушы өз мүмкіндігіне орай тек міндетті деңгейден кем емес білім алуға еріктілігімен сипатталады.

Саралап оқыту технологиясы

Саралап оқыту – бұл:

- оқу үдерісінде мұғалімдердің, оқушылардың білімдерін есепке ала отырып, жұмыс істеуі;

- әр түрлі топтарды оқыту үдерісінде жалпы дидактикалық жүйенің бөлімі;

- когнитивтік ерекшеліктерін есепке алу мақсатында әр түрлі

мектептер мен сыныптар, топтар үшін оқытудың жағдайларын құру.

Оқу үдерісін саралау – педагогикалық жүйелер қатарында өзіндік айқын мақсат көздейтіндігімен ерекшелеп те аталып жүр. Саралап оқыту әдісі оқу үдерісінің белгілі бір білігін қамтитын саралап оқытуды ұйымдастырудың, құралдары мен әдістерінің жиынтығы болып табылады. Оқыту жүйесінің кез келгенінде қандай да болсын оқушыларды саралауы жүзеге асып отырады. Сондықтан саралап оқыту әдісінің өзі әр түрлі әдістемелік құралдарды қолдану арқылы енген.

Сипат бойынша мынадай түрлерге бөлінеді:

- жас ерекшелігі бойынша;
- жынысына байланысты;
- қызығушылығы бойынша;
- ақыл-ой деңгейінің дамуы бойынша;
- тұлғалық-психологиялық типтері бойынша;
- денсаулық деңгейі бойынша.

Мақсаты: әркімді мүмкіндігіне сай оқыту. Әр түрлі топтағы оқушыларды ерекшелігі бойынша оқуға бейімдеу.

Ерекшелігі:

- үлгерімі жақсы оқушыға көңіл бөлініп, нашар оқушыларға көмектесу мүмкіндігі туады;
- қиын балалармен тиімді жұмыс жүргізу мүмкіндігі болады;
- жақсы оқитын оқушының тереңірек білім алуына жағдай туады;
- оқушылар қабілеті артады;
- әлсіздер оқу мүмкіндігіне ие болады;
- деңгейлері бірдей оқушыларды оқыту мен тәрбиелеуде қиындық кездеспейді.

Сынып ішілік саралау. Балалардың дамуы, қабілеті, қабылдауы әркелкі болғандықтан, бір сыныптың өзінде үздіктер, жақсы оқитындар және нашарлар пайда болады. Сондықтан мұғалім балалармен сабақ және оның барлық кезеңдерді жаңа материалды түсіндіру, ұсыну, сабақты қорытындылау, қайталау, білім, білік, дағдыны тексеру барысында саралау жұмысын жүргізеді. Жаңа материалды түсіндіру кезінде мұғалім мынадай мәселелерге көңіл аударады.

I. Ең басты негіз, ядро – білім мазмұны, пәннің теориялық мәні, тірек мәліметтері. Алғашқы деңгей әрбір тақырыптың ең

негізгі де, басты қарапайым мазмұнын ашып, толық болғанмен, сол тақырыптың білуге міндетті тұтас бейнесін береді. Бұл базалық деңгей ретінде қабылданған.

II. Қосымша мәліметтер алғашқы деңгейде алған білімді одан әрі кеңітіп, дәлелдеп, тиянақтайды, негізгі мазмұнын нақтылайды, ұғымдардың не үшін қалай қолданылатынын көрсетеді. Бұл деңгей мәліметтер көлемін арттырып, негізгі материалды тереңірек түсінуге көмектеседі.

III. Дамытушы мәліметтер – материалды біршама тереңдетіп, оған логикалық негіз береді, болашақ шығармашылықпен қолдануға жол ашады. Бұнда бала өз бетімен жұмыс істеуге дағдыланады. Мұғалім бүкіл сыныпқа берілетін материалды екінші деңгей көлемінде оқушылар білім мазмұнын, ең болмағанда бірінші деңгейде (стандарттық деңгей) меңгеруі міндетті екенін ескере отырып, өз бетімен жұмыс (барлық материалды қамтитындай) арқылы қорытындыланады.

Үшінші деңгей өз бетімен орындалатын жеке тапсырмаларды жалпылама қайталауды меңгеруді толықтырады.

Өз бетімен жұмыс үшін дидактикалық материалдың үш нұсқасы іріктеледі.

I. Нұсқа міндетті білім деңгейіне сәйкес келеді.

II. Нұсқа оқулықтан есептер мен жаттығулар қосымша ұсынылады.

III. Нұсқа көмекші оқу-әдістемелік әдебиеттерден алынған тапсырмалардан тұрады.

Қандай деңгейдегі тапсырманы таңдау оқушылардың өз еріктеріне беріледі. Сөйтіп, барлық оқушылар үшін білімнің базалық минимумы қамтамасыз етіліп, сонымен қатар әр жеке тұлғаның шығармашылық қабілетінің дамуына кең жол ашады.

Білімді тексеру кезінде саралау тереңдеп, кенейіп, әр оқушының жеке табысқа жетуін есепке алуға ауысады.

Іскерлік ойынның жүргізілу технологиясы

Дайындық кезеңі.

1. Ойынды дайындау.

- сценарийін дайындау;
- жоспар құру;

- жалпы сипаттау;
- мазмұнын меңгеру;
- материалмен қамтамасыз ету.

2. Ойынға кіріспе:

- проблемалық мақсат қою;
- шарттарын білу;
- топ құру;
- рөлдерді бөлісу;
- регламент белгілеу;
- жалпы түсінік беру;
- тиісті консультация беру.

Ойынды жүргізу кезеңі.

1. Топтық жұмыс:

- әдебиеттермен жұмыс;
- тренинг;
- ойлану;
- ойыншылармен жұмыс.

2. Топ аралық жұмыс, пікірталас:

- топтардың жұмыстарын баяндауы;
- нәтижені қорғау;
- пікірталас туғызу.

Талдау және қорытындылау кезеңі.

- ойынға қорытынды жасау;
- талдау, рефлексия;
- баға және өзіндік баға;
- қорытындылау, жинақтау;
- ұсыныстар беру.

С. Н. Лысенкованың технологиясы

Тірек сигналдарын пайдалана отырып перспективалық-жеделдете оқыту

Мақсаты: білім, білік дағдыны қалыптастыру, стандартқа бағыттау. Оқушылардың барлығын табысты оқыту.

Ерекшелігі:

1. педагогикалық ынтымақтастық;
2. тұлғалық қарым-қатынас;
3. оқу материалдарының мазмұнының жүйелілігі;

4. материалдардың сабақтастығы;
5. саралау, тапсырманың әр оқушыға жеткізілуі;
6. білетін оқушы арқылы білмейтін оқушыны оқыту;
7. түсінбегенді қайта түсіндіру, қателесуден қорықпау.

Әдістемелік ерекшелігі:

- үйге тапсырма жаңа материалдар бойынша тек әркімнің өзіндік жұмыс орындау үшін тиімділігіне қарай беріледі;
- ережелерді түсінбей жаттауға оқушыларды дағдыландырмау;
- ата-аналардың өзара әрекет жасауы;
- оқу жылдарының аралық байланысы;
- мұғалімге оқушыны үйретуге, ал оқушының үйренуіне мүмкіндік берілуі.

Тәрбиелік мәні:

- мейірімділік;
- өзара көмек;
- ұйымшылдық;
- табысқа жетуге ұмтылу;
- толық дербестілік.

Модульдік оқыту технологиясы

Модульдік оқыту – білім мазмұны, білімді игеру қарқыны, өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігі, оқудың әдісі мен тәсілдері бойынша оқытудың дербестігін қамтамасыз етеді.

Модульдік технология дамыта оқыту идеясына негізделген оның мақсаты – оқушының өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігін дамыту, оқу материалын өндеудің жекелеген тәсілдері арқылы жұмыс істеуге үйрету.

Бұл технологияның **ерекшелігі** – тұлғаның танымдық үдерісін дамытуға бағытталған.

Модульдің көптеген анықтамалары бар:

- модуль – біліктілік мінездемесінің талаптарына жауап беріп, мамандық бойынша оқу пәндерінің жиынтығын ұсынатын мемлекеттік білім беру стандарт бірлігінің үлесі;

- модуль – пәнаралық әдістемелік ұйымдастыру құрылымы болып, әр түрлі оқу пәндерінің тақырыптық жиынтығы ретінде бір мамандықты меңгеруді және оқу үдерісіне пәнаралық қатынасты қамтамасыз етеді;

- модуль – бір ғана оқу пәнінің шеңберіндегі ұйымдастыру әдістемелік құрылымының бірлігі.

Модульдің құрылысы

Модуль бес бөліктен тұрады:

I бөлігі – тақырыппен таныстыру, негізгі түсініктердің, анықтамаларын беру және алған білімдерін бекіту.

II бөлігі – теория бойынша сынақ өткізу.

III бөлігі – сынақ-практикум өткізу (сынақ, бақылау).

IV бөлігі – тереңдетіп білім беру және оқушылардың қабілеттерін дамыту.

V бөлігі – бақылау жұмысы (деңгей бойынша).

Оқу модулі үш құрамды бөліктен тұрады: кіріспе, *сөйлесу және қорытынды бөлім*.

Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясы

(Эрдниев технологиясы)

Мақсаты: математикалық білімнің оқушылардың интеллектісін дамыту мен өзін-өзі дамытудың басты шартын қамтамасыз ететін тақырыптардың неғұрлым жетілген жүйесін жасау /тақырыпты ірілеп, топтап өтеді/.

Ерекшелігі:

1. Өзара байланысты амал операциялар, тақырыптар, бір мезгілде беріледі.

2. Есеп құрастыру, шығару, практикалық жұмыстарды жүргізу бірлікте қамтамасыз етіледі.

3. Тура есептерді кері есептермен байланыстыру.

4. Жүйелі де тиянақты білім беру.

5. Берілген тапсырманы баланың ойлау қабілетін дамытуға ықпалын қамтамасыз ету.

Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау технологиясы

Сын тұрғысынан ойлау – сынау емес, шындалған ойлау. Бұл деңгейдегі ойлау тек ересек адамдарға, жоғары сынып оқушыларына ғана тән деп ойлау аса дұрыс түсінік емес. Жас балаларың да бұл жұмыста дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» кез келген ұстазға сапалы сабақ беруге мүмкіндік береді. Атақты қытай ойшылы Конфуций «танымның үш жолы бар: ең оңайы – еліктеу, ең ащысы – тәжірибе, ең мәртебелісі – ойлау» деген екен. Демек, сол әдіс-тәсілдерді меңгертіп, ішінен қажеттісін таңдау арқылы әр сабақтың мақсат-міндеттерін тиімді де оңтайлы жолмен жүзеге асыруға мүмкіндік мол.

«*Оқу мен жазу* арқылы сын тұрғысынан ойлау» сабақтарында мына мәселелерге назар аударылады:

1. Сабақты белсенді өткізіп, әр баладан еркін жауап алуға жағдай жасау.

2. Қиялын дамыту үшін «менің ойымша» деген жауапқа дағдыландыру.

3. Тіл байлығын дамыту үшін қалайда жауапты соңына дейін тыңдау.

4. Жеке тұлға ретінде «мен» деген рөлін көтеру, өз пікірін қалыптастыру.

Бұл жүйенің бір ерекшелігі – кез келген ақпараттың жан-жақты ой елегінен өткізіп барып қабылданатындығы. Екінші бір ерекшелігі – білім көбіне жеке емес, топтық не ұжымдық талқылаулар түрінде игерілетіні.

Дамыта оқыту жүйесі сияқты «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасының да негізгі қағидалары мен мақсат-міндеттері дамытып-тәрбиелей отырып, шығармашыл тұлға қалыптастыруға бағытталған.

СТО бағдарламасы балаларға мынандай мүмкіндіктер береді:

1. Мұғалімге тәуелділіктен арылып, өзінің білім игеру қызметін өздері басқаруға;

2. Білім қажеттілігі мен маңыздылығын түсініп, қажетті іс-әрекетті белсене және өз бетінше орындауға;

3. Жеке ерекшелігі мен қабілетіне сай тапсырмаларды өзі таңдап, іздеп тауып, белсене орындауға;

4. Білім мен мәдени құндылықтарды игеру ісін топтасып және ұжымдасып мұғалім көмегінсіз, дербес атқаруға;

5. Құр мәлімет алумен шектелмей, сабақ барысында өз пікірін ашық айтып өзара сұхбат жүргізуге;

6. Ой өрісі ғана емес және әлуметтік жағынан өздерін-өздері дамытып тәрбиелеуге жетелейді.

ТРИЗ технологиясы

ТРИЗ (Өнертапқыштық тапсырмаларды шешу теориясы)

Бұл технологияның негізгі мақсаты – оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, қалыптан тыс ойлайға үйрету. Демек, жаңа нәрсе ойлап табу, сол арқылы жетістікке қол жеткізу деп түсіну керек. Шығармашылық қабілеттер шығармашылық елес, шығармашылық ойлау арқылы қалыптасады. Шығармашылық ойлау деп ойдың жылдамдығы, икемділігі, тапқырлығы, дәлдігі алынады. Осы технологиямен жұмыс істеу барысында тез ойлап, жылдам шешім қабылдауға шорқақ балалар жыл аяғында шапшаң жауап беруге үйреніп, тапқыр, қызықты шешімдер құруда жетістіктерге жете бастайды.

Дамытушылық мақсаттағы ойындар.

1. «Ол не?» (*сипаттама бере білуге үйрету*) оқушы өзінің әкелген затына ауызша сипаттама береді.

Мысалы: Менің затым дөңгелек. Ол секіреді. Резеңкеден жасалған. Үлкені, кішісі болады. Оны балалар өте жақсы көреді.

2. «Қарама-қарсылықты шешу».

Бір қарағанда жағымсыз болып көрінетін кейбір оқиғалардың «пайдалы» жағын көруге тырысу. Мысалы: «Төбелес».

Жақсы жақтары: өзімді қорғадым; әлсіз досымды қорғадым; күшті екендігімді дәлелдедім; шындық үшін күрестім.

Жаман жақтары: киімімді жырттым; бетім көгерді; ата-анам ұрысты; жыладым; досыммен арадастым.

3. *Шығармашылық деңгейді көтеруге берілетін тапсырмалар.*

Бір-біріне қосылмайтын, жалғаспайтын заттармен объектілерді байланыстыруға берілетін тапсырмалар.

1. Сиқырлы дәрі ішіп, көзге көрінбейтін болып қалған тышқанды мысық ұстау үшін не істеуі керек деп ойлайсың?

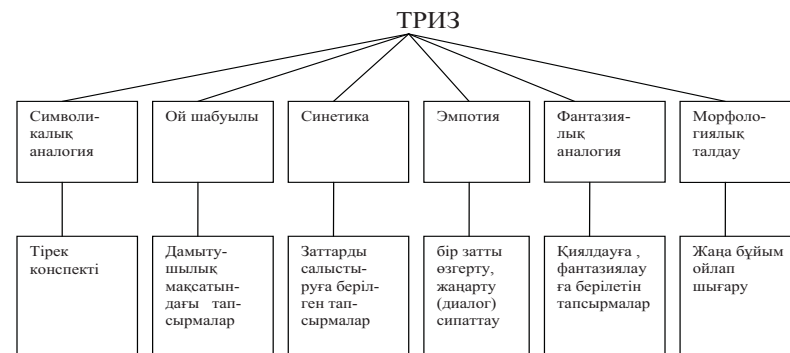
Жауаптың үлгісі: – Ол үшін мысық еденге ұн сеуіп қоюы керек, сонда ізі түсіп қалады.

- Төбеден ұнды себелеп тұруы керек.

- Үлкен-үлкен дәндермен тамақтандыру керек. Сонда үлкейіп көрінеді, т.б.

4. *Ой шабуылы (Дүниетануда).*

– Жаңбыр, қар, кемпірқосақ – бұлар шын табиғи құбылыстар. Енді фантастикалық табиғи құбылыс ойла.

Дамыта оқыту технологиясы

Қазіргі кезеңде республиканың білім беру жүйесінің ең басты мәселесі – қазақ мектебі түлегінің білім сапасын халықаралық деңгейге жеткізу. Ол үшін мектептерде білім берудің мақсаты мен мазмұны өзгереді. Соған сәйкес білім беру жүйесінде жаңа педагогикалық технологиялар пайда болды. Солардың ішінде жеке интеллектуалдық және психикалық дамытуға негізделген Занковтың, Давыдов пен Элькониннің «Дамыта оқыту» идеясы.

«Дамыта оқыту» идеясы көрнекті ұлы педагогтар Песталоццидың, Ушинскийдің еңбектерінен бастау алады. Дамыта оқыту деп оқытудың дәстүрлі иллюстративті-түсіндірмелі түрін ауыстыратын, белсенді іс-әрекетке негізделген оқыту түрін айтамыз.

Дамыта оқыту жеке тұлғаны деңгейі мен ерекшеліктеріне бейімделе отырып, дамудың заңдылықтарын ескереді және қолданады.

Дамыта оқыту жүйесі тұлғаны барлық қасиеттерін тұтас дамытуға негізделген.

Дамыта оқыту – күрделі, құрылымды, біртұтас педагогикалық жүйе. Оның нәтижесінде әр оқушының өзін-өзі өзгертуші субъект дәрежесіне көтерілуі көзделіп, оқыту барысында соған лайық жағдайлар жасалады. Дамыта оқытудың дәстүрлі оқытудан айырмашылығы – көздеген мақсатында, мәнінде, мазмұнында, дамытудың негізгі факторында, мұғалімнің рөлі мен атқаратын қызметінде, әдіс-тәсілінде, оқушының білім алу белсенділігінің түрін де, оқу үдерісінің сипатында танып білу үдерісін ұйымдастыру

және ондағы коммуникациялар түрлерінде. т.б.

Дамыта оқытудың мазмұны теориялық ойлаудың дидактикалық тұрғыдан түзілген. Дамыта оқыту оқушының алдына саналы түрде белгілі бір мақсат қойып, оған жетуін ұйымдастыратын, мақсатты түрде бағытталған оқу іс-әрекеті арқылы жүзеге асады. Дамыта оқудағы негізгі нәрсе – берілетін білімнің өзектілігі. Дамыта оқытуда оқушы іс-әрекетінің толыққанды субъектісіне айналады.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Педагогикалық технологиялар қандай белгілеріне қарай жинақталады?
2. Педагогикалық технологиялардың қай түрін жақсы білесіз?
3. Өзіңіз білетін педагогикалық технологияның идеялары, әдіс-тәсілдері туралы әңгімелеңіз.
4. П. М. Эрдниев пен С. Н. Лысенкованың технологиясының айырмашылықтары мен ұқсастығын Венн диаграммасы бойынша салыстырыңыз.
5. М. Монтессори технологиясының ерекшелігі неде?
6. Педагогикалық технология түрлерін сипаттаңыз.

Технология атауы	Технология сипаттамасы
Дамыта оқыту технологиясы	
т.б.	

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Ксензова Г. Ю. Перспективные школьные технологии. – М.: Педагогическое общество России, 2000.
2. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.
3. Рысбаева А. Қ., Қоңырбаева С. С. және басқалар. Жоғары оқу орындарындағы білім мазмұны және оқыту технологиялары. / Дәрістер жинағы/. – Алматы: Полиграфия-Сервис К, 2010.
4. Селевко Г. К. Авторские программы, педагогические технологии, инновационные школы. – Ярославль: Изд-во ИПК ПиРРО, 1997.

5. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

6. Чернявская А. П., Байбородова Л. В., Харисова И. Г., Белкина В. В., Серебренников Л. Н., Гаибова В. Е. Образовательные технологии: Учебно-методическое пособие. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского.

7. Чупрасова В. И. Современные технологии в образовании. – Владивосток, 2000.

6. ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ КАРТА

Жоспар:

- 6.1. Технологиялық картаның жұмыс істеу құрылымы.
- 6.2. В. М. Монаховтың технологиялық картадағы аксиомалары.
- 6.3. Технологиялық карталау негізі.
- 6.4. Технологиялық карта бойынша жұмыс істеу ережесі.
- 6.5. Ізгілікті бағыттағы базалық технологиялық карталар.

Қазіргі заманғы ғылыми техникалық прогрестің өте шапшаң қарқынмен дамуы және ақпарат көлемінің әр 3-5 жылда 2 еседей өсіп отыруы, әсіресе ой еңбегін және оқыту үдерісін айрықша сапалық түрде жетілдіруді талап етіп отыр.

Мұндай дүниежүзілік күрделі проблеманы шешудің бір жолы, жастарға үздіксіз білім берудің жаңа түрлері мен әдіс-тәсілдерін тауып, олардың өздігінен білім алуын қамтамасыз ету болып табылады. Ондай жаңа оқыту тәсілдерінің бірі академик В. М. Монаховтың педагогикалық технологиясы.

Көптеген мұғалімдер технология мазмұнын жете түсінбейді, оны әдістемеден ажырата алмайды. Егер әдістеме көбінесе оқу үдерісін ұйымдастыру және өткізу жөніндегі ұсыныстардың жиынтығы болса, педагогикалық технологияның өзіне тән ерекшелігі бар. Біріншіден, технология – бұл соңғы нәтижеге берілетін кепілдік; екіншіден, технология – бұл болашақ оқу үдерісінің жобасы. Өзінің педагогикалық технологиясында В. М. Монахов мынандай анықтама береді: педагогикалық технология – оқу үдерісін жоспарлаудың жүйелік әдісі; оқытудың тиімді түріне жету мақсатында, адам мен технология ресурстарды олардың арақатынасын ескере отырып бүкіл оқытушымен білімді меңгеру үдерісін жүргізу, оны бағалау.

Ғылыми тұрғыдан негізделген В. М. Монаховтың педагогикалық технологиясы мұғалім қызметін екі кезеңге бөледі.

1. *Оқу үдерісін жобалау кезеңі.*
2. *Осы жобаны іске асыру кезеңі.*

Бірінші кезеңде мұғалім оқу материалын шағын мақсаттар жүйесі ретінде көрсетеді. Бұл шағын мақсаттарға жету-жетпеуін жазбаша жұмыстар арқылы тексереді, яғни болжам жоспарланады. Болжамнан оқушылар жақсы өтуі үшін, мұғалім оқушыларға өз

бетімен жұмыс істеуге алдын ала тапсырмалар береді. Екінші, яғни жобаны іске асыру кезеңінде мұғалім оқу үдерістің нақтылы жағдайларын ескере отырып, жобаны жүзеге асырады. Оқу үдерісін жобалаудағы негізгі объект – оқу тақырыбы. Бұл оқу тақырыбының көлемі, тақырыптың күрделілігіне байланысты 6-7 сабақтан, 22-24 сабаққа дейін болуы мүмкін.

6.1. Технологиялық картаның жұмыс істеу құрылымы

Технологияда оқу үдерісін жобалаудың толық және бөлшектелген көрінісін технологиялық картадан көруге болады. Технологиялық карта 5 бөліктен тұрады: мақсат қою, болжам, үй жұмысын мөлшерлеу, логикалық құрылым, түзету.

Технологиялық картаның әр бөлшектері қандай жұмыс атқаратынын қарастырайық.

1. **Мақсат қою.** Берілген тақырыпқа қойылатын білім стандарттарының талабын жүзеге асырып жүрген бағдарлама мазмұнын талдай отырып, шағын мақсаттар қарастырылады. Тақырыптар көлеміне және оның күрделілігіне байланысты шағын мақсаттар саны 2-ден 5-ке бейін болуы мүмкін. Арнайы технологиялық ұйғарым бойынша әр шағын мақсатқа сәйкес өзіндік жұмыс құрастырылады.

2. **Болжам.** Бұл өзіндік жұмыстардың, яғни болжамның, ерекшелігі мынада: тексерудің және оқушылардың жетістіктерін бағалаудың қарапайымдылығы. Болжам екі түрлі тапсырмадан тұрады: білім беру стандарты деңгейіндегі тапсырма және тереңдетілген тапсырма. Болжамның 1- және 2- тапсырмалары стандарт деңгейімен сәйкес қарастырылады, ал 3-ші тапсырмада «жақсы» деген бағаға сәйкес, 4-тапсырмада «өте жақсы» деген бағаға сәйкес тапсырмалар беріледі.

3. **Үй тапсырмасын мөлшерлеу.** Егер үй тапсырмасын мөлшерлегенде біраз ақаулар жіберілсе, ол болжам кезінде көзге бірден түседі. Мұғалім осыған сәйкес түзету жүргізуі керек. Үй жұмысын мөлшерлеу 3 деңгейлік тапсырмадан тұрады.

1- деңгей. Болжамның 1-ші, 2-ші тапсырмасына.

2- деңгей. Болжамның 3-ші тапсырмасына.

3- деңгей. Болжамның 4-ші тапсырмасына сәйкес болуы керек.

4. *Логикалық құрылым*, оқу тақырыбына байланысты әр шағын мақсаттарды меңгеру үшін. Оқушыға қанша уақыт керек екенін, болжамды, түзетуді қайталауды, қай кезде өткізу керектігін жоспарлайды. Яғни, мұғалім өзінің әдістемелік тұжырымдарына сүйене отырып, оқу үдерісін тұтас және логикалық көрнекті модельге көшіреді.

5. *Түзету*. Түзету негізгі үш бағытта жүргізіледі:

1) Жаңа оқу материалын меңгеру кезіндегі оқушыларға тиетін қиындық.

2) Оқушылардың жұмысында жиі жіберілетін қателіктер.

3) Оқушыларды стандарт деңгейіне жеткізетін педагогикалық әдістер жүйесі.

Технологиялық карта нәтижесі әр болжамнан кейін тексеріліп, талдау жасауды қажет етеді, яғни интеграция жүзеге асырылады.

Оқу үдерісін педагогикалық технология тұрғысынан жобалау жекелеме тараулардың технологиялық карталарынан құралады. Технологиялық картаның құрамды бөліктерін және олардың атқаратын қызметтерін қарастырайық.

1. Технологиялық карта негізі жоғарыда айтып өткеніміздей мақсат қоядан басталады, яғни тақырыпқа байланысты шағын мақсаттарды анықтау.

Мақсатты нақты және анық көре білу, яғни тақырыптың негізгі сұрағын анықтай білу, мұғалімнің әдістемелік шеберлігін көрсетеді. Қойылатын мақсат мұғалімге және оқушыға ұғынықты түрде ықшам әрі түсінікті болуы қажет. Қойылған мақсат бойынша мұғалім болашақ оқу үдерісін мақсаттар түрінде көруі керек, ал оқушы үшін оның білімі мен біліктілігіне қойылатын талаптар жүйелі түрде берілуі керек.

Ілгеріде қойылатын мақсат саны тақырып көлеміне қарай 2-5 аралығында болуы керек дегенбіз. Оның себебі мақсат ұсақталып, көбейген сайын оның нақтылығы азайып алғашқыларының мәні жойыла бастайды.

Мақсат қою технологиясы және педагогтың әдістемелік жұмысының мақсаттылығы оқу тақырыбындағы әрбір сабақтың мәнділігін арттырады, сабақтың нәтижелігіне және мазмұндылығына мұғалімнің, сол сияқты оқушының да жауапкершілігін арттырады, осы сабақтағы берілген мақсаттың меңгерілуіндегі орнын нақтылай түседі, ал бұның барлығы жобалаудан, технологиялық картадан басталады.

2. *Берілген тақырыпты мақсаттарға бөліп алғаннан кейінгі жұмыс осы қойылған мақсаттарға байланысты оқушылар білімін болжау жұмысын құру.*

Біз бірінші рет оқушыға жеке тұлға ретінде қараймыз, себебі оқушы өз деңгейін өзі таңдайды, яғни өзінің білім мөлшеріне қарай болжаудағы қажетті тапсырмалар мөлшерін таңдап алады. Болжау деп отырғанымыз оқушылардың қойылған мақсатты меңгеруін анықтауға арналған өздік жұмыс.

6.2. В. М. Монаховтың болжауды құру аксиомалары

В. М. Монаховтың педагогикалық технологиясы бойынша болжауды құру барысында мына жеті аксиома орындалуы керек:

1-аксиома. Өзіндік жұмыстың (ӨЖ) екі түрі бар: білім беру стандарты (программа) деңгейіндегі тапсырма, жоғары деңгейдегі тапсырма.

2-аксиома. Стандартты ӨЖ төрт тапсырмадан тұрады: алғашқы екеуі стандартты деңгейінде, соңғы екеуі жоғары деңгейде.

3-аксиома. ӨЖ-тың жалпы түрі:

1) білім беру стандарты талаптары деңгейіндегі тапсырма;

2) білім беру стандарты талаптары деңгейдегі тапсырма;

3) «Төрттік» баға деңгейіндегі тапсырма;

4) «Бестік» баға деңгейіндегі тапсырма.

4-аксиома. Алғашқы екі тапсырма қиындығы жөнінен бірдей, оқушыларға түсінікті әрі қарапайым болуы керек.

5-аксиома. Білім беру Заңына (әрбір 3 оқушы стандарт деңгейіне жетуге міндетті, одан әрі ол осы деңгейде тоқтай ма, жоқ па, әлде әрі қарайғы деңгей тапсырмасын орындай ма, ол оқушының өз еркі) сәйкес кез келген оқушы тапсырманы берілген тәртіп бойынша және екінші тапсырма орындалмай тұрып үшінші, сол сияқты төртінші тапсырманы орындауға болмайды.

6-аксиома. «Төрттік» бағаға берілетін №3 тапсырма алғашқыларға қарағанда қиынырақ болуы керек. Тапсырманың қиындығы болжанып отырған мақсаттың мазмұнына байланысты.

7-аксиома. «Бестік» бағаға берілетін №4 тапсырма №3 тапсырмаға қарағанда қиындау болуы керек.

Міне, осы аксиомалар талаптары толық сақталғанда болжау жұмысының тапсырмалары алдыға қойған мақсатқа толық жеткізеді.

Осы аксиомаларға нақтырақ түсініктемелер берейік.

3-аксиомада болжамдағы тапсырмалар саны көрсетіледі. Онда білім беру стандарты талаптары деңгейіндегі тапсырма саны екеу екені айтылған. Оның себебі «егер оқушы алғашқы екі тапсырманы ешқандай қатесіз орындаса, онда оның білімі «мемлекеттік талаптарына» сай келеді және ол сынақтан өтті деген белгі алуына толық мүмкіндігі бар. Егер тапсырманың екеуі де орындалмаса, онда оқушы түзету (коррекция) тобына түседі. Егер екі тапсырманың біреуі дұрыс, ал екіншісі қате болса, онда ол оқушының да сынақтан өтуге мүмкіндігі бар, егер ол технологиялық картадағы «Сабақтан тыс өз бетімен орындайтын тапсырмалар» бөлігіндегі тапсырманың стандарт деңгейіндегі жаттығуларын толық орындаса.

Келесі кезекте «бестік» деңгейін анықтайды, яғни №4 тапсырманың үлгісін құрады. «Бестік» немесе ең жоғары деңгей тапсырмасы оқушылардың ойлау, есте сақтау дағдыларын, жылдамдығын тексеру мақсатында болу керек. №3 тапсырманың («төрттік» баға деңгейінің талаптары) қиындығы стандарт пен жоғары деңгейдің арасындағы аралық деңгей болып шығады. В. М. Монахов эксперименттік зерттеу нәтижелерінің қорытындысы бойынша «төрттік» деңгейдегі бағаның оқу орнының түріне қарай мынадай мөлшерін ұсынады: егер гимназия немесе лицей болса, онда «төрттік» бағаның деңгейі «бестік» бағаның деңгейіне, ал жалпы орта білім беретін орта мектепте «төрттік» бағаның деңгейі стандарттың деңгейіне жақындатып алу тиімді болады.

3. Оқушылардың сабақтан тыс өз бетімен орындайтын тапсырмаларын мөлшерлеу бөлігі. Бұл бөліктің практикалық мақсаты – оқушылардың болжау тапсырмаларына дайындығы болады.

Адамгершілік мақсаты – оқушыға бірінші рет «білім туралы» Заңға сәйкес өз бағасын таңдауға мүмкіндік беріледі, яғни қойылатын баға деңгейіндегі тапсырмалар жиынтығын таңдау.

Негізгі мақсат – артық тапсырмадан арылу.

Мұнда да қойылған мақсаттар санына байланысты, әрбір мақсатқа үш деңгей бойынша тапсырмалар жиынтығы беріледі. Технологиялық жобаның авторы – сабақтан тыс өз бетімен орындайтын тапсырмаларды мөлшерлеу бөлігінде оқушыға тексеру жұмысы кезінде өзінің таңдаған деңгейіндегі бағаны алуға кепілдік беретін тапсырма көлемін орындап дайындалуды ұсыну керек. Технология бойынша оқыту үдерісі кезінде де әдеттегі үйге

берілетін тапсырмадан бас тартуға болмайды. Үй тапсырмасының әрқайсысын деңгей бойынша анықтап, оның қай деңгейін орындауды таңдауын оқушылардың өз еріктеріне беру қажет. Технологияның үш элементі: мақсат қою, болжау, үй тапсырмасын мөлшерлеу өзара тығыз байланысты, олардың әрқайсысы екіншісінің мазмұнын толықтырып отырады. Мақсаттың саны мен мазмұны, онда анықталған оқушыларды дамыту міндеттері тақырыпты оқытудың логикалық құрылымын құрайды. Мұнда әрбір мақсатқа жетудің уақытша ұзақтығы беріліп, сабақтың негізгі және көмекші құралдары анықталады, оқушыларды дамыту бағдарламасы құрастырылады.

Уақытпен есептелген ұзақтық қойылған мақсатқа жетуге жеткілікті болатын тақырыпқа берілетін сағат санымен анықталады. Әдеттегі күнтізбелік жоспарлаудан айырмашылығы, мұғалім оқу үдерісінің субъективті жағдайларға байланысты болатын сабақтың үйлесімді үдемелілігін кәсіпкерлік шеберлігі, сыныптың білім деңгейі және көмекші құралдарды қарастыру өзара байланыста болатын жаңа білім элементтерінің тізбесін және негізгі тақырыпты өту барысында қажет болатын қосымша ұғымдардың тізбесін анықтауды қажет етеді. Біздің жұмысымызда көмекші құрал ретінде қайталау тақырыптары алынған. Қайталау тақырыптары жаңа ұғымды енгізу барысында, оның түсінікті болуы үшін және жаңа ұғымды ілгеріде өткен ұғымдармен байланыстыру үшін қажет. Сыныптағы оқушылардың жеке ерекшеліктеріне байланысты оқу үдерісінің логикалық құрылымына оқушылардың ойлау қабілетін, есте сақтау, сөйлеу мәнерін, ынтасын дамыту енгізіледі.

Технологиялық ең соңғы «Түзету» (коррекция) бөлігін қарастырайық. Бұл бөлік сынақтан өтпеген, яғни білім дәрежесі мемлекеттік стандарт деңгейінен төмен оқушыларға арналған. Бұл бөлікте негізі үш жағдай қамтылады.

Бірінші – қойылған мақсатқа қатысты оқу материалын меңгеру барысындағы мүмкін болатын қиындықтар.

Екінші – өтілетін тақырып бойынша оқушыларда жіберілетін негізгі қателіктер.

Үшінші – оқушы білімін стандарт деңгейіне көтеру үшін педагогикалық және әдістемелік түрдегі іс-шаралар.

Технологиялық картада неше мақсат болса, сонша түзету жұмысы болады, яғни осы аталған үш жағдай әр мақсат үшін жеке-жеке жазылады.

Технология негізінде жобалаудың келесі кезеңін, жобаның негізгі ойын жүзеге асыратын сабақтың ақпараттық картасын (САК) дайындау. САК технологиялық картадағы көрсетілген шағын мақсаттарды, ондағы сағат санына байланысты жіктеп жазуға арналған. САК-да оқу материалының толық мазмұны, сабақтың мақсаты мен міндеттері, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас нәтижесі, оқыту құралдарын қолдану кезеңдері қарастырылады.

6.3. Технологиялық карталау негізі

Шын мәнінде технологиялық карталардың сипаттамасы мұғалім мен оқушылардың іс-әрекеттерін (мақсатқа жету, ұйымдастыру, бақылау және реттеу іс-әрекеті) суреттей келе, технологиялық жобалау мен құрастыру деңгейінде білім беру үдерісін елестету болып табылады. Технологиялық карта оқу іс-әрекетін басқарудың негізі болып табылады. Педагогикалық әдебиеттерді зерттеп қарағанда, қазіргі заманғы оқыту үдерісінде басқару мақсатының, олардың жетістікке жету әдістері мен тәсілдерінің бір-бірімен байланыстылығы жеткіліксіз жасалынған. Атап айтсақ, мысалы, 3 кестеде (В. С. Кукушкинаның классификациясы бойынша) таңдау жетістіктерін анықтайтын, олардың 16 түрлі себебін ескеруді қажет ететін, мұғалім тарапынан берілетін оптималды оқытудың әдіс-тәсілдерін жоспарлау үдерісі көрсетілген.

3-кесте

В. С. Кукушкина бойынша оқыту әдістерін таңдауға әсер ететін себептер тізімі

№	Себептер	Себепке әсер ететін коэфф.	Орын
1	Оқыту мақсаты. Қажетті жетістікке жетудің оқыту деңгейі	0,90	1
2	Оқытудың ынталандыру деңгейі	0,86	2
3	Оқытудың заңдылық ұстанымдарын жүзеге асыру	0,84	3
4	Жүзеге асырлатын талаптар мен мазмұндар көлемі	0,80	4

5	Оқу материалының күрделілігі мен қажетті өлшем шегі	0,78	5
6	Оқушылардың дайындық деңгейі	0,65	6
7	Оқушылардың белсенділіктері, қызығушылықтары	0,65	7
8	Оқушылардың жасы, оқу жұмысына жарамдылықтары	0,62	8
9	Оқыту дағдыларының қалыптатылығы. Оқытудағы жаттығушылық пен шыдамдылығы	0,60	9
10	Оқыту уақыты	0,55	10
12	Өткен алдыңғы сабақтағы әдіс-тәсілдерді қолдану	0,40	12
13	Сабақтың типі мен құрылымы	0,38	13
14	Оқу еңбегі үдерісінде қалыптасатын (бірге жұмыс жасайтын және билік жүргізуде) мұғалім мен оқушы арасындағы бір-бірімен қарым-қатынасы	0,37	14
15	Сыныптағы оқушылар саны	0,36	15

Осы кестенің талдауы, оқыту әдістерінің оптималды таңдалуына көрсетілген себептерінің сәйкес келуі негізінде жатқаны көрсетілген. В. С. Кукушкинаның ойы бойынша, осы кестенің авторы – қазіргі таңдағы оқытудың көптеген жағдайларда теориялық білімге көп ықпал ету әдістеріне сүйене отырып, олардың қолдануға болатын мүмкіндіктері бар. Сонымен қатар, автор ескертеді: шын мәнінде үнемі алдынала болжанбаған кездейсоқтық әсер етеді. Оқытудың сапасын төмендететін объективті себеп-салдары болып табылатыны алдынала болжанбаған салдарлар мен кездейсоқтықтардың санының өсу дәрежесі, өз коэффициенттерінің шегі мен азаюын көрсетеді. Нақты айтқанда, мұғалімге – оптималды әдістерді ешбір сәтті нәтижелі кепілдіксіз таңдауды міндеттеме жүктеледі. Бұл мәселелер тудырып, қарама-қайшылықтарды, бір жағынан оқытудың талап ететін сапасын көрсетеді, екінші жағынан тұрақты нәтижені алудың әсерлі тәсілдерінің жоқтығын көрсетеді. «БжС» технологиясында осы аталған мәселелердің барлығы да технологиялық карталар арқылы шешіледі. Онда №1 кестеде көрсетілген сабаққа қойылатын талаптардың барлығы да қоса қамтылған мәселелерді шеше

алады. Сонымен, үнемі жаңғыртылған және тұрақты нәтижеге жетуге болады. Мұғалімнің сабаққа деген минималды уақытпен дайындалған, кез келген сабақты аса жоғары сапамен өткізуге мүмкіндік беретін барлығы 11 технологиялық карта құрылған.

6.4. Технологиялық карта бойынша жұмыс істеу ережесі

Педагогикалық технология – бұл қажетті сапаны қамтамасыз ететін, іс-әрекет бұйрығы мен жоспарын орындайтын технологиялық регламентпен шектелген, іс-шаралар мен үдерістен тұратын жүйе. Карта бойынша жұмыс жасау ережесімен оқушыларды таныстыруды және пәнді меңгеруде сабақ барысында олардың ойларын дамытуға мақсатталғаны жайында хабардар етуді қажет етеді. Мысалы: барлық сабақ барысында балалар жасайтын шапалақ олардың зейіндерін арттыруға қызмет етеді. Шапалақ тек «Алгоритм» картасында ғана міндетті болып табылады. Бірақ оларды басқа карталарда ұйымдастырушылық шаралар ретінде зейіндерін сабаққа аударуға қолданылуына тыйым салынбайды. Тапсырмаларды тексеру шараларын дұрыс орындауды аса қажет етеді. Бұл оқу материалдарын диагностикалау мен өлшемдік шегін анықтауда алынған ақпараттардың объективтілігін анықтайды.

Материалды меңгеруге жеңілдік жасау үшін карталар блок-сызба түрінде берілген. Автордан басқа ешкім де, технологиялық карта мен блок-сызбаға өзгертулер енгізуге құқығы жоқ. Өзгертуді қажет еткен жағдайда, технология авторының басшылығымен сарапшылар комиссияның шешімі бойынша өзгерістер енгізуге болады. Мұндай әсер ету ИСО 9000 халықаралық стандартқа сәйкес келетін, кез келген үдерістің стандартты кезеңі технологиялық әсер беретін ұдайы нәтиженің сапалы басқарылуына негізделген.

Әрбір айналым шегінде оқу үдерісінің кіші құрылымы аясында педагогикалық түсініктер берілген. Меңгеруге оңай болу үшін айналымдар әр түрлі түспен көрсетілген.

Технологияда негізгі оқу сабақтарының типтері қабылданған. Оқу үдерісінде оқу сабақтарының 5 типтері бар. Осыған байланысты әрбір карта оқу сабақтарының нақты бір типіне сәйкес келеді.

Әрбір оқу сабақтары типінің өз қисыны бар: Кіріспе сабақ: мотивация, меңгерілетін тақырыпты елестету, практикалық және әлеуметтіліктің мәнін ұғыну, түйсіну.

1-тип. Оқу сабақтарының меңгерілуі және жаңа материалды біріншілік бекіту бойынша мынадай қисында болады: мотивация,

оқушылардың субъективті тәжірибесін өзектендіру, қабылдауды ұйымдастыру, ұғынуды ұйымдастыру, түйсіну. Түсінудің біріншілік тексерілуі, біріншілік бекітуді ұйымдастыру, талдау, түйсіну.

2-тип. Білімді бекіту және іс-әрекеттер бойынша оқыту сабақтары: мотивация, алдыңғы білімдері мен іс-әрекеттер тәсілдерін өзектендіру, стандартты және өзгермелі жағдаяттарда білімді қолдану үлгісін құрау, білімді өз беттерінше қолдану, бақылау және өздік бақылау, түзету, түйсіну.

3-тип. Білім мен іс-әрекеттер тәсілдерін кешенді қолдану бойынша оқыту сабақтары: мотивация, білім мен іс-әрекеттер тәсілдері кешендерін өзектендіру, жаңа және ұқсас жағдаяттарда өз беттерінше білімін қолдану, бақылау және өзіндік бақылау, түзету, түйсіну.

4-тип. Білім және іс-әрекеттер тәсілдерін жалпылау мен жүйелеу бойынша оқыту сабақтары: мотивация, оқу материалдарының мазмұнын талдау, оқу материалдарының негізгісін бөліп алу, жалпылау және жүйелеу, пәнішілік және пәнаралық байланысты қалыптастыру, түйсіну.

5-тип. Білім және іс-әрекеттер тәсілдерін бағалау мен түзету, тексеру бойынша оқыту сабақтары: мотивация, өз беттерінше тапсырмаларды орындау, өзіндік бақылау, бақылау, талдау, бағалау, түзету, түйсіну.

6.5. Ізгілікті бағыттағы базалық технологиялық карталар

Мақсаты: сабақта норматив талабына сай оқушылардың оқу материалын 63% меңгеруіндегі логикалық және сыни тұрғыдан ойлау шапшаңдығын, сөздік қорын, ақпараттық құзыреттілігін дамыту. Сәттілікке жеткен тұлға көрсеткіші сияқты, пәнді сапалы түрде меңгеруге ынталану және қызығушылық таныту. Міндеті: технологиялық картаның регламентін орындау.

«АУЫЗША САБАҚ-1» картасының сызбасы

1-тип. Жаңа материалды оқып және оны бекіту бойынша сабақ келесі қисынмен жүзеге асады: мотивация, оқушының субъекті тәжірибесін өзектендіру, қабылдауды ұйымдастыру, ұғынуды ұйымдастыру, түсінуді біріншілік тексеру, біріншілік бекітуді ұйымдастыру, талдау, түйсіну.

1	Ұйымдастыру кезеңі мотивация	Үй жұмысы тексерілмейді – бұл жаңа тақырып. Өткен тақырып аяқталған және түйсінуді талап етпейді. Оқушылардың мотивациясы сынып бір топ ретінде болады: тақырыптар уақыты жылдық жоспар бойынша көрсетіледі. Мұғалім тақырыптарды оқу барысында уақытты үнемдеуге және «Ауызша сабақ-1» картасында ойнау мүмкіндіктеріне мәлімет береді.	Карта бойынша жұмыс жасау реті түсіндіріледі. Ұжымды белсендіру үшін көшбасшыға сөз беріледі. ООМ бойынша жұмыс.
2	Оқушылардың субъекті тәжірибесін өзектендіру	Өткен сабақ тақырыбы бойынша ерсілі-қарсылы сұрақ қою. ООМ бойынша материалды бекіту үшін тексеру жүргізіледі (Бұл кезеңдегі, бұл карта бойынша оқушылардың 63% норматив көрсеткішке жетуге қиындық тудырғаны үшін 25.02.11 ж. Ақтөбе қ. №51 мектептің тарих пәннің «Кәсіби» мұғалімі Қ.Сұлтанованың ұсынысына байланысты түзету енгізілді).	Біріншілік белгілеу барлық оқушылардың нәтижелері бойынша қосу немесе алу белгілері қойылады.
3	Қабылдауды ұйымдастыру. 2 сөзден тұратын түсінік екі сөз ретінде саналады. Жады бойынша рұқсат: бір сөз шегеріледі	Сабақ басталмас бұрын мұғалім тақтаға оқытылатын тақырып бойынша 7, 14, немесе 21 кілтті сөздерді жазады. 7 сөз бастапқы кезең. 14 сөз егер сынып 7 сөзді жеңіл естерінде сақтаса. 21 сөз егер сынып 14 сөзді меңгерсе. Тақырып ішінде мұғалім сөздердің мағынасын түсіндіреді. кілтті сөздер жабылады. Оқушылар тақтадағы барлық сөздерді естерінде сақтауы тиіс. Берілген уақыт аяқталысымен сөздерді жасырып қояды және оқушылар сол кеткен уақыт аралығындағыдай уақыт ішінде естеріне сөздерді түсіруі тиіс. Мұғалім сұрақ-жауап жүргізеді, нормаға сай есте сақталған сөздерді айтқан оқушыға ООМ ұяшығына қосу белгісі қойылады.	Екіншілік белгілеу. Есте сақтауға уақыт нормативі 7 сөз – 30 сек. 14 сөз-1 мин-15 сек. 21 сөз – 2 мин-30 сек.

4	Ұғынуды ұйымдастыру	Оқушылар оқулықтың бір бет парағындағы мәтінді 3 минут ішінде оқып шығуы тиіс. Мұғалім олардың материалды оқыған білімдеріне қатысты сұрақ-жауап алатыны жайында ескертуі тиіс.	1-2 сынып: 5 минут бір бет мәтінге; 3-4 және 7-11 сыныптар: 4 мәтіннің бір бетіне 4 минут; 5-6 сынып: мәтін бетіне 3 минут.
5	Түсінуді тексеруі	Қарама-қарсы сұрақ қою. Мұғалім ООМ бойынша оқушыларды ретсіз түрде сабақтың тақырыбына байланысты кілттік сөздерді қоса сұрайды.	Үшіншілік белгілеу. Барлық оқушылардың нәтижелері бойынша қосу немесе алу белгілері қойылады.
6	Бекітуді ұйымдастыру	Қарама-қарсы сұрақ қою. Мұғалім тақырыпқа сай ретсіз оқушыларды ООМ арқылы сұрайды. Сұрақтар меңгеру сапасын тексеруге арналған тұрғыда болғаны абзал. «Иә» немесе «Жоқ» деген жауап беретін сұрақтар болмауы тиіс.	Төртінші белгілеу. Барлық оқушылардың нәтижелері бойынша қосу немесе алу белгілері қойылады.
7	Талдау. Уақыт 5 минут	Оқытылған тақырып бойынша тақырыптық сөздік қорды (ТСК) тексеру жүргізіледі. Сөз қысқартылмаған түрде, түсінікті етіп жазылады. шығарма түрінде жазуға рұқсат беріледі. Көмекші сөз және жалғау сөз болып саналмайды. ТСК нормативі төменде келтірілген.	Бесінші белгілеу. Барлық оқушылардың нәтижелері бойынша қосу немесе алу белгілері қойылады.
8	Түйсінуді	1. Сыныптың материалды меңгеру деңгейі анықталады. 2. Сабақтың нәтижесін ескере отырып сол тақырып бойынша жұмыс уақыты болжанады. Мұғалім тағы да тақырыптың аяқталуын болжап, «Ауызша сабақ 3» картасындағы ойын ережелерінің мүмкіндіктерін айтады.	

9	Журналға баға кою келесі норматив бойынша жүзеге асырылады: 4-5 белгі – 5 ұпай.- 3 белгі – 4 ұпай. -2 белгі – 3 ұпай. -1 белгі – 2 ұпай.	Сапа нормативі: оқушылардың 63% 5 ұпайдан алуы тиіс. 3 - кестені қара. 10 Үй тапсырмасы 4 белгіден кем алған оқушылар үйге тапсырма алады.
---	--	--

«Ауызша сабақ - 1» картасы бойынша технологиялық сабақ сапасының мониторингісі

Сапалы технологиялық нәтиже алу үшін сабақтың әр кезеңі мен бүкіл сабақ барысы өлшенеді. Бұл үшін сабақтың технологиялық кезеңі бойынша негізгі 5 көрсеткіші жасалған, ол мұғалім тарапынан ООМ арқылы қойылатын алу және қосу белгілерімен көрінетін белгілер. 1. Өткен тақырып бойынша қарама-қарсы сұрақ қою. 2. Тірек сөздерді есте сақтау бойынша жадысына. Бақылау – (оқушылардың бір-бірін өздері тексеруі). 3. Сөздік қоры бойынша сөз саны үшін. 4. Қарама-қарсы сұрақтар үшін. 5. Сыни көзқараспен сұрақ қойғаны үшін.

Зейін мен есте сақтауды дамыту бойынша жұмыс ережесі. Оқушылар сөзді есте сақтағаннан соң, блок ашылады. Балалар қалып қойған сөздерді дәптерлеріне орнына келтіріп жазады. Тілшілер үшін бұл кезең жаңа сөздерді есте сақтау формасының бірі болып табылады. Мысалы: 7 сөздің үш сөзі өшіріледі. Бірақ балалар ол сөздермен сөйлем, сөз тіркестерін құру арқылы жаттықтыру жұмыстарын жүргізіп, оларды ұмытпай есте сақтауы қажет. Ары қарай өшірілген сөздер орнына келтіріледі, бірақ, басқа сөздер өшіріліп сөздермен жұмыс жасау жалғасады.

Мәтінмен жұмыс жасау. Оқушылар берілген мәтінмен тірек сөздерді тауып, тақырыптағы сөздің мәнін ашады. Сондай-ақ, мұғалім қарама-қарсы және сын тұрғысынан сұрақ қою барысында баланың көңілін әрбір ұсақ бөлшекке назар аударылатыны жайында ескертіп, балалар, мәтінге аса назар аударып оқулары қажеттілігі жөнінде мұғалім тарапынан нұсқаулық алады. Картаның негізгі мақсатын есте сақтау қажет, ол: оперативті ойлау қабілетін дамыта отырып,

оқу материалын сапалы меңгеру және берілген тақырып бойынша сыныптың барлық күш-жігерін ақпаратты өңдеуге біріктіру.

Қарама-қарсы сұрақ қою. Жұмыс соңында мұғалім мәтіндегі тірек сөздермен жұмыстың нәтижесі бойынша бүкіл сыныптан сұрақ-жауап алады. Сонымен қатар, мұғалім оқушылардың тақырыптағы әрбір ұсақ бөлшектерін, ең негізгілерді баса нақты табу біліктілігін дұрыс жолға қою мақсатында тақырып бойынша сұрақтар қояды. Мұғалім осы аталған карта бойынша оқыту сапасының ең негізгі ұстанымдарын дұрыс қолданғаны жөн: - сандық құрылуы - сыныппен жұмыс жасауда анықталған ақпарат көлемін нақтылы өңдеу білігі. – сапа құрылуы – сол және басқа да тақырып негізінде жатқан нақты ақпараттар көлемін сыныппен біргелесе отырып жұмыс жасау білігі. – оқытудағы синергизм – сынып оқуға ену барысында және білімді алу нәтижесінде ақпараттарды өңдейтін жүйе – үдеріскер, бірыңғай ағза болып құрылады. Бұл оқу кеңістігінде тұрақты сапаны алу үшін, оқу аймағы қорын тиімді, әсерлі бөлшектеп пайдалануға мүмкіндік береді. Ескерту. Оқушыларды мынадай тұрғыда белсендіру қажет: ұсынылып отырған білімнің барлығын бірдей бір оқушының меңгеруі мүмкін емес, бірақ жалпы сынып болып біріккен жағдайда берілген жүктемені әрбірі теңдей етіп бөліп алу барысында білімнің үлкен көлемін меңгеруге және денсаулық пен танымдық қуанышын сақтау мүмкіндік туады.

Сын тұрғысынан сұрақ қою. Мұғалім оқушыларға әдейі дұрыс емес сұрақтар қояды. Мәтінде көрсетілген сол тақырыптардың барлық мәліметтері тексеріледі. Сын тұрғысынан сұрақ қою кезеңі диагностикалық болып табылады да осы кезеңде ғана мәтінмен жұмыс сапасын анықтауға болады. Осы кезеңдегі режимде балалардың мәтінмен мұқият және терең жұмыс жасауға мүмкіндік беріп, қажетті түйсіну деңгейінің мүмкіндігі туады. Сын тұрғысынан сұрақ қою сабақты бекіту фазасы болып табылады. Осы кезең оқушының ойлау қабілетін тиімді қалыптастырады, мектепте және мектептен тыс күйзеліс жағдайларын қалыпқа келтіретін бейімдеу факторы болып табылады.

«Ауызша сабақ - 2» технологиялық картасы

Мақсаты: Оқу материалының оқушылар 63%-ын өз бетінше шығармашыл-ізденіс жұмысы арқылы меңгеру. Баланың өз еңбегінің нәтижесінде тұрақты оң мотивация мен түйсіну тудыру. Оқу техникасының көлемін, сапасын және шапшаңдығын арттыру. Ойлау

шапшаңдығын, жады мен зейінді дамыту. Жетістікке жеткен адам көрсеткіші ретінде, пәнді сапалы меңгеруге қызығушылық таныту және ынталандыру. Міндеті: Технологиялық картаның регламентін орындау. Жоспарланған нәтиже: қойылған мақсатқа жету.

2-тип. Білім мен іс-әрекет амалдарын бекіту бойынша оқу дәрісі: мотивация, жетекші білім мен іс-әрекеттер тәсілдерін өзектендіру, ұқсас және жаңа жағдаяттарда білімді қолданудың үлгісін құру, білімді өз бетінше қолдану, бақылау және өзіндік бақылау, түзету, түйсіну.

1	Ұйымдастыру кезеңі Мотивация. бұл картада оқушылардың сабақты құруға қатыса алатын мүмкіндіктері бар.	Үй жұмысы тексерілмейді – бұл жаңа тақырып. Өткен тақырып аяқталған және түйсінуді талап етпейді. Оқушылардың мотивациясы сынып бір топ ретінде болады: тақырыптар уақыты жылдық жоспар бойынша көрсетіледі. Мұғалім тақырыптарды оқу барысында уақытты үнемдеуге және «Ауызша сабақ-3» картасында ойнау мүмкіндіктеріне мәлімет береді.	Карта бойынша жұмыс жасау реті түсіндіріледі. Ұжымды белсендіру үшін көшбасшыға сөз беріледі. ООМ бойынша жұмыс.
2	Оқушылардың субъекті тәжірибесін өзектендіру. «Ауз саб-1» картасының ережесі бойынша 7, 14 немесе 21 сөз санын таңдау	Сабақ басында мұғалім жаңа тақырыпқа кірспе түсініктеме беріп өтеді. Оқушыларды термин сөздер мен түсініктермен таныстырады. Оқушылар мәтінді бір бет параққа 3 минуттық есеппен көңіл аударып оқып, оның ішінен тірек сөздерді табуы тиіс. Оқушылар мұғалімнің рұқсатымен тапқан тірек сөздерін айтады. Мұғалім ООМ белгілейді. Тіпті, оқушы бір-ақ сөз тапса да, ол да бір белгілеу алады. Мұғалім барлық оқушылардың тірек сөзді табуына белсенділік танытады. Мұғалім тірек сөздер эталонын сабаққа дейін тағайындап қояды.	1-2 сынып: 5 минут бір бет мәтінге; 3-4 және 7-11 сыныптар: 4 мәтіннің бір бетіне 4 минут; 5-6 сынып: мәтін бетіне 3 минут. қосу және алу белгісі. Біріншілік белгілеу.

3	Қабылдауды ұйымдастыру. Есте сақтауға уақыт нормативі 7 сөз – 30 сек. 14 сөз-1 мин-15 сек. 21 сөз – 2 мин-30 сек.	Кілтті сөздер жабылады. Оқушылар тактадағы барлық сөздерді естерінде сақтауы тиіс. Берілген уақыт аяқталысымен сөздерді жасырып қояды және оқушылар сол кеткен уақыт аралығындағыдай уақыт ішінде естеріне сөздерді түсіруі тиіс. Мұғалім сұрақ-жауап жүргізеді, нормаға сай есте сақталған сөздерді айтқан оқушыға ООМ ұяшығына екінші қосу белгісі қойылады.	Екіншілік белгілеу. Барлық оқушылардың нәтижелері бойынша қосу немесе алу белгілері қойылады. Жады бойынша рұқсат бір сөз кем.
4	Ұғынуды ұйымдастыру	Қарама-қарсы сұрақ қою. Мұғалім ООМ бойынша оқушыларды ретсіз түрде сабақтың тақырыбына байланысты кілттік сөздерді қоса сұрайды.	Үшіншілік белгілеу. Барлық оқушылардың нәтижелері бойынша қосу немесе алу белгілері қойылады.
5	Түйсінудің біріншілік тексеруі	Оқушылардың бірін бірі тестілеуі. Оқушылар өткен тақырып бойынша тестілер құрастырады және орынға отырғызу матрицасы арқылы сұралады. Өзге оқушының сайт номерін айту арқылы жүзеге асырылады. Бірін-бірі тестілеу нәтижесі бойынша белгі қою ережесі: 1. Тестіні шешетін оқушы дұрыс жауабы үшін ООМ қосу белгісін алады. 2. Тестіні шешетін оқушы дұрыс емес жауабы үшін ООМ алу белгісін алады. 3. Тест құраушы оқушы ООМ қосу белгісін алады егер де, ол қойған сұраққа дұрыс жауап алынбаса. 4. Тест құраушы оқушы ООМ алу белгісін алады егер де, ол қойған сұраққа дұрыс жауап алынса.	Бірінші нұсқадағы оқушылар тест тапсырмаларын дайындайды, ал екінші нұсқадағылар жауап береді. Төртінші белгілеу .

6	Біріншілік бекітуді ұйымдастыру Уақыт 5 минут	Оқытылған тақырып бойынша тақырыптық сөздік қорды (ТСҚ) тексеру жүргізіледі. Сөз қысқартылмаған түрде, түсінікті етіп жазылады. Шығарма түрінде жазуға рұқсат беріледі. Көмекші сөз және жалғау сөз болып саналмайды. ТСҚ нормативі төменде келтірілген.	Бесінші белгілеу барлық оқушылардың нәтижелері бойынша қосу немесе алу белгілері қойылады.
7	Талдау	1. Сыныптың материалды меңгеру деңгейі анықталады. 2. Сабақтың нәтижесін ескере отырып сол тақырып бойынша жұмыс уақыты болжанады.	
8	Түйсінуді	Мұғалім тағы да тақырыптың аяқталуын болжап, «Ауызша сабақ 3» картасындағы ойын ережелерінің мүмкіндіктерін айтады.	
9	Бағалау	Журналға баға қою келесі норматив бойынша жүзеге асырылады: - 4- 5 белгі – 5 ұпай. - 3 белгі – 4 ұпай. -2 белгі – 3 ұпай. -1 белгі – 2 ұпай.	Сапа нормативі карта бойынша орындалды деп есептеледі, егер де, оқушылардың 63% 5 ұпайдан алса, 3-кестені қара. 10 үй тапсырмасында 4 белгіден кем алған оқушылар үйге тапсырма алады.

Сапалы технологиялық нәтиже алу үшін, сабақ толығымен және сабақтың әр кезеңдері өлшенеді. Бұл үшін сабақтың технологиялық кезеңі бойынша негізгі 5 көрсеткіші жасалған, ол мұғалім тарапынан ООМ арқылы қойылатын алу және қосу белгілерімен көрінетін белгілер.

1. Тірек сөздерді іздеу.
2. Жады үшін.
3. Қарама-қарсы сұрақтар үшін.
4. Тестілеу үшін.
5. Сөздік қор үшін.

Бұл картада бес белгі келісілген түрде ерекшеленген, себебі бұл тестілеу кезеңінде сыныптың жартысы жауап беруге қатыспайды.

«Ауызша сабақ-3» картасы

3-тип. Білім мен іс-әрекет амалдарының кешенді қолдану бойынша оқу дәрісі: мотивация, білім мен іс-әрекеттер тәсілдерінің кешенін өзектендіру, ұқсас және жаңа жағдаяттарда өз бетінше білімдерін қолдану, бақылау және өздік бақылау, түзету, түйсінуді енгізілді.

1	Ұйымдастыру кезеңі Мотивация	Үй жұмысы тексерілмейді – бұл жаңа тақырып. Сынып өз бетінше үштікке бөлінеді. Әрбір үштікте үш рөл: «Орындаушы» – тапсырманың дұрыс орындалуына жауап береді; «Сыншы»-қатені табуға жауап береді; «Шабыттандырушы» – топтың сәтті жұмыс жасауына жауап береді. Әрбір үштік өз аттарын қояды. Карта бойынша жұмыс нәтижесін ендіретін тақтадан әрбір үштік үш ұяшықты алады. Оқушылар мотивациясы топпен ізденіс жұмысын жүргізу.	Карта бойынша жұмыс ретін түсіндіреді. Сыныпты белсендіру үшін сынып көшбасшысына сөз беріледі. Жауап үшін ұяшыққа ұпай саны немесе алу белгісі қойылады.
---	---------------------------------	---	---

2	1-кезең. Іс-әрекет тәсілдері мен білімдер кешенін өзектендіру	Оқытылған тақырып бойынша тақырыптық сөздік қорды (ТСК) тексеру жүргізіледі. Сөз қысқартылмаған түрде, түсінікті етіп жазылады. шығарма түрінде жазуға рұқсат беріледі. Көмекші сөз және жалғау сөз болып саналмайды.	Уақыт 5 минут. Норма: - үштікке және оқушы ұяшығына бір ұпай қойылады. Бірінші белгілеу.
3	2-кезең. Ұқсас және жаңа жағдаяттарды шешуге өз бетінше білімдерін қолдану	Тірек сөздерін іздеу. Ол мәтінмен жұмыс жүргізу барысында жүргізіледі. Мәтінмен жұмыс жасау уақытының жаңа нормативтері ендіріледі. Үштіктің тақтаға жазылған әр бір кілт сөзі үшін бір ұпай алады. Ұпай тек, қол көтеріп, өздерінің кілт сөзінің жаңа нұсқасын ұсынған жағдайда қойылады. Кілт немесе түйін сөздерінің сапасы сабаққа дейінгі мұғалімнің жасаған түйін сөздер тізімімен сәйкес келуі тиіс. Жеке үштіктің беретін түйін сөз саны – 3-тен кем болмауы тиіс. Тірек сөздерінің эталонын мұғалім сабаққа дейін дайындайды. 2 сөзден құралған мағыналы сөз екі сөз ретінде есептелінеді.	1-2 сынып: 5 минут бір бет мәтінге; 3-4 және 7-11 сыныптар: 4 мәтіннің бір бетіне 4 минут; 5-6 сынып: мәтін бетіне 3 минут Әр сөз үшін үштік мүшенің біреуі 1 ұпай алады. Екінші белгілеу.
4	3-кезең. Өздік бақылау және бақылау	Есте сақтап тірек сөздерді жазу. Сөз саны – 21, рұқсат 19 сөз. Әр үштік 3 ұпай алуға құқылы, орындалған нормативтер үшін әрбір мүшесіне бір ұпайдан алады. Үштіктер арасында өз-өздерін тексеру жүргізіледі. Тексеріп болғаннан соң, нәтижесін үштіктер мұғалімге ұсынады.	Үшінші белгілеу. Топ ұяшығына бір санын және алу белгісін қояды.
5	4-кезең. Түзету	Үш ұпайлық жүйе бойынша сыншылар тарапынан сұрақ қою арқылы өткізіледі – үштіктің жалпы талдау жұмысы 1 ұпай, үстіртін жауап – 2 ұпай, терең жауап – 3 ұпай.	Төртінші белгілеу. Әр оқушы бір ұпайдан алуы мүмкін.

6	5-кезең. Рефлексия	Тестілеу. Бірінші үштік мадақтау бір ұпайын алады. Сұрақтар себеп-салдарға бағытталған нақты болуы тиіс: себебін, жағдайын айт, неге? не үшін? неден? немен байланысты? қандай үлгіде? Қарапайым тұрғыдағы сұрақтар есептелінбейді, мынадай типтегі: уақыт, атын ата немесе қайда болды? Дұрыс емес сұраққа 3 ұпайдан айып салынады. 1. Егер үштіктің ішінен бір оқушы қорытынды жауап берсе, онда барлығы да үш ұпай алады; 2. Егер үштіктің ішінен бір оқушы қорытынды жауап бермесе, онда дұрыс жауапты екінші оқушы беруі тиіс, ол кезде барлық үштік екі ұпай алады; 3. Егер екінші оқушы қорытынды жауап бермесе, онда дұрыс жауапты үшінші оқушы беруі тиіс, ол кезде барлық үштік бір ұпай алады. 4. Тестіні құрастырушы үштік бір ұпай алады, егер бірінші сұраққа дұрыс жауап алынбаса; 5. Тестіні құрастырушы үштік екі ұпай алады егер де, екінші сұраққа дұрыс жауап алынбаса; 6. Тестіні құрастырушы үштік үш ұпай алады, егер үшінші сұраққа дұрыс жауап алынбаса; 7. Сабақ барысында қалып қойған екі топ үштігіне келісілген түрде балдық қатынас бойынша үздік үштік ретінде 3 рет немесе бір реттік өз сәттілік бақтарын сынауға бір дуэл ретінде сұрақ-жауап беріледі. Үш ұпайлық жүйе бойынша сыншылар тарапынан сұрақ қою арқылы өткізіледі – үштіктің жалпы талдау жұмысы 1 ұпай, үстіртін жауап – 2 ұпай, терең жауап – 3 ұпай.	Бесінші белгілеу. Әр үштік 3 ұпай алуға құқылы, 1 ұпайдан әр оқушыға. Алтыншы белгілеу. Әр оқушы бір ұпайдан алуға құқылы.
---	------------------------------	---	--

7	6-кезең. Білім және іс-әрекеттер кешенін өзектендіру	Мәселелік сұрақ-жауап. Бірінші үштік бір ұпай алады. Мәселелік сұрақтың соңғы кезеңінде 9 ұпайлық санды шегімен бөлшектеуді ұсынады: 3 ұпай – оқытылатын тақырыптағы жауап реті өзгертілмей бергенде; 6 ұпай - оқытылатын тақырыптағы жауап реті бөлшектеп өзгертіліп бергенде; 9 ұпай - оқытылатын тақырыптағы жауап реті толығымен өзгертіліп, стандартты емес, ерекше, айрықша жауап бергенде.	Жетінші белгілеу. Ұпай сандары барлық үштікке бірдей бөлінеді.
8	7-кезең. Түзету және түйсіну	Үш ұпайлық жүйе бойынша сыншылар тарапынан сұрақ қою арқылы өткізіледі – үштіктің жалпы талдау жұмысы 1 ұпай, үстіртін жауап – 2 ұпай, терең жауап – 3 ұпай.	Сегізінші белгілеу. Әр оқушы бір ұпайдан алуға құқылы.
9	Бағалау	Журналға қойылатын баға келесі нормативтер арқылы жүзеге асырылады: - 6-дан бастап және одан жоғары – 5 ұпай, - 5- белгі – 4 ұпай; - 4 белгі – 3 ұпай. 3 бірінші орынды алған үштік мынадай сандық бонустар алады: 1-орын – 10 ұпай әр оқушыға. 2-орын – 8 ұпай әр оқушыға. 3-орын – 6 ұпай әр оқушыға. Алынған бонустар тәрбие журналына ендіріледі. Сабақтың соңғы кезеңінде үштік жетістігіне қатысынсыз стандартты емес жауап берген оқушыға 5 ұпайлық бағаны журналға қоюға мұғалім құқылы. Жеңіске жеткен үштік осы карта бойынша кез келген сабақта, үштік құрамы сақталған жағдайда, бір рет мұғалімнің көмегін ала алады.	Сапа нормативі карта бойынша орындалды деп есептеледі, егер: оқушылардың 63% 5 ұпайдан алса. 3-кестені қара.
10	Үйге тапсырма	4-тен кем орын алған үштік оқушылары үйге тапсырма алады.	Топтық жұмыстың қорытындысы. Сынып көшбасшысына сөз беріледі.

Сабақтың соңғы кезеңінде үштік жетістігіне қатысынсыз қажетті жауапты сапалы түрде берген кезде оқушыға 5 ұпайлық бағаны журналға қоюға мұғалім құқылы. Жеңіске жеткен үштік осы карта бойынша кез келген сабақта, үштік құрамы сақталған жағдайда, бір рет мұғалімнің көмегін ала алады.

Бақылау сұрақтары:

1. «Технологиялық карта», «технологиялық кесте» ұғымдарына түсінік беріп, технологиялық карта бөліктерін сипаттаңыз.
2. В. М. Монаховтың болжауды құру аксиомаларын саралаңыз.
3. Сабақтың ақпараттық картасын сипаттаңыз.
4. Технологиялық картамен жұмыс істеу ережелерін көрсетіңіз.
5. «Ауызша сабақ» карталарын құру алгоритмін анықтаңыз.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Бастауыш мектепте оқытылатын кез келген пән бойынша қандай да бір сабақтың Монаховтың педагогикалық технологиясының технологиялық картасын толтырыңыз.

Технологиялық карта бөлшектері	Атқаратын қызметі
Мақсат қою	
Болжам	
Үй тапсырмасын мөлшерлеу	
Логикалық құрылым	
Түзету	

2. В. Монаховтың педагогикалық технологиясы бойынша болжауды құру барысында орындалатын аксиомаларды сипаттаңыз:

Аксиома атауы	Мазмұны
1-аксиома	
2-аксиома	
3-аксиома	
4-аксиома	
5-аксиома	
6-аксиома	
7-аксиома	

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Кукушкин В. С. Современные педагогические технологии. Начальная школа. Пособие для учителя. (Серия «Учение с увлечением») - Ростов на Дону: изд-во «Феникс», 2004.
2. Ксензова Г. Ю. Перспективные школьные технологии. – М.: Педагогическое общество России, 2000.
3. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения.-М.: Педагогика, 1990 г.
4. Чупрасова В.И. Современные технологии в образовании. – Владивосток, 2000.

7. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚТА ҚОЛДАНУ ӘДІСНАМАСЫ

Жоспар:

- 7.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды оқу-тәрбие үдерісіне ендіру жолдары.
- 7.2. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар бойынша өткізілетін сабақтарға қойылатын негізгі талаптар.
- 7.3. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды сабақта пайдалануда мұғалім – негізгі тұлға.

7.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды оқу-тәрбие үдерісіне ендіру жолдары

Жаңа педагогикалық технологияларды қолданысқа енгізуде оқу-тәрбие үдерісінің қолайлылық жағдайын туғызу, оның базалық қорын жасау – жұмыс сапасының негізі болып табылады.

Осы орайда:

- ең әуелі мектепке керегі білімді, педагогика, әдістемеден хабардар оқыта білетін мұғалім;
- оқыту ісіне керекті құралдар қолайлы һәм сапалы болуы;
- мектепке керегі белгіленген программа, - деген ағартушы-ғалым А. Байтұрсыновтың көрегендігінің өміршеңдігін байқамыз.

Оқу үдерісін технологияландыру - білім беру жүйесінің мұғалімнің ғылыми-әдістемелік және қамтамасыз етілу жүйесі, мұғалімнің жеке әдістемелік жүйесі, оқу үдерісі, оқулықтар мен оқу құралдарын дайындау жүйесі, оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын құрастыру жүйесі сияқты педагогикалық объектілерін жетілдірудің ғылыми негізделген, көп деңгейлі, көп кезеңді үдерісі.

Оқу үдерісіне жаңа педагогикалық технологияларды ендіруді жүзеге асыруда төмендегі жайттарды ұмытпау керек:

1. Ең алдымен оқу орнының үдерісін технологияландыруда таңдап алынған мәселенің жағдайын тереңдеп зерттеу:

- бітірушілердің біліктілік сипаттамасы негізінде студенттердің кәсіби әрекетке дайындық деңгейіне терең талдау;

- курстық, дипломдық жұмыстарына, мемлекеттік емтихандар қорытындыларына талдау жүргізу;

- бітірушілердің даярлық деңгейіне біліктілік, мөлшерлік талаптарды зерттеу және талдау;

- оқу орнының нақты мамандық бойынша білім беру бағдарламаларына (оқу жоспарына, оқу бағдарламаларына), олардың біліктілік, мөлшерлік талаптарға сәйкестік тұрғысынан талдау жасау:

- квалификациялық мінездеме талаптарының сабақтардың мазмұнында, өндірістік тәжірибе жинақтаудың барлық түрлерінің мазмұнында, қорытынды мемлекеттік аттестациялау сұрақтары мен тапсырмаларында көрініс табуы;

- осы талаптардың оқу пәндері мен тәжірибе жинақтаудың түрлері арасында бөлінуі (кәсіби әрекетке даярлықты қамтамасыз етуге ұжымдық жауапкершіліктің бөлінуі);

- білімгерлерді кәсіби әрекетке дайындаудың әдістемелік және оқу-материалдық қамтамасыз етілуіне талдау.

2. Ендірілетін технологияның теориясы мен әдістемесін зерттеу:

- жаңа педагогикалық технологиялар бойынша әдебиеттерді талдау, бұл ұсынылатын әдебиеттер бойынша ақпараттық тізімдерді жасауды, әдебиеттерді жинақтауды, түрлі көрмелер ұйымдастырып, оқытушылар біліктілігін арттыру жүйесінде (әдістемелік сағаттар, озық тәжірибе мектебі, мәселелік семинардар, т.б.) талдауды қажет етеді;

- басқа оқу орындарының, салалық құрылымдардың оқу үдерісіне қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды ендіру тәжірибесімен танысу (журнал мақалалары, ғылыми еңбектер жинақтары, басқа оқу орындарының жұмысын бақылау, т.б.);

- берілген бағыттағы өз тәжірибесін пәндік циклдік комиссиясы (ПЦК) мәжілістерінде талдау және талқылау;

- жаңа педагогикалық технологияларды оқу үдерісіне енгізуге шешім қабылдап, педагогикалық ұжым алдында перспективаға мақсат-міндеттер қоя отырып, педагогикалық кеңесте жаңашылдықтың мәнін түсіндіріп, оны жүзеге асыру жолдарын жобалау;

- тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың жоспарын құрастыру.

3. Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстарды ұйымдастыру.

Жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруге оқытушыларды жалпы ынталандырумен қатар оқу орнында тәжірибелі, белсенді, бастамашыл, ендірілетін технологияның мәні мен мазмұнын түсінген 8-12 оқытушылардан тұратын тәжірибелік-эксперименттік топ құрған жөн.

Оларға барлық оқытушыларға қазіргі заманғы педагогикалық технологияны меңгеруге көмек көрсету қызметі, өз тәжірибесін демонстрациялау және талдау жасау, нәтижелерін эксперименттік түрде тексеру міндеттері жүктеледі.

Сонымен бірге оларға оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын қайта жасау, толықтырулар енгізуді қамтитын оқытушылардың қазіргі заманғы педагогикалық технологияның ғылыми-әдістемеліктің қамтамасыз етілуіне көмектесу міндеті де қойылады.

Тәжірибенің мақсаты – қолданылып отырған технологияның тиімділігін мұқият тексеріп, оны жүзеге асырудың ғылыми-әдістемелік базасын жасап, өз тәжірибесіне және оқыту технологиясының теориялық негіздеріне сүйене отырып, инновацияны насихаттаудың негіздемесін дайындау.

Оқытушылардың эксперименттік тобы қазіргі заманғы педагогикалық технологияны ендірудің жалпы жоспарына сай келетін өз жоспарларымен жұмыс жасайды. Тәжірибе-эксперименттік жұмыстың екінші жылында оған қатысушы оқытушылардың шеңбері кеңейіп, қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды жаппай ендіру мәселесі қойылуы мүмкін.

4. Жаңа педагогикалық технологияға негізделген оқу бағдарламалық базаны қамтамсыз ету.

Нақты бір мамандықтар бойынша біліктілік сипаттамасының талаптарына жасалған талдау негізінде оқу бағдарламаларына түзетулер, толықтырулар енгізу (теориялық және практикалық сабақтардың арақатынасын қайта қарау, мекеме тандау пәні, студенттің тандау пәндері есебінен әрекетті-бағдарлы пәндер көлемін арттыру).

5. Жаңа педагогикалық технологияларды ендірудің материалдық-техникалық базасын құру.

Жаңа педагогикалық технологиялардың қолдану тиімділігін арттыруда осы көрсетілген бағыттардың құрылымдық мазмұнын іске асыру, сапалы жүргізу нәтижелікке бағдарланған жұмыс болып табылады.

Мұғалімнің оқыту әрекеті саналы болуы үшін ол педагогика ғылымының заңдылықтарын, тәрбие міндетінің қоғамның мақсаты мен талап-тілегінен туындайтынын, теория мен тәжірибенің бірлігін, әрекет-дамудың көзі екендігін, қарама-қайшылықсыз дамудың жоқтығын, оқытудың білімдік, дамытушылық, тәрбиелік сипатын, тәрбиенің білімдік, дамытушылық сипатын, оқыту мазмұны мен жоспары, бағдарламаның оқу-тәрбие мақсатымен сәйкестігін, т.б. нақты білуі керек. Бұл білімдер мұғалімнің педагогикалық үдерісте қателіксіз еңбек етуіне мүмкіндік жасайды.

Мұғалімнің оқыту әрекеті табысты болуы үшін ол терең білімділігімен қатар, шебер шешендікпен, айшықты бейнелілікпен, әсерлі сезімталдықпен, ұнамды дикция мен көркем әуезді дауыспен, қажетті сөздерді тауып, саралап сабақ түсіндіре білу сияқты педагогикалық қаруды игеруі абзал.

7.2. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар бойынша өткізілетін сабақтарға қойылатын негізгі талаптар

Мұғалім оқыту үдерісін тиімді өткізіп, оқушылардың белсенділігін тудыру үшін сабаққа қойылатын төмендегі талаптарды ескереді:

а) дидактикалық талаптың (сабақтың тақырыбы, мақсаты, мазмұнының бағдарламаға сайлығын игерілетін іскерлік дағдыларының айқындығы, қабылдауға әзірлеу, түсіну, ой елегінен өткізу);

ә) дамытушылық талаптың (дамытушылық мақсатының айқындығы, танымдық қызығушылығының, бастамашылдығын, өздігінен іздену, білімін толықтыру, ой еңбегінің мәдениеті мен іскерлік, дағдысын қалыптастыру, ақыл-ойын дамыту);

б) тәрбиелік талаптың (тәрбиелік мақсатының нақтылығы, білім мазмұны арқылы көзқарасын, эстетикалық сезімі мен адамгершілік қасиеттерін, жүйелі еңбегін қалыптастыру, мамандығына сүйіспеншілігін арттыру, т.б.);

в) гигиеналық талаптың (сыныптың тазалығы, желдетілуі, оқу-құралдарының, тақтаның, бордың яғни сабақтың жабдықталуын, жарық мөлшерінің сақталуын, оқушылардың сыртқы көрінісі; көрнекі құралдарға, дәптерге, жазуға қойылатын талаптар) сақталуын ескеру;

г) психологиялық талаптың (білімге ынталандыру), танымдық белсенділігін арттыру, эмоциялық көңіл-күйін тудыру, қабылдау, зейінін (ойлауын қамтамасыз ету) ескерілуі;

ғ) ұйымдастырушылық талаптың ескерілуі. Ол екі кезеңнен тұрады:

I кезеңі: Сабаққа алдын ала дайындық. Күнтізбелік жоспар негізгі және қосымша әдебиеттерді, әдістемелік және көркем шығармалар, педагогикалық басылымдармен жұмыс істеу.

II кезеңі: Пән бойынша тақырыптық сабақ жоспарын жасау. Онда сабақтың білімдік, дамытушылық, тәрбиелік мақсатын, оған сай нақты білім көлемін анықтау, әдіс-тәсілдерін таңдау сабақтың типін, құрылымын белгілеу, сабақ кезеңдерінің логикалық байланысын, өздігінен істейтін жұмыстарды, т.б. ескеру.

Әдістемелік талапқа аталған барлық талаптардың жиынтығы жатады. Мұғалім оқытудың әдіс-тәсілдерін біліп қана қоймай, тиімді пайдаланғанда ғана оқушылардың білімге құштарлығын тудырып, терең түсінігін қамтамасыз етеді. Оқыту әдісін таңдау үлкен шеберлікті керек етеді. Айталық, өткенді қайталау, қорытындылау, жаңамен байланыстыру, жадыда бекітуге арналған жаттығулар мен педагогикалық есептер жүйесін ойластыру, уақытты дұрыс пайдалану, сабақта оқушылардың жұмыс түрлерін тыңдау, талдау, жазу, жаттығу, іздену жұмысын ұйымдастыру, сабақтың темпін, ритмін өзгертіп отыру мұғалімнің шеберлігі мен жұмыс стиліне (педагогикалық ептілігі, икемділігі, шамамен сезе білуі, әдептілігі, тапқырлығы, мәдениеттілігі, оқушының жеке басын сыйлауы, талап қоя білуі, жылы қарым-қатынасы) байланысты шешілетін мәселелер.

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасып, ескі мазмұнның орнын жаңасы басуда. Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуын қойып отыр.

Білім беру сапасы – қоғамдағы білім беру үдерісінің жағдайын, нәтижесін, сондай-ақ жеке тұлғаның кәсіптілігінің қалыптасуы және даму болашағының қажеттілігін анықтайтын әлеуметтік категория. Білім беру сапасы білім беру мекемелеріндегі жастарды оқыту мен тәрбиелеу қызметтерінің әртүрлі көрсеткіштерінің жиынтығы, яғни білім беру мазмұны, оқыту формасы мен әдістері бойынша анықталады. Сондықтан педагогика ғылымының

ерекшілігі де – баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығаруы болып отыр.

Қазіргі заманғы ғылыми-техникалық үдерістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына осы міндетті қойып отыр. Ол – өз жұмыс орнында және бүкіл техникалық тізбекте технологияның үздіксіз өзгерістеріне бейімделе алатын орындаушының (атқарушының) тұлғасын қалыптастыру. Оқу үдерісінің әдістері мен түрлерін жетілдіру жаңашыл педагогтардың озық дидактикалық идеяларында көрініс табады: В.Ф.Шаталовтың тірек сигналдары, Р.Штейнердің еркін таңдау идеясы, С.Н.Лысенкованың оза оқыту, П.Эрдниевтің ірі блоктар идеясы, Л.В.Занковтың дамыта оқыту, Л.С.Выготскийдің жақын даму аймағы, т.б.

7.3 Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды сабақта пайдалануда мұғалім – негізгі тұлға

Қазіргі заманғы оқыту технологияларын меңгеру – өте күрделі де ұзақ үдеріс. Кейде ол мұғалімнен оқытудың үйреншікті әдіс-тәсілдерінен арылуды талап етеді. Сондықтан мұғалімге оқыту технологияларын үйретуді арнайы кәсіби тұрғыдан ұйымдастыру керек.

Сабақ – қашанда жетіліп отыратын шығармашылық сипаттағы үдеріс. Сабақ – білім беруді ұйымдастырудың негізгі жолы.

Сабақ құрылымы қандай болса да оқушыға білім мен дағды беруді көздейді.

Мұғалім – сабақтағы басты тұлға, өйткені ол оқушыларға жүйелі түрде білім алу дағдысын, іскерлігін қалыптастырады. Ол үшін түрлі оқыту әдістерін алмастыра пайдаланып, оқушылардың танымдық әрекетіне мақсат көздей басшылық етеді. Бұл жөнінде педагог-ғалым Ахмет Байтұрсынов: «Мектепке бірінші керегі – мұғалім, екінші – оқыту ісіне керек құралдар, үшінші – бағдарлама және оқулықтар керек», – деп дәп басып айтқан, өйткені оқыту ісінің сапасы осы – үш қажеттілікке байланысты. Әсіресе, мұғалім бағдарламаны, оқыту құралдарын, оқулықтарды, әдіс-тәсілдерді пайдаланып, оқушыларды біліммен қаруландырады. Олай болса, оқу-тәрбие ісінің табысты, білімнің берік болуы – мұғалімнің сабаққа мұқият дайындығына байланысты.

Мұғалім ең алдымен, өз пәнінің оқу жоспарымен, педагогика және психология пәнінің бағдарламасымен танысып, бір жылға күнтізбелік және жұмыс жоспарын жасайды. Сонымен қатар әр сабақтың тақырыптық жоспарын, конспектісін дайындайды. Онда ол тақырыптық және пәнаралық байланысты ғылым жаңалығын, алдыңғы қатарлы озат тәжірибені ескеріп, әр сабақтың мақсат-міндеттерін, оқу жадығатының, дербес жұмыстардың көлемін, оқыту әдістерін, көрнекі және техникалық құралдарын анықтайды.

Мұғалім оқу жағдайын жан-жақты білу үшін негізгі және қосымша оқу құралдарын, ғылыми педагогикалық, әдістемелік, тарихи, көркем әдебиеттерді, арнаулы басылымдарды оқып, қажеттілерін сұрыптап алуы, сенімді мысалдарды, қызықтыратын мәліметтерді таңдап алуы керек.

Мұғалім осылайша оқу жағдайын анықтап алып, сабақ жоспарын, оған сай конспектісін немесе тезисін жасайды.

Ал, педагогикалық жүйе – дара тұлғаны қалыптастыруға бағытталған белгілі бір мақсатқа жету жолындағы арнайы педагогикалық ықпалды ұйымдастыруға қажетті өлшем, байланысқан әдістердің, құралдардың жиынтығы. Олай болса, дәл қазір бізге осы педагогикалық технологияны дамыту, оны практикада пайдалану қажет.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды пайдалану «пәнге қызығушылықтарын арттырудың тиімді жолдары» деп аталады. Мақсаты – оқыту үдерісінде қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды пайдалана отырып, оқушыларды негізгі пәндермен терең де берік қаруландыру, ал меңгерген білімдерін күнделікті өмірде өз деңгейіндегі іскерлікпен қолдана білу. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияны қолдануда:

«Мұғалім нені білу керек?»

- қазіргі заманғы педагогикалық технология көмегімен шешілетін мәселені анықтай алуы;
- қазіргі заманғы педагогикалық технологияны қолдану арқылы алынатын нәтижелерді;
- қазіргі заманғы педагогикалық технология мәнінен алынатын нәтижелердің теориялық негізін;
- қазіргі заманғы педагогикалық технологияда мұғалім қолданылатын әдіс-тәсілдерді білуі керек.

Оқушыларды қазіргі заманғы педагогикалық технологияда жұмыс істеуге үйрету әдісін таңдауы.

«Не істей алу керек?»

• Оқу бағдарламасының түрлендірілген нұсқаларын құрастыра алуы

• Күнтізбелік тақырыптық жоспар жасай алуы.

• Әр сабақты жоспарлай алуы.

• Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар бойынша жүргізілетін әртүрлі типтегі сабақ жоспарларын жасай алуы.

• Оқу модулын құрастыра алуы.

• Оқу жобасының мазмұнын анықтай алуы.

• Оқу жобалары бойынша оқушыларға арналған тапсырмаларды құрастыра алуы.

«Қандай іс-әрекеттерді дұрыс ұйымдастыруы қажет?»

• Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларда пайдаланылатын жекелеген әдістер мен тәсілдерді пайдалану.

• Әр түрлі типтегі сабақтарды өткізу.

• Өткізілген сабақтарға талдау жасау, жіберілген кемшіліктердің жасырын себептерін анықтау.

• Қазіргі заманғы педагогикалық технологияда қолданылатын оқу әрекетінің әдістерін оқушыларға үйрету.

Жас ұрпаққа білім-тәрбие беретін бала жанының – мұғалімдер қандай болуы керек және олардың еңбегі қалай өлшену керек дегенді ой елегінен өткізіп көрелік.

Біріншіден, мұғалімнің ары таза, адал, әдепті, инабатты, сыпайы, парасатты, байсалды, ұстамды, төзімді, кешірімді болуы ләзім.

Екіншіден, мұғалімнің ой-өрісі кең, жан-жақты білімді, өз мамандығына сай, оны сүйетін, өз ойын оқушы-шәкірттеріне анық, тұжырымды, дәл айтып түсіндіре білуі шарт.

Үшіншіден, мұғалім өз оқушыларына беделді, ұжым арасында сыйлы болуы тиіс. Әрдайым оқушылармен әдептілік қарым-қатынаста болғаны жөн.

Төртіншіден, мұғалім теорияны өмірмен байланыстырып, ғылым мен тәжірибені әрдайым өзі беретін күнделікті сабағына кеңінен пайдалануы қажет.

Бесіншіден, мұғалім үнемі өз бетімен оқып, педагогика, әдістеме жаңалықтарымен танысып, өзінің ой-өрісін кеңейтіп, білімін толықтырып отыру керек.

Осы қағидаларды әрбір мұғалім тұрақты ұстанып отырса, мұғалімнің күш-қуаты, көңіл күйі әрдайым жоғары болады да сабақ беру сапасы арта түседі, еңбегі жанады. Ұстаз еңбегінің қыр-сыры мол, қиын да жауапты, шығармашылық еңбек екендігін еске алсақ, олардың жемісті, әсерлі жұмыс істеуі үшін үкімет тарапынан үнемі оқулықтармен, көрнекті дидактикалық, техникалық құрал-жабдықтармен толық қамтамасыз етілуі тиіс.

Педагогикалық технологияны қолдану білімді сапалы түрлендіруге, жанашыл жобаларға ірге болуға нақты негіз болып, әрбір мектепке өзіндік тұлғасын табуға, әрбір мұғалімге өзіндік әдістемелік жүйесін құруға себептігін тигізеді.

Оқытудың нәтижелі болуы оны ұйымдастыру әдістеріне және бастамашылдыққа жаңа педагогикалық инновациялық әдістемелікке байланысты. Өйткені, ХХІ ғасырдағы технологиялардың соншалық жылдам қарқынды дамуы адамзат өмірінде болып көрмеген шапшаңдықты талап етеді.

Қазақстанның бұрынғы жүйеден нарықтық экономикалық жүйеге көшуі, қоғамдық құрылыстың күрт өзгеруі білім беруді уақыт талабына сай үйлесімді құрып, оның әлемдік деңгейдегі межеге сәйкестікте оқытудың екі бағдарда өріс алуы.

Педагогикалық теориямен жеткілікті түрде қаруланған мұғалімнің іс-әрекеті тиімді болатыны әркезден-ақ мәлім. Ендеше оқыту технологиясын оқу үдерісіне енгізу білім сапасын қажетті деңгейде және оны басқаруды қамтамасыз етеді.

Оқытуды және педагогикалық қызметті «технологияландыру» талпыныстары ХХ ғасырдың басында-ақ пайда болған, бірақ педагогикалық ғылымда оқыту технологияларын жобалау мен енгізудің ғылыми қадамдары 1980-90 жылдары ғана жасалып, олардың пәрменділігінің критерийлері анықталды.

Қазіргі күннің өзінде де үлкен педагогикалық және экономикалық мүмкіндіктерге ие бола тұра, оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың оқу үдерісіне ендірілуі қарқыны жеткілікті деңгейде емес.

Бұны түсіндірудің бірнеше себептері бар. Мысалы, оқу орнында жаңа педагогикалық технологияларды ендіруге қажетті педагогикалық, әдістемелік шарттарының болмауы, мұғалімдердің технологиялық әрекетінің жеткіліксіз мотивациялануы мен

ынталандырылуы, мұғалімдер мен оқу орындары басшыларының кәсіби әрекетке өзгеріс енгізуге құлықсыздығы, т.б.

Ең алдымен оның себебін мұғалімдердің жаңа педагогикалық технологияларға қатынасы айқын бейнеленген жағымды мотивация мен саналылықтың жеткілікті жоғары деңгейі сипатталғанмен, олардың технологияларды жобалау мен ендіруге дайын еместігінен, яғни әлсіз теориялық психологиялық-педагогикалық, технологиялық және технологияларды оқу үдерісіне ендіру белгілі бір шарттарды қажет етеді.

Олар:

- мұғалімнің оқу үдерісін қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар негізінде ұйымдастыруына құзырлығының жеткілікті деңгейі;

- оқыту субъектілерінің (мұғалім мен оқушы) қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды қолдануға дайындығы, жағымды психологиялық-педагогикалық ахуал;

- оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін оқу-әдістемелік, дидактикалық базаның болуы;

- оқу бағдарламасының қамтамасыз етілуде жаңа мақсаттар мен қоғам талабына сай түзетілуі және ақпараттандырылуы.

Білім сапасы – мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Мұғалімнің шеберлігі қойылған педагогикалық мақсатқа және бағдарламаға сай қажетті мазмұнды таңдап алуында және тиімді әдістер мен құралдарды пайдалана білуінде.

Мұғалімнің педагогикалық қызметін технологияландыру педагогикалық технологиялардың белгілері туралы біліммен, мұғалімнің шеберлігіне қарасты белгілі шарттардың сақталуын талап етеді.

Олар:

- мұғалімнің оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологияларға бет бұруы, ынта қоюы;

- қолда бар технологиялық ресурстарға талдау жасауы;

- басты бір мақсатқа немесе мақсаттар жиынтығына бағытталған технологияларды таңдауы;

- жоспарлай алуы, жобалау дағдысының болуы;

- мақсат қоя алу және міндеттерді бөлу қабілеті;

- іс-әрекетін ұйымдастыру және оған талдау жасау мүмкіндігі;

- өз тәжірибесін рефлексия арқылы меңгеру, оны технологиялық түрде көрсету;

- технологияның ескіруін көре білу, оны қайта құру, өңдеу дағдысының болуы.

Оқыту технологияларының қайсысын болмасын пайдалану жеңіл іс емес, ол мұғалімнен білімділікті, іскерлікті, енбекқорлықты, шығармашылықты, құнттылықты, жаңашылдықты және мол дайындықты қажет етеді.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды енгізу кезінде мұғалімнің технологиялық құзырлығының жоғары деңгейін қамтамасыз ету үшін мұғалім білуі керек:

- қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар көмегімен шешілетін мәселелерді;

- қазіргі заманғы педагогикалық технологияны қолдану арқылы алынатын нәтижелерді;

- қазіргі заманғы педагогикалық технология мәнін, алынатын нәтижелердің теориялық негізін;

- қазіргі заманғы педагогикалық технологияда мұғалім қолданатын әдіс-тәсілдерді;

- оқушылардың жұмыс әдісін;

- оқушыларды қазіргі заманғы педагогикалық технологияда жұмыс істеуге үйрету әдісін, мұғалім істей алуы керек;

- қандай да бір технология үшін оқу бағдарламасының түрлендірілген нұсқаларын құрастыруды;

- күнтізбелік-тақырыптық жоспарлауды;

- әр сабақта сауатты жоспарлауды;

- оқу моделін құрастыруды;

- оқушылардың өзіндік жұмыстары үшін таратпалы материалдарды дайындауды;

- оқушыларға арналған өзіндік тапсырмаларды құрастыруды;

- оқушылар үшін деңгейлік тапсырмалар жасау;

- тестілік бақылау тапсырмаларын дайындау;

- компьютерлік бақылау үшін тапсырмалар дайындау;

Мұғалім дұрыс ұйымдастыруы қажет:

- қазіргі заманғы педагогикалық технологияларда пайдаланатын жекелеген әдістер мен тәсілдерді қолдануды;

- түрлі типтегі сабақтарды өткізуді;

- өткізілген сабақтарға талдау жасау, жіберілген кемшіліктердің себептерін анықтауды;

- қазіргі заманғы педагогикалық технологияда қолданылатын оқу әрекеттерінің әдістерін оқушыларға үйретуді;

- педагогикалық диагностиканың қарапайым әдістерін қолдана отырып, қазіргі заманғы педагогикалық технологияны пайдалану тиімділігін бағалауды.

Педагогикалық қызметті осылайша ұйымдастыру – жаңаша оқытуға жеткізетін жол.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Сабақ» ұғымын сипаттап, бастауыш мектепте өткізілетін сабақтың құрылымын сипаттап беріңіз (мақсаттары, түрі, әдістері, т.б.)

2. Бастауыш сынып мұғаліміне қойылатын негізгі талаптарды саралаңыз.

3. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды пайдаланып ұйымдастырылған сабақ пен дәстүрлі оқыту әдісімен өткізілген сабақты салыстырыңыз. Кез келген сабақ үлгісі негізінде мысал келтіріп, жауабыңызды дәлелдеңіз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Барсай Б., Таубаева Ш. Т. Мұғалімнің педагогикалық жаңалықтарын ұйымдастыру. – Алматы, 2007.

2. Тұрғынбаева Б. А. Біліктілікті арттыру жүйесінде мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін дамыту: пед.ғыл.докт. ...дисс. – Алматы: Абай ат. ҚазҰПУ, 2006.

3. Кенеш Ә. С. Болашақ мұғалімдердің әдістемелік дайындық жүйесін дамыту. – Астана, 2003.

4. Мырзабаев А. Оқушылар шығармашылығын дамытуда белсенді оқытудың дидактикалық мүмкіндіктері. – Алматы, 2005.

5. Тұрғынбаева Б. Шығармашылық қабілеттерін дамыту. – Қазақстан мектебі. – №4, 2005.

6. Тұрғынбаева Б. Жеткіншектердің шығармашылық қабілетін дамыту. – Қазақстан мектебі. – №8, 2004.

7. Тұрғынбаева Б. Оқыту барысында бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту. – Алматы, 1998.

8. Ксензова Г. Ю. Перспективные школьные технологии. – М.: Педагогическое общество России, 2000.

9. Лернер И. Я. Дидактические системы методов обучения. – М.: Просвещение, 1981.

10. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

11. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

12. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. – Бастауыш мектеп. – №3, 1999.

13. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.

14. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. //Қазақстан мектебі, №4, 2008.

8. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ПӘНІНІҢ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ОҚЫТЫЛАТЫН БАСҚА ПӘНДЕРМЕН ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСЫ

Жоспары:

- 8.1. Оқу үдерісіндегі пәнаралық байланыстың маңызы.
- 8.2. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардағы пәнаралық байланыстың философиялық негізі.
- 8.3. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыстың дүниетанымдық қызметі.

8.1. Оқу үдерісіндегі пәнаралық байланыстың маңызы

Оқулықтардағы негізгі интеграция, олардағы пәнаралық байланыс. Туыстас пәндердің оқу материалына кіріспе ретінде 1982 жылы мемлекеттік оқу бағдарламасына енді.

Оқу үдерісінде пәнаралық байланыстың маңызы зор, ол байланыс білімді толықтырады, растайды, оқушылардың білімін «ішкі байланыстарды» реттеу арқылы білім мен біліктілікті бекітеді және қоршаған орта туралы түсінік қалыптастырады.

Бірақ пәнаралық байланыс толық интеграция емес, оқу үдерісіндегі интеграция оқу үдерісіндегі ерекше жүйе, яғни жақындастыру, біріктіру бір жүйеге келтіру.

Сондықтан бастауыш сыныптың оқу-тәрбие үдерісінде пайдаланылатын пәнаралық байланыстың педагогикалық, психологиялық және философиялық негіздерін анықтайық.

Оқушының адам қасиеттеріне сәйкес бағыттылығы мен тәжірибесін негізінен мектеп қабырғасында дұрыс қалыптастыру қажеттілігі туындайды. Адамның бағыттылығы мен тәжірибесіне негіз болатын құраушының бірі – оның білімі. Білімнің өзін мазмұндық және іс-әрекеттік тұрғыда қарастыру көптеген зерттеулерде орын алған. Мазмұндық тұрғыда оның өмір сүру формасы – оқу-әдістемелік әдебиеттерде тіркелген.

Осыған сәйкес М.Скаткин жалпы білім беретін пәндерге қатысты өзара байланысты білімнің түрлерін: негізгі ұғымдар мен терминдер; әртүрлі нысандар мен болмыс құбылыстар арасындағы

байланыстарды және қатынастарды күнделікті болмыстық және ғылыми фактілер; берілген пәндік саланың құбылыстарын түсіндіру және болжау нысандарымен әдістерінің жиынтығын анықтау жөніндегі ғылыми білімдер жүйесін қамтитын теориялар; ғылыми және әлеуметтік идеялар; іс-әрекет тәсілдері, таным әдістері және білім беру тарихы, ғылыми тарихы жөніндегі білімдер; қоғамдағы белгіленген өмірлік әр түрлі құбылыстарға қатысты нормалар жөніндегі білімдер деп қарастырған.

Оқыту мазмұнындағы білім мен іскерліктің адамның интеллектуалдық өрісін байытудағы, ақиқат дүниенің біртұтас жүйе екендігі жөніндегі ғылыми көзқарастарды қалыптастырудағы, алған білімді өмірмен, қоғамдық тәжірибесімен байланыстырудағы құралдардың бірі – пәнаралық байланыстар. Пәнаралық байланыстар өткен ғасырдың соңғы 20 жыл төңірегінде кеңінен зерттелген мәселенің бірі ретінде де қарастырылды.

Зерттеулердің нәтижесіне сәйкес пәнаралық байланыстар оқытудың қағидасы және білім берудегі міндетті элементі ретінде де айқындалады. (В. Краевский, И. Лернер, А. Байсенбаева И. Зверев, В. Максимов және т.б.).

И. Зверев пәнаралық байланыстарды толықтай көлемде жүзеге асыру тәсілдерінің сипатынсыз олардың білім беру, дамыту және тәрбиелеу функциясының өзара байланыстарын ашпайынша бұл мәселені елестету мүмкін еместігін айтады. Пәнаралық байланыстардың жалпы білім беруін функциялары оқушыларда материя қозғалысының әр түрлі формаларының өзара байланысын көрсететін әлем жөніндегі жалпы білімдер жүйесін қалыптастыруды қарастырады. Пәнаралық байланыстардың тәрбиелеу функциясы оқушыларда диалектикалық-материалистік дүниетанымдық, өнегелік-эстетикалық идеалдарды дамытуда, талдап қорытылған іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруда жүзеге асырылады.

Сондай-ақ пәнаралық байланыстар жастарды тәрбиелеу ісінде жасөспірім тұлғаны қалыптастыру функциясында едәуір мәнге ие. Еңбекке баулу мен ғылым негізінде пәнаралық байланысы мектеп оқушыларының белсенді өмірлік көзқарас ұстанымында, объективті ақиқат құбылыстары мен фактілерінің ғылыми түсінуде пайда болатын дүниетанымды қалыптастыруға едәуір ықпал етеді. Ол сананың, сезім мен мінез-құлық әрекетінің бірлікті жүзеге асуына мүмкіндік береді. Қазіргі заманғы педагогикалық технология

пәні мен ғылым негіздері пәндерінің байланысы политехникалық функцияны жүзеге асырады. Бұл функция еңбек үдерістерінің жалпы ғылыми негіздерін, бірыңғай ұйымдастыру – экономикалық ұстанымдарын ашуға көмектеседі.

В. Скакун өз жұмысында қазіргі заманғы педагогикалық технология курсындағы пәнаралық байланыстарды: зерттейтін оқу материалдары мазмұны бойынша, оқушыларда қалыптастыратын жалпы оқу іскерліктері бойынша, оқыту әдістері мен құралдары бойынша, оқушыларды тәрбиелеу және дамыту әдістерімен құралдары бойынша деп ажыратады. Пәнаралық байланыстардың оқушы жеке тұлғасын дамыту міндеттерін шешудегі әлеуметтік-педагогикалық аспектісін ескеру қажеттігі туындайды.

Қорыта келе, қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардағы пәнаралық байланыстың маңызына мыналар жатады:

1. Оқу пәндері арасындағы өзара байланыстың дамуына жағдай туғызады.

2. Ғылыми дүниетанымның қалыптастыруы білім мазмұнының барлық құрамды бөліктерінің байланысын талап етеді.

3. Пәнаралық байланыс жан-жақты тәрбие беру жүйесінің барлық құрамды бөліктерінің байланысын талап етеді.

4. Пәнаралық байланыс педагогикалық әрекеттің ғылыми тиімді ұйымдастырылуына көмектеседі.

8.2. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардағы пәнаралық байланыстың философиялық негізі

Қазіргі кезде қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыс проблемасын педагогикалық, психологиялық жағынан зерттеумен қатар, философиялық тұрғыдан да көптеген ғалымдар зор көңіл бөлуде. Философиялық деңгейде қарастырылған В. В. Давыдов, Д. Зверев, Р. Г. Лемберг, В. Н. Максимова, т.б. болды.

Пәнаралық байланыстың философиялық негізіне дүниеде барлық заттың құбылыстардың бірімен бірінің өзара байланыстылығы туралы тұжырымдалған дүние туралы білімдер де бірімен-бірі байланыста болады.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы оқушының өз болмысын тануға көмектесіп, қабілетін ояту, жаңа

рухани күш беру білімнің ең маңызды мақсаты болып табылады. Адамды биологиялық және әлеуметтік құбылыстардың бірлігі ретінде қарастыру оны тұлға деп түсінуі философия ұғымына жатады. Тұлға нақты тарихи ұғым. Тарихтың барысында адам мен қоғамның арақатынасы елеулі өзгерістерге ұшырап отырады. Осыған байланысты адам тұлғасының нақты мазмұны да өзгереді. Тұлға белгілі бір қоғамдық қатынастар тұсында өмір сүретін адамның негізгі үш жағы бірігуінің нәтижесі.

1. биогенетикалық нышандар;

2. әлеуметтік қатынастар;

3. психоәлеуметтік қасиеттердің тұтаса бірігуінің нәтижесі.

Қазіргі кезде тұлғаның мәні жайында екі негізгі концепциялық көзқарас бар:

1. тұлғалық адамның функциялық сипаттамасы;

2. тұлғаның әлеуметтік мәніне қарай сипаттамасы;

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы философия ғылымы тұлғаны атқаратын рөліне қарай сипаттамай, мәніне қарай сипаттау, бұл ұғымның мазмұнын тереңірек ашып көрсетіп, адамның өзіндік санасын, мінез-құлқы мен ерік күшінің қайнар көзін, белсенді іс-әрекеттің субъектісі екенін анықтап береді. Тұлға – адамның қоғамдық қатынастары мен қызметінің жеке адам шоғырлануының көрінісі, дүниені танып, білудің және өзгертудің құқығы мен міндеттерінің эстетикалық, этикалық және басқа әлеуметтік нормалардың шоғырланған бөлігі. Тұлға әрдайым әлеуметтік тұрғыда жетілген адам болып табылады. Ғылым мен техника дамыған сайын әлеуметтік өмір деңгейі де өзгереді. Осының барлығы табиғат байлығын игерудегі адам миы мен күшінің жұмысы. Адам, табиғат, қоғам – біртұтас дүние. Тұтас дүниені өз мәнінде бір-бірімен байланысты қабылдау таным үдерісі арқылы жүзеге асады. Адамзаттың қоғамның пайда болып қалыптасуы қоршаған табиғи ортаның қасиетті шарттарының, жағдайлардың болуына байланысты.

Философия мен ғылымның танымдық мүмкіндіктеріне тарихи талдау жасап, адамның білім системасында философияның алатын орнын анықтау ғылым мен философияның шыққан тегі, түп тамыры бар екенін көрсетеді. Философия мен қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы білімнің арақатынасында үш негізгі тарихи кезеңді аңғаруға болады:

1. Ертегілердің алғашқы біртұтас білімдерінің жиыны барлық пәндерді қамтитын философия деп аталады; бұл алғашқы білім, ғылым бастамаларын да философия бастамаларын да қамтыды.

2. Білімдердің мамандануы, яғни жекеше нақты ғылымдардың қалыптасып біртұтас жиынынан бөлініп шыға бастауы; бұл үдеріс көптеген ғасырлар бойы, әсіресе 17-18 ғасырларда жылдамдата жүрді;

3. Бірқатар ғалымдардың теориялық тарауларының қалыптасып олардың біртіндеп интеграциялануы, бірігуі.

Адамның танымы білмеуден білуге, қарапайымнан күрделіге нақтылы шындықты түсіну кезінде көшті. Адамгершілік, батырлық, байлық сияқты философиялық категориялар орныға бастады. Күнделікті өмір тіршілігіне негізделген дүниені тану-сезіну мен түйсінуге сүйсініп, қоршаған орта заттарын көру, ауызша айту, эмоциялық бейнені қабылдау тұрғысында жүзеге асты. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыстың философиялық негізіне дүниедегі барлық заттың, құбылыстардың бірімен-бірінің өзара байланыстылығы туралы тұжырымдалған білімдерде болатындығын өмір көрсетіп отыр.

Негізінен, оқу пәндері әр ғылымның логикасына сүйенетіндіктен, олар бір-бірінен өз алдына оңашаланып, бөлектенбейді. Сондықтан ғылымның міндеті – дара байланыстылықты танып-білу. Ең бастысы қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы қазіргі кезде өздігінен білім алудың, оқытудың өзекті мақсаты – диалектикалық ойлауды кеңінен дамытуды жүзеге асыру. Бұл міндет бір пәннің шеңберінде шешілмейді. Сондықтан әрбір мұғалім жеке деректерді нақтылы жағдайларды, оқиғаларды түсіндірумен шектелмей, қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыс негізінде білім беруді көздеуді жолға қою қажет. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланысын, кезінде материалдың өзара байланысының бір-біріне тигізетін ықпалын, ортақ, негізгі тенденцияларын, әлеуметтік, экономикалық рухани ортақ белгілерін бір-бірімен сабақтастыру ортақ заңдылықтарын ашуды көздеуі тиіс. Оқушылардың меңгерген білімдері сайып келгенде, әрбір жеке тұлғаның көзқарасына, сеніміне, өмірлік құндылық бағдарына, мінез-құлқының қағидасына айналуы керек. Қазіргі талап бойынша қоғам, табиғат, адам арасын пәнаралық

байланыста оқытуды мақсат етіп оқытсақ, ізденіске, ұлы педагог, ақындарымыздың еңбектерін пайдалануға болады.

Философ М. Орынбеков Абай философиясының негізгі адам проблемасы екенін ашып көрсеткен. Абайдың уағыздағыны – адам бойындағы адамгершілік, ізгілік, еңбекқорлық, білімділік, өзін-өзі бақылау, ұяттылық, парасаттылық. Абай аңсаған адам тәрбиесі үнемі оқу-ағарту ісінің алдына қойған мақсаттарының бірі болып келеді. Әсіресе, қазіргі таңда жеке тұлға тәрбиесін жоғары деңгейге көтеру Абай шығармалары мен ой-пікірлеріне соқпай өту мүмкін емес. Бастауыш сынып оқушыларына білім мен тәрбие беруде бұл өлеңдердің алатын орны ерекше. Осындай тәлім-тәрбиені мұғалімдер қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы сабақ өту үдерісінде пәнаралық байланыс негізінде қалыптастыру арқылы оқушыларға жеткізе алады.

Абай философиясы қазақ халқының мүліктік, дүниелік байлығынан гөрі рухани байлығын дәріптеген. Ғұлама ақын тұлға арасындағы қарым-қатынасты, тіл байлығын, ақылдылық пен тапқырлықты, әділеттілікті уағыздаған. Философиялық тұрғыдан алғанда адам қоршаған дүниенің ішінде тіршілік етеді. Оның көзқарасы бүкіл дүниемен, табиғатпен, қоғаммен қатынас жасау арқылы дамиды. Қазіргі өркендеген қоғам өзгерісі адам мен қоғам арасындағы жаңа байланысты тудырып, олардың дүние туралы көзқарасын өзгертуге себепші болып отыр. Көзқарастың қалыптасуы мектеп қабырғасында білім алу барысында жүзеге асады.

Сондықтан да бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық тұлғасын қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыс негізінде қалыптастыруда философия, педагогика, психология және жеке пән әдістемелерінің де бір-бірімен байланыс бар. Оқушыларға тиянақты білім берудегі сол бұрынғы білімнің бір-бірімен байланыстылығын философтар да ерекше атап көрсетті. Мұғалімнің көздейтін мақсаты – оқушыларға берілетін ғылыми білім негіздерінің бірлігін, пәнаралық байланысын сақтап отыру. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыс кезінде оқушылардың ойының тиянақталуына, қиялдауына ұғымды меңгеруге, ойда сақтау мүмкіндіктерін арттыруға жағдай жасалады. Бастауыш сыныптардағы оқушылардың шығармашылық тұлғасын қалыптастыруда білім мазмұнының

тиімділігі, оқытудың тиімді әдістерін іздестіру жолдары пәнаралық байланысты күшейтуге себебін тигізеді.

8.3. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыстың дүниетанымдық қызметі

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыс – түрлі оқу пәндерінің арасындағы өзара байланысын айқындау шарты және білім беру мен оқыту талаптарының бірі. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыстың қажеттігі дүниенің бірлігін бейнелейтін ғылыми білімдер мен сенімдер жүйесін қалыптастыру міндеттерінен туындайды. Ол оқу пәндерінің топтары деңгейінде табиғаттың, қоғамның, адамдардың өзара әрекеті жөніндегі жетекші және жалпылама қағидаларды қамтиды. Оқу пәндерінде қарастырылатын аталмыш қағидалар оларды білім беру мазмұнының біртұтас жүйесінде біріктіреді. Бұл жерде қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыстың дүниетанымдық қызметі маңызды рөл атқарады.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыс негізінде білімдер жүйеге келтіріледі, олардың беріктігі қамтамасыз етіледі. Пәнаралық байланыс бірқатар оқу пәндеріне ортақ негізгі қағидалар, ұғымдар, деректер, ғылыми таным әдістері арасындағы өзара байланысты қамтамасыз етеді.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланысты жүзеге асыру барысында оқу материалының қайталанбауы, тиімді орналасуы, мұғалімдердің бірлесе жұмыс істеуі сияқты бірқатар педагогикалық ұйымдастыру мәселелері шешіледі.

Келешек ұрпаққа білім берудегі күрделі мәселелердің бірі – біртұтас педагогикалық үдеріс кезіндегі сабақтарда пәнаралық байланысты жүзеге асыру. Пәнаралық байланыстың ең негізгі дидактикалық міндеті – оқыту үдерісінде білім беру, тәрбие беру, дамытушылық сипатының арасындағы байланысты құру.

Классикалық педагогика жүйесінде орын алған пәнаралық байланыс идеясы тарихи дамуда дәлелденіп, қазіргі педагогика ғылымының, оның ішінде қазіргі заманғы педагогикалық

технологиялар курсындағы пәнді оқыту әдістемесінің басты мәселесіне айналып отыр. Сонымен қатар пәнаралық байланыс – қазіргі заманғы ғалымдардың бірігу тенденциясы жағдайында мектептер жүйесінің білім мазмұнын айқындаудың басты шарты болып табылады.

Қазіргі педагогика ғалымында қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы дидактикалық ұстанымдар білім мазмұнының негізін құраушы құрылым бөлігі болып есептеледі. Сол себепті оқыту үдерісіндегі пәнаралық және әр пәннің пәнішілік байланыстылық ұстанымының да өздік маңызы бар.

Жалпы білім беретін мектеп пен мұғалімдерінің пен бойынша пәнаралық білімдері мен іскерліктерді игеруі – оқу үдерісін пәнаралық байланыс негізінде ұйымдастыру үшін алғы шарт.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыс негізінде оқушылардың икемділік пен дағдылары анағұрлым күшті дамитындығын педагог-ғалымдар дәлелдеген. Оқу үдерісі нәтижесіндегі игерілген икемділік пен дағды оқушының ерекшеліктеріне қарай оқушыларда түрлі икемділік пен дағды пайда болды. Профессор Т. Сарыбаев оларды бірнеше топқа бөлді.

1. Интелегенттік пен дағды (оқу, жазу, есептеу, кітаппен жұмыс істеу, т.б);
2. Еңбекке икемділік пен дағды (сызба, оқи білу, еңбек құралдарымен істей білу, т.б);
3. Спорттық икемділік пен дағды;
4. Өнерге деген икемділік пен дағдылар, т.б.

Оқу үдерісінің барысында оқушылар танымдық, тәжірибелік мақсатты – бағдарлы іс-әрекеттермен шұғылданады. Осы іс-әрекеттердің нәтижесінде оқушылар пәнаралық байланыс іскерлігі қалыптасады.

А. Бейсенбаева «Пәнаралық іскерлік» ұғымын былай тұжырымдайды:

«Пәнаралық іскерлік оқушылардың бір пәннен меңгерген білім, іскерлік, ептілік, дағдыларын екінші пәндерді меңгеруде пайдалана, қолдана білу қабілетін анықтайды». Бұл пәнаралық іскерлік бастауыш сынып оқушыларымен салыстырғанда өзінше қалыптасып дамиды. Яғни, пәнаралық іскерлік бастауыш сынып

оқушыларында жас ерекшеліктеріне сәйкес және олардың өзіндік даму сипатына орай жасалады.

Бастауыш мектепте бейнелеу пәнін оқытудағы пәнаралық байланыс, негізінен, бес пәннің байланысын қажет етеді. Ол пәндерге музыка, еңбекке баулу, қазақ тілі, ана тілі, математика және дүниетану жатады.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Бастауыш мектептің оқу үдерісіндегі пәнаралық байланыстың маңызын сипаттаңыз.

2. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардағы пәнаралық байланыстың философиялық негізін айқындаңыз.

3. Бастауыш мектепте оқытылатын пәннің кез келген тақырыбы бойынша пәнаралық байланыс қалай жүзеге асатындығын саралаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. – Бастауыш мектеп. – №3, 1999.

2. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М., 1995.

3. Гузев В.В. Образовательная технология: от приема до философии. – М.: «Сентябрь», 1996.

4. Краткий справочник по педагогической технологии. Под ред. Щурковой Н. Е. – М.: Новая школа, 1997.

5. Кукушкин В. С. Общие основы педагогики. – Ростов-на-Дону, 2000.

6. Левитес Д.Г. Практика обучения современные образовательные технологии. – М., 1998.

7. Селевко Г. К. Авторские программы, педагогические технологии, инновационные школы. – Ярославль: Изд-во ИПК ПиРРО, 1997.

8. Чупрасова В. И. Современные технологии в образовании. – Владивосток, 2000.

9. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ ОҚУ ПӘНДЕРІНІҢ НЕГІЗІНДЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНА СИПАТТАМА

Жоспар:

9.1. Бастауыш білім беру парадигмасы.

9.2. Бастауыш мектепте қазіргі заманғы технологияларды пайдалану мүмкіндіктері.

9.3. Бастауыш білім берудегі оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялары.

9.1. Бастауыш білім беру парадигмасы

Бастауыш саты – бұл оқушы тұлғасы мен санасының қарқынды дамитын құнды, қайталанбайтын кезеңі. Тәуелсіз ел тірегі – білімді ұрпақ екенін ескерсек, бастауыш білім – үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы. Осы орайда бастауыш сынып мұғалімдері жас жеткіншектерді оқытуда қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды кеңінен қолдана отырып, білімді терең және жан-жақты игерудің жолдарын, әр пәннің ғылыми негіздерін меңгерту мәселелерін, шәкірттің ойлау қабілеті мен шығармашылық әрекетін дамыту сияқты ең ұтымды әдіс-тәсілдерді қолдану қажеттілігі туындайды.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасында «Жоғары білімді дамытудың негізгі үдерісі мамандар даярлау сапасын арттыру, қарқынды ғылыми-зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық қажеттіліктерімен тығыз байланысты білім беру және технологияларды жетілдіру көзі» деп атап көрсеткендей, қазіргі білім беру саласындағы басты мәселе: әлеуметтік педагогикалық ұйымдастыру тұрғысынан білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді жана әдістерін іздестірумен және оларды жүзеге асыра алатын болашақ мамандарды даярлау болып отыр.

Қазіргі заман педагогтерінің негізгі мақсаты – білім алушылардың білімін сапалы ету, оның толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына мүмкіндік жасау.

Қазіргі кезеңде республиканың білім беру жүйесінің ең басты мәселесі – қазақ мектебі түлегінің білім сапасының деңгейін халықаралық дәрежеге жуықтату. Ол үшін мектепке заман талабына сай мемлекеттік білім стандартын енгізу, соған сәйкес кәсіби шеберлігі дамыған кадрлармен қамтамасыз ету, өркениетті ғылыми-әдістемелік бағытқа ынталандыру, жаңа базистік оқу жоспары мен жаңа буын оқулықтарына көшу, орта білімді ақпараттандыру, тағы сол сияқты білім беру саласында жүйелі жұмыстар атқару – еліміздегі ең маңызды әрі кезек күттірмейтін ауқымды істер.

Өткенге қарап басымызды иеміз, ертеңге қарап білек сыбанамыз демекші, бүгінгі бала – ертеңгі жаңа әлем. Демек бұрыннан қалыптасқан бағдарлама мен тәртіп ол үшін ескірген, тозған. Ал қазір ол барлық тұлғасымен жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Сондықтан оған жүйелі жәрдем беріп, ынта-ықыласын дұрыс бағыттайтын, қабілет-қасиеттерін дамытатын мектеп шаңырағы қажет.

Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл оқу-тәрбие үдерісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Себебі, білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі.

Елбасымыз Н. Ә. Назарбаевтың «Қазақстан дамуының басты бағыты» атты жолдауында: «Білім беру реформасы табысының басты өлшемі – тиісті білім мен білік алған еліміздің кез келген азаматы әлемнің кез келген елінде қажетке жарайтын маман болатындай деңгейге көтерілу болып табылады. Біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз», – деп атап көрсетіп, білім сапасын арттыру үшін жауапты да ауқымды жұмыстар жүргізу керектігін айтқан. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы орта білім беру жүйесі дамытудың мемлекеттік тұжырымдамаларында «Кез келген білім бағдарламаның табысты орындалуы мұғалімге байланысты. Оның кәсіби шеберлігі нысаналы бағдарламаны да, оқу жоспарында биік деңгейде жүзеге асыруға ықпал етеді, ал кәсіби дәрменсіздігі құлдыратады», – делінген. Елбасының «Ұлттық бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте

оның білім деңгейімен айқындалады», – деген байламы бүгінгі мектептерге зор мақсаттар мен міндеттер жүктейтіні белгілі.

Елбасымыз Н. Назарбаевтың «Қазақстан-2030» атты Қазақстан халқына арналған Жолдауында «Біздің жас мемлекетіміз өсіп жетіліп, кемелденеді, біздің балаларымыз бен немерелеріміз онымен бірге ер жетеді. Олар қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгереді, олар бейбіт, айбынды, жылдам өркендеу үстіндегі, күллі әлемге әйгілі әрі өз елінің патриоты болады», – деп көрсетілгендей, ертеңгі келер күннің бүгінгіден гөрі нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын құдіретті күш-білімге тән. Жас мемлекетіміздің болашағы – бүгінгі мектеп оқушылары. Оларға бірдей талап қойып, олардың табиғи қабілеттерін, нақты мүмкіндіктерін анықтап, соған негіздеп оқыту – бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

XXI ғасырда қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім беру саласында төмендегідей міндеттерді шешу көзделіп отыр. Олар: білім сапасын көтеру, компьютерлендіру, интернет, компьютерлік желі, электронды және телекоммуникация, электронды оқулықтар даярлау. Бұлардың оқушылардың қазіргі заман талабына сай білім алуына, білік сапасын көтеруге тигізетін әсері мол. Жаңа электронды оқулықтардың дүниеге келуімен берілетін білім мазмұны да өзгерері сөзсіз. Болашақта әр оқушы компьютерлік технология арқылы интернет, электронды желі, электронды пошта арқылы дүниежүзілік білім әлеміне еніп, онда өзінің қажетін өтейтін, білімді толығымен алуға, қажет ақпараттық мәліметтерді, ғылым саласына байланысты озық тәжірибелерді, осы мәселенің шетелдегі жағдайымен танысуына толық мүмкіндік туады.

Қазақстан Республикасы 2015 жылға дейінгі білім беру тұжырымдамасының түбегейлі мақсаты да әлемдік өркениетке сай сапалы білім беру және ақпараттық интеллектуалдық ресурстарды өз бетімен ала алатын, талдай білетін, идея бере алатын, ылғи даму үстінде болатын, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлға қалыптастыру болып отыр.

Болашақ ұрпаққа сапалы да саналы білім беру – қоғам талабы. Жас ұрпақты осындай азамат етіп тәрбиелеу үшін оқу үдерісіне көптеген өзгерістер мен жаңалықтар енгізілуде. Ол өзгерістер мен жаңалықтарды жүзеге асыратын ұстаздар қауымы. Мұның өзі ұстаздарға асқан жауапкершілік пен ізденісті, білім беру көкжиегіндегі жаңалықтарды еркін меңгере отырып, әлемдік

білім кеңістігіне еруге батыл қадам жасай алатындай болуды талап етері сөзсіз. Ол үшін білім беру саласында оқытудың білім технологиясын меңгерудің қажеттілігі туындайды. Ол мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына әсерін тигізеді. Оқыту технологиясын таңдап іріктеу оқушының оқу-танымдық іс-әрекетін басқарудың бір буыны десек, оны жүзеге асыратын – бүгінгі мектеп мұғалімі.

Қоғамды алға апаратын күш – білім десек, болашақтың иегері – жас ұрпақты саналы да білімді етіп тәрбиелеу ұстаздардың қолында. Осы тұрғыда Назарбаев Университетінде елбасы Н. Ә. Назарбаев «Қазақстан білім қоғамы жолында» атты лекциясында: «Мұғалімдердің жаңа ұрпағы білім деңгейі жөнінен әлдеқайда жоғары болуы керек. Ол үшін формацияның педагогы қажет», – деген. Қазіргі мұғалім:

1. Педагогикалық үдерісте жүйелі жұмыс істей алатын;
2. Педагогикалық өзгерістерге тез төселгіш;
3. Жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын;
4. Оқушымен ортақ тіл табыса алатын;
5. Білімді, шебер, іскер болуы тиіс.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» жаңа заңының 7-тарау 5-бабында педагогикалық қызметкерлердің құқықтары мен міндеттері айқын көрсетілген. Занды құрметтей отырып, педагог қызметкерлер өз міндеттері мен жауапкершілігіне сергек қарауы қажет. Оқушы білімінің санасы, тәрбиесінің нәтижесі ұстаздың кәсіби шеберлігі мен интеллектуалдық байлығына тіреледі. Беделді ұстаз – мектептің жүрегі де тірегі. Оған жетудің бір ғана жолы: білім мен білігінді оқу арқылы толықтырып отыру.

Мемлекетіміздің 2030 жылға дейінгі стратегиясы халқымыздың рухани, ғылыми және шығармашылық қабілеті жоғары болған жағдайда ғана Қазақстанның дамуындағы ұзақ мерзімге межеленген мақсаттарға жетуге болатындығын анықтап берді. Білімнің айрықша басымдылық алуы қазіргі қоғамдық прогрестің заңдылықтарынан туындайды. Өресі биік, білімдар адамдар мемлекеттің экономикалық даму деңгейін айқындайды.

Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекеттің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі — маңызды мәселелердің бірі. Ал ғылым мен техниканың жедел дамыған, мәліметтер ағыны күшейген

XXI ғасырда жан-жақты дамыған шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыру мектептің басты міндеті болып саналады.

Дәстүрлі оқыту әдістемесінің білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде толық меңгеруге кепілдік бермейтінін мектеп тәжірибесі көрсетіп отыр. Сондықтан жаңартылған әдістемелік жүйенің оқыту үдерісінде іске асуы үшін оны технологияландыру қажеттігі туындайды.

9.2. Бастауыш мектепте қазіргі заманғы технологияларды пайдалану мүмкіндіктері

Қазіргі бастауыш мектеп жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту уақыты мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, жаңа инновациялық педагогикалық технологияны игерген, психологиялық-педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, педагогикалық жұмыста қалыптасқан бұрынғы ескі сұрлеуден тез арада арылуға қабілетті және нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді, шығармашыл педагог-зерттеуші, ойшыл бастауыш сынып мұғалімі болуын қажет етеді.

Қазіргі кезде еліміздің білім беру саласында, оқытуда өзгерістер аз емес. Білім беру стандарттары мен бағдарламаларының, оқулықтар мен оқу құралдарының мазмұндары қайта қаралып, жаңашыл әдіс-тәсілдерді іздеу, оларды өмірге ендіру жүргізіліп жатыр.

Бүгінгі күні дидактикалық «нені оқытамыз?» «не үшін оқытамыз?» «қалай оқытамыз?» деген дәстүрлі сұрақтармен бірге «қалай тиімді оқытуға болады?» деген мәселесі ғалым-әдіскерлер мен мектеп мұғалімдерін толғандыруда. Осы сұрақтың айналасында бірқатар ғылыми-зерттеу жұмыстары жүргізілген. Зерттеудің нәтижесін талдау барысы педагогика ғылымында жаңа «педагогикалық технология» бағытының пайда болып, қалыптасып келе жатқанын көрсетеді және ол оқушының өз бетінше білім алуын ұйымдастыруға бағытталған. Әрбір мемлекеттің болашағы мектебінде шындалады. Ертең осы елге ие болып, тізгінін ұстар азаматтар – бүгінгі мектеп оқушысы болғандықтан, қазақстандық барлық мектептерге үлгі болуға тиісті қазақ тілінде оқытатын мектептердің бүгінгі жайы, даму бағыттары, келешегінің көкжиектері бүкіл қоғамның, мемлекеттің назарында.

Қазіргі кезде инновациялық мектептердің бірнеше түрі қалыптасты. Олар ерекшеліктерін, онда оқытын оқушылардың

мүмкіншіліктерін ескере отырып, қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды түзеу, бұл мектептерде оқыту мен тәрбиелеу мүмкіндіктерін кешенді түрде шешу проблемасын қарастырады.

Мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқыту үдерісін ұйымдастыру қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды ендіруді міндеттейді.

Кез келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарылығы, дүниежүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ. Жалпы қоғам дамуы мен қазіргі заманғы технологияларды енгізу сапалығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі. Экономикалық күшті дамыған елдердің тәжірибесі білім беру жүйесін ақпараттандыру экономика, ғылым және мәдениеттің қарқынды дамуының негізгі кілті екендігін көрсетіп отыр. Ендеше, қазіргі заманның ақпараттық технологиясын игеруге міндеттіміз. Ол үшін бастауыш сынып мұғалімдерін даярлауда жоғары оқу орындары төмендегідей жұмыстар атқаруы тиіс.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін ақпаратты қоғам жағдайында оқып, білім алуға, өмір сүруге бейімдеу;

Қазіргі заманғы ақпараттық және телекоммуникациялық технологияға бейімделген білім берудің ғылыми-әдістемелік базасын жасау, білім саласын басқарудың жаңа формалары мен әдістерін пайдалана отырып, жоғары білім беру жүйесін жаңарту;

Дүниежүзілік ақпараттық білім кеңістігіне бастауыш білім беру мен орта, жоғары білім беру жүйесін сәйкестендіре отырып кіріктіру;

Білім берудің иллюстративтік түсіндірмелі жүйесінен дамыта оқыту жүйесіне көшу. Оқыту үдерісінде бастауыш сынып оқушысы шығармашылығына негізделген оқыту әдістерін пайдалануға түбегейлі көшу.

Бастауыш білім беретін мектептерде бүгін белең алып отырған ділгірліктер:

- білім сапасының төмендігі;
- білім саласына мемлекет тарапынан реформалар жүргізілгенімен оқудың нәтижесінің болмауы;
- директивалық құжаттар көптеп шығарылғанымен, оның мардымсыздығы;
- бастауыш сынып оқушыларының өздігінен білім алу дағдысының болмауы;

- бастауыш сынып оқушыларының және бастауыш сынып мұғалімдерінің бірлескен шығармашылық еңбегінің болмауы.

Бұл тығырықтан шығудың бірден-бір жолы – оқу-тәрбие үдерісінде жаңа инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізу, бастауыш сынып оқушыларының білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуге жол салу.

9.3. Бастауыш білім берудегі оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялары

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстан-2030» атты Республика халқына жолдауында айқындалған негізгі басым бағыттар мен міндеттерді жүзеге асыру үшін білім мазмұнын жаңартумен қатар оқытудың өзіндік жаңа жолын, қазіргі заманғы педагогикалық технологиясын қалыптастыру – өмірдің талабы болып отыр, осыған сәйкес сабақта Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдовтың «Дамыта оқыту технологиясы», В. Ф. Шаталовтың «Тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы», Ж. Қараевтың «Деңгейлеп оқыту технологиясы», М. М. Жанпейісованың «Модульдік оқыту технологиясы», т.б. технологияларды тиімді қолданып өткізуге болады.

Педагогикалық технология, оқыту технологиясы туралы мәселелер соңғы жылдары педагог-ғалымдардың назарын аударып, әр түрлі қырынан зерттелуде.

Жүсіпбек Аймауытов: «Сабақ беру үйреншікті жәй ғана шеберлік емес, ол – жаңадан жаңаны табатын өнер» деген екен. Сондықтан қазіргі педагогика жаңалықтарын пән ерекшелігіне қарай қолдана білу – оқыту мақсатына жетудің бірден-бір жолы. Осы жолда педагогикалық технология оқыту мақсатына жетудің тиімді, нақты жолдарын көрсетеді. Оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиясы іс-әрекеттің жоспарланған нәтижесіне жетудің шартты тәсілі ретінде қарастырылатын жаңа әдістердің жиынтығынан тұрады. Оның дәстүрлі оқыту технологиясынан ерекшелігі мынада:

а) бастауыш сынып оқушысының интеллектуалды дамуы аз уақыт ішінде қабылдау дәрежесінің жоғары мөлшеріне жетуіне бағытталғандығы;

ә) бастауыш сынып оқушысы мен мұғалімнің белсенділігінің сайма-сай болуы;

б) бастауыш сынып мұғалімі мен оқушының өзара қарым-қатынасында жауапкершіліктің міндеттілігі.

Оқытудың дамыту функциясы оқушы тұлғасын жетілдіруге бағытталған арнайы дайындалған кейбір оқыту технологиясында, әдістемелік жүйелері мен әдістерде жүзеге асырылады. Оларға бүгінгі өркендеп келе жатқан жаңа сипаттағы қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды жатқызуға болады. Олар: «Дамыта оқыту жүйесі», «Ақыл-ой іс-әрекетінің кезең бойынша қалыптасу теориясы», «Танымдық іс-әрекетті жандандыру тәсілдері», «Деңгейлеп саралап оқыту», «Модульдік оқыту» технологиялары және т.б.

Оқыту технологиясы тұлғаның дамуына емес, білімді, шеберлікті, дағдыны меңгеруге бағытталған.

Оқыту технологиясының мақсаты – бұл берілген қасиеттері бар тұлғаны тәрбиелеу.

ЮНЕСКО-ның құжаттарында оқыту технологиясы оқытудың құрылу, қолдану және анықтау барысының жүйелі әдісі мен адамның қорлары, оның өзара қатысы болып табылады. Ол білім беру түрлерін оңтайландыруды өзінің алғышарты деп есептейді.

Бір жағынан, оқыту технологиясы – ол ақпаратты өңдеудің, ұсынудың, өзгертудің әдістері мен тәсілдерінің жиынтығы, ал екінші жағынан, оқыту үдерісінде бастауыш сынып мұғалімінің қажетті техникалық, ақпараттық тәсілдерді қолдана отырып, оқушыға әсер ету құралдары жайлы ғылым. Оқыту технологиясында оқу мағынасы, әдістері, тәсілдері өзара тығыз байланыста болады.

Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі қойылған оқу тапсырыстары мен бағдарламасына сәйкес оқыту тәсілдерінің, әдістерінің ең оңтайлы, қажет мағынасын тыңдай білуде. Оқыту технологиясы жүйелі ұғым. Оның құрылымына мыналар кіреді:

- оқыту мақсаты;
- оқыту мағынасы;
- педагогикалық өзара қатынас құралдары;
- оқу үдерісін ұйымдастыру;
- оқушы, мұғалім;
- іс-қимыл нәтижесі.

Қазіргі бастауыш мектептерде мақсаттар біршама өзгертілді – идеологизация жойылды, жан-жақты үйлесімді дамудың үндеулері алынып тасталынды, өнегелі тәрбие үлгісі өзгертілді, бірақ негізгі

мақсаттардың міндеті алдын ала жоспарланған сапалы білім алу стандарттары сол күйінде қалды.

Дәстүрлі технологиямен оқытатын бастауыш мектептердің алдында қазіргі ғылыми-техникалық прогрестің жағдайында жаңа әлеуметтік талаптарға, бастауыш сынып оқушыларының жеке басының даму мүмкіндіктеріне сай оқудың мазмұны мен әдістерін жетілдіріп, оқу құралдарының жаңа түрлерін жасау қажеттілігі туды.

Бастауыш мектепте оқытудың мазмұнында ғылымның соңғы табыстарына сай теориялық материал көлемінің артуы, оқытудың дамып келе жатқан саласында бастауыш сынып оқушыларының танымдық дарыны мен қабілеттілігін жетілдіруге баса назар аударылуы қазіргі педагогикалық технологияны объективті қажеттілік тұрғысынан зерттеп-тануды талап етеді.

Бастауыш білім берудің негізгі мақсаты – бірғана міндетті нәтижеге жету емес, ол өмір теңізінде жақсы бағдарлай алатын, өзіндік көзқарасы бар, жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру.

Сондықтан әрбір бастауыш сынып мұғалімі алдындағы ұстаздық және адамдық мақсаты: бастауыш сынып оқушысының еркін, шығармашыл, жауапкершілігі мол жеке тұлға етіп қалыптасуына жағдай жасау. Бұл мақсатқа жету үшін түрліше жаңа әдістемелермен тәсілдерді қолдануға тура келді. Бір технологияның өзі әртүрлі атқарушылардың шеберлігіне байланысты әрқилы жүзеге асырылуы мүмкін. Соңғы жылдары М.Жанпейсованың «Оқытудың модульдік технологиясы – оқушының дамыту құралы» әдісін және В.М.Манаховтың, Дьяченконың оқытудың ұжымдық тәсілі, сондай-ақ профессор Ж.Қараевтың оқытуды дербестендіру мен ізгілендіру ұстанымдарына негізделген технологиясын кеңінен қолдану қажет.

Оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиясының бастапқы бір формасы болып табылатын бағдарламалап оқыту мәселелері В. Беспалько, М. Кларин, И. Лернер, В. Оконь, Н. Талызина және т.б. еңбектерінде көрініс табады.

Дамыта оқыту бағытындағы педагогикалық технология Л. Выготский, Д. Эльконин, В. Давыдов, Л. Занковтың, ал жеке-бағдарлы оқыту технологиясының жобасы Ш. Амонашвили еңбектерінде жан-жақты зерттелген.

Педагогикалық қызметке ынтасы жоғары, білім беру саласындағы үнемі жаңарып отыратын өзгерістерге икемді, қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды оқу-тәрбие үдерісінде қолдана

алатын бастауыш сынып мұғалімдерін дайындау – оларды кәсіби даярлаудың ең көкейкесті аспектісінің бірі және бастауыш сынып мұғалімінің жеке тұлғасын қалыптастыру үдерісіндегі іс-әрекеттің нәтижесі болып табылады. Бұл мәселе бойынша жүргізілген зерттеу жұмыстарын зерделеу барысында бастауыш сынып мұғалімдерін дайындаудың бірнеше бағыттары бар екенін байқадық.

Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару бастауыш сынып мұғалімінің қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір бастауыш сынып оқушысының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үдерісін ұйымдастыру қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды ендіруді міндеттейді.

Бастауыш сынып мұғалімдерінің алдына қойылып отырған міндеттердің бірі – бастауыш мектепте оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру. Қазіргі таңда бастауыш сынып мұғалімдері инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып, сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде.

Сонымен, қазіргі заманғы педагогикалық технология бастауыш мектепте оқытудың ұтымды жолдарын зерттейтін ғылым ретінде жұмыс істейді және оқуда қолданылатын тәсілдер жүйесі ретінде, оқытудың шынайы барысы ретінде де қарастырылады.

Өздік жұмыс тапсырмалары:

1. «Білім беру» ұғымына ғалымдардың берген анықтамаларын саралаңыз
2. Бастауыш білім беру мазмұнын реттейтін құжаттарды талдаңыз
3. Бастауыш білім беру бағдарламаларын сипаттаңыз
4. Бастауыш білім берудегі оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологияларын сипаттаңыз

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. – Бастауыш мектеп. – №3, 1999.
2. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М., 1995.
3. Гузеев В. В. Образовательная технология: от приема до философии. – М.:» Сентябрь», 1996.
4. Краткий справочник по педагогической технологии. Под ред. Щурковой Н. Е. – М.: Новая школа, 1997.
5. Кукушкин В. С. Общие основы педагогики. – Ростов-на-Дону, 2000.
6. Левитес Д. Г. Практика обучения современные образовательные технологии. – М., 1998.
7. Селевко Г. К. Авторские программы, педагогические технологии, инновационные школы. – Ярославль: Изд-во ИПК ПиРРО, 1997.
8. Чупрасова В. И. Современные технологии в образовании. – Владивосток, 2000.

10. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫ ІЗГІЛЕНДІРУ ЖӘНЕ ДЕМОКРАТИЯЛАНДЫРУ НЕГІЗІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Жоспар:

- 10.1. Тұлғаға бағдарлы педагогикалық технология.
- 10.2. Ынтымақтастық педагогикасы.
- 10.3. Білім беруді ізгілендіру технологиясы (Ш. А. Амонашвили бойынша).
- 10.4. Адамгершілікті қалыптастыруға негізделген әдебиетті оқыту жүйесі (Е. Н. Ильин).

10.1. Тұлғаға бағдарлы педагогикалық технология

XXI ғасырдың жан-жақты зерделі, талантты адамын қалыптастыру бағытындағы білім беру ісі бүгінгі күн талабы. Қазақстанның дамуына білім мен ғылымның әсер етуі үшін дүние жүзілік кеңістігіне ену, оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіре алуға оқу-әдістемелік жүйеге жаңа талаптар қойылуда. Осы тұрғыдан алғанда бүгінгі таңда мұғалімге білім берудің тиімді жолдарын қарастыру, таңдай білу еркіндігі тиіп отыр.

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасуда. Бұл үдеріс білім парадигмасының өзгеруімен қатар жүреді. Білім берудің ескі мазмұнның орнына жаңасы келуде. Я. А. Коменскийдің, И.Герbartтың дәстүрлі объект – субъектілі педагогикасының орнын басқасы басты, ол балаға оқу қызметінің субъектісі ретінде, өзін-өзі өзектілендіруге, өзін танытуға және өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылатын дамушы тұлға ретінде бағытталған. Мұндай жағдайда педагогикалық үдерістің маңызды құрамы оқу ісіндегі субъектілер – оқытушы мен оқушының тұлғалық – бағытталған өзара әрекеті болып табылады.

Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуын қойып отыр.

Егер «жеке тұлға» ұғымының мазмұнын талдап, түсінік беретін болсақ, біздің ойымызша, төмендегідей анықтама неғұрлым дәл келеді:

«Жеке тұлға» – бұл адамның психикалық, рухани мәні, ол әр түрлі жинақталған қасиеттер жүйесіне тән:

- адамның әлеуметтік маңызды қасиеттерінің жиынтығы;
- өзіне және өзімен-өзінің, дүниеге және дүниемен қатынастарының жүйесі;
- іс жүзіне асырылып жүрген әлеуметтік рөлдер қызметінің жүйесі, мінез-құлық әрекеттерінің жиынтығы;
- айналадағы қоршаған әлемді және онда өзін-өзі жете түсінуі;
- қажеттілік жүйесі;
- шығармашылық мүмкіншілігі мен қабілеттерінің жиынтығы;
- сыртқы жағдайлар әсерінің жиынтығы және т.б. (Г. К. Селевко)

Қазіргі уақытта педагогика ғылымының бір ерекшелігі – баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығаруға ұмтылуы.

Тұлғаға бағдарлы технология мектептегі білім беру жүйесінде баланың табиғи әлеуетін жүзеге асырып, жан-жақты дамуы үшін ұрыс-жанжалсыз және қауіпсіз жағдай тудыруды басты мақсат етіп қойып отыр. Бұл технологияның негізінде ізгілік философиясы жатыр. Педагогтің міндеті – өз мүмкіншілігін барынша жүзеге асырғысы келетін, өмірде болатын әртүрлі жағдайлардан жауапкершілікпен жол таба білетін тұлғаны тәрбиелеу.

Тұлғаға бағдарлы технология адамды танып-білуге ізгілікшілігімен, жүйкелік емдік бағытымен, баланың жан-жақты, азат, шығармашылық жағынан дамытуды мақсат етіп қоюмен ерекшеленеді.

Ынтымақтастық технологиясы педагог пен оқушы арасындағы өзара түсінушілік, ынтымақтастық, серіктестік қарым-қатынасын жүзеге асырады. Оқушы мен мұғалім ынтымақтастықта жұмыс істей отырып, ортақ мақсатқа жету үшін іс-әрекеттің барысы мен нәтижесін бірігіп талдайды.

Азат тәрбиелеу технологиясы баланың өмірлік іс-әрекетінде өз бетінше шешім қабылдауға, таңдау жасауға мүмкіндік береді. Таңдау арқылы бала субъект ұстанымын жүзеге асырады. Ол қорытындыға сыртқы күштердің ықпалы емес, ішкі түрткілер арқылы жетеді.

Эзотериялық технологиялар ақиқат пен оған баратын жол

туралы эзотерия (белгісіз, бейсана) туралы ілімге негізделген. Педагогикалық үдеріс – бұл қарым-қатынас, хабарлама емес ақиқатқа жеткізу. Эзотериялық технологияда баланың өзі ғаламмен ақпараттық қарым-қатынас жасау орталығы болып табылады.

Тұлғаға бағдарлы педагогикалық технология дамуының бастауы Бахтин-Библер мәдениетінің тұжырымдамасында жатыр. Бұл ережеде жалпылама диалог адам санасының негізі деген идея жатыр.

Кез келген педагогикалық технологиялардың дәстүрлі дидактикалық жүйесінің негізінде түсіндіру жатса, тұлғаға бағытталған білім беруде түсінушілік пен өзара түсінушілік жатыр. В. С. Библер бұны былайша түсіндіреді: түсіндіру кезінде жалғыз сана, бір ғана субъект, монолог; түсінушілікте екі субъект, екі сана, өзара түсінушілік, диалог. Түсіндіру – үнемі жоғарыдан төмен қарау, ақыл, өсиет болса, түсіну бұл қарым-қатынас, ынтымақтастық, өзара қарым-қатынастағы теңдік.

Түсіндіруден түсінуге, монологтан диалогқа, әлеуметтік бақылаудан дамуға, басқарудан өзін-өзі басқаруға көшу тұлғаға бағдарлы педагогикалық технологияның іргетасын қалайды. К. Н. Вентцельдің айтуы бойынша, педагогтің негізгі бағдары – «затты» танып білуге емес, қарым-қатынас жасауға, оқушылармен өзара түсінушілікке, оларды шығармашылық үшін «босатуға» бағытталуы қажет. Жеке тұлғалық білім беру кеңістігінде шығармашылық, ізденушілік негізгі тәсіл болып табылады. Бірақ балалардың өз бетінше білім берудегі шығармашылық міндеттері мен өмірлік мәселелерді шешу үшін рухани, дене және ақыл-ой мүмкіндіктері жете дамымағандықтан педагогикалық қолдау мен көмек көрсету қажет.

Қолдау бастауыш сынып мұғалімінің балаға деген ізгілік ұстанымын көрсетеді. Балалар мұғалімнен көмек және қорғауды күтсе, мұғалім өз тарапынан бала өміріне, денсаулығына, эмоционалдық жай-күйіне, дамуына деген жауапкершілікті саналылықпен сезінеді.

Ш.Амонашвилидің іс-әрекетінде қолдау үш принципке негізделген: біріншісі – баланы жақсы көру; екіншісі – бала өмір сүретін органы адамдандыру; үшіншісі – балалық шағын өткізу.

В. А. Сухомлинский педагог өзінде балалық шақтың сезімін сақтап қалуы керектігін атап айтқан. Бастауыш сынып мұғалімдерінің

алдында тұрған басты мақсаты: баламен болып жатқан өзгерістерді және оны түсінуге қабілеттілігін дамыту; баланың қылықтарына ақылмен қарау; бала бір нәрсені әдейі бұзбайтынына, қаталесуіне сену; ол туралы жаман, әділетсіз ойламау; ең бастысы баланың жеке тұлғалық қасиеттерін бұзбай қатесін түзетіп, дамыту.

Тұлғаға бағдарлы технологиялар әр баланың тұлғалық ерекшеліктеріне сәйкес келетін оқыту мен тәрбиелеудің әдіс-тәсілдерін табуға тырысады. Психодиагностикалық әдістерді қолданып, баланың іс-әрекетін ұйымдастыру мен қарым-қатынасты өзгертеді. Оқытудың алуан құралдарын пайдаланады, білім беру мазмұнын үйлестіреді. Шетел зерттеушісі К.Роджерс педагогтің негізгі міндеті баланың жеке тұлғалық өсуіне көмек беру деп санайды. Оның ойынша педагогика емдеу сияқты: ол үнемі балаға дене және психикалық денсаулық сыйлауы қажет.

Тұлғаға бағдарлы технологиялары бойынша өтілген сабақтарда мұғалім жеке тұлғаның дамуы үшін жағымды жағдай тудыруы қажет. Оқу үдерісі барысында мұғалім балалардың кез келген сұрақтарына жауап беріп, өздеріне деген сенімдерін нығайтқаны дұрыс. Мұғалім әр оқушының және бүкіл сыныптың алдында тұрған мақсат пен міндеттерді шешуге көмектесіп қана қоймай, бүкіл топтың көңіл-күйін сезіне алады. Мұғалім топтық қарым-қатынас жасауда белсенділік көрсетуі қажет.

Тұлғаға бағытталған оқыту – бұл педагогикалық қызметтегі әдіснамалық бағдар, ол өзара байланысты түсініктер, идеялар мен тәсілдер арқылы өзіндік тануын, өзін-өзі қалыптасуын және бала тұлғасының қабілеттерінің жүзеге асуын, оның қайталанбас даралығының дамуын қамтамасыз етеді және қолдайды.

Жеке тұлғаға бағытталған әдіс негізіндегі педагогикалық технологиялар:

- Жеке бағытталған білім беру технологиясы (Якиманская И.С.);
- Дербес дамытудың технологиясы (Селевко Г.К.);
- Ынтымақтастықтың педагогикасы;
- Адамгершілік жеке технологиясы (Амонашвили Ш.А.);
- Ойын технологиялары;
- Дамыту технологиялары;
- Проблемалық тәлім-тәрбие;
- Деңгейлік саралау технологиясы.

Тұлғаға бағытталған оқыту – бұл

- Оқушымен жеке жұмыс мүмкіндігі;
- Оқушы тұлғасын тану және қадірлеу;
- Қабілеттеріне қарай топтарға бөлінген балаларды оқыту;
- Балалармен ынтымақтастық;
- Оқытудың түрін, мазмұнын, формасын таңдауға мүмкіндік беру;
- Оқушылардың танымдық стратегиясын дамыту;
- Оқыту үдерісінде балалардың тұлғалық тәжірибесін есепке алу.

Мақсаттарды қойғанда басты назар неге аударылады?

- Әр бастауыш сынып оқушысының жеке танымдық қабілеттерін дамыту;
- Бастауыш сынып оқушысының жеке (субъектік) тәжірибесін көбірек анықтау, ынталандыру, пайдалану, «мәдениеттендіру»;
- бастауыш сынып оқушысының алдын ала жоспарланған ерекшеліктерін қалыптастырмай, оның өзін-өзі тануына, өмірде өз орнын табуына және қабілеттерінің іске асуына көмек көрсету.

Негізгі принциптері

- жеке даралық;
- тұлға;
- күн талабына сай келетін мәселелерді өзі шеше алатын тұлға;
- өзіндік ойын білдіре алатын;
- субъективтілік;
- «Мен» концепциясы;
- таңдау;
- педагогикалық қолдау;
- сенімділік пен қолдау.

Әдістеменің ерекшеліктері: Оқу үдерісі оқушы мен мұғалімнің оқу сұхбатына негізделген, ол бағдарламалық қызметті бірлесіп құруға бағытталған. Бұл жерде оқушының ынтасы, оқу материалының мазмұнын, формасын, түрін жеке таңдауы, алған білімін оқытуға қатысты емес жағдайда, қажет болған соң өздігінен пайдалануға талабы есепке алынады.

Білім, білік, дағды. Сыртқы дүниеден қабылдағанның барлығына оқушы таңдаумен қарайды. Ғылыми-педагогикалық логиканың барлық ережелері бойынша бір жүйеге біріктірілген түсініктердің барлығын оқушылар игере алады деп айта алмаймыз, оқушы, көбінесе, өзінің жеке тәжірибесінде пайдаланатын түсініктерді ғана

меңгереді. Сондықтан оқу үдерісін ұйымдастырғандағы бастапқы нүкте субъектік тәжірибені көкейтестілендіру, байланыстарды іздеу, дамудың жақын аймақтарын анықтау.

Оқу қызметінің тәсілі. Бұл технологияда барлық білім беру жүйесінің орталығы баланың даралық қасиеттері болып табылғандықтан, оның әдістемелік негізінде оқу үдерісін даралау және саралау принциптері жатыр. Кез келген пәндік әдістеменің негізгі идеясы – әр оқушының жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ашу болып табылады. Одан кейін бұл мүмкіндіктер ұтымды жүзеге асырылатын құрылым анықталады.

Оқу қызметінің тәсілі. Ең басынан әр бала үшін оқшауланған орта құрылмайды, керісінше, ол өзін көрсете алу мүмкіндігі болатын ашық жан-жақты мектеп ортасы құрылады. Бұл мүмкіндікті педагог кәсіптік тұрғыдан анықтаған кезде оның дамуы үшін қажетті жағдай тудыратын оқытудың саралау формасын ұсынуға болады;

Бастауыш сынып мұғалімдері сабақта қолданатын икемді, жалықтырмайтын, түсінікті даралау мен саралаудың формалары бастауыш сынып оқушысының таңдаған танымдық қызығушылығын, олардың көрінуінің тұрақтылығын, оқушының оны оқу қызметінің тәсілдері арқылы жүзеге асырудағы өзіндік жұмысы мен белсенділігін анықтауға мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып мұғалімдерінің ұстанымы

- Оқытудың субъектік тәжірибесін ынталандыру;
- Әр оқушының даралығын дамыту;
- Әр бастауыш сынып оқушысының жеке басының ерекшеліктерін, өзіндік құндылықтарын тану;

Оқушы ұстанымы

- Оқу-тәрбие үдерісінің элементтерін еркін таңдау;
- Өзін-өзі тану, өз орнын табу, өз қабілеттерін жүзеге асыру.

Технологиялық аспект

- Модульдік оқыту;
- Сұхбат;
- Іскерлік ойын (имитациялық, зерттеушілік, іздеушілік);
- Тренинг;
- Кейс әдісі.

Бақылау формалары:

- Курс портфелі (портфолио);
- Эссе;

- Әр түрлі шығармашылық тапсырмалар;
- Әр түрлі тестілік материалдар.

Нәтижелері. Тұлға – оқыту мен тәрбиелеуде басты тұлға болып табылады. Осыған байланысты бүкіл білім беру ісі оқушыларға, оның тұлғасына бағытталған, оқыту мақсаттары, мазмұны мен ұйымдастыру формасы жағынан оқушының барлық қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Жеке тұлғаға бағытталған оқытудың негізгі бағыттары:

- Деңгейлік;
- Саралау әдісі (дифференциалдық);
- Жеке;
- Субъективті-жеке.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Жеке тұлға», «тұлғаға бағытталған оқыту» ұғымдарына сипаттама беріп, тұлғаға бағытталған педагогикалық технологияның басқа оқыту технологиялардан айырмашылықтарын талдаңыз. Жауабыңызды мысал арқылы негіздеңіз.

2. Тұлғаға бағытталған педагогикалық технологияның бастауыш мектептің оқу үдерісінде пайдалану әдістемесінің ерекшеліктерін анықтаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
2. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
3. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
4. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.
5. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.
6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии.- М.: Народное образование, 1998.
7. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

8. Машарова Т. В. Использование личностно-ориентированных технологии в образовании. Материалы семинара. – Киров, 2000.

9. Ильин В. С. Формирование личности школьника. – М: Педагогика, 1984.

10. Иванова С. П. УЧИТЕЛЬ XXI ВЕКА: ноопсихологический подход к анализу профессионально-личностной готовности к педагогической деятельности. Электронды оқулық – Псков: ПГПИ, 2002.

10.2. Ынтымақтастық педагогикасы

К. Д. Ушинский, Н. П. Пирогов, Л. Н. Толстой, С. Т. Шацкий, В. А. Сухомлинский, А. С. Макаренко, Ж. Ж. Руссо, Я. Корчак, К. Роджерс, Э. Берн идеяларының негізінде ынтымақтастық педагогикасы туындады.

Ынтымақтастық педагогикасының **3 мақсаттық бағыты** анықталған:

1. Педагогикалық талап етуден педагогикалық қарым-қатынасқа көшу.
2. Балаға ізгілік-жеке тұлғалық тұрғысынан қарау.
3. Оқыту мен тәрбиенің бірлігі.

Ынтымақтастық қарым-қатынас жүйесінде негізгі орынды «мұғалім – оқушы» алады. Мұғалім – оқушы, оқушы – мұғалім, оқушы – оқушы. Оқушы да субъект, мұғалім де субъект. Ендеше бұл екі субъект бірге әрекет етіп ешқайсысы бір-бірінің үстінен қарамайды. Ынтымақтастық педагогикасының төрт бағыты бар.

1. Балаға ізгілік – тұлға тұрғысынан қарау. Мектептің білім беру жүйесінің орталығына жеке тұлғаның барлық қасиеттерін дамыту қойылған. Мектеп мақсаты – жеке тұлғаның толық және азат дамуы үшін ішкі күшпен мүмкіншіліктерді ояту. Тұлғаға оқу-тәрбие үдерісін бағыттай отырып, жаңа көзқараспен қарау, педагогикалық қарым-қатынастың ізгіліктілігі және жариялылығы нәтиже бермейтін әдістерден бас тарту, жағымды Мен – тұжырымдамасын қалыптастыру, ізгілік, жеке тұлға тұрғысынан қарау идеяларын біріктіреді.

2. Дидактикалық белсенді және дамытушы кешен. Баланы «қалай» және «неге» оқыту керек деген сұрақтардың жаңа мүмкіншіліктері ашылады. Оқу мазмұны жеке тұлғаны дамы-

ту құралы ретінде қарастырады. Оқыту қорытылған білім-білік дағдылары және ойлау қабілеті бойынша жүргізеді. Интеграция вариативтілік жағымды жағдай тудырады.

3. Оқу үдерісін формасы мен әдістерін жетілдіру бірқатар педагог жаңашылдардың авторлық жүйелерінде, атап айтқанда, В. Ф. Шаталовтың тірек сигналдары, Р. Штейнердің азат таңдау идеясы, С. Н. Лысенкованың алдын ала тапсырма беру, П. М. Эрдниевтің ірі блоктар идеясы, В. А. Сухомлинскийдің сыныптағы зияттық фоны, Л. В. Занков бойынша жеке тұлғаны дамыту, И. П. Волковтың шығармашылық және орындаушылық қабілеттері сияқты дидактикалық идеяларында ашылады.

4. Тәрбие тұжырымдамасы. Ынтымақтастық педагогикасының тұжырымдамасы қазіргі заман мектептеріндегі тәрбиенің дамуына сәйкес: білім мектебін тәрбие мектебіне айналдыру, оқушының жеке тұлғасын тәрбие жүйесінің орталығына қою, жалпыадамдық құндылықтарды қалыптастыру, тәрбиенің ізгілік бағыттары, баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту, ұлттық мәдени дәстүрлерді жаңғырту, жеке тұлғалық және ұжымдық тәрбиені ұштастыру.

Ынтымақтастық педагогикасының технологиясы мен идеологиясы білім беру мазмұнын айқындайды.

5. *Қоршаған ортаны педагогикаландыру.* Ынтымақтастық педагогикасы тәрбие құралы ретінде мектепті басты рөлге қойып отыр. Жеке тұлғаны қалыптастыратын әлеуметтік институтқа мектеп, жанұя және әлеуметтік орта жатады. Нәтижесі тәрбие беретін осы үш бастаудың әрекетімен анықталады. Сондықтан да алдыңғы қатарға күзиретті басқару идеясы, ата-аналармен ынтымақтастық қойылған.

В. А. Бухвалов ынтымақтастық педагогикасының ұстанымдарын айқындады, ол дидактикалық материалдарды құрастырудың, өсіп келе жатқан тұлғаның адамгершілік және шығармашылық қасиеттерін тәрбиелеу мазмұнының, сабақта, сабақтан тыс және мектептің жалпы тұтас педагогикалық үдерісінде ынтымақтастық орнатудың жаңа әдістемесін жасады. **В. А. Бухвалов** ынтымақтастық педагогикасының **ұстанымдары** деп төмендегілерді:

- педагогикалық үдерістің адамгершілік және шығармашылық бағыттылығы;
- жариялылыққа негізделген қарым-қатынас;
- шығармашылық әрекетке деген мотивацияны дамыту;
- өз бетімен білім алу және өзін-өзі тәрбиелеу білігін дамыту;

- шығармашылық әрекет әдістерінің жетекші рөлін көрсетеді.

Ол тәрбиенің мазмұндық негізін тұлғаның адамгершілік және шығармашылық қасиеттері құрылымының тығыз байланысында қарастырады.

Ынтымақтастық педагогикасы жайлы ұғым. Көп жылдар бойы бастауыш білім беретін мектептің оқыту және тәрбие жұмысын зерттеу арқылы жетілдіру, жаңғырту мақсатында бірнеше мұғалімдер мен ғалымдар эксперимент жүргізіп, тұтас педагогикалық үдерісті жоғары ғылыми-әдістемелік деңгейде ұйымдастыруды қажет деп тапты. Өйткені олар ескі дәстүр бойынша оқытудың әдеттегі әдістерін, қағидаларын қолданып, жастарға білім және тәрбие беру ісі, қазіргі заманның талаптарын қанағаттандырмайды деп қорытынды жасады.

Осындай мақсатқа бағытталған педагогикалық идеялардың іске асырылуының нәтижесінде мектеп өмірінде тек қана мұғалім емес, әсіресе оқушы жайлы көп өзгерістер байқалады. Бұрын оқығысы келмейтін немесе оқуға қабілетсіз оқушы екінші, үшінші жыл орнында қалып, мектептен шығып кететін. Енді оқушыларды іріктеп алудан бас тартып, оларды оқыту керек. Оқыту үшін баланы ынталандыру, оған дем беру, себепші болу. Егер оқуға өздігімен талаптанушылығы жоқ болса дерлік, егер еріксіз көндірудің тәсілдері тіпті жоқ болса, егер пәнге жалпы қызығушылығы болмаса, егер біз өз міндетімізді орындағымыз келсе – онда алдымызда бір-ақ жол бар: біз балаларды қуанышты сезім жетістігіне алға қарай қозғалыс және дамуға шақыра отырып, оларды жалпы оқу еңбегіне тартуымыз керек. Әйтпесе балаларды оқытуға болмайды, – дейді бірауыздан жаңашыл мұғалімдер.

Оқудың нәтижесі ынталылық пен қабілеттердің көбейтіндісіне тең. Егер ынталылық нөлге тең болса, онда барлық көбейтінді де нөлге айналады. Ал экспериментшіл мұғалімдердің бұл анықтамасы оқыту үдерісін жаңғыртуды қажет етеді. Олай болса бұрынғы педагогикадан айырмашылығы бар жаңа педагогика керек, оны ынтымақтастық педагогика деп атауға болады деген біркелкі көзқарастарға келген – олар. Мұндай педагогика балаларды ынтымақтастыққа, оқу еңбегіне жетектейді, табысқа жету үшін оларға сенімділік туғызады, артта қалмаудың жолын іздестіреді.

Жаңашыл мұғалімдердің айтуы бойынша, баланы айқай, қорқыту арқылы тәрбиелеуге, оқытуға болмайды – бұл зорлау, еріксіз көндіру

әдісі. Сондықтан олар баламен үндесуді құлық негізінде қарастырады.

Адамгершілік және ынтымақтастық бала өмірінде үлкен орын алады. Сондықтан мұғалім ең алдымен баланың дамуы, келешегі жайлы қамқорлық жасайды. Өйткені олардың өмірге бейімделуі, өмір тәрбиесіне үйренуі мектептен басталады. Міне, осы тұрғыдан қарасақ, ынтымақтастық педагогикасы – құлық педагогикасы.

Ынтымақтастық педагогикасының негізгі идеясы және оларды оқу-тәрбие үдерісінде қолдану. Тәрбие мақсатын жүзеге асырудың орта және жоғары мектеп зор рөл атқарады. Өйткені оларда барлық жастар оқып, еңбек етуге үйреніп дағдыланады.

Тұлғаның дамуы мен тәрбиесі идеологиясының жаңаруы көптеген идеяларға негізделді. Олар:

- тәрбие мақсатының реализм идеясы;
- бастауыш сынып мұғалімдері мен оқушылардың бірлесу іс-әрекетінің идеясы;
- тәрбие бағыттарының дербес идеясы;
- тәрбие бағыттылығының ұжымдық идеясы;
- өзін-өзі талдау (анализдеу) идеясы;
- қиын мақсаттық идеясы;
- сүйеніш идеясы;
- ірі блоктар идеясы;
- ата-аналармен ынтымақтастық;
- мұғалімдердің ынтымақтастығы;
- өзін-өзі сыйлау идеясы;
- өзін-өзі басқару (реттеу) идеясы, т.б.

Реализм идеясы, яғни тәрбиенің шынайы мақсатта – адамдарды қабілетіне және дарындылығына сүйеніп, жан-жақты дамыту. Шынайы мақсатының жетістік құралы – мәдениеттің базалық негізін игеру.

Бастауыш сынып мұғалімдері мен оқушылардың бірлесу іс-әрекетінің идеясы «Ынтымақтастық педагогикасы» қағидасынан туады, өйткені ол бастауыш сынып мұғалімі мен оқушылар еңбегінің бірлестігіне сүйенеді. Осындай бастауыш сынып мұғалімдері мен оқушының шығармашылық ынтымақтастығы педагогикалық басшылықпен қамтамасыз етілуі тиіс.

Тәрбие бағыттылығының дербес идеясы бастауыш сынып мұғалімнің оқушыларға ерекше көңіл аударуын қажет етеді. Барлық

тәрбие жұмысының барысында еске алатын басты тұлға – бала. Ол педагогикалық жұмыстың ең жоғары мақсаты. Сондықтан баланы зор ұқыптылықпен зерттеген жөн.

Ұжымдық шығармашылық тәрбиеде **ұжымдық бағыттылық идеясының** мәні ете зор. Бірыңғай тәрбие ұжымы – бұл тәрбиешілер мен тәрбиеленушілердің бірлестігі, мұнда ересек адамдардың жастар жөніндегі жалпы қамқорлығы, яғни ашық және елеусіз қамқорлығы дамиды. Мұндай ұжымда тәжірибе ашық және елеусіз түрде тәрбиеші арқылы беріледі, оны тәрбиеленушілер ұжымдық шығармашылық іс – бұл біріншіден, барлық ұжым мүшелерінің істі бірігіп жоспарлауы, талқылауы, шешім қабылдауы; екіншіден, ұжымдық жұмыс ізденуге бағытталады, практикалық міндеттерді шешу үшін ұжым мүшелері ізденудің тиімді жолдарын, әдістерін, құралдарын қарастырады.

Тәрбие ұжымының қозғаушы күші – жолдастық, тәрбиелілік, қамқорлық. Оның мәні адамдағы жолдастық сыйласу мен жолдастық талаптың бірлігі. Жолдастық тәрбиелік қамқорлықтың мақсаты – адамның жалпы қуанышы мен пайдасы үшін нақтылы істе оның шығармашылық күшін анықтау және дамыту.

Өзін-өзі талдау идеясы. Балаларды өзін-өзі жеке және ұжымды талдауға үйрету қажет. Жаңашыл мұғалім Е.Н.Ильин оқушыларын өздерінің өмірі, іс-әрекеті жайында ойлануға үйретеді.

Ата-аналармен ынтымақтастық. Мектепте, үйде балалар ересек адамдарға ашық сенгіштікпен қарайды деп ынтымақтастық педагогика жорамалдайды. Бұл үшін бірыңғай талаптар емес, үйде балалармен жолдастық, жылы-шырайлы қатынас болуы қажет. Жаңашыл мұғалімдердің айтуы бойынша, ата-аналар жиналысында балалар туралы сын көзбен ескерту жасауға болмайды. Балалар мен ата-аналар арасында ұрыс-керіс жағдайын болдырмау. Мұғалім балалар жөнінде ата-аналарға айтып наразылық білдірмейді, күнделіктеріне не болса, соны жазбайды. Балаңыз сабаққа дайындалмайды деп мұғалім әр ата-ананың есігін қағуды қоюы керек.

Егер оқушы назар аударуды, көмек көрсетуді талап етсе, онда оған керегінше (бір ай, әлде бір жыл керек пе) көмек көрсету қажет. Осындай жылы қамқорлықты сезген бала ата-аналарына да ризашылықпен толық сенім білдіріп, зор ықыласпен оқып білім алуға, еңбек етуге тырысады. Бұл өмірдегі, еңбектегі, оқудағы қарым-қатынас бірлігінің беріктігі – ынтымақтастық педагогиканың қағидасы.

Мұғалімдердің ынтымақтастығы. Экспериментшіл мұғалімдердің әрқайсысының педагогикалық еңбек өтілі 25-тен 40 жылға дейін. Олар әр түрлі мектеп ұжымдарында балалармен жұмыс істеген, талай мұғалімдер және директорлармен істес болған. Жаңашыл мұғалімдер, мүмкін ынтымақтастық педагогика өте күрделі, оны оқыту және тәрбиесінде қолдануға болмайтын шығар дейді. Шынында, олардың тәжірибесі бойынша кез келген мұғалімнің ынтымақтастық педагогиканың принциптерін іске асыруы мүмкін, бірақ бір айдың немесе бір тоқсанның ішінде жүзеге асыруы мүмкін емес. Әрине, егер кімде-кім жаңа педагогиканы ақылға салып ойластырса, ол өз жұмысының жақсара бастағанын байқайды. Өйткені ынтымақтастық педагогика үшін айрықша жағдайдың керегі жоқ, әдеттегі оқу бағдарламасы және оқулықтар бойынша әрбір мұғалім өзінің сыныбында, әрбір директор өзінің мектебінде қайта құру кезеңінде мәселелерді тың зерттеумен айналысады.

Жаңа педагогиканың идеяларын кең түрде тарату керек. Сыныпта балаларды бір-біріне қарсы қоюға болмайды, сол сияқты мұндай жағдайды мұғалімдер арасына да болдырмау керек.

Сонымен, осы идеяларды іске асыру үшін: біріншіден, оқу және тәрбие әдістерін жаңарту, екіншіден, балалармен қатынасты жаңарту; үшіншіден, мұғалімнің өзін-өзі жаңартуы; төртіншіден, оқушылармен және өзара ынтымақтасу.

Өзін-өзі құрметтеу идеясы. Осы уақытқа дейін оқушының сабаққа, тәртіпке, жолдастарына, үлкен кісілерге қатынасы жайлы көбірек назар аударылды. Демек, оқушының мұндай көзқарасы, қатынасы мұғалім және мектеп жұмысындағы тәртіпке байланысты деп айтушылар да болды. Енді бұдан былай балаға көмектесу, дұрыс педагогикалық назар аудару, әсіресе бала өзіне-өзі көңіл аударуы қажет. Атап айтқанда, баланың өзін-өзі құрметтемеуі тұлғаның өз құнын кемітуі – бұл маскүнемдікке, нашақорлыққа салынуының, қылмысқа ілінуінің негізгі себептерінің бірі. Жас жігіт өзінше қоғамнан және қалыптаспаған тағдырдан кек алғысы келеді. Оған ешқашан жазалау, қауіп немесе дәлел әсер етпейді, өйткені болашағым жоқ деп қарайды, өзін-өзі құрметтемейді.

Осы сияқты мұғалім де өзін-өзі құрметтемейді. Өйткені ол өзінің шығармашылық мүмкіншілігін ескермейді, жеңіл-желпі жетістіктермен қанағаттанады, тәртібі нашарлаған мектепте өзінің құқын қорғамайды, көнбістікке салынады.

Мұғалімнің де және баланың да беделі, іс-әрекеттеріндегі жетістіктерді экспериментшіл-мұғалімдердің жаңа идеяларына, соның ішінде өзін-өзі құрметтеу идеясына байланысты.

Баланың абыройы, мұғалімнің абыройы – бұл сөзсіз тұлғаны демократияландырудың құрамды бөлігі. Баланы құрметтеумен бірге өзін-өзі құрметтей білуге үйрету – сонда ғана ол басқаларды да құрметтей біледі. Үлкен адамдарға құрметтеу идеясы сөзбен немесе үндеу арқылы құрметтеу емес, тек баланың абыройын шын құрмет ету.

Өзін-өзі реттеу идеясы. Әдебиет беттерінде өзін-өзі реттеу мен өзін-өзі тәрбиелеу бір мағынаны білдіреді деп түсінушілер де бар. Шынында, өзін-өзі тәрбиелеу өзін-өзі реттеуге негізделеді. Ал өзін-өзі реттеу дәл мағынасында өзін-өзі тәрбиелеу емес. Өзін-өзі тәрбиелеу – бұл тұлғаның өзін-өзі реттеуде сыртқы ортаға, өз міндеттеріне саналы қатынасы және келешегіне көз жіберіп, талаптануының негізінде пайда болған қажеттілік. Қажеттіліктің, жауапкершіліктің, қызығушылықтың, абыройдың тұлғаның өзін-өзі реттеуі.

Тұтас педагогикалық үдерісте өзін-өзі реттеудің мәні өте зор. Оқытуда зорлау, тәрбиеде бой ұсыну, бағыну сияқты әрекеттер баланы өзін-өзі реттеуден бездіреді. Барлық жаңа әдістеме, соның ішінде өзін-өзі реттеу жұмысына бағытталуы керек. Күнде сабақтан кейін міндетті түрде берілетін үй жұмысын оқыту үдерісінен шығарып тастап, В.Шаталов оқушыларға өз күнін, өз жұмысын өзінің жағдайына қарап (жұмыс бастылық, шаршау, кездейсоқ оқиғалар, т.б.), реттеуге мүмкіндік береді, И.Волковтың оқушылары жұмыстарын өздері іріктеп тандап алады. В.Краковский басқаратын 825-ші Мәскеу мектебінің оқушылары жұмыстарын өздері жоспарлайды. Бұл – ынтаны, қабілетті босату, яғни еркін қолдану. Бала тәртіп бұзушы емес, ол қабілетін өз бетінше іс-әрекетін орындауға дайын тұлға, оған толық мүмкіншілік беру керек.

Жаңашыл ғалым И. П. Ивановтың әдісі бойынша тәрбиенің басты элементі ұжымда өзін-өзі талдау болады. Әрбір жалпы іске – өнімді еңбек пікірталас, жарыс, жорық, демек, түрлі іс-әрекеттеріне қатысушылар ұжымдық талдау жасаулары қажет. Оқушыларды ұжымында өзін-өзі тандауға үйрету зор педагогикалық шеберлікті талап етеді. Осыдан ересек адамдар мен балалар арасында ынтымақтастық туады. Оқушылар жалпы іс үшін тілектес болуға, оның барысын қадағалап бақылауға үйренеді, өздерін сол істің иесімін деп сезінеді.

Оқушылар еңбегін жалғыз мұғалім ғана емес, барлық ұжым бағаласа, онда олар өздерін ылайықты ұстап және жұмысты жақсы істеуге тырысады.

Бала күнінің жартысы оқушының бірегей мүмкіншілігінің дамуына көмектеседі. Күннің екінші жартысы оқушының бірегей мүмкіншілігінің дамуына көмектеседі. Күннің екінші жартысы оқушының өз ынтасымен орындайтын түрлі іс-әрекеттерге (спорт, музыка, пән үйірмелері, жас техниктер және жас натуралистер үйірмелері, өнімді еңбек т.б.) арналады.

Осыған орай, үйге берілетін оқу тапсырмасының көлемін мүлде азайту керек. Ол үшін шәкірттердің оқу материалдарын сабақ үстінде игеруін мұғалім қамтамасыз етуі тиіс.

Тірек идеясы. Әдетте балаларды қабілетіне қарай үшке бөліп (күшті, орта, нашар) оқыту мектептерде орын алған. Бұл бізге Америка мектептерінен келген оқытудың бір түрі. Мектеп мұғалімдерінің балаларды оқыта білмегендігінен, оларды қабілетіне қарай топқа бөліп (тракинг) оқыту пайда болған. Нашар балалармен қосымша сабақтар өткізуде мектеп өмірінде қолданылып келді. Баланы қабілетіне қарай бөліп оқыту және қосымша сабақ өткізу мәселелеріне жаңашыл мұғалімдер қарсы болып, қабыл алмады.

Тірек идеялары жайлы жаңашыл мұғалімдердің еңбектерін тұтас педагогикалық үдерісте тиімді пайдаланудың әдістемелік тәсілдерін қарастыру қажет. Жаңа идеялар мектепті демократияландыру және ізгілендіру жағдайында жүзеге асырылады.

Демократияландыру – бұл тұлғаның жан-жақты дамуының мақсаты мен құралы, бұл мектептің ведомстволық мүддеден қоғамның және тұлғаның мүддесі мен мұқтаждығына қарай бетбұруы, бұл мектептің ашықтығы, оған қоғамдық күшті және қоғамдық факторларды (мемлекет, қоғам) қатыстыру. Мектеп – бұл мемлекеттің, сондай-ақ қоғамның және тұлғаның білім жайындағы түсінігін қанағаттандыратын қоғамдық-мемлекеттік танылған жүйе.

Ізгілендіру – бұл баланың жеке басын сыйлау. Педагогикалық үдерістің барлық дәрежесінде ең бастысы адамның өзі болуы тиіс. Сондықтан тұлғаны тәрбиелеу, оның бабын табу мектеп жұмысының негізгі мақсаты болуы тиіс. Ізгілендіру – бұл мектептің баланы өмірге дайындауда тек қана бағдар беруі емес, ол әрбір жас сатысында

- балалық шақта, жеткіншектік шақта және жасөспірімдік шақта баланың бүгінгі өмірінің толық құнды болуын қамтамасыз ету.

Бақылау сұрақтары:

1. Ынтымақтастық педагогикасының мақсаты қандай?
2. Ынтымақтастық педагогикасының тұжырымының ерекшеліктерін айқындаңыз.
3. Бастауыш мектепте ынтымақтастық педагогикасын пайдалану мүмкіндіктерін талдаңыз.
4. Бастауыш мектептің оқу-тәрбие үдерісінде ынтымақтастық педагогикасын ендіру жолдарын анықтаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения. 2-том. – М., 1982.
2. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения. 4-том. – М., 1988.
3. Макаренко А. С. Педагогические сочинения. 5-том. – М., 1983.
4. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения. – М., 1980.
5. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалар. – Алматы, 1955.
6. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. – Алматы, 2005.
7. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
9. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

10.3. Білім беруді ізгілендіру технологиясы

(Ш. А. Амонашвили бойынша)

Ресейдің білім беру академиясының академигі Шалва Александрович Амонашвили өзінің эксперименттік мектебінде

ынтымақтастық педагогикасын әзірлеп, жүзеге асырды. «Мектеп өмірі» технологиясы оның педагогикалық іс-әрекетінің өзіндік қорытындысы болып табылады.

Ш.А.Амонашвили технологиясының мақсаттық бағыттары:

- Баланың тұлғалық қасиеттерін ашу арқылы бекзат адам тәрбиелеу және дамыту, қалыптасуына ықпал ету.

- Бала жүрегі мен жан дүниесін ақ пейілдендіру.

- Баланың танымдық күшін дамыту және қалыптастыру.

- Терең және толық көлемді білім алып, дағдыларды қалыптастыру үшін жағдай туғызу.

- Тәрбие идеалы – өзін-өзі тәрбиелеу.

Ерекшеліктері:

- ынтымақтастық педагогикасы тұжырымдалады;
- бала психикасы дамуға, есеюге және еркіндікке құштарлығын қалыптастыру;

- әсемдікті, әдемілікті сезіну, қабылдау;

- рухани жетілдіру;

- ізгілікті, жеке қарым-қатынас жасау;

- ата-анамен бірлесіп жұмыс істеу;

- оқыту мен тәрбиелеудің бірлігі.

Бастауыш мектептегі ынтымақтастық педагогикасының жеке тұлғалық тұрғысынан қарау ережелері, баланың өмірде құбылыс ретінде қызмет ететін өз жолының болуы, бала табиғат пен ғаламның жоғары шығармашылығы болғандықтан, шексіздік пен мықтылықты көрсететіндігі, баланың дамуға, үлкеюге, бостандыққа деген ынтасы – осының барлығы негізгі концептуалдық ережесі болып табылады.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық оқу, жазу мен ауызша сөйлеу іс-әрекеттері, жоғарғы математикалық ұғымдарды түсініп, оны өмірде қолдана білу, кез келген іс-әрекетті жоспарлау, батылдық және шыдамдылық, ана тілімен қатар шетел тілдерін меңгеру, рухани байлық, табиғатты аялай білу сияқты білім, білік, дағдыларын қалыптастыру үшін арнайы әдіс-тәсілдер керек. Ондай әдіс-тәсілдерге ізгілік, даралай оқыту бағыты, қарым-қатынас шеберлігі, оқу іс-әрекеті, жанұялық педагогика қоры жатады. Таратып айтатын болсақ, бала бақыты, таңдау бостандығы, танып-білу қуанышы, балаларға деген махаббат сезімі; жеке тұлғаны және өзін танып-білу, қабілеттерді дамыту, табыс педагогикасы; өзара қарым-қатынас жасау тәртібі, жариялылық; квазиоқу және

квазижазу, оқу және жазу үдерісінің материалдануы, балалардың әдеби шығармашылығы; жанұядағы салт-дәстүр, геронтология, ата-аналар сенбіліктері.

Ш.А.Амонашвилидің технологиясында негізгі орынды баланың іс-әрекетін бағалау алады. Бағаны қолдану шектеулі, сандық бағалау орнына сапалық бағалау қолданылады, демек мінездеме, қорытынды пакет, өздік талдау жасауға, өзін-өзі бағалауға машықтандыру.

Ізгілендіру технологиясындағы жұмыс түрлерін қарастырайық.

Жұмыс түрлері	Қашан?	Не үшін?	Не жүргізіледі?	Қалай?
Сабак үстіндегі жұмыс	- оқушының даму деңгейінің әрі қарай дамуының жақын аймағын анықтау; - үнемі оқушының пәндерді меңгеруін, нәтижелерін есепке алып отыру, диагностикалау	- ақыл-ой дамуының артта қалмауы үшін, пәнді мезгілінде оқып отыруы үшін.	- сыныпта микро-климат жасау; - іс-әрекетті алгоритмдеу; - сабақтан қалуға байланысты білімдегі олқылықтарды болдырмау; - қызығуды арттыру; - оқытудың мотивтерін қалыптастыру.	- бақылау картасы; - жұмысқа жап-пай сұрауды қосу; - топтарда жұмыс істеу, дайындық кеңестері, білімді түзету сабақтары, тірек конспектілері, пәндер бойынша жаднамалар, карточкалар.
Сабактан тыс жұмыс	-қиындықтар туған кездері: 1) жаңа материал меңгеру кезінде; 2) білімдегі олқылықтарды анықтаған кезде.	- үлгермеу-шілікті болдырмау; - білімдегі олқылықтарды жою; - оқу мотивтерін, қызығуды қалыптастыру.	- нашар үлгерушілермен жұмыстағы жеке тұлғалық әдіс.	- жеке және топтық кеңестер; - үй тапсырмасын орындауға көмектесу; - үйірмелерге қатысу; -шығармашылық тапсырмалар.

Тәрбие жұмысы	- пән мұғалімдерінің бақылауына үнемі сүйеніп отыру.	- оқушының тұлғасын қалыптастыру; - оқу мотивтерін, қызығуды қалыптастыру.	- жеке-тұлғалық әдіс; - мәдениетті орта туғызу.	- үйірмелерге, жорықтарға, өзін-өзі басқаруға тарту; - сынып сағаттарын өткізу; - қызығуына сүйену.
Ата-аналармен жұмыс	- үй тапсырмасын орындамағанда, сабақтан қалғанда, т.б.; - жұмыс үздіксіз жүреді.	- ата-аналарға педагогикалық көмек көрсету; - үлгермеушіліктің себептерін анықтау; - балалардың біліміне деген бірыңғай талаптардың сақталуы.	- оқушының түрін және үлгермеу себептерін анықтау; - үлгермеушілікті болдырмау жөніндегі ата-аналарға кеңес.	- мұғалімдерге арнап үнемі семинарлар ұйымдастыру; - ата-аналарға талаптарды түсіндіру. - ата-аналарды педагогикалық сауаттандыру; - түзету жұмыстары; - жеке жұмыстар.

Сабақ – тек оқу үдерісі емес, шығармашылық, ойын сабақ түріндегі балалар өмірінің жетекші формасы.

Сөйтіп, оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін өз орынында қолдану арқылы тұғаның бойындағы қабілеттерін аша отырып, рухани құндылықтарын байыта түсуге толық мүмкіндік туғызуға болатындығы анықталды.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Білім беруді ізгілендіру технологиясының мақсаты мен әдістерінің ерекшеліктерін сипаттаңыз.

2. Ынтымақтастық педагогикасы мен білім беруді ізгілендіру технологияларының бір-бірінен айырмашылықтары қандай екендігін Венн диаграммасы бойынша салыстырыңыз.

3. Бастауыш мектептің пәндерін оқытуда білім беруді ізгілендіру технологиясын пайдаланудың тиімділігін көрсетіңіз

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Амонашвили Ш. Основы гуманной педагогики. – М., 2001.
2. Амонашвили Ш. Актуальные вопросы гуманной педагогики. – М., 2002.
3. Шаукенова Н. Р. Жалпы білім беретін мектепті қайта құру жағдайын ынталандыру педагогикасы. – Алматы, 2011.
4. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. – Алматы, 2005.
5. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
6. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
7. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.
8. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д.Ушинского, 2002.
9. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
10. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990.

10.4. Адамгершілікті қалыптастыруға негізделген әдебиетті оқыту жүйесі (Е. Н. Ильин)

«Бәрі білім арқылы келеді!» – дейді мектеп теориясы мен практикасы. Бірақ әдебиет сабағында танымдық нәрсе түпкі мақсат емес, қайта бәрінен бұрын, адамгершілік білім ретінде адамгершілік тақырыпты өрбітіп, өткір өріп әкетудің шарты. Әлденені, тіпті көп нәрсені оқушының өзі үйде өз білімін белсене жетілдіруі арқылы және ендігі жерде шамадан тыс күш жұмсамай-ақ «жинақтай» алады. Арнаулы білімді жеке-жара жинақтауға да болады.

Ал адамгершілікке бірлескен жағдайда ғана қол жетеді. Ұжымда әсіресе, тәртіптің адамның адамға қарым-қатынасының моральдық

негіздеріне жақсы қол жеткізіледі. Адамгершілік жайт «тақырып», «проблематика» тасасында қулана тығылып қалмай, сабақ бетіне ашық қалқып шыға келгенде, балалардың кез келген тапсырманы ынталана орындайтынын байқайсың. Бастауыш сынып оқушылары оқулықты оқып, пікір таластырып, тапсырманы орындап қана қоймайды, сонымен бірге мектеп дәлізіндегі кабинетті безендіреді, түрлі ойындарды, жарыстарды да белсене өткізіп, экскурсияға аттанады. Ия, сабақ «сәттерімен» емес, бүкіл мәнісімен тәрбиелейді. Бірақ, алайда, сәттер болмайынша мәннің өзі де болмайды. Бастауыш сынып оқушыларын осы жерде «уыстан шығарып алмаймыз ба?».

Сабақ – бұл жәрдем. Әлдекімге жедел жәрдем, әлдекімге шұғыл жәрдем, ал әлдекім әзірше күте тұрады... Бастауыш сынып оқушыларының мұғалімге деген зейін деңгейін, мұғалімнің олардың әрқайсысына әдеби кейіпкердің бір сәттік қана емес, сонымен бірге этикалық тағдырын оқушының көңіліне ұялататын пікірлерге деген ықыласының нәтижесімен айқындайды. Сол себептен де барлық 30-40 оқушы сабақта болады.

Кез келген сабақты өткізгенде өмірлік, эстетикалық, адамгершілік тағылымдар болады. Тағылым ажырамастай ұштасқанда ғана ол тәрбие сабағына айналады.

«Кітапты сүйіндер.. ол сіздерді... үйретеді...» М. Горькийдің бұл сөздерін бастауыш сынып мұғалімі өзінің оқушыларына әрдайым айтып отырады.

Бастауыш сынып оқушылары қандай да бір ертегіні оқып шығып, оның талқылауын оқушылардан күтіп отырмай, қайта талқылау арқылы жаппай оқып шығуға итермелеу қажет. Талдау арқылы талдау үшін жағдай жасалады. Ертегіні түсініп оқып шығуға мәжбүр ететін кітаптағы бетті тауып, оған қоса қызықты етіп талдап шығу керек. Бастаған бет бүкіл ертегіге баурап кететіндей болуы керек. Сабақта бастауыш сынып оқушыларын ертегіні оқуға қарай жетелеу керек. Тәжірибелі бастауыш сынып мұғалімдерінің ең негізгі сыры – ертегі кітабын тезірек ашып, бәрін соған бағындыру. Сыныппен тілдесу – кітаптағы ертегіні сөйлетпейінше қыңыр тірлік. Сабақтың міндеті, ертегі кітабын түгел қамту емес, қайта ішінара талдау арқылы оған ықылас туғызу. Кез келген бастауыш сынып мұғалімі сабақ барысында оқушыларды қызықтыра отырып, баурап әкету принципін қалыптастыруы керек.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Е. Н. Ильиннің адамгершілікті қалыптастыруға негізделген әдебиетті оқыту жүйесіне сипаттама беріңіз.
2. Бастауыш мектепте тіл дамыту пәнін оқытуда Е. Н. Ильиннің жүйесін пайдалану бойынша тірек сигналдарын жасаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Ильин Е. Н. *Урок продолжается.* – М., 1973.
2. Ильин Е. Н. *Искусство общения.* – М., 1982.
3. Ильин Е. Н. *Рождение урока.* – М., 1986.
4. Ильин Е. Н. *Путь к ученику.* – М., 1988.
5. Ильин Е. Н. *Герой нашего урока.* – М., 1991.
6. Ильин Е. Н. *Воспитаем читателя.* – СПб., 1995.
7. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
8. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
9. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
10. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.
11. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
12. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

11. ОҚУШЫНЫҢ ӘРЕКЕТІН БЕЛСЕНДІРУ ЖӘНЕ ИНТЕНСИВТЕНДІРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Жоспар:

- 11.1. Ойын технологиясы
- 11.2. Проблемалық оқыту технологиясы
- 11.3. В. Ф. Шаталовтың тірек сигналдар технологиясы

11.1. Ойын технологиясы

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалық қағидасы бекітілген. Бұл білім мекемелерінің мұғалімдеріне, педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны қолдануға мүмкіндік береді.

Бастауыш мектепте оқыту үдерісінде дидактикалық ойындар әрі оқу, әрі ойын қызметін қатар атқарумен ерекше орын алады.

Ойын – балалар әрекетінің бір түрі, оқушыларды оқыту және тәрбиелеу мақсатындағы қарым-қатынастың әдісі мен құралы. Ойын әрекеті естің, ойлау мен қиялға, барлық таным үдерісіне әсерін тигізеді.

Ойын – балалардың шынайы ойлап тапқан шындығына тез, еркін енуіне, өзіндік «Менін» қалыптастыруға және шығармашылыққа, белсенділікке, өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді.

Ойын – әрқашан білім бола отырып, баланы білім алуға, еңбекке дайындайды.

Н. К. Крупская «Қандай ойын болмасын баланы бір нәрсеге үйретеді. Ең бастысы, баланы мұқияттылыққа, еңбекке, жолдасымен ынтымақты болуға үйретеді» – дейді.

Ойын балалар үшін оқу да, еңбек те. Ойын айналадағы дүниені танудың тәсілі. Ойын балаларға өмірде кездесетін қиыншылықтарды жеңудің жолын үйретіп қана қоймайды, ұйымдастырушылық қабілетін қалыптастырады дегенді айтуда ғалымдар.

Н. Ф. Талызина «Алты жасарлар ойнай отырып, логикалық қабылдау арқылы оқуды және математиканы таным қызығушылығын меңгереді. Бұдан бірте-бірте ойыннан кейін оқу әрекеті орын алады», – деген пікір айтты.

В. В. Давыдов оқушыларда танымдық проблемалық міндеттерді

шештірудің жолдарын іздестіру арқылы шығармашылық тәжірибені меңгертуге болады, яғни соның нәтижесінде білім-білік, дағды дүниеге көзқарасын қалыптастыруды көздейді.

Н. К. Крупская өз еңбектерінде бала өмірінде ойынның маңызының зор екенін көрсеткен.

Балалар бір-бірімен ойнау арқылы қарым-қатынас жасауға, ұйымшылдыққа, еңбекке, мұқияттылыққа жағдайы ойын мазмұнына қарай шамалы уақытта ғана көрінетін дәлелдер.

Психолог А.С.Выготский: «бала ойнау барысында өзінің кішкентай екеніне қарамастан оның ойлауы, іс-әрекеттері көп жағдайда ересек адам сияқты көрінеді» - дейді.

Я.А.Каменский «ойынды рухани және дененің даму қозғалысы» - деді. Ойындар баланың жасына, халықтың әдет-ғұрпына сәйкес болу керектігін айтты.

К.Д.Ушинский сабақ үйрету барысында ойын элементтерін орынды қолдану оқушылардың білім алу процессін жеңілдетеді – деді.

Жоғарыда айтылған мәселелерді теория және практика жүзінде ұлы педагог В.А. Сухомлинский терең және жан-жақты қарастырған.

Ойын үстінде оқушылар өзі үшін жаттығулар орындап, оқумен жаттығады және ойын үстінде салыстыру арқасында тапсырмаларды орындауға тырысады, ойын оқушыларды ізденуге, жеңіске жетуге ынталандырып, бұдан оларды тез қимылдауға, тез ойлауға, тез шешім қабылдауға және тапсырманы нақты орындауға әкеледі. Әрине, бұл жерде ойын ережесі сақталуы керек.

Жарыс элементі ойында әрқашанда маңызды болып келеді. Жарыста балалардың белсенділігі, жеңіске жету еркіндігі жоғарлай түседі.

Ойынды таңдау кезінде оқушылардың техникалық деңгейін, сапасына қарай белгілі бір жүйеде жүргізілуін есте ұстаған дұрыс.

Ұлы класик педагогтар Я.А.Каменский, И.Песталоцци, А.Макаренко, Н.К.Крупская, В.А.Сухомлинский және қазақ халқының ағартушы педагогтары А.Құнанбаев, Ы.Алтынсарин, М.Жұмабаевтар, ойынның маңызын айта келе, ойын дегеніміз – айқын, білімге құмарлық пен еліктеудің маздап жанар оты. Міне, ойын – тынысы кең, алысқа меңзейтін, ойдан-ойға жетелейтін, адамға қиялы қанат бітіретін осындай ғажайып нәрсе, өмір тынысы дейді.

Ойын – оқу үдерісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық категория. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады, қазақ тілі сабағында ойын формаларын енгізу барысында интерактивті тақтаны да қолданудың маңызы өте зор. Бастауыш сынып оқушыларының мектепке келгенге дейінгі негізгі әрекеті – ойын болса, оқу-тәрбие үдерісінде олар біртіндеп ойын әрекетінен оқу әрекетін орындауға бейімделуі тиіс. Ол сабақ барысында пайдаланылатын дидактикалық ойындар арқылы жүзеге асады.

Ойынның мақсаты – Ойын технологиясы арқылы 5-6 жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту, сөйлеу дағдысын қалыптастыру.

Міндеті – баланың қызығушылығын ояту, белсенділігін арттыру.

Дидактикалық ойындар – балалардың білімдерін арттырудың құралы. Сабақта ойындарды қолданудың түрлі жолдары бар.

Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті шешеді.

Ойын:

- сабақтың басында – өткен сабақты еске түсіреді.

- сабақтың ортасында – көңіл-күйін сергітеді, ерік-жігерін дамытады, сабаққа ынтасын арттырады.

- сабақтың соңында – тақырыпты бекіту, сабақта алған білімді жинақтау мақсатын көздейді.

Ойын – оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал. Сондықтан бастауыш сыныптарда оқушылар сабақ үстінде ойынды көп қажет етеді. Оларға пайдаланылатын ойындар оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай күрделеніп отырады.

Ойын – оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал. Сондықтан бастауыш сыныптарда оқушылар сабақ үстінде ойынды көп қажет етеді. Бастауыш сынып мұғалімі оларды жалықтырмай әр түрлі ойын түрлері мен сабақты қызықты өткізуі керек. Ойын әрекетінің қызықты болуын қамтамасыз ететін, баланың танымдық қызығушылығы сапаларын дамытатын басты нәрсе: білім, әрекет, қарым-қатынас. Міне, осы жағдайларды ескере отырып, ойын түрлерін төмендегідей жүйеленеді:

1. Мазмұнды бейнелі ойын: отбасы, балабақша, мектеп, аурухана, ұшқыштар, мал фермасы, құрылысшылар, мұнайшылар, темір жол, теңізшілер;

2. Қимыл-қозғалыс ойындары: «ақ серек, көк серек», «ұшты-ұшты», «аңшылар», «сиқырлы таяқ», «мысық пен торғайлар», «бақташы мен қозылар», «соқыр теке», мысық пен тышқан;

3. Дидактикалық ойындар: заттардың түсін анықта, қуыршақты серуенге дайында, орнында тап, ойлан тап, түсті лото, тез ретке келтір, көршілер, аралар, дүкен, сен жалғастыр, дәл тауып айт, т.б.

4. Құрылыс ойындары: лото, және басқа конструкторларды пайдалану;

5. Рөлді-сюжетті ойындар: ертегі, әңгімелерді рөлдерге бөле отырып орындау, сахналық көрініс көрсету.

Ұлттық ойын ойнау баланың салт-дәстүріне, әдет-ғұрпына деген сүйіспеншілігін арттырады және адамгершілік құндылықтарын қалыптастырады. Еңбек ету барысында ұйымшылдық, жауапкершілік, парыздық сезімдер сияқты қасиеттер қалыптасады.

Ойын әрекеті балалардың бағалы өмірінің алғашқы күндерінен бастап-ақ маңызды зор халық жасаған мұралар сан алуан. Солардың бірі ұлт ойындары. Ойынға тек ойын деп қарамай халықтың ғасырлар бойы жасаған асыл қазынасы, бір жүйеге келтірілген тамаша тәрбие құралы деп қарау керек. Ұлт ойындары отбасы тәрбиесінен бастап, мектептегі жеке пәндерді оқыту барысында қосымша материал үшін, баланың сол пәнге қызығушылығын арттыру үшін пайдалануға болады.

Оқушының бәрі жақсы оқығысы келеді. Оқушылардың кейбіреулері мұғалімнің түсіндірген сабағын тез ұғады, кейбіреулері керісінше. Сондықтан барлық оқушыны білімге бірдей жетелеу үшін өз мүмкіндігіне сәйкес сабақты меңгерту, тілін, ой ұшқырлығын дамыту, өзіндік пікір айтуға жағдай жасау еркін шығармашылыққа жетелейтін, пәнге қызығушылығын арттыратын әдістің бірі – грамматикалық ойынның түрлері.

Ойындарға материалды тандап алуда төмендегідей жайттарды ескеру керек:

- Ойындарды пайдалануға оқу материалы мазмұнының мүмкіндіктері.
- Білім көлемі мен сипаты, оларды меңгерудің қолайлығы.
- Ақыл-ой іс-әрекеті тәсілдерін қалыптастырудың алғышарттары.

Ойынның құрамына қойылатын талаптар ойынның мақсаты, мазмұны және формасы арқылы анықталады.

Дидактикалық ойындарды ұйымдастыру мен жүргізу педагогикалық тұрғыдан бірқатар шарттарға байланысты:

1. Ойынның сабақтың дидактикалық мақсатына сәйкестігі.
2. Ойындардың мазмұны мен формасына қарай әртүрлілігі.
3. Ойынның балаларға түсінікті және тартымды болуы.
4. Ойынға қатысушылардың белсенді шығармашылық позициясы.
5. Ойынның эмоционалды болуы.

Осы шарттардан ойынды ұйымдастыруға мынадай әдістемелік талаптар қойылады:

1. Ойынның мақсаты және керекті көрнекті құралдар мен материалдар күні бұрын дайындалып отыруы тиіс.
2. Ойынға кірісер алдында оның жүргізілу тәртібі оқушыларға әбден түсіндірілуі қажет.
3. Ойынға сыныптағы оқушылардың барлығының қатысуын қамтамасыз ету керек.
4. Оларды ойын үстінде ойлай білуге, шешім қабылдай білуіне жетелеу керек.

Ойындардың жіктемесін жасауда оқытудың білімділік, тәрбиелік және дамытушылық мақсаттарына жетуге бағытталған мазмұндық мотивациялық аспектісі негізге алынады.

Дидактикалық ойын бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшелігіне сай, бағдарламадағы материалдарға, оның ішінде нақты сабақтың мазмұнына сай болып, тапсырманың мәнін ашады.

Дидактикалық ойындарды жаңа тақырыпты түсіндіру барысында, қайталау, пысықтау, жаттығу сабақтарында да пайдаланған тиімді. Дидактикалық ойын барысында есте сақтау, көру, сезіну, қабылдау, ойлау сөйлеу үдерістері дамып, заттарды пішініне, түсіне, көлеміне қарай іріктеуге, әр түрлі қимылдарды орындауға үйретеді.

Бастауыш сынып оқушыларының өзін-өзі дамыту құзырлығы бүгінгі күні білім беру саласындағы өзекті мәселе. Оқушыларды заман талабына сай коммуникативті қасиеттері мен эстетикалық талғамы – сезімі жоғары, ұшқыр ойлы, белсенді, креативті, кез келген ортаға бейімделетін, өзін-өзі ұстай алатын тұлға ретінде қалыптастыруда, құзырлы білімдерін дамытуда ойын технологиясының маңызды функцияларының атқаратын орны ерекше.

1. Ойынның әлеуметтік-мәдени белгілері. Ойынның әлеуметтік-мәдени белгілі мәдени байлықты, тәрбие потенциалын игерген

ұжымның толыққанды мүшесі бола алатын баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуының көрсеткіші.

2. Ұлтаралық қарым-қатынас функциясы. Ойындар арқылы кез келген ұлт өкілдері өз ұрпақтарын өмірдегі әр түрлі жағдаяттардан жол таба білуге, кикілжіңді қатігездіксіз шешуге, әрқилы эмоцияларды дұрыс қабылдай білуге үйретеді.

3. Ойында адамның өзін іс жүзінде көрсетуі. Ойын барысында бала өзін іс жүзінде көрсетеді.

4. Коммуникативтік ойын. Оқушыларды әр түрлі қиыншылықтан жол таба білуге итермелейді.

5. Ойынның диагностикалық функциясы. Жеке тұлға интеллект, шығармашылық жағынан өзін-өзі іс жүзінде көрсетеді.

6. Ойынның емдеу функциясы. Ойын адамның тәртібіндегі өзін қоршаған басқа адамдармен қарым-қатынасын және оқудағы туындаған әр түрлі қиындықтарды жеңу үшін пайдаланылады.

7. Ойынның түзету функциясы. Түзету ойындарының тәртібі нашар, психологиялық көмекті қажет ететін оқушылар үшін көмегі зор.

8. Ойынның көңіл көтеру функциясы. Ойын қиялды дамытып, көңіл көтеруге итермелейді.

Әр мұғалім технологияның нәтижесін дұрыс болуы үшін мынандай жағдайларды ескеруі қажет:

- Әр ойынның тәрбиелік, білімділік, дамытушылық маңызын алдын ала жете түсініп, оның балаларға қандай нәтиже беретіндігін анықтау
- Ойын жүргізетін орынның мүмкіндігі, ойын жабдықтарының эстетикалық талаптарға сай болуы, алдын ала әзірлеу.
- Сыныптағы оқушылардың жас, психологиялық ерекшеліктеріне, білім деңгейлеріне, сөздік қорына сәйкес келуі.
- Ойын кезіндегі қозғалыс, техникалық қауіпсіздіктен қамтамасыз ету.
- Ойынның, сабақтағы ойын элементтерінің оқушылардың ынтасын тартып, пәнге деген қызығушылығын арттыруға бағытталуы.

Заман талабына сай әр мұғалім өз сабағын жаңаша ұйымдастырып, шығармашылық ізденіспен өткізеді. Ойын дегеніміз – жас ерекшелікке қарамайтын, адамның көңіл-күйін көтеретін, ойландыратын үдеріс. Ойын-төзімділікті, алғырттықты,

тапқырлықты, ұқыптылықты, ізденімпаздықты, іскерлікті, дүниетаным өрісінің көлемділігінің, көп білуді, сондай-ақ басқа да толып жатқан сапалылық қасиеттерді қалыптастыруға үлкен мүмкіндігі бар педагогикалық, тиімді әдістердің бірі. В.А.Сухомлинскийдің сөзімен айтар болсақ, «Ойынсыз ақыл-ойдың қалыпты дамуы да жоқ және болуы да мүмкін емес. Ойын дегеніміз – ұшқын, білімге құмарлық пен еліктеудің маздап жанар оты».

Жалпы ойынды ұйымдастыру ойынды өткізуге әзірлік, ойынды өткізу, ойынды талдау сияқты үш бағытты қамтиды. Ойынға қажетті құрал, заттарды даярлау ойынды өткізуге әзірлік болып табылады.

Балаларды ойынның мазмұнымен таныстыру ойынды өткізу болып табылады. Ойынды талдау, бұл ойынның өз мақсатына жетуі, балалардың белсенділігі және олардың іс-әрекеті болып табылады.

Сонымен балалардың сөздік қорларын дамытуда ойындарды, тапсырма-жаттығуларды қолдану үлкен нәтиже береді. Ойын арқылы балалардың сөздік қоры дамып, ауызша сөйлеу машығын игереді, таным белсенділіктері қалыптаса түсіп, ақыл-ойы өсіп жетіледі, әрі адамгершілік қасиеттерді бойына сіңіреді.

Ойын арқылы оқушы нені меңгереді?

1. Оқушылар нақты қызмет тәжірибесін меңгереді.
2. Оқушылар тек бақылаушы ғана емес, өздері қатыса отырып қиын мәселелерді өз бетінше шеше білуге үйретеді.
3. Оқу процесінде алған білімді нақты істе қолдана білуге мүмкіндік береді.
4. Оқушы әрекетіне негізделген оқу көлемін басқарады.
5. Уақытты үнемдеуге үйретеді.
6. Оқушылар үшін психологиялық жағымды.
7. Ойын барысында шешім қабылдау оқушылардан аса жауапкершілікті талап етеді.
8. Оқушылар үшін қауіпсіз.
9. Кейде қарапайым оқу қызметімен салыстырғанда көп уақыт мөлшерін алады.
10. Ойын материалдары дәстүрлі оқу материалдарымен салыстырғанда күрделірек.
11. Кейбір ойын түрлерінде қатысушылардың саны шектеулі.
12. Ойын нәтижесі, өз жетістіктері, әсерлері, алған білімі,

дағдысы жөнінде оқушылар ата-аналарымен, өзге балалармен, мұғалімдермен көбірек әңгімелеседі, кітапханада өз бетімен іздене білуге, қажетті материалдарды іріктей білуге үйренеді.

Бастауыш сынып сабақтарын қызықты да, әсерлі етіп, түрлендіріп өткізу мұғалімнен шығармашылық ізденісті, педагогикалық шеберлікті талап етері сөзсіз.

Ойын балалар үшін оқу да, еңбек те болып табылады. Ойын – айналадағы дүниені тану тәсілі. Ойын балаларға өмірде кездескен қиыншылықтарды жеңудің жолын үйретіп қана қоймайды, ұйымдастырушылық қабілетін қалыптастырады. А.С.Макаренко: «Ойын – балалар өмірінде өте маңызы зор нәрсе, үлкендердің қайраткерлігі, жұмысы, қызметі қандай маңызды болса, балалардың ойыны да сондай маңызды. Ойында бала қандай болса, өскен кезде жұмыста да, көбінесе, сондай болады. Сондықтан болашақ қайраткер, ең алдымен, тәрбиені ойын арқылы алады», – деп балалар ойынын жоғары бағалаған.

Тиімді қолданылған ойын мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын оқушылардың зор ынтамен тыңдап, берік меңгеруіне көмектеседі. Өйткені бастауыш сыныптағы оқушылардың аңсары сабақтан гөрі ойынға ауыңқырап тұрады. Қызықты ойын түрінен кейін олар тез серігіп, тапсырманы ықыластан әрі сапалы орындайтын болады.

Ойын балалардың оқуға, еңбекке деген белсенділігін, қызығушылығын арттырудағы басты құрал. Ойын барысында балалардың белсенділігі, шығармашылығы дамиды.

Ал мұғалімнің міндеті – балаларды ойынға өз қызығушылығымен, ынтасымен қатысуын қамтамасыз ету.

Ойын мен адам мәдениетінің өзара байланысы ғылыми түрде анықталды. Олардың тұлғаны дамытудағы маңызы анықталды, оның психологиялық және әлеуметтік факторлармен келісімі жөнінде кең қарастырылуда. Ойын технологиялары әлі де білім беру саласында жаңа инновация болып табылады.

Педагогикалық технология ұғымы түрлі педагогикалық ойын түрлерін педагогикалық үдерісте әдістер мен тәсілдердің кең көлемді топтарын біріктіреді, оның жалпы ойындардан ерекшелігі оқытуда нақты мақсатының қойылуымен және оның оқу-танымдық бағыты сипатталған, негізі салынған педагогикалық нәтижесіне сай анықталады. Сабақ барысындағы ойын әдістері оқушыларды

оқу қызметіне ынталандыру құралы ретінде ойын әдістері мен жағдайларының көмегі арқылы құрылады. Сабақ барысында ойын әдістері мен жағдайларын өткізу мынадай негізгі бағыттарда жүргізіледі:

Бастауыш сынып мұғалімдерінің оқу-тәрбие жұмысының негізгі саласы сабақ. Сабақ үстінде оқушылардың біліктілігі, іскерлігі, дағдысы, дүниетанымы дамиды. Негізгі бетбұрыс оқушы білімінің сапасын арттыру, ол дегеніміз түпкі нәтижені көре білу, яғни оқушыға берген біліміміздің қайтарымын көру. Ол үшін сабаққа сыныптағы оқушының барлығын қызықтыра отырып қатыстыру қажет. Бес саусақ бірдей емес, яғни әр оқушының сабаққа қызығушылығы, дүниетанымы, даму ерекшеліктері әртүрлі. Сондықтан оқушылардың осы топтарына әртүрлі деңгейде талап қоюға тура келеді. Ал ойын элементтері кез келген оқушының қызығушылығын тудырады. Тіпті, нашар оқитын оқушының өзі ойын арқылы берілген тапсырмаларды асқан қызығушылықпен, белсенділікпен орындайды. Оқушылардың қызығушылықтарын туғызатын ойындардың бірі – дидактикалық ойындар.

Ойын элементтерін қолдана отырып мұғалім оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын, зейінін арттыру мақсатында әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Атап айтқанда, мұғалім ойын жағдаяттарын туғыза отырып, әртүрлі заттарды қолдану арқылы сұрақтар қойып, затты көрсетіп, түсіндіріп ойын сюжетін құрастырады.

Бастауыш сыныптардың тіл сабақтарында дидактикалық ойындарды жаңа тақырыпты түсіндіру барысында, қайталау, пысықтау, жаттығу сабақтарында да пайдалануға болады. Бастауыш сынып оқушылары әлі де ойын баласы, сондықтан мұғалім оларды жалықтырмай әртүрлі ойын түрлерімен сабақты қызықты өткізуге тырысуы қажет.

Ойындар оқушылардың ой-өрісін дамытып, ойлау қабілетін арттырумен қатар, үйретілген, өтілген тақырыптарды саналы да берік меңгеруге үлкен әсер етеді. Ойындар оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттерін жетілдірумен қатар, сөздік қорларын молайтып, сауатты жазуға да баулиды. Оқушылар ойын ойнау барысында үйренген сөздерін айтып қана қоймай, оның қандай мағынада қолданылатынын да біледі. Ойын оқу пәндерінің мазмұнымен тығыз байланыста жүргізілгенде ғана дұрыс нәтижелер береді.

Сабақта ойын түрлерін пайдалану сабақ түрлері мен әдістерін жетілдіру жолындағы ізденістердің маңызды бір буыны. Ойын түрлерін оқу үдерісін пысықтау, жаңа сабақты қорытындылау кезеңдерінде, қайталау сабақтарында пайдалануға болады. Ойын түрлерінің материалдары сабақтың тақырыбы мен мазмұнына неғұрлым сәйкес алынса, оның танымдылық маңызы да арта түседі.

Оны тиімді пайдалану сабақтың әсерлігін, тартымдығын күшейтеді, оқушылардың сабаққа ынтасы мен қызығушылығын арттырады. Ойынмен ұйымдастырылған сабақ балаларға көңілді, жеңіл келеді.

Ойынды іріктеп алуға нақтылы сабақтың мақсаты, мүмкіндіктері мен жағдайларын ескеруге ерекше назар аударған жөн. «Ойыннан басталады», – десек, баланың ойын жетілдіріп, сабаққа қызығушылығын, белсенділігін арттыру үшін бастауыш сынып мұғалімінің басты қолданатын тәсілі – ойын.

Сабақта тиімді қолданылған ойын түрлері – мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын оқушылардың аса зор ілтипатпен тындап, жемісті, сапалы меңгеруіне сенімді көмекші бола алады. Өйткені кіші жастағы оқушылар жас ерекшеліктеріне байланысты ойынға өте ынталы келеді. Балалар тез сергіп, тапсырмаларды тез, әрі қызығып орындайтын болады.

Қазақ тілі сабағында ойын технологиясын қолдану арқылы бастауыш сынып оқушыларының тілге деген қызығушылығын қалыптастыру – бастауыш сынып мұғалімінің алдында тұрған негізгі мәселелердің бірі.

Бастауыш сыныпта қазақ тілін оқып үйрету барысында ойындардың алатын орны ерекше. Әр сабақтың тақырыбына сай ойындарды пайдаланып отыру оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын, ынтасы мен зейінін арттырады. Басты мақсат – ойын әрекеттері арқылы тілдік материалдарды меңгертіп, сөздік қорды молайтып, тілдесу әрекетіне жетелеу.

Ойын барысында грамматикалық анықтамаларды, тілдік нормаларды игерту мүмкіндіктері мол болады. Сабақта мұғалімнің диктаторлық рөлі жойылып, оқушылар серіктестікке, ынтымақтастыққа, бірігіп жұмыс істеуге деген қызығушылықтары артады. Адамның жас ерекшелігіне қарамай, яғни адам балалық шағынан бастап кәрілікке жеткенше ойын қажеттілігі жетелеп отырады. Ал жас баланың ой-өрісі ойын арқылы дамиды. Ойын

барысында баланың адамгершілік қасиеттері, өмірге деген көзқарасы, қызығушылығы қалыптасады. Ойын арқылы сыныптағы нашар оқитын оқушыларды да сабаққа нәтижелі тартуға болады.

Қазақ тілі сабақтарында рөлдік ойындардың маңызы зор. Ойын оқушылардың сол орындалатын іс-әрекеттер арқылы тіл үйренуге деген сенімін қалыптастырады.

Олар:

- Қазақ тіліне ғана тән дыбыстарды дұрыс айтуға, жазуға жаттықтыруға;

- Оқушыларды тілдік қарым-қатынасқа түсу дағдыларын дамытуға;

- Жағдаяттар туғызып, іс-әрекеттер арқылы сөйлетіп үйренуге.

Белгілі педагог А.С.Макаренко баланың ойын үстінде түрлі таным-түсініктері, қасиеттері дамып, қабілеті мен белсенділігі артатынын атап көрсеткен. Сабақта ойналатын дидактикалық ойындардың пайдасы өте зор. Ол ойындарды тақырып бойынша өзгертіп тұруға ыңғайлы болады. Ойынның мақсаты, шарты балаларға түсіндіріледі.

Грамматикалық ойындар арқылы сабақтарда оқушылар әртүрлі жағдайды түсінеді, оны шешу жолдарын қарастырады. Жақсы ойынға бала бар ынтасымен беріліп, оны білуге, меңгеруге талпынып, алуан түрлі дағды, мәліметтерді алып, шеберліктерін шыңдайды. Бастауыш мектеп мұғалімдері сабақта оқушылардың алған білімдерін одан әрі дамыту, тереңдету, олардың ізденімпаздығын арттыру, ой-өрісін кеңейту, шығармашылық қабілетін дамыту, оқуға белсенділігін арттыру мақсатын көздейді.

Қазақ тілі пәнінің фонетика, лексика, морфология, синтаксис салаларын оқытқанда тақырыпқа орай әртүрлі әдіс-тәсілдермен, шеберлікпен грамматикалық ойындарды енгізуге болады.

Фонетика саласы бойынша «Кім жылдам?» ойынын ойнатуға болады.

1. Қ әрпінен басталатын қалалардың атын жаз. Мысалы: Қарағанды, Қызылорда, Қостанай.

2. Тек қана е, ы, і дауысты дыбысы бар сөздер ойлап жазыңдар. Мысалы: ы – ыдыс, Ыдырыс, ыстық

І - ілгіш, ірімшік, тіршілік. е – береке, текемет, ертең.

3. Қай жағынан оқыса да мағынасы өзгермейтін сөздер ойлап жаз. Мысалы: нан, қазақ, қырық

«Дыбыс таңдау ойыны». Ойынның шарты бойынша таңдаған дыбыстан ғана басталатын сөйлем жазу. Мысалы: Қойдан қалып қойған қозыны Қанат қораға қамап қойды.

«Адасқан әріптер» ойыны дыбыстарды тиісінше тіркестіріп сөз жаса.

1. р, о, б. – бор

2. а, ш, а, ғ. – шаға

Лексика бойынша «Жалғасын тап» ойыны. Тақтаға белгілі мақалдардан екіден сөз жазылады. Оларды қалған оқушылар тауып, қосып айтулары тиіс.

1. Ұяда....

Ұшқанда

2. Көп...

Терең...

«Кім білгір» ойыны. Тақтаға заттардың, жан-жануарлардың суреті ілінеді. Суретке байланысты мақал-мәтелдерді кім біледі?

«Жылдам жауап» ойыны. Оқушыларға әзіл аралас сұрақтар беріледі. Сұраққа толық тұрақты сөз тіркестерімен және мақал-мәтелдермен дұрыс әрі жылдам жауап берілуі керек.

Морфология саласы бойынша «Ойлан тап» ойыны.

1. Біріккен сөздің бірінші түбірі тағам сөзімен синонимдес, екінші түбірі – тағам ыдыстың аты. Ол қай сөз? Асқазан

2. Бір сөз сын есім мен зат есімнен бірігіп келіп, бір аңның атын білдіреді? Ақбөкен

3. Республикамыздағы қандай қала, өзен аттары біріккен сөз түрінде айтылады? Жетісу, Талдықорған

«Ойна да ойлан» ойыны.

1. Адамның туыстық атауларын білдіретін зат есімдерді жаз.

2. Қолмен ұстауға, көзбен көруге болатын зат есімдерді жаз.

«Кім тез тауып, оқи алады?» ойыны. Берілген сөйлемдерде сөздердің орын тәртібі ауысып жазылған. Оны тиісті тәртібіне келтіріп, кім тез тауып оқи алады?

«Ұйқасын тап ойыны». Өзінше ноян, Қорқақ кім?.. /қоян/

Бата алмас түлкі, Үсті тікен.. /кірпі/

«Жалғасын тап ойыны». Атаңның баласы болма, /адамның баласы бол/

«Сөз құаласпақ ойыны»

Ойынның шарты: 1-қатардағы оқушыларға «бастауыш»,

2-катарға «баяндауыш» деп ат қойылады. «Бастауыштар» сөйлемде бастауыш болатын сөздерді айтады, «Баяндауыштар» оған қимылды білдіретін сөздерді қосып, сөйлем құрайды.

Араларға көмек ойыны.

Ойынның мақсаты: оқушылардың байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастыру.

Ойынның шарты: тақтаға араның ұясындағы балға келе жатқан аюдың сүреті ілінеді. Аюдың балға келе жатқандығын ескертуге күзетші ара басқа араларға кетеді. Оқушыларға тақырыпқа байланысты грамматикалық тапсырмалар беріледі.

Берілген сөздерден дұрыс сөйлем құрау.

Көптік жалғауын дұрыс жалғау.

Септік жалғауларын табу.

«Адасқан айлар» ойыны.

Төрт қорап дайындайсыз. Әр қорап сыртында жыл мезгіліне сай сурет болады, ай аттарын ауыстырып саласыз, оқушы әр айды жыл мезгіліне сай тауып салады. Бұл ойынды уақытпен ойнатуға болады. Ойын оқушының тез оқу, қимылдау дағдысын қалыптастырады. Мұғалім оқушының ай аттарын, жыл мезгілін есінде қалай сақтағанын бағалайды.

«Сымсыз телефон» ойыны. Лексикалық бақылауды ауызша жүргізілгенде қолданамыз. Мысалы тақырыбы: «Қалада. Қаладағы мәдени орындар». Оқушы телефон тұтқасын алады да сөзді айтады. Біздің қала – аудармасын 2 - оқушы. Ары қарай жалғаса береді. Сөздік диктант үнемі жүрсе баланы жалықтырады, сондықтан бұл ойынды оқушылар қызыға ойнайды. Осы ойын арқылы шағын диалогты ойнатуға болады. Бұл ойын оқушыны дұрыс мәдениетті сөйлеуге үйретеді, сөздік қорын бағалауға мүмкіндік береді.

Үлкен бір модульді аяқтаған кезде нәтиже сабақта «Қоржынды кім тез шешеді?» деген ойын ойнаймыз. Үш қатар болса (немесе 3 топ) үш қоржын дайындайсыз. Әр қоржында аударма жұмысы, сөз тіркесін құру, буынға бөлу, модульге сәйкес грамматикалық тапсырма, мәнерлеп оқу, диалог болады. Қай топ тез дайындалып, дұрыс айтып шығады (7-10 минут). Бұл ойынды мұғалім белгілі бір модуль бойынша оқушының қандай деңгейде меңгергенін тексере алады.

Қазақтың ұлттық ойындарының бір қыдыруы асық ойынынан тұрады. Асықты «Сен айт», «Мәтінді жалғастыр» ойындарында

қолдануға болады. Бұл ойындар асық лақтыру арқылы жүреді де, баланы шапшандыққа, тез ойлауға дағдыландырады. Сабақта ұлттық ойын элементтерін қолдану барысында мұғалім сөздермен таныстырады, дұрыс айтуға үйретеді, салт-дәстүрді сүюге тәрбиелейді. Оқушылар көбінесе сабақта ойын түрлерінің жиі болуына жақсы дағдыланады.

Әр сабақта ойын түрлерін орынды қолданып, оны қызықты етіп өткізу арқылы бастауыш сынып оқушыларының оқуға деген ынта-ықыласын, пәнге қызығушылығын арттыруға болады. Ойын баласы сабақта зерігіп, шаршаған кезде қолданылатын ойынның бір түрі «сергіту сәті». Сабақта сергіту сәтін өткізгенде оқушының шаршағанын басу үшін ғана емес, оның тәрбиелік мәніне де назар аудару қажет. Мысалы: «Ұзын құлақ, сұр қоян» немесе дене қимылдарына қатысты сергіту ойындары: «Әй, шымыжық, шымыжық».

Бастауыш сынып оқушыларын ойната отырып, ойландырып, балаға тәрбиелік мәні зор ойындар арқылы дамытуға болады. Бұл кезде жақсы оқушы дамып, нашар оқушы қалып қоймайды. Жақсы оқушы мүмкіндігіне дейін дамып, нашар оқитын оқушы өз мүмкіндігінше іс-шараларға араласып, өз үлесін қосып отырады. Ойын арқылы өткізілген сабақтарда артта қалған, жасық мектептен қорқатын, оқуға енжер, күшпен оқитын оқушы болмайды. Керісінше, баланың өмірі, қоршаған ортаны танып білу, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері ойын үстінде қалыптасады.

Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіруде мынадай жұмыстар жүргізіледі.

«Сөйлем» тақырыбын өту барысында «Сөз қуаласпақ», «Ұйқасын тап», «Жалғасын тап», «Жоғалған сөз», т.б. дидактикалық ойындар қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді.

«Сөз таптары», «Сөйлем түрлері» тақырыптарын өту барысында тірек сызбалар да балаларға ерекше әсер етіп, оқуға деген құштарлықтарын, танымдық белсенділіктерін арттыруға себепші болады.

«Сөз құрамы» тақырыптарын қорыту барысында «Білім биржасы», «Брейн ринг» оқыта үйрету ойындары оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын, танымдық белсенділігін арттырады.

Дүниетану сабақтарында «Адам», «Табиғат», «Қоғам»

бөлімдерінде «Зоопарк», «Ботаникалық бақ», «Табиғатқа саяхат», «Қала мен қала маңы», «Ертегілер театры», т.б. ойындарын пайдалануға болады.

Математиканы оқыту үдерісінде жұмыстың әр түрін пайдалану бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын арттырумен қатар, олардың математикалық қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді. Осының негізінде математика сабақтарында оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру үшін төмендегідей жұмыс түрлері пайдаланылады.

Бұл дидактикалық мақсаттағы ойындар – оқушылардың жан-жақты дамуына қызмет етеді. Олар сөздік ойындар, столда ойналатын ойындар, «Жұп картинкалар», «Лот», «Домино» балалардың ойлау қабілеттерін дамытады. Тіл сабақтарда зейінін, ойлауын, байланыстыра сөйлеуін дамытуда сөздік ойындардың маңызы зор. Мысалы, «Ұйқасын тап», «Жалғасын тап», «Жалған сөз».

Ал, математика сабақтарындағы ойындардың негізгі міндеті – есептеу дағдыларын қалыптастырып, жетілдіру. Осы мақсатта біз мынадай ойындарды пайдаландық. Мысалы, «Қара белгі», «Сиқырлы карта», «16-дан бастаймыз», «Цифрлар жарылысы», «Бизнесмен», «Көбейту тауы», «Асқарпаздар».

Көп таңбалы сандардың құрамын өткенде оқуға, жазуға төселдіру үшін «Сиқырлы карта», «Аздан көпке қарай» ойындарын пайдаланған абзал.

Математика сабақтарында тағы бір тиімді пайдаланылатын ойын-сергіту логикалық ойын есептер. Бұл логикалық есептерді ұсыну балалардың ойының ұшқырлығына, тез есептеуге төселдіруге өте үлкен әсер етеді. Қазір математика сабақтарында «Қазақтың байырғы қара есептері» деген кітаптан көптеген логикалық құрылымды ойындарды пайдалануға болады. Мысалы, ұзындық өлшем бірліктері тақырыбына байланысты «Ұлу мен қырғауыл», «Қырсық жолаушы» туралы есептер берілсе, оқушы өз тіліміздегі өлшем бірліктерін де меңгереді. Ал салмақ өлшемін өткенде «Жеңіл сақина», уақыт өлшеміне байланысты «Дыбысты сағат», есептерін ұсынуға болады. Есептеуге байланысты «Асық саны», «Шыпта», «Тауық нешеу саналған!», т.б. ойын-есептерді бере отырып балаларға «Қиял қыр асырады», «Тұяқты тұяқ жібермейді» сияқты нақыл даналықты меңгеруге болады.

Тапқырлыққа берілетін материалдардың негізгі мақсаты

оқушылардың қызығушылығын ояту, ойлау әрекетін белсендіру, ой-өрісін кеңейту болып табылады. Олардың түрлері әртүрлі болып келуі мүмкін: ребустар, қазақ халқының ауызша есептері, өлең-есептер, викториналар, т.б.

Сонымен, педагогикалық ойынның маңызы зор екендігін жаңашыл педагог-ғалымдары өз еңбектерінде атап кеткен. Ойын біріншіден, білу және үйрену, екіншіден, адамның ойнай отырып, өзіндік білім алуы өмір тәжірбесін жинақтауға көмектеседі. Ойынның кәсіптік, әуестену, оқу-жаттығу ойындары сияқты түрлері бар. Ол дем алу, көңіл көтеру бола тұра оқуға, шығармашылыққа, емдеуге, адам қарым-қатынасының типтерінің модельдеріне, еңбекте көрініс табады.

Қорыта айтқанда, кез келген ойын түрлерін сабақта ойнатқанда оқушыларда әрекет пайда болады, дүниетанымы кеңейеді. Сөйтіп оқушы ой-өрісін ойын арқылы дамытады.

Ойындар – оқушылардың сабаққа белсенділігін, қызығушылығын арттырады, шығармашылық қабілетін ұштайды.

В. А. Сухомлинскийдің сөзімен айтқанда: «Ойынсыз ақыл-ойдың қалыпты дамуы да жоқ және болуы да мүмкін емес. Ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық терезе іспетті, ол арқылы баланың рухани сезімін, өзін қоршаған дүние туралы ұштастырады. Білімге құмарлық пен еліктеудің маздап жанар оты», – деген екен.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Ойын» ұғымына сипаттама беріп, ойынның мақсаты мен міндетін айқындап, оларға қойылатын әдістемелік талаптар мен ойын арқылы оқушы нені меңгеретіндігін анықтаңыз.

2. Бастауыш мектептің оқу-тәрбие үдерісінде қолданылатын ойындарды сипаттап, оқушылардың қандай қабілеттері мен қасиеттерін дамытуға мүмкіндік беретіндігін негіздеңіз.

3. Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сәйкес ойын технологиясын пайдалану мүмкіндіктерін саралаңыз.

4. Бастауыш сынып оқушыларының психикасының ойын технологиясы арқылы қалыптасатындығын анықтап, жауабыңызды нақты мысалдар арқылы сипаттаңыз.

5. Ойын технологиясының артықшылықтары мен кемшіліктерін көрсетіңіз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Е. Сағындықов Қазақтың ұлттық ойындары. – Алматы: Рауан, 1993.
2. Қ. Жарықбаев; С. Қалиев Қазақ тәлім-тәрбиесі. – Алматы, 2000.
3. Төтенаев Б. Қазақтың ұлттық ойындары. – Алматы, 1994.
4. Крупская Н. К. Таңдамалы педагогикалық шығармалары. – Алматы. 1973.
5. Щукина Г. И. Проблемы познавательного интереса в педагогике. – Москва, 1971.
6. Выготский А. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. – //Вопросы психологии. – 1966.
7. Качество знаний учащихся и пути его совершенствования // Под ред. Скаткина М. Н., Краевского В.В. – Москва, 1978.
8. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения. – Москва. 1969.
9. Игры: Обучение, тренинг, досуг. /Под ред. В. В. Петрусинского. Кн.5 Педагогические игры. – М., 1994.
10. Муртазина Э. Педагогические основы конструирования учебных деловых игр: Дис. ... канд.пед.наук. Л., 1990.
11. Габрусевич С., Зорин Г. От деловой игры к профессиональному творчеству. – Минск, 1989.

11.2. Проблемалық оқыту технологиясы

Әлемдік тәжірибеде бірнеше түрлі өзара балама мектептер баршылық, әрбіреуінің ұтымдылығы әр түрлі. Мысалы, дәстүрлі мектеп түлектерінің білімділік деңгейі жүйелілік, теориялық, ғылымилық тұрғыдан қарастырғанда жоғары, бірақ сол білімдерін қолдануға іскерлік қасиет-қабілеттерінің шеңбері тар болып келеді. Ал қызығу мен қажеттілікке негізделген еркін тәрбие мектептерінде білім беру үдерісі оқушылардың еріктері мен танымдылық дамуын шектейді, мұнда психиканың механикалық есте сақтау қызметі жөнді дамымайды деген астарлы пікір бар. Сондықтан, болашағы мол болып көрінетін дәстүрлі оқыту мен балама оқыту әдістемелерінің үйлестірілген түрі керек. Мұнда тасада қалдырмайтын мәселе – қайсысынан қандай элементтер, қандай негізде таңдалынып, қандай қатынаста құрастырылатындығы.

Проблемалық оқыту «проблема», «проблемалық сұрақ», «проблемалық тапсырма», «проблемалық жағдай» («ситуация») деген ұғымдарды қамтиды.

Проблема дегеніміз – субъектінің өзінде бар іздену құралдарымен (білім, икемділік, іздену тәжірибесі және т.б.) шешуге болатын жағдай. Кез келген сұрақ, тапсырма проблемалы бола бермейді. Олардың проблемалық болуының негізгі шарты – оларға жауап іздеуде оқушыға даяр жауап не үлгі болмайды және ол өзінің білетіні мен білмейтінінің арасындағы қайшылықты басқаша айтқанда, берілген проблеманы шешуге керекті білімнің немесе тәсілдің онда жетіспей тұрғанын сезінеді.

Проблемалық жағдай деп пайда болған құбылыстар, фактілерді адамның түсіндіре алмай қиналушылық жағдайға ұшырауын айтады. Сондықтан сол қиыншылықтан шығудың жолын қарастырып, іздену іс-әрекетіне көшеді.

Проблемалық жауап кезеңінде оқушының іс-әрекеті ойлаумен, пайымдаумен өз бетінше ізденумен сипатталады.

Проблемалық оқыту тек проблемалы жағдай тудырып қана қоюды емес, сонымен қатар оны дұрыс шеше білу тәсілдерін меңгеруді де қажет етеді. Ол үшін оқытушы оқушының тақырыпта кездесетін ой, пікір қайшылықтарын дұрыс аңғаруына жағдай жасап, оны шешудің жолдары мен тәсілдерін меңгертуге өздігінен ізденудің, зерттеудің амалдарын үйретуге тиіс. Мұның басты жолы – дұрыс ойлай білуге баулу.

Проблемалық оқыту – ойлау операциялары логикасы (талдау, қорытындылау және тағы басқа) мен оқушылардың ізденіс әрекетінің заңдылықтарын (проблемалық ситуация, танымдық қызығушылығының, қажетсінуінің және тағы басқа) ескере отырып, жасалған оқу мен оқытудың бұрыннан мәлім тілдерін қолдану ережелерінің жаңа жүйесі. Сондықтан да проблемалы оқыту көбінесе мектеп оқушыларының ойлау қабілеттерін дамытады және сенімдерін қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Проблемалық оқытудың мақсаты – ғылыми таным нәтижелерін, білімдер жүйесін ғана меңгеріп қоймай, сонымен бірге бұл нәтижелерге жету жолының өзін де, үдерісінде меңгеру, оқушының таным дербестігін қалыптастырып, оның шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Проблемалық әдіспен оқытудың мақсаты оқушының сабақ бойы ой еңбегімен шұғылдануын қамтамасыз ету. Оқушыны ізденуге, қорытынды жасауға, өзгеше пікір айта білуге үйретеді.

Проблемалық оқиға оқушының бұрыннан меңгерген білімге сүйеніп, мәселені толық шешу үшін аздаған өзіндік ойды, шығармашылық шешімді, дербес әрекетті қажет ететін проблемалық жағдайға алып келуі керек. Проблема тууға ыңғайлы тақырыпты таңдай білу, мұғалімнің ізденімпаздығына, тапқырлық шеберлігіне байланысты. Сол сияқты есептер шығару барысында да балаларға есеп сурет салу арқылы, схема түрінде сызуға, кестелер арқылы шығартуға бейімдеу, өздігінен кері есеп құрастыра білуге жаттықтыру керек. Есептің бір-бірінен ұқсастығын, айырмашылығын, байланысын тапқызуға болады.

Проблемалық оқытудың негізі ерекшелігі – оқушының білетіні мен білмейтінінің арасында қайшылықтар пайда болады және проблемалары міндетті шешуге дайын тәсіл болмағандықтан, проблемалық ситуация пайда болады, осыған орай оқушының ізденушілік әрекетімен ынтасы күшейе түседі.

Проблемалық оқыту технологиясы тұжырымының ерекшеліктері:

- білімді меңгеру ішкі себептер негізінде пайда болған басқарылмайтын үдеріс;
- бала дүниені тануда адамзат жүріп өткен жолмен жүреді;
- бала материалды сезім арқылы (көріп, тыңдап) қабылдап қана қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді;
- оқытуда табысқа жетудің шарттары;
- оқу-материалында проблема туғызу;
- баланың белсенділігі;
- оқытудың бала өмірімен, ойынымен, еңбегімен байланысы.

Проблемалық оқытудың қалыптасу тарихына үңілсек, Сократ өзінің шәкірттерін логикалық ойлауға, зерттеулердің нәтижелерін табуға бағыттап отырған. Руссо білімді игеруде ситуациялар қоюға мән берген. Проблемалық оқытудың ең керекті әрекеті ізденіс болса, оны өз тәжірибесінде қолданған ғалымдар қатарында Песталоцци мен Дистервергтің еңбегі зор. Оқытудың осы әдісінің негізін қалап, оны жоспарлы түрде іске асырған Д.Дьюн болды. Кейіннен

оқытудың осы түріне Д. Бруннер, И. Лернер, Т. В. Кудрявцев, А. М. Матюшкин, М. И. Махмутов зор үлес қосты.

Проблемалық оқытудың басқа әдістерден айырмашылығы – білім оқушыларға дайын күйінде ұсынылмайды, керісінше, олардың алдына белгілі бір проблеманы өз бетінше шешу міндеті қойылады. Осылайша іздену әрекеті барысында шешімді оқушылардың өзі тауып, білімді игеруге жол ашады.

Проблемалық оқытудың теориялық мәселелерін М. И. Махмутов, А. М. Матюшкин, И. Я. Лернер, Ю. Н. Бабанский және т.б. еңбектерінде зерттеген еді. Проблемалық оқытуға арнап жазылған жұмыстардың саны біршама баршылық. Бірақ соңғы кезде елімізде бұл әдісті оқу үдерісінде қолданудың жағдайы қанағаттанарлықтай болмай отыр. Бұған негізгі себептердің бірі әдебиетте проблемалық оқыту жайында біртұтас оң пікірдің болмауында және оның мән жайын жақсы білетін мұғалімдердің аздығында.

Қазіргі ғылым мен техниканың шарықтап алға басқан кезеңінде проблемалық оқытуды игеріп, оқу-тәрбие жұмыстарында қолданбаса болмайды. Проблемалық оқыту сабағының дәстүрлі аралас сабаққа қарағанда біршама артықшылықтары төмендегі кестеде көрсетілген.

Кесте

Проблемалық оқыту сабағының құрылымы мен артықшылықтары

№	Сабақ кезеңдері	Қойылған мақсаты	Жұмсалған уақыт мөлшері	Іске асырудың жолдары	Байқалған артықшылықтар
1	Өткен материалдарды пысықтау	Меңгерілген білімді реттей отырып, оны қолдана білуге үйрету. Кезекті сабаққа қажетті білімді жинақтап дайындау	10-15	Барлық оқушыларға қысқа ғана жұмыс жаздыру	Оқушылар түгелдей өз білімін көрсетеді

2	Пысықтауды қорытындылау	Өтілген материалдардың қажеттілерін жинақтап, оларды байланыстыра отырып келесі тақырыпқа көшу	12-15	Оқушылардың жеке жұмыстарына қысқаша шолу жасау	Оқушылар өз жұмысының нәтижесін көре отырып, келесі тақырыпқа ынталы болады
3	Проблемалы жағдай туғызып, оның негізгі мәселелерін көрсету	Оқушыларды ойлауға, талдауға, ізденіске ынталандыру	15-20	Проблемалы мәселені баяндап беру	Оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттырады
4	Проблеманы шешу жолдарын қарастырып, болжам жасау	Бұрынғы білімдерді пысықтай отырып, жаңа материалды баяндау және оны талдауға үйрету	15-20	Оқушылармен эвристикалы түрде әңгімелесу	Оқушылардың ойлау қабілетін жетілдіреді
5	Болжамды дәлелдеу	Жаңа материалды талдауды тереңдете түсу	10-12	Әңгімелесу, мысал келтіру және оны оқушылар көмегімен шешу	Мәселеге сын көзбен қарауға, талдау жасай білуге үйретеді
6	Проблема шешімінің дұрыстығын тексеру	Алынған білімді бекіту және іскерлікті қалыптастыру	8-10	Қателіктерді пысықтау, шешімді қорытындылау, есептер шығару	Оқушылардың өз біліміне, іскерлігіне деген сенімін нығайтады

Бастауыш сынып мұғалімдері проблемалық мәселені қою арқылы оқушыларды проблемалық жағдайға алып келеді. Бұл жерде бұрынғы меңгерілген білім мен жаңадан пайда болған мәселе

арасында қарама-қайшылық пайда болады да, оқушы мұғалімнің көмегімен осы мәселеге байланысты пайда болатын құбылыс немесе үдеріске талдау жасау арқылы оны түсінуге, игеруге тырысады. Бір сөзбен айтқанда, ойлау қабілетінің белсенділігі артады. Сондықтан да проблемалы оқытудың дүниетанымдық маңызы зор, Өйткені, ол құбылыстар мен үдерістердің бір-бірімен байланысын көре білуге үйретеді, жеке тұлғада диалектикалық ойлау қабілетінің қалыптасуына әсер етеді. Солай дегенмен де, проблемалы оқыту білім беру мен тәрбиелеудің барлық мәселелерін шешіп бере алмайды. Оқу жүйесінде білім беру мен тәрбиелеудің әр түрлі әдістері мен қалыптары болуға тиіс. Проблемалы оқыту әдісін біртұтас дамыта оқыту жүйесінің қажетті бір бөлімі есебінде қарастырған жөн және оны проблемалық жағдайды жасаудың әр түрлі арнайы әдістері мен тәсілдерін кең қолдана отырып, сонымен бірге оқушылардың есте сақтағыштық, шығармашылық қасиеттерін пайдалана отырып дамыту қажет.

Проблемалы сабақты аралас сабаққа ұқсатып, бірнеше бөлімге нақпа-нақтап бөлуге болмайды. Сонымен қатар, қойылған мақсат пен сабақтың мазмұнына байланысты мұғалім мен бастауыш сынып оқушылары арасындағы қарым-қатынастың белгілі бір реттігін жасауға да болмайды. Сол себепті проблемалық сабақты ұйымдастырудың сан-алуан жолы болуы мүмкін.

Проблемалы сабақты жүргізу негізінде дәстүрлі аралас сабақта қолданылып жүрген материалды бекіту бөлімінің қажеттілігі болмайды, өйткені жаңа білімді игерудің өзі оқушылардың өнімді қызметі арқылы атқарылады, ол өз кезегінде, оқушылардан бұрынғы меңгерілген білімді қолдана отырып, жаңаны қабылдауды қажет етеді.

Проблемалы сабақ барысында жіберілген қателіктерді анықтап, талдау жасауға ерекше көңіл бөлінуге тиіс және бұндай жұмысты оқушылармен бірлесіп жұмыс жасаудың барлық кезеңінде жүргізіп отырған жөн.

Проблемалы сабақ барысында бастауыш сынып оқушыларының жіберген қателіктерін талдаудың мынадай бағыты белгіленді:

- оқушылар жіберген қателіктерді анықтап алу;
- қателіктер кеткендігіне оқушылардың көздерін жеткізу;
- қателіктердің жіберілу себептерін оқушылар күшімен анықтау;

- оқушылар қателіктердің жіберілу себептерін өз күшімен анықтай алмаған жағдайда, оларға көмек көрсету;

- оқушылармен бірлесе отырып қателіктерді түзету;

Проблемалық сабақ ұйымдастыру төмендегідей тұжырымдар жасауға мүмкіндік берді:

- проблемалы оқыту сабақтары дәстүрлі аралас сабақтармен салыстырғанда, біріншіден, көп дайындықты қажет етеді, екіншіден, сабақтың жүрісі көп уақытқа созылады;

- белгілі бір пәнді бөлінген сағатына сай игеру үшін пән бағдарламасында көрсетілген тақырыптарды негізгі және қосалқы материалдарды бөліп алу қажет;

- қосалқы материалдарға бөлінген сағаттарды азайту арқылы негізгі материалдарға арналған сағаттарды көбейтуді ойластыру қажет;

- негізгі материалдарды оқытуды проблемалы сабақтарды ұйымдастыру арқылы өткізуге тырысып, қалғандарын дәстүрлі аралас сабақтармен өткізу пән тақырыптарын үйлесімді игерудің ең тиімді жолы екендігі анықталады.

Оқушылардың әр түрлі есептерін шығару, қойылған мәселелерді шешу кезінде өз білімдерін қолдана білуіне, маңыздысын іріктей білуіне, терең ойлай білуіне жасалынған талдау, проблемалық оқытудың арқасында оқушыларда жоғары дәрежеде өз бетімен жұмыс істеу қасиеті қалыптасатынын көрсетеді. Оқушылар талдаудың, іріктеудің, жіктеудің логикалық операцияларын ойдағыдай игере отырып, өз білімдерін жан-жақты қолдана білуге үйренеді. Сонымен қатар, оқушыларда ойлап-толғаудың биік деңгейі мен ақпараттарды өз күшімен игеруге қасиеттері пайда болады.

Қазіргі кезде біздің республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үдерісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр.

Білім негізі бастауыш мектепте берілетіні анық. Сондықтан да бастауыш сынып мұғалімі бағдарлама көлемінде ғана білім беріп қоймай, пәндер арқылы баланың жан-жақты дамуын қамтамасыз етуі керек.

Көптеген педагогтар және психологтардың сараптамасы бойынша әр түрдегі жаттығулардың тиімділігі, олардың нұсқалық сипатта болуында. Нұсқалық жаттығулар оқушылардың ой-өрісін

дамытып ғана қоймайды, сонымен қатар оларда тұрақты білім-білік, дағдыны қалыптастырады.

Ең тиімді тәсіл – жаттығуларды қорытындылау, сондай-ақ бір немесе басқа да қағидалар мен заңдылықты нақтылау мақсатында өткізу. Оқушы өз бетімен немесе оқытушы басшылығымен сол немесе басқа материалдарын қорытындылау кезінде-ақ дағдыланады, әрі оны нақтылау жеңілдірек болады.

Әртүрлі дәрежедегі байланысты ұтымды жүзеге асыру оқушылардың ақыл-ой іс-әрекеттерінің деңгейіне байланысты. Қандай да бір материалды түсіндіру мен бекітуде, олар жақсы түсінген білімдер қолданылып отырса, онда жаттығулар әдісін пайдаланған дұрыс. Ал оқушылар қиналып, өз бетінше орындай алмаса, онда әңгімелесу элементтері бар жаттығулар әдісін қолданған пайдалы. Ал материал ұсынуға күрделі болса онда түсіндіру әдісін жаттығулар әдісімен байланыстыра қолдану керек. Ең бастысы, кез келген әдіс-тәсілді таңдағанда оқушыларға оның қаншалықты қажеттілігін ескерген жөн. Бірақ түсінікті меңгертуде, білімді ортақтастыруда оқушылардың белсенділігіне пара-пар ойлау операциясын қалыптастыруды ешқашан ұмытпау керек.

Қорыта келгенде, проблемалы тапсырмалар сабақтағы қорытындылардың қандай және қалай пайда болғандығын дәлелдейді және логикалық ойлауға, ғылыми іздену жолына бағыттайды. Проблемалы тапсырмалар сезімге мольрақ әсер етеді де, оқушының қызығушылығын, білімге іштей құмартушылығын дамытады. Құмартушылық, қызығушылық оқушыны өздігінен ізденуге жетелейді. Ізденіссіз шығармашылық ойлау жоқ. Проблемалық тапсырма нәтижесі оқушының өз бетінше еңбектенудегі дағдысы мен қабілетінің, іскерлігінің жетілген, ең жоғары дамыған сатысы деуге болады.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Проблемалық оқыту технологиясында қолданылатын ұғымдарға (проблема, проблемалық оқыту, проблемалық жағдай, т.б.) педагогикалық сөздіктерде берілген анықтама бойынша сипаттаңыз.
2. Проблемалық сабақ ұйымдастыру әдістемесін талдаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Махмутов М. И. Мектепте проблемалық оқытуды ұйымдастыру. – Алматы: Мектеп, 1981.

2. Брызгалова С.И. Проблемное обучение в начальной школе: Уч.пос. Изд. 2-е, Электронды оқулық испр. и доп. /Калинингр. ун-т. – Калининград, 1998.

3. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.

4. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.

5. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.

6. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.

7. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К.Д.Ушинского, 2002.

8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

9. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

11.3. В.Ф.Шаталовтың тірек сигналдар технологиясы

«Қазіргі заманғы жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай, мүдделі жаңа білім беру өте қажет», – деп Елбасы атап көрсеткендей, қазіргі заманғы педагогикалық технологиялық әдіс-тәсілдерді мектеп өміріне енгізу, оны әр пән мұғалімінің тиімді пайдалана білуі бүгінгі таңда білім сапасын арттырудың бірден-бір жолы.

Осындай технологиялардың бірі – Шаталовтың тірек сигналдар технологиялары.

«Тірек сигналдары арқылы оқыту» технологиясының негізгі мақсаты: оқушыларда мұғалімнің қажетті нұсқаулары бойынша білім, білік, дағды қалыптастыру; жеке мәліметтеріне қарамастан, барлық баланы оқыту; жеделдете оқыту.

«Тірек сигналдары арқылы оқыту» технологиясының **принциптері:**

- үздіксіз қайталау, міндетті кезеңдік бақылау, ірі блоктар бойынша оқыту, тірек сигналдарын пайдалану;
- жекелей әрекет жасау;

- ізгіліктік (барлық балалар дарынды);
- мәжбүрсіз оқыту;
- түзетуге, өсуге, жетістікке жетелеу, жетістігін жариялау, шиелінсіз оқыту;

- тәрбие мен оқытуды байланыстыру.
«Тірек сигналдары арқылы оқыту» технологиясының **мазмұндық ерекшелігі:**

- оқу материалы ірілендіріп беріледі;
- блоктық түрде беріледі;
- оқу материалы тірек үлгі-конспекті түрінде беріледі.

Тірек сигналы – мән, мағынаны (белгі, сөз, үлгі, сурет және т.б.), білдіретін құрамды бейне.

Тірек конспекті – қысқа конспект түрінде берілетін тірек сигнал жүйесі (оқу материалы сигнал, көрнекі сұлба ретінде беріледі).

Жаңашыл ұстаз әдістемесінің негізгі элементтерінің бірі – **тірек сигналдары**. Бұл – игерілуге тиіс білімнің мазмұны кодталған көрнекі схема. Көрнекілікке негізделген тірек сигналының жаңа сабақты тусінуді және оны есте сақтауды жеңілдететіні белгілі болды.

Әдетте сурет, сызба, схемалар мектепте игерілетін білім сипатына сәйкес эпизодты қолданылады.

Шаталовтың көрнекі схемаларды қолданудағы жаңалығы – оларға оқу үдерісінде берілетін ерекше рөлінде.

Тірек сигналдарын қолдану теориялық білімнің кең көлемін игеруді, жаңа тақырыптың жекелеген бөлшектері жиынтығын бірдей қамтуды жеңілдетеді, олардың арасында байланыс орнатуға, салыстыруға, материалды логикалық өңдеуге және оның ұзақ есте сақталуына көмектеседі, білім игеру сапасын күнде тексеруді, бағалау мен өзін-өзі бағалауды қамтамасыз етеді. Тірек сигналдары – оқыту үдерісінің тұрақты және қажетті компоненті.

Тірек сигналдарындағы таңбалар саны, оларды безендіру ерекшелігі (түсті бояуды қолдану, фармалары, сөздік материалдары) белгілі бір талаптарды қанағаттандыратандай болуы қажет: игеру мүмкіншілігі, безендіру мәдениеті, формалардың әртүрлілігі, сезімдік құндылығы және т.б. Бұл шарттар көрнекі материалды қабылдау талаптарынан туындайды.

Тірек сигналдары оқытуда теориялық білімді іріленген блоктар түрінде беру принципін іске асыруды қамтамасыз етеді.

В. Ф. Шаталов теориялық түсінікті іріленген блоктар түрінде

береді, бұған программаның үлкен тараулары енуі мүмкін. Бұл жүйемен білім тек терең түсіну негізінде ғана жемісті болады.

Сонымен қатар тірек сигналдарында түсініктер маңызына қарай сыныпификацияланады (қызыл түспен – ең маңыздысы, жасылмен – одан төменірегі және сол сияқты).

Көрнекілік құралдарды қолданудың әр түрлілігі, тірек сигналдары мазмұнының абстрактылы және нақтылы компоненттерінің ұштасуы, оның маңыздылығы бойынша классификациялануы – Шаталов ұсынған көрнекі схемаларының ең маңызды ерекшелігі.

В. Ф. Шаталов (1929 жылы туған) – украин педагогы. В.Ф.Шаталов тәжірибесінің бірінші ерекшелігі – оқу үдерісіндегі оқушылардың іс-әрекетін, танымдық жұмыстарын кезеңдерге бөліп, мұғалімнің қатаң түрде басқаруы. В. Ф. Шаталов мынадай кезеңдерге бөліп көрсетті.

I кезеңде тақырыпты жан-жақты түсіндіріп,

II кезеңде тірек плакаттарын қолданып, қысқаша түсіндіріп,

III кезеңде оқушыларға тірек сигналдары (тірек плакаттарының кішірейтілген түрі) беріліп, оларды балалар өз альбомдарына желімдеп,

IV кезеңде оқушылар оқулықпен және тірек сигналдарымен үйде жұмыс істейді,

V кезеңде сабақ үстінде тірек сигналдарын естеріне түсіріп, дәптертеріне жазып,

VI кезеңде оқушылар мұғалімге тақырып бойынша ауызша жауаптар береді.

Сонымен теориялық материалмен жұмыс 6 кезеңнен тұрды. Шаталов тәжірибесінің екінші ерекшелігі – бағдарлама нық бір-бірімен байланысты немесе қарама-қарсы тақырыптарын біріктіріп оқыту.

Тірек белгілері арқылы оқыту технологиясының қалған ерекшеліктері:

- үнемі қайталау, міндетті кезеңдік бақылау, жоғары деңгейдегі қиыншылық, блокпен оқыту, тіректі қолдану;
- жеке бағдарлы қарым-қатынас, ықпал;
- ізгілендіру, ерікті оқыту;
- әр оқушының жобасының жариялылығы, түзетуге, өсуге, табысқа жетуге жағдай жасау;
- оқыту мен тәрбиенің бірлігі.

Қазіргі заман талабына сай қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды пайдалану оқушылардың өз бетімен жұмыс істеуін ұйымдастыруда тигізер пайдасы зор. Оқушылардың өзіндік жұмысы – мұғалімнің қажетті нұсқаулары бойынша оқушылардың оқу жұмысының жеке дара және ұжымдық түрі. Өзіндік тапсырмаларды орындау барысында оқушылардан белсенді ойлау, әр түрлі танымдық тапсырмаларды орындау талап етіледі. Осының нәтижесінде оқушылар өздігінен бақылауды үйренеді, оларда тапсырылған істі орындаудағы жауапкершілік сезім, еңбексүйгіштік, табандылық, ұйымшылдық, бір-біріне деген жолдастық көмек қалыптасады.

Дидактикалық мақсатына қарай өз бетінше жұмыстарды жаңа материалдарды оқып үйренуге дайындық, жаңа материалды оқып үйрену, бекіту, қайталап пысықтау және бақылау деп бөлуге болады.

Білімнің негізі бастауышта қаланатыны белгілі. Ендеше осы бастауыш сыныптардан бастап, оқушылардың өз бетінше жұмыс істей білу іскерліктері де қалыптасуы тиіс. Атап айтсақ жаңа ұғымды, заңдылықты, ережені түсініп тұжырымдау, есепті талдап шығара білу, жаңадан өтілген ұғым бойынша өздігінен ой қорыта білу, өзінің іс-әрекетіне бақылау жасай білу, т.б.

Материалды көрнекі беру негізгі ұғымдарды дифференциялап топтауды, оларды талдаудың жалпы тәсілін бөлуді, олармен жұмыс жасауды жеңілдетеді.

В. Ф. Шаталовтың оқыту әдістемесі, негізінен, жеті психологиялық-педагогикалық принциптерден тұрады. Олардың әрқайсысының мазмұнын ашайық.

1. Теориялық білімді алдын ала ірілендірілген мөлшерде беру, алға жылдам жылжу принципі.

Оқытудың дәстүрлі жүйесінде сабақта оқушылар жаңа материалдың микромөлшерін ғана оқып, одан соң оны пысықтау және есеп шығару жүргізіледі.

Шаталов жүйесі бойынша курстың басында блоктарға топталған теориялық материал өтіледі. Блоктар дегеніміз – құбылыстар, үдерістер және заңдылықтар бір-бірімен логикалық біте қайнасқан жаңа білімнің үлкен көлемді бөлшектері.

Мұндай байланыстыру – мұғалімге программалық материалды блок құру үшін қайтадан құрастыруға және тірек сигналдары жүйесін кодтауға мүмкіндік туғызады.

Теорияның өзекті мәселелерінен басқа ұсақ сұрақтар

қарастырылмайды, олар кейінірек не жеке қарастырылады, не кейінгі сабақтарда материалды «жетілдіру» кезеңінде өтіледі.

Бұл жаңа материалды жылдам өтуді, басты мәселеге көңілді көбірек аударуды, себеп-салдар байланысын түсінуді, яғни жаңа материалдың құрылымын тұтастай қабылдауды қамтамасыз етеді.

Блокты немесе бірнеше блоктарды оқытудан соң өзара тексеру сабағы жүргізіледі, мұнда жұмыс қорытындыланады, оқушылар сұрақтарға жауап береді және олардың әрқайсысына үлгірім экранында қорытынды баға қойылады. «2» қойылмайды.

Бос тор қалдырылады және оқушыға өтілген теориялық материалды қайта тапсыруға мүмкіндік беріледі. Одан әрі оқушылар жалпылай есеп шығаруға кіріседі. Жол жөнекей анықталмаған кейбір ұсақ сұрақтар талқыланады.

Тақырып бойынша «түзету-жөндеу жұмыстары» жүргізіледі. Теорияны оқытудан үнемделген уақыт оқулықтағы есептермен қатар конкурстық есептер шығаруға арналады.

II. Жаңа сабақты түсіндіруде екі рет қайталау және бірнеше рет түрлендіре қайталау негізінде білімді меңгерту принципі.

В. Ф. Шаталов тұжырымы: «Оқыту үдерісінде оқушылардың творчествосы тек терең және тиянақты білім негізінде ғана ашылады. Білім, тек білім ғана бірінші орында, ал творчество екінші».

Жаңа сабақты түсіндіру ең кемінде екі рет жүргізіледі. Біріншісі дәстүрлі әңгіме, дәріс, көрнекі құралдар пайдаланылған эвристикалық әңгімелесу түрінде өтеді.

Оның мақсаты – барлығын талдау – түсіну (ұғымдарды, құру логикасын және т.б.), яғни қабылдауды және ойлауды қамтамасыз ету. Екінші түсіндіру қысқалау және жылдамырақ тірек плакат (сигнал) бойынша жүргізіледі. Плакатсыз да кодоскоп немесе диапроектор арқылы проекциялап жүргізуге болады.

Сабаққа дейін тақтаның артқы бетінде әр түспен кескінделген тірек сигналдары жазылып, қайталап түсіндіру кезеңінде ғана ашып көрсетіледі.

Екінші рет қайталап түсіндіруде шектен тыс ұсақталу, ауытқу болмайды. Қайталау, мұғалімнің айқын мазмұндауы – бұл жүйеде пысықтау кезеңінің орнына жүреді және дәстүрлі оқытудағы жаңа сабақты меңгеріп үлгермеген оқушының шала түсіндіруінен гөрі әлдеқайда пайдалы болады.

Жаңа теориялық білім бірінші және екінші қайталауда қаншама

ұғымды түсіндірілгенмен, барлық оқушылар оны толық игереді және мазмұндаудың негізгі тұстарын есте қалдыру мүмкіндігі толық іске асырылды деуге болмайды. Онсыз бұл білімді еркін пайдалану, тәжірибеде кең қолдану мүмкін емес.

Шаталовтың әдістемесі бойынша жаңа сабақты түсіндіру кезінде оқушылар ешнәрсе жазбайды, тек тыңдайды (психологтардың зерттеу қорытындылары бойынша қос қабаттасқан психологиялық іс-әрекет тиімсіз). Осы әдістемемеммен орта және жоғары кластарда жаңа тақырыпты мазмұндаудан соң бұл материал бойынша жаттығулар шығарылмайды, ал бұрынғы өткен материалдан – қанша болса да рұқсат.

Өткен тараулар материалынан – қалағандарынша, ал жаңа тақырып бойынша ешнәрсе, жаңа сабақты екі рет мазмұндау принципін енгізгеннің өзінде іс жүзінде әр оқушының жаңа тақырып бойынша жаттығуларды толық қабылдауы мүмкін емес.

Психологиялық тұрғыдан қарағанда, оқулық мәтінін мұғалімнің мағыналық өңдеу тәсілдерін қалыптастыруды, тірек сигналдарды оқушылардың өзіндік іс-әрекетін ұйымдастыру құралдары мен мнемотехника тәсілдері ретінде қолдануды оқушылардың ой еңбегі мәдениетінің жалпы әдістерін дамыту деп қарастыруға болады.

Шаталовтың бақылауы бойынша, оқушылар бұл тәсілдерді жаңа мәтінмен жұмыс жасағанда кең қолданатыны байқалады.

Шаталовтың оқушылардан сабақ сұрау әдісі де жаңа формалы белсенді іс-әрекетті талап етеді. Игерілген материалды магнитофонға ауызша ақырын баяндау және ақырын жауап беру (бір сабақта 50 оқушыға дейін) сөйлеу мәдениетін және оның жүйелілігін белсенді еске түсіру тәжірибесін арттырады.

Ауызша жауап бергенде оқушылар тірек сигналдары бар беттерді (магнитофон арқылы ақырын сұрауда) немесе тірек плакаттарды (тақтада жауап берсе) пайдаланады.

Мұнда бірнеше ойлау операцияларын орындайды: баяндау жоспарын есте сақтау, өзінің баяндауы тірек сигналдар арасындағы байланысын орнататын материалдарды өңдеу. Бұл жаңа терминдермен жұмысты жеңілдетеді, өз қабілетіне сенімділігін арттырады. Жазылғандарды оқушылардың өзара тыңдауы және бағалауы – бұның бәрі белсенді жауап беруге күнделікті дайындық қажеттігін туғызады, ал тірек сигналдарды қолдану дайындық уақытын қысқартады (сабақта 20 минутқа дейін).

Оқулық материалындағы білімнің іріленген бөлшектерін игеру, өзара байланысын және жүйесін анықтап бөлу, жазбаша және ауызша еске түсіру оқушылардың оқулықпен жұмыс істеу белсенділігін арттырады.

Шаталовтың әдістемесі жаңа материал мазмұнын түрлендіре, қайталау жолымен есте сақтауды қамтамасыз етеді. Бұл үйде тірек сигналды оқулықтың сәйкес бөлімімен байланыстырып оқу, келесі сабақта тірек сигналдарды жазбаша қайталап еске түсіру, оқулық материалын және басқа да білім көзін пайдаланып тірек сигналдарға жан беру, магнитофон арқылы (ақырын) сұрау, мұғалімге жауап беру, өзара тексеру беттері бойынша жауап және т.б. қайталау түрлері және көптеген есеп шығару.

Осы әдістеме бойынша оқылған материалды қайталаудың ерекше маңызды формасы – өзара тексеру беттерімен жүргізілетін сабақтар. Шаталов мұндай сабақтарды 4-сыныпта 3 беттен, 5-сыныпта 2 беттен, 6-сыныпта 3 беттен белгілі бір оқулық тараулары бойынша жүргізеді. Ол беттер бойынша білім тексеруді оқушылар өзара жүргізеді.

Сұрау ойын түрінде жүргізіледі: егер оқушы сұрақтардың (30 – 40 сұрақ) біреуіне жауап бермесе, басқа сұрақтарға жақсы жауап бергенімен, «3»-тен артық баға қойылмайды.

Ал мұндай жағдай егер екі рет кездессе, онда ол оқушының партасынан жалаушасы алынып, әрі қарай сұрау тоқталады. Мұның бәрі терең, тиянақты білігін қалыптастырудың негізін қалайды. Мұнсыз оқушылардың ойлауын дамыту мүмкін емес.

III. Жогары қиындық деңгейінде оқыту принципі. Бұл принцип жаттығулар типтерінде де, олардың қиындық дәрежесінде де бірсарындылықты жоюды талап етеді.

Мұнда есеп күрделілігінің артуы тапсырманы жүйелі жеңілдету тәсілімен қатар жүргізілуі қажет, яғни мұның мәні мынада: күнделікті қиын есептерден соң жеңілдеу есептер (бастапқыларына қарағанда күрделірек болса да) шығару.

Осыған қосымша белгілі бір жаттанды жолмен шешуді қажет етпейтін (стандартты емес) есептерді (көп еңбектенуді де қажет етпейтін) сабақта да, үйде де шығару. Ал осы есептерді оқушылардың шығара алмайтыны алдын ала белгілі болса да, беруге болады (барлығын шығару қажет). Қиындықты жеңуге тырысу белсенді іс-әрекетті туғызады.

Оқушыларға күніне қанша есеп шығарам десе де, ерік беріледі. «Үйге тапсырма» сөзі «мынадай есептер шығаруды ұсынамыз» сөзімен алмастырылады. Бақылау жұмысы тақырып бойынша емес, оқылған тұтас курс бойынша жүргізіледі.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

3. «Тірек сигналдары арқылы оқыту» технологиясының принциптерін саралап, 3 сыныптың математика пәнінен қандай да бір тақырыпқа осы технологияны пайдаланып, сабақ жоспар тірек-сызба түрінде өңдеңіз.

4. «Тірек сигналдары арқылы оқыту» технологиясының мазмұндық ерекшеліктерін ескере отырып, проблемалық оқыту технологиясымен салыстырып, салыстырмалы талдауды кесте түрінде көрсетіңіз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Шаталов В. Ф. Эксперимент продолжается. – М.: Педагогика, 1989.
2. Шаталов В. Ф. Учить всех, учить каждого. – М.: Педагогика, 1989.
3. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза. – М.: Педагогика, 1989.
4. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
5. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
6. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
7. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.
8. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П.Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К.Д.Ушинского, 2002.
9. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии.- М.: Народное образование, 1998.
10. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990.

12. ОҚЫТУ ҮДЕРІСІН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ НЕГІЗІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Жоспар:

- 12.1. Интербелсенді оқыту технологиясы.
- 12.2. Нысаналы оқыту технологиясы.
- 12.3. Деңгейлеп оқыту технологиясы (Қараев).
- 12.4. Деңгейлеп дифференциялау технологиясы.
- 12.5. Ұжымдық оқыту технологиясы (Дяченко Ривин).
- 12.6. Топтық оқыту технологиясы.
- 12.7. Компьютерлік оқыту технологиясы.

12.1. Интербелсенді оқыту технологиясы

Мұғалім мен оқушының интербелсенді шығармашылығы шектелмейді. Оны қойылған мақсатқа дұрыс бағыттай білудің маңызы зор. Бүгінгі шығып жатқан әдістемелік инновациялар оқытудың интербелсенді әдісімен байланыстырылған.

Интербелсенді оқыту – бұл, ең алдымен оқушы мен мұғалімнің қарым-қатынасы тікелей жүзеге асатын сұхбаттасып оқыту болып табылады.

«Интербелсендінің» негізгі сипаттамалары қандай? Интербелсенді оқыту – бұл танымдық әрекеттің арнаулы ұйымдастыру формасы. Ол толық айқындалған және мақсатын алдынала болжауға болатын оқыту түрі. Осындай мақсаттардың бірі оқушы өзінің жетістіктерін, интеллектуалдық белсенділігін сезетіндей, оқу барысының өнімділігін арттыратын оқытудың жинақы шарттарын жасау. Интербелсенді оқытудың мәнісі сыныптағы барлық оқушы таным үдерісімен қамтылады, олар өздерінің білетін және ойлайтын нәрселері арқылы түсінуге және қарсы әсер етуге мүмкіндік алады. Таным үдерісінде, оқу материалын игеруде оқушылардың біріккен әрекеттері мынаны білдіреді: әр оқушы өзіне тән ерекше еңбегін сiңiредi, бiлiм, идея, әрекет ету тәсiлдерiн алмасу үздіксіз жүреді. Сонымен қатар, бұл үдеріс өзара қолдау және қайырымдылық атмосферасында жүреді. Яғни, жаңа білім алып қана қоймайды, танымдық үдерістің өзін дамытады, оны әлдеқайда жоғары топтасу мен еңбектесу дәрежесіне көтереді.

Сабақтағы интербелсенді әрекет өзара түсіністікке, өзара әрекетке, қатысушының әрқайсысына қажет есепті бірлесіп шешуге алып келетін – ұйымдастыру және сұхбаттасып қарым-қатынас жасауды дамытуды ұсынады.

Интербелсенділік бір көзқарастың немесе бір ғана сөйлеушінің басым болуы жағдайын болдырмайды. Сұхбаттасып оқыту барысында оқушылар сыни ойлауды, тиісті ақпарат пен белгілі жағдайды талдау негізінде күрделі мәселелерді шешуді, балама көзқарастарды салыстыруды, ақылды шешімдер қабылдауды, дискуссияға қатысуды, басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасауды үйренеді. Ол үшін сабақта жекелей, жұптық және топтық жұмыс ұйымдастырылады, зерттеу жұмыстары, рөлдік ойындар қолданылады, құжаттармен және түрлі ақпарат көздерімен жұмыс жасайды, шығармашылық жұмыстар пайдаланылады.

Интербелсенді оқыту формаларына нені жатқызуға болады? Бүгінгі күні әдіскерлер мен шығармашыл-ұстаздар топтық жұмыстың көптеген түрін жасап шығарды. Олардың ішіндегі кең таралғандары – «үлкен шеңбер», «аквариум», «миға шабуыл» (мозговой штур), «*дебаттар*». Алдыңғы сабақтардағы білімдері немесе өмірде алған тәжірибелері негізінде аздаған хабары бар қандай да бір мәселе толығымен талқыланатын болса ғана, интербелсенді оқыту формасының тиімділігі жоғары болады. Одан басқа, қарастырылатын тақырып жабық немесе тар мағыналы болмау керек. Талқыланатын мәселенің деңгейі тар экономикалық (құқықтық, саяси, тарихи, т.б.) сұрақтардан мәселені кеңінен қоюға көшуге мүмкіндік жасайтындай болу керек.

Интербелсенді оқу технологиясы (ИОТ) деп нәтижесінде оқу әрекеті барысында олардың өзара мотивациялық, интеллектуалдық, эмоциялық және басқа да жақтарынан жетістіктерге жетуді сезіну ситуациясын тудыра алатын, оқушыларға педагогикалық әсерлі танымдық қарым-қатынас құруға кепілдік беретін, мұғалім мен оқушының іс-әрекетін оқу ойындары түрінде ұйымдастыру тәсілдерін айтамыз.

Оқу үдерісін басқару және білім алушыларға дидактикалық материалдарды жеткізіп беру үшін көліктік және ақпараттық коммуникациялар, сондай-ақ автоматтандырылған құжат айналымы жүйесі кіретін мамандандырылған бағдарламалық қамтамасыз

ету, білімнің электрондық банкілері және оқытудың интерактивтік мультимедиялық құралдары қолданылады.

ИОТ-сын пайдалану әр оқушының іс-әрекетін сабақтастыруға (өзара әсерлесудің бүгіндей жүйесі пайда болады: мұғалім – оқушы, мұғалім – сынып, оқушылар – сынып, оқушылар – оқушылар, топ – топ, топ – оқушы), оның оқу әрекетін және тұлғалар арасындағы танымдық қатынастарын байланыстыруға мүмкіндік береді.

Педагогикада оқытудың бірнеше моделін атап көрсетуге болады:

- пассивті – оқушы оқытудың «объектісі» рөлін атқарады (тыңдау және көру);
- активті (белсенді) оқушы оқытудың «субъектісі» болып шығады (өзіндік жұмыс, шығармашылық жұмыс, лабораториялық-практикалық жұмыс);
- интербелсенді – *inter* (өзара), *akt* (әрекеттесу). Оқыту барысында жеке тұлғалар арасында танымдық қарым-қатынас орнап, оның субъектілерінің бәрі өзара қатынасқа түседі. Әр оқушының жеке жұмысы мен оның жеке тұлғасын дамыту адамдардың бір-бірімен сөйлесу және өзара әрекеттесу барысында жүзеге асады.

Интербелсенді оқыту моделін пайдалану - өмірлік ситуацияларды моделдеуді, рөлдік ойындарды қолдануды, мәселені бірлесіп шешуді қарастырады. Оқу үдерісінің қандай да бір қатысушысын немесе идеяны (яғни, жақсы оқитындарға ғана назар аудару сияқты) ерекшелуді шектейді. Бұл модельге адамгершілікпен, демократиялық жолмен келуді үйретеді.

Интербелсенді оқыту – бұл танымдық қызметті ұйымдастырудың арнайы нысаны. Ол әбден нақты әрі болжамды мақсаттарды білдіреді. Мұндай мақсаттардың бірі – тыңдаушы өзінің ақыл-парасатының толымдылығын сезінетіндей қолайлы жағдай жасау, бұл оқу үдерісінің өзін өнімді етеді.

Интербелсенді әдістер оқу қарым-қатынастары ортасын құрады, ол:

- ашықтықпен;
- қатысушылардың өзара әрекеттестігімен;
- қатысушылардың дәлелдерінің теңдігімен;
- бірлесе білім жинаумен;
- өзара бағалау мен бақылау мүмкіншілігімен сипатталады.

Негізгі интербелсенді әдістер

Шығармашылық тапсырмалар	Шағын топтарда жұмыс істеу	
Үйретуші ойындар	Рөлдік ойындар, еліктемелер Іскерлік ойындар және білім беретін ойындар	
Қоғамдық ресурстарды пайдалану	Әлеуметтік жобалар және аудиториядан тыс оқыту әдістері	
Жаттығулар	Жаңа материалды зерделеу және пысықтау	Интербелсенді дәріс, көрнекі құралдармен, бейне және дыбысты материалдармен жұмыс
	Күрделі және таласты сұрақтар мен мәселелерді талқылау	«пікірлер шкаласы ұстанымын ұстан»
Жобалау тәсілдері	«Жалғыз – екеулеп – бәрі бірге», «Карусель», «Теледидарлық ток-шоу стиліндегі пікірталас», талқылау, симпозиум	
Жаңа материалды зерделеу және пысықтау	Интерактивті дәріс, көрнекі құралдармен, бейне және дыбысты материалдармен жұмыс	
Мәселелерді шешу	«Шешімдер ағашы» «Миға шабуыл» «Шырмауды шешу» «Келіссөздер және медиация»	

Интербелсенді оқыту технологиясы – бұл ұжымдық, өзін-өзі толықтыратын, барлық қатысушылардың өзара әрекетіне негізделген, оқу үдерісіне оқушының қатыспай қалуы мүмкін болмайтын оқыту үдерісін ұйымдастыру.

Интербелсенді оқыту технологиясына кіретіндер:

- жұптасып жұмыс істеу;
- ротациялық (ауыспалы) үштік;
- карусель – Айналмақ;
- миландыру /Мозговой штурм/;
- броундық қозғалыс;
- шағын топтармен жұмыс;
- аяқталмаған сөйлем;
- есептеу ағашы /Дерево решений/;
- сығымдау әдісі /Метод пресс/;
- өз атынан сот /Суд от своего имени/;
- азаматтық тыңдау;
- рөлдік /іскерлік/ ойын;
- өз позициянды ұстан;
- дискуссия;
- дебаттар.

Бастауыш мектептің оқу үдерісінде интербелсенді оқыту технологиясын тиімді пайдалану.

Интербелсенді оқыту технологиясының аса көп мөлшері белгілі. Әр бастауыш сынып мұғалімі өз бетінше сыныппен жұмыстың жаңа формаларын ойлап таба алады. Оқушылар бір-біріне сұрақ қойып, оған жауап беруді үйрететін, жұптасып жұмыс істеу әдісін сабақтарда жиі қолданылады.

Мысалы: бастауыш сынып оқушыларына «Карусель» деп аталатын мынадай жұмыс түрі қатты ұнайды. Екі сақина жасалады: ішкі және сыртқы сақиналар. Ішкі сақина – бұл қозғалмай отырған оқушылар. Сыртқы сақина – бұлар әрбір 30 секунд сайын ауысып тұрады. Осылайша, олар бірнеше минутта бірнеше тақырыпты айтып шығады және әрқайсысы өзінің дұрыстығына әңгімелесушінің көзін жеткізуге тырысады.

Аквариум технологиясының мәні – бірнеше оқушы шеңбер ішінде ситуацияны жасырады /разыгрывают/, ал қалғандары оларды бақылап тұрып әрекеттеріне талдау жасайды.

Броундық қозғалыста бастауыш сынып оқушылары бүкіл сынып ішінде қозғала жүріп берілген тақырып бойынша ақпарат жинайды.

Есептеу ағашы – сынып оқушылары бірдей 3 немесе 4 топқа бөлінеді. Әр топ өз сұрақтарын талдап, ағаштың өздеріне тиісті

тармағына (ватман парақ) жауап жазады, содан соң топтар орындарын ауыстырып, көршісінің ағашына өз идеяларын жазады.

«Өз позициянды ұстан» – деп аталатын интеграцияның да пайдасы бар. Қандай да бір ұйғарым, көзқарас оқылады, содан кейін бастауыш сынып оқушылары «Иә» немесе «Жоқ» деген аймаққа бөлінген тақтаға (плакатқа) барады. Мүмкіндігінше олар өз позицияларын түсіндіргені дұрыс.

Оқыту концепциясы мен технологиялары

Оқыту барысында, кем дегенде мазмұндық (нені оқыту), үдерісуалдық (қалай оқыту), мотивациялық (оқушылар әрекетін қалай белсенді етуге болады) және ұйымдастыру (оқушы мен мұғалім әрекетінің құрылымын қалай жасау керек) жағын бөліп қарауға болады. Осы жақтардың әрқайсысына бірқатар концепция сәйкес келеді.

Мазмұндық жағына – мазмұнды қарым-қатынас, оқу материалын күрделендіру, оқу пәндерін кіріктіру /интеграция/, дидактикалық бірліктерді ірілендіру және т.б.

Үрдісуалдық жағына – программалау концепциясы, проблемалық, интербелсенді оқыту, т.б.

Мотивациялық – оқу барысын мотивациялық қамтамасыз ету концепциясы, танымдық қызығушылық қалыптастыру, т.б.

Ұйымдастыру – гуманитарлық педагогика идеялары, педагогикалық еңбектестік концепциясы, оқу пәніне «шолу» (М.П.Щетини), орталықтандырылған (концентрированные) оқыту, т.б. Осы концепциялардың бәрі өз кезегінде технологиямен қамтамасыз етіледі. Мысалы, проблемалық оқыту концепциясы: проблемалы-сұхбатасып оқыту, проблемалы-тапсырмалық, проблемалы-алгоритмдік, проблемалы-контекстік, проблемалы-модульдік, проблемалық-компьютерлік оқыту.

Осы концепцияны жақтаушылардың ойынша, осындай ситуацияның жиі қолданылатыны және ыңғайлы түрі оқу ойындары болып табылады. М. В. Кларин, Ю. С. Тюнников және басқалар ойындардың білім беру мүмкіндіктерін зерттеген: ойындар педагогикада оқытудың (білім, білік, дағды) коданылуын, жаттығу мен өңделуін, әркімнің мүмкіндігін ескеруді, білім деңгейі әртүрлі оқушыларды ойынға тең дәрежеде қатыстыру нәтижелерін көрсететін мүмкіндік береді. Сонымен қатар ойындарда барынша эмоциялық-тұлғалық әсер ету, коммуникативті біліктілік пен дағдыны қалыптастыру, қарым-қатынас құндылығы сияқты

мүмкіндіктер бар. Сондықтан оқу ойындарын қолдану мектеп оқушыларының жеке және тұлғалық сапаларын тәрбиелеуге қолайлы.

ИОТ-сын қолданатын оқыту үдерісінің құрылымында мына кезеңдерді бөліп көрсетуге болады:

Бағыттау. Ойынға қатысушылар мен эксперттерді дайындау кезеңі. Мұғалім жұмыс тәртібін ұсынады, оқушылармен бірге сабақтың басты мақсаты мен тапсырмаларын жасайды, оқу проблемасын құрастырады.

Ойын-сабақты өткізуге дайындық. Бұл ситуация, нұсқаулар, қойылымдар мен басқа да материалдарды оқыту кезеңі. Мұғалім сценарий жасайды, ойын тапсырмаларына, ережесіне, рөлдерге, ойын бөлімдеріне, ұпай санау тәртібіне (ойын таблосы құрылады) тоқталады. Оқушылар қосымша ақпарат жинайды, мұғаліммен ақылдасады, ойын барысы және мазмұны туралы өзара талқылайды.

Ойынды өткізу. Бұл кезеңде ойын үдерісінің өзі жүзеге асады. Ойын басталғаннан кейін ешкімнің оған араласуға және бағытын өзгертуге хақысы жоқ. Тек жүргізуші ғана қатысушының әрекетін бағыттап отырады, егер ол бастапқы мақсаттан ауытқып бара жатса. Мұғалім ойынды бастағаннан кейін, аса қажет болмаса оған қатынаспауы керек. Бұл жерде мұғалімнің міндеті: ойын әрекеттерін, нәтижелерін, ұпай санауды бақылау және түсініспеушілік болған жағдайда түсіндіру, оқушылардың сұрағына жауап беру немесе өтініш бойынша оның жұмысына көмектесу.

Ойынды талқылау. Ойын нәтижесін талдау, талқылау және бағалау кезеңі. Мұғалім талқылау жүргізеді, оның барысында эксперттер сөйлейді, қатысушылар өз пікірлерін айтады, өз позицияларын және шешімдерін қорғайды, қорытынды жасайды, таңғалыстарын айтады, ойын барысында туындаған қиындықтары, идеясы туралы әңгімелейді.

Оқытудың теледидарлық құралдарына кабельдік немесе спутниктік теледидардың көмегімен ұжыммен немесе жеке қолданатын бейне лекциялар, сондай-ақ интербелсенді режимдегі теледидар сабақтары жатады.

Сабақ оқытуды ұйымдастырудың бір формасы

Оқыту формасы адамзат қоғамының дамуымен бірге қалыптасты. Оқыту үдерісінің ең ертеде қалыптасқан түрі жеке оқыту болды. Келесі кезең жеке-топтық оқыту әдіс болды. XVII ғасырдың басына

қарай бұл оқыту формалары қоғам қажеттілігін өтей алмай қалды. Осы кезеңнен бастап алғашқы топтық оқыту әдіс қолданылып, ол қазіргі кездегі сыныптық-сабақ жүйесінің негізі болды. Сыныптық-сабақтық жүйенің авторы ретінде Я.А.Каменскийді атайды.

Оқытуды ұйымдастырудың бұл түрінің сипаттамалары мынандай:

- оқудың негізгі бірлігі сабақ;
- оқушылар жастары бойынша сыныптарға бөлінеді;
- мектептегі оқыту кезеңі;
- сабаққа қатысу бәріне міндетті;
- сабақ кестесі, үзіліс, каникул кезеңдері жыл бойын қамтиды;
- сыныптағы барлық оқушылардың жұмыстары бір тақырып және бәріне ортақ бір жоспар бойынша жүзеге асырылады;
- оқыту барысын мұғалім басқарады.

Сабақтың құрылымы мен типтерге бөлудің қазіргі заманғы үлгісі.

Сабақ – мұғалімнің шығармашылығы. Тіпті бірыңғай технологияны қолданатын, бір тақырыпқа арналған сабақ әр ұстазда түрліше болып шығады. Кез келген сабақтың анық мақсаты болуы керек. Сондықтан қазіргі заманғы дидактикада сабақ типтерін былай классификациялайды.

- жаңа сабақ өту;
- дағды мен біліктілігін қалыптастыру және дамыту;
- білімін, біліктілігін, дағдысын бекіту мен пайдалану;
- оқыту және білімді жүйелеу;
- білімін, біліктілігін, дағдысын бақылау және коррекциялау;
- кіріктірілген сабақ.

Мұғалім алдымен сабақта не істейтінін жоспарлайды, содан соң қалай және қандай әдіспен жүзеге асыратынын анықтайды. Сабақтың құрылымы мақсат пен мазмұн арқылы анықталады, кездейсоқ таңдалуы мүмкін емес.

Қорыта келгенде, бүкіл оқыту барысында оның әртүрлі жақтарын қамтамасыз ететіндей бір мезетте бірнеше технология қолдану керектігіне мұғалім назар аударуы қажет. Нақты өмірде бұл жағдай әрқашан іске аса бермейді. Неге десеңіз, мұғалім бір технологияны немесе оның бір көрнекті элементін ғана практикада қолдануға бейім тұрады. Бұл жағдайда ИОТ-ң бүтіндік принципі

бұзылады: бұл үдеріс әртүрлі технологиямен жан-жақты қамтылуды талап етеді, бүтін болғанда ғана технология педагогикалық тұрғыда әсерлі болады.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Интербелсенді» ұғымына түсінік беріп, интербелсенді оқыту технологиясына сипаттама беріңіз.
2. Интербелсенді оқыту формаларын атаңыз.
3. Интербелсенді оқыту технологиясындағы оқушының іс-әрекетіне сипаттама беріңіз.
4. Интербелсенді оқыту технологиясын жүзеге асыру әдістерін саралаңыз.
5. Бастауыш мектептің оқу үдерісінде интербелсенді әдістерді пайдалану әдістемесін өңдеңіз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Абдуллина Г. Интерактивті оқыту – таным белсенділігінің қазіргі бағыты. – Ұлт тағылымы, 2009, №2.
2. Айтмамбетова Б. Р. Жаңашыл педагогтар идеялары мен тәжірибелері /23 лекция/. – Алматы, 1991.
3. Аймухамбетова С. А. Интерактивтые методы учебной-деятельности. – Қазақстан жоғары мектебі, 2010, №1.
4. Әлімов А. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы, 2009.
5. Әлімов А., Қосанов Б., Базарбекова Р. Орта мектептің 2 сыныбында интербелсенді әдістемені қолдану. Әдістемелік құрал. – Алматы, 2010.
6. Бағиева Ш. М. Интерактивті әдістер – өмірлік дағдыны қалыптастырудың тетігі. – Білім, 2007, №6.
7. Имрамзиева С. Д. Интерактивные технологии обучения. – Қазақстан кәсіпкері. Ғылыми-әдістемелік журнал. – 2009, №8.
8. Маджуга А. Г., Шоманбаева А. О., Кабылбекова З. Б. Теория и практика интерактивного обучения. – Шымкент, 2004.
9. Рысбаева А. Қ. Педагогикалық процесс субъектілерінің табысты іс-әрекетіне интерактивті оқытудың ықпалы. Оқу құралы. – Алматы, 2008.

12.2. Нысаналы оқыту технологиясы

Бүгінгі күні еліміздің білім беру саласында ірі өзгерістер дүниеге келіп, білім берудің дүниежүзілік жаңа сатысына көтерілу кезеңінде түрлі-түрлі реформалар жасалуда.

Оқыту формасы бұрынғы білім беруді ғана негіз еткен дәстүрлі оқыту формасынан жеке тұлғаны қалыптастыру формасындағы сапалы оқыту жүйесіне өзгерді. Оқыту барысы зерттеп үйрену іс-әрекетін басты форма етіп отыр.

Іс-әрекет барысында өзін-өзі басқару мен өзара әсерлесіп үйренуді іске асыру ерекшелігіне ие болды. Мұғалім оқыту мақсатына жету үшін оқулықты жете түсіну негізінде оқыту іс-әрекетін мұқият жоспарлауға көшті және оқушыларды зерттеп үйренуге ұйымдастырудың алуан түрлі әдістерін қолдануда.

Бірақ, барлық мұғалімде ортақ оқыту технологиясы болмағандықтан оқытуда біркелкілік сақталмай отырғаны жасырын емес. Ұл оқушылардың білім алу сапасына ықпал етпей қоймайтыны сөзсіз.

Сондықтан қазіргі сыныптық оқытуға үйлесетін, оқушыларды зерттеп үйренуге ұйымдастыруға икемді.

Нысаналы оқыту технологиясы бүгінгі күнде дүниежүзі бойынша тәлім-тәрбие саласында орасан зор ықпал көрсетіп отырған технологиялардың бірі.

Қазірде бұны АҚШ, Жапон, Қытай сынды көптеген дамыған елдер өздерінің білім беру саласында кеңінен қолданады. Нысаналы оқыту технологиясы АҚШ педагог және психолог Блумның «Тәлім-тәрбие нысанасын түрге бөлу» теориясы мен «игеріп оқу» теориясы негізінде қорытындыланып жасалған.

Анығырақ айтқанда, нысаналы оқыту дегеніміз оқыту мазмұнын нысаналандыру, жүйелендіру, ғылымиландыру және оны игерудің әдіс-тәсілдерін жүзеге асыру, сол арқылы оқыту сапасын жан-жақты көтеру мақсатына жету деген сөз.

Нысаналы оқытуды теориялық жақтан түсіну үшін Блумның «Тәлім-тәрбие нысанасын түрге бөлу» теориясы мен «Игеріп оқу» теориясына қысқаша тоқтала кеткен жөн.

I. «Тәлім-тәрбие нысанасын түрге бөлу» теориясы. Адам өмірінде істелуге тиісті қандай бір жұмыс ол үлкен болмасын, кіші болмасын қандай да бір нысынаға жетуді көздейтіні ақиқат. Дәл

сол секілді оқыту жұмысы да белгілі оқыту нысанасына жетуді мақсат ететіні шындық, екінші сөзбен айтқанда, оқыту жұмысы өзі тәрбиелеп отырған оқушының болашақта қандай жетістікке жетуін, қандай адам болу керектігін алдын ала анықтап алуы қажет. Осы тұрғыдан келіп, оқыту нысанасын Блум: таным саласындағы нысана, сана-сезім саласындағы нысана және әрекет шеберлігі (қабілет) саласындағы нысана деп үш салаға бөледі.

Таным саласындағы нысана дегеніміз оқушының үйренген білімін есте сақтау және қайталау барысындағы ақыл-парасат пен қабілеттің калыптасу нысанасын, яғни білім алу мен қабілетті дамыту жағындағы нысананы көрсетеді.

Сана-сезім саласындағы нысана қызығушылық, мінез, құндылық көзқарасы, сондай-ақ бейімділік қабілеті жағындағы нысананы, яғни ақыл-парасатқа жатпайтын факторлар жағындағы нысананы көрсетеді.

Іс-әрекет шеберлігі саласындағы нысана дегеніміз – меңгеру және әрекет шеберлігі жағындағы нысананы көрсетеді.

Блумның еңбегі оның оқыту нысанасын белгілі өлшем бойынша тәртіпті түрде жүйелеп айқындық пен жүйелілік қалыптастыруынан көрінеді, Ол бұны АҚШ-тың тәлім-тәрбие ісіне мұқият зерттеу жүргізу арқылы қол жеткізді, әрі бұл еңбегі Блумның әлемдегі атағын да асқақтата түсті.

Бұрын жұрт бір адамның үйрену жағдайын тексергенде оның тек алған біліміне ғана назар аударатын, ал Блумның таным саласындағы нысанасы бес жақты (түсіну, қолдану, талдау, жинақтау, бағалау) қамтиды, яғни оқушылардың әр түрлі қабілеттерін жетілдіру нысанасын алға қояды.

Сондықтан қазіргі кезде бүкіл дүниежүзінің білім беру саласы осы көзқарасты ұстанып, оқушылардың қабілетін жан-жақты тәрбиелеуді дәріптеп келеді. Білім теориясы оқушыны бағалаудың ортақ мойындалған өлшемін де ортаға қояды.

Бұл өлшем мұғалімдердің өзара тәжірибе алмасу қызметі мен бағалау қызметін де алға бастырады.

Сөйтіп, бағалаудың айқын нысанасы орнатылды. Блумның таным саласындағы оқыту нысанасы бүгінгі күні көптеген елде оқытуды бағалау мен оқулық жасаудың негізгі іргетасына айналды.

II. «Игеріп оқу» теориясы. *«Игеріп оқу» теориясы* дегеніміз сыныптық оқыту кезінде үздіксіз кері байланысқа шығу және дер

кезінде түзету жасау, оқушыларға қажетті үйрену уақытын беру және көмектер көрсетіп отыру, сол арқылы көп санды оқушылардың оқулық нысанасы белгілеген өлшемге жету тұрғысындағы теория.

Бұл өз ішіне екі мазмұнды қамтиды:

- оқыту мен оқуда үміткерлік сезімін туғызу;

- оқытуды өнімді түрде дербестендіріп, көп санды оқушылардың жақсы үйренуіне көмектесу.

«Игеріп оқу» теориясы өте өнімді оқыту тәсілі болып саналады, оның ең өзекті мәселесі – көп санды оқушылардың айтарлықтай үйрету нәтижесіне жете алмауы олардың ақыл-парасат жағындағы кемістігінен емес, қайта, өз ерекшеліктеріне сай келетін үйрену уақыты мен оқыту көмегінің жетіспеуінен болады, егер мектеп оларды лайықты үйрету шарт жағдайымен қамтамасыз ете алғаны, басым көпсанды оқушылар оқытқан нәрселерді игере алады, оқытудың міндеті тек қана оқушыларға оқыған пәннің игеруге қажетті материалдармен қамтамасыз ету деп қарайды.

«Игеріп оқу» теориясының іс жүзіндегі маңызын мынадай бірнеше жақтардан көруге болады:

1. Мұғалімнің оқушы үйретуіндегі көмекші күшін сезінуіне мүмкіндік береді. Әрбір оқушыны жақсы оқи алатындығына сендіреді, мұғалім де оқыту үміті, оқушы да оқу сенімі болады.

2. «Игеріп оқудың» сәтті болу-болмауы оның «кері байланыс пен толықтыру» барыстарының сәтті орындалу-орындалмауына байланысты. Блум: дәстүрлі сыныптық оқытудағы ең басты қайшылық – біртұтас оқыту мен жеке қажеттілік арасындағы қайшылық, бұл қайшылық кей оқушылардың үйрену қызығушылығын жояды, ал дербес оқытудағы «дер кезінде кері байланыс орнату, толықтыру, үйренуді дұрыс жолға салуды» сыныптағы оқытуға шеберлікпен қолданса, қызықты оқыту ортасы қалыптасып, біліміне қарай оқыту, барлық оқушыны негізге алу сынды көзқарасты іске асырып, оқыту сапасын жан-жақты көтеруге жол ашады деп санайды.

«Игеріп оқу», «Тәлім-тәрбие нысанасын түрге бөлу» теориясы анықтаған оқыту нысанасына сай жүргізіледі. Бұл мұғалімнің оқытудағы сұрақ қою, түсіндіру, жаттығу орындату, тексеру жүргізу барысындағы білім мен біліктік қатынасын толық меңгеруге, қателіктерден сақтануға немесе түзетуге, оқушылардың ұқсамаған сатыдағы үйрену өресіне жетуіне пайдасын тигізеді.

4. Оқытуды бағалауды тек оқушыларға балдық жүйе бойынша

баға беру ғана емес, қайта олардың үйрену белсенділігін жоғарылату құралына айналдырады.

Бұндай тексеру қалыптаса келе оқушыларға қысым түсіру емес, қайта, табысқа жетудің шаттығын сыйлайды.

5. «Игеріп оқу» теориясы оқушылардың үйрену барысындағы жүрексіну психикасын жоюға назар аударады, әсіресе оқуда нашар оқушылардың талпыныспен жеткен табыстарының дәмін татуға көмектесуге ерекше мән береді.

Нысаналы оқыту барысы

1. Байқап көру және толықтау барысы. «Байқап көру» дегеніміз оқушылардың жаңа білімді үйренуге қажетті даярлық білімін тексеріп көру деген сөз. Толықтау дегеніміз – байқап көру негізінде анықталған кемшіліктерді түрлі формалармен (оқулықты оқыту, өзара пікір алмасу, түсінік беру) толықтыру барысын көрсетеді.

Оқыту мазмұны жалғастылыққа ие болатыны белгілі. Жаңа білімді үйрену оқып кеткен білім негізінде, оқушының тырысып үйренуі арқылы орындалады, басқаша айтқанда, белгілі бір жаңа білімді игеру үшін, сөзсіз даярлық шарты болуға тиісті.

Блумның көзқарасы бойынша, оқушының игерген білімі оның жаңа үйренуіне 50% (пайыздық) ықпал жасайды. Міне, бұл оқушының үйрену нысанасына жету-жетпеуі оның алған біліміне байланысты екенін көрсетеді.

2. Нысананы көрсетіп түсінік қалыптастыру. Нысаналы оқытудың ең басты ерекшелігі оқыту нысанасын белгілеп, оны оқыту мазмұнының темірқазығына айналдыру.

Жаңа сабақтың нысанасы оқушыға айқын болғаннан кейін бүкіл бір сағаттық оқу қимылы сол темірқазықтың төңірегінде өрбиді.

Оқыту нысанасы мұғалім мен оқушының оқыту және оқу қимылының әрі шығар жері, әрі тиянақтар жері болады.

Мұғалім мен оқушыда ортақ нысанаға жету сезімі болғандықтан, сыныптағы оқыту үйлесімді де саналы түрде реттеліп, оқыту мен оқу өзара сәйкестік табады.

Оқыту нысанасы жаңа сабақты бастаған кезде немесе оқыту барысында жеке-жеке көрсетілуі қажет.

Нысананы қосымша тақтаға алдын ала жазып әкеліп көрсетуге де, сабақ үстінде жазып көрсетуге де немесе бейнемагнитофон, ко-

доскоп арқылы көрсетуге де болады. Нысананы көрсету уақыты әдетте 1-2 минуттан аспауы керек.

3. Нысанаға жету. Жаңа сабақ өткізу – сынып оқытуының ең өзекті мәселесі. Ол алдын ала жоспарланады да, нысанаға мұғалім мен оқушы болып ортақ қимыл арқылы қол жеткізеді. Бұған әдетте 19-20 минуттай уақыт кетеді.

Нысаналы оқытуда нысана белгілеу, бағыттау және бағалау сынды барыстар бүкіл оқыту қимылының негізі болады. Сондықтан мұғалім оқыту барысында саналы түрде оқушыларды нысанаға қарай жетектеп, нысана төңірегінде үйренуді ұйымдастыру арқылы нысанаға жету үшін белсенді түрде ортақ қимылдауы қажет. Бұл нысаналы оқытудың дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы болып табылады.

Нысаналы оқытудың тағы бір ерекшелігі – кері байланыс пен толықтырудың бүкіл оқыту барысында бастан аяқ қайталанып отыруы. Кері байланыс пен толықтыру сәтті жүргізілсе, оқыту барысында жасалған әрбір қадамның нәтижелілігін тексеріп, мұғалім мен оқушының уақытын үнемдеп оқытудың өнімділігін арттырады.

Сондықтан кері байланыс пен толықтыру оқыту барысын меңгеру мен үздіктендірудің маңызды құралы болып саналады.

Оқыту нысанасының нақты мазмұнына жету мәселесіне келетін болсақ, оған жаңа сабақ өту барысында әр түрлі оқыту формаларын пайдаланып жетуге болады. Мысалы, «түсіну» мазмұнында оқушыларға оқуға тиісті мазмұнды көрсету, оқыту, түсіндіру арқылы «түсіну» нысанасына жетуге болады; «есте сақтау» мазмұнында оқушыларға лайықты уақыт бөліп оқытып, одан соң сұрақ қойып жауап алу арқылы «есте сақтау» нысанасына жетуге болады; «игеру» мазмұнында оқушы түсінігін қиындық туғызатын мазмұнды мұғалім бір жағынан түсіндіріп, бір жағынан талқылап, жинақтап, қорытындылау формаларымен нысанаға жетуге болады; «қолдану, талдау және жинақтау» нысанасына оқушыларға нақты сұрақтар қою, жаттығулар мен есептер беру арқылы жетуге болады.

4. Оқушы өзінің алған білімін мұғалім көрсеткен нысанаға салыстыру арқылы жүйелеп есте сақтайды.

Мұғалім бұл барыста оқушының ұғымды түсінуіне, қателескен жерін түзеуіне көмектеседі және оқулықтың қай бөлігін тиянақтап оқу керектігін, қосымша қандай материал қарау керектігін көрсетеді. Әдетте бұған минуттай уақыт беріледі.

5. Нысанаға жеткен-жетпегенін тексеру. Оқушылардың нысанаға жеткен-жетпегенін тексеру үшін мұғалім әр түрлі сұрақтар қойып, жауап алу немесе сынақ жүргізуі, егер олқылықтар байқалса, толықтырулар жасауы қажет. Әдетте бұған 5 минуттай уақыт кетеді.

Тапсырма беру. Берілетін тапсырма оқушылардың осы сабақтан алғаш білімін бекітумен бірге, келесі сабаққа тікелей көмегі тиетін, даярлық негізіндегі тапсырмалар болу керек. Бұған әдетте 1-2 минуттай уақыт ажыратылады.

Қорыта келгенде, «Нысаналы оқыту технологиясы» қазіргі заманғы оқыту талабы ортаға қойған зерттеп үйрену, селбесіп үйрену және өзін-өзі басқарып үйрену талабына өте жақсы үйлеседі. Бұл оқыту технологиясының дәстүрлі оқытудан басты ерекшелігі де, басты айырмашылығы да осында.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Нысаналап оқыту технологиясын сипаттаңыз.
2. Блумның «Тәлім-тәрбие нысанасын түрге бөлу» теориясы мен «Игеріп оқу» теориясына қысқаша шолу жасаңыз.
3. Нысана түрлерін сипаттаңыз.
4. Нысаналы оқыту әдістемесін саралаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
2. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
3. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
4. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.
5. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
7. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990.

12.3. Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы

(Ж. Қараев)

Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы 1998 оқу жылынан бастап мектептің барлық сатысына, барлық пәндерге еніп, оқу үдерісін жандандыруға үлкен үлес қосып келеді.

Профессор Ж.Қараевтың деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы жаңаша өзгерген мақсатпен оқушылардың өздігінен танып, іздену іс-әрекеттерін меңгеруді талап етеді. Бұл технологияда бірінші орында оқушы тұрады және өз бетімен білім алудағы белсенділігіне аса назар аударылды.

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясында жұмыс міндетті үш деңгейлік, қосымша шығармашылық деңгей талаптарынан тұрады. Оның басты мақсаты – сынып оқушыларын «қабілетті», «қабілетсіз» деген жіктерге бөлуді болдырмау.

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы:

- оқушының өз қабілетіне, болашағына сенуіне;
- оқушыны ынталандыруға;
- оқушы мен мұғалімнің ынтымақтастық қарым-қатынас достығына;
- оқушының өз білімін өзі бағалай білуіне;
- баға әділдігіне;
- білім көрсетудің әділ сайысына мүмкіндік береді.

Деңгейлеп-саралап оқытудың басты сипаты – мақсатты нәтиже. Қоғам талабы да – нәтижелі оқушы даярлауда болып отыр.

Деңгейлеп оқыту түрлері. Қараевтің деңгейлеп, саралап оқыту технологиясы мынандай 4 түрге бөлінген:

- 1) репродуктивтік деңгей – жалпыға бірдей стандартты білім негізінде тапсырма беріледі. Мұндай тапсырмалар оқушылардың алдыңғы сабақтарда алған білімдеріне және оқушыға байланысты
- 2) алгоритмдік деңгей – мұнда оқушы мұғалімнің түсіндіруімен қабылдаған ақпаратты пайдалана отырып орындайды.
- 3) эвристикалық деңгей – оқушы өзі ізденіп, қосымша әдебиеттерді қолдана отырып жауап береді.
- 4) шығармашылық деңгей – оқушының таза өзіндік шығармашылығын байқатады. Жаңа тақырыпты оқушылар шығармашылық ізденіс үстінде өздігінен меңгереді. Деңгейлеп оқыту әр оқушының белсенділігін оятады.

Осы тұрғыдан алғанда «үлгерімі төмен, баяу» оқушы жақсы оқитын оқушыға ілесе алмай жатса не істеуге болады? – деген сұрақ туады. І деңгейден аса алмай жатқан жағдайда қалған тапсырмаларды үйде орындауға беру керек. Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының екінші бір жағы – оқушыларды дүниежүзілік білім жүйесінде қолданылатын рейтинг – ұпай жинау әдісіне баулу.

«Қазақстан-2030» атты еліміздің стратегиялық бағдарламасында ең негізділерінің бірі – жоғары интеллектуалды жастарды жан-жақтылыққа тәрбиелеу, олардың потенциалдық деңгейінің көтерілуіне үлес қосу. Сондықтан ұстаз-мұғалімдер қауымының алдына өте үлкен міндет жүктелді. Бүгінгі таңда жас ұрпаққа пәнді тиімді ұғындырудың бірі – қазіргі заманғы педагогикалық технология негіздері болып табылады. Сонымен бірге өскелең ұрпақтың ақпарат құралдарымен жұмыстана білуіне назар аударған жөн. Оқушы қызметін белсендіру негізінде педагогикалық технологиялардың бірі – деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының элементтерін қолдану білім сапасын көтеруге ықпал етеді.

Деңгейлік тапсырмалар рейтинг-ұпай – балл жинау әдісімен бағаланатынын ескерсек, оқушылардың деңгейлік сабақ өткеннен кейін де сол тапсырмаларда жіберген қателіктеріне, тапсырмаларын орындауда қолданған тәсілдеріне талдау жасап, қателіктері мен кемшіліктерін анықтай білуге мүмкіндік береді. Келесі тапсырмаларда оқушы неғұрлым көбірек ұпай жинау үшін ізденіп, мұғалімнен, сыныптастарынан қосымша материалдардан білім жинайды.

Деңгейлік тапсырмаларды дұрыс орындағаны үшін оқушылар сол деңгейді игергені үшін сәйкес ұпай алады: бірінші деңгей үшін - 5 ұпай, екінші деңгей үшін – 15 ұпай, үшінші деңгей үшін – 30 ұпай. Ең жоғары деңгейдегі шығармашылықты қажет ететін тапсырмаларды, әрине, дарынды да, еңбекқор оқушы орындай алады.

Деңгейлік тапсырмаларды орындау арқылы көбірек ұпай жинап көтеріңкі баға алуға мүмкіндік беріледі және дамыта оқыту принципі орындалады. Нәтижесінде оқушылардың табиғи қабілеттері мен дарынды қасиеттерінің ашылуына жақсы жағдай жасалады.

Сонымен, әр деңгейдегі тапсырмаларды оқушы жанында ілулі тұратын жалпы ведомосқа және өздеріндегі арнайы деңгейлік жұмыс дәптерлерінің соңындағы ведомосқа шеңбермен белгілеп отырады.

Бұл оқушылар арасында, олардың бір-бірінің үлгерім деңгейлерін бақылап отыра алатындықтарынан, өзара жұмыс тудырады. Бірақ оқушылардың өзара көмегіне және мұғалім тарапынан демеп жіберуге жол беріледі.

Сондықтан бақылау мен бағалау ішкі бақылау мен ішкі бағалау болып табылады. Сабақ дұрыс орындалған барлық тапсырмалар үшін жинаған ұпайларды есептеумен аяқталады.

Жинаған ұпайларын оқушылар кестеде әр сабақтың соңында нүктемен белгілеп отырады.

Осы нүктелердің арасын түзу сызықтармен біртіндеп қосса, график шығады. Ол – оқушының даму мониторингі деп аталады. Мониторинг бойынша мұғалім кезекті тақырыптық бақылау жұмысының алдында әр оқушының өткен материалды қандай деңгейде меңгергенін қадағалап, үлгермеушілермен қосымша жұмыс жүргізеді.

Тақырыптық бақылау жұмысы да әр деңгейлі тапсырмалармен беріледі. Бұл жағдайда ол бөгде біреудің көмегінсіз, орындалады және мұғалім тарапынан оқушылар қатаң бақыланып, өздерінің нақты алған білімдеріне тиісті ұпайларын алады.

Осындай бақылау мен бағалауды біз сыртқы бақылау мен сыртқы бағалау ретінде қарастырамыз. Бұл ұпайлар да оқушылардың даму мониторингтеріне белгіленеді.

Оқушының даму мониторингі, оның жеке басының қабілетіне қарай, тақырып бойынша игерген білім сапасының объективті сипатын көрсетеді. Осы жағдайда оқушының даму деңгейі – басқалармен емес, уақыт өткен сайын, өзімен-өзін салыстыру арқылы анықталғандықтан, ол оқушыларға деген ізгілік қатынасты көрсетеді.

Бағалау жүйесінің негізі болып оқушы білімнің ең төменгі деңгейі алынады және ол деңгей мемлекеттік стандарттың ең төменгі талабына сәйкес келеді.

Бұл деңгейдегі тапсырмаларды дарындылығына да, бейімділігіне де, жоғары даму деңгейіне де қарамастан оқушылардың барлығының дұрыс орындауы міндетті.

Бұл технологияның тағы бір ерекшелігі дарынды балалармен тұрақты және жүйелі жұмыс істеу мүмкіндігі болып табылады.

Саралау негізіндегі педагогикалық технология мазмұнының ерекшелігі: жеке құрылымдарға бағдар беру; білім мазмұнының

сипаты мен көлемі, оқу жоспарының, материалының, баяндау түрлерінің дидактикалық құрылымы.

Деңгейлеп оқыту технологиясының мақсаты:

- әрбір оқушы өзінің даму деңгейінде оқу материалын меңгергенін қамтамасыз етеді;

- деңгейлеп оқыту әр оқушыға өз мүмкіндіктерін пайдалана отырып, білім алуына жағдай жасауға мүмкіндік береді;

- деңгейлеп оқыту әр түрлі категориядағы балаларға, олармен саралай жұмыс істеуге мүмкіндік береді;

- деңгейлеп-саралап оқыту құрылымында білімді игерудің үш деңгейі қарастырылады: ең төменгі деңгей (базалық), бағдарламалық, күрделенген деңгей.

Оқытудағы саралау әдісінің әдістік негіздері

• оқушының оқу материалын жеңілден күрделіге қарай жүйелі меңгеруі;

- алынған нәтижені өлшеуге болатындығы;
- оқу үдерісінің жарыс түрінде ұйымдастырылуы;
- бағалаудың жетелеушілік қасиеті;
- дамыта оқытудың әдісі

Деңгейлеп-саралау негізіндегі педагогикалық технология әдістемесі. Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясында жұмыс міндетті үш деңгейлік, қосымша шығармашылық деңгей талаптарынан тұрады. Оның басты мақсаты – білім алушыларды «қабілетті», «қабілетсіз» деген жіктерге бөлуді болдырмау, оқытудың тиімділігін арттыра отырып, сапалы білімге қол жеткізу.

Саралай оқыту әрекеті – білім алуға бағытталған әрекет. Ол өз бетінше, әрі мұғалімнің жетекшілігімен жүзеге асады. Біз басшылыққа алып отырған саралай оқытудың жүйелік негізін Б.Ананьев, Л.Выготский, А.Леонтьев, т.б. ғалымдар жасаған. Ал бастауыш мектеп кезеңіндегі оқу әрекеті В.Давыдов, Л.Занков, т.б. зерттеулерінде қарастырылады. Саралай оқытуды ұйымдастыру арқылы баланың ойы абстрактіден нақтыға қарай өрлейді, ілімдік ойлауы қалыптасады. Оқушы дамуының негізі болып табылатын әрекет, оқу әрекеті әрбір сабақтың өзегі деп түсінуі керек. Саралай оқытуды ұйымдастыру арқылы бала ақыл-ой деңгейі мен белсенді әрекеті арқасында репродуктивті емес нәтижеге жетеді.

Бастауыш мектептің оқу үдерісінде деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын пайдалану. Бастауыш сыныптар да жаңаша оқыту

даралап, саралап оқыту технологиясына негізделеді. Өйткені жаңаша оқыту оқушының жеке мүмкіндігіне қарай жұмыс істеуіне, мақсат қою, оны жоспарлау, ұйымдастыра білу, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалауға үйретеді.

Кез келген бастауыш сынып мұғалімі әр пән бойынша оқу модельдерін әзірлеп, әдістемелерін жинақтауы керек. Ол үшін:

- оқушылардың жеке тұлғасын зерттеу;

- деңгейлеп-саралап оқытудың тұлға қажеттіліктерін қанағаттандыруға және оны дамытуға ықпалын анықтау;

- оқушылардың пәнге деген тұрақты қызығушылығын тудыру керек.

Егер деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын оқу-тәрбие үдерісіне енгізіп, ғылыми-әдістемелік құжаттармен, ұсыныстармен қамтамасыз етілсе, онда дәстүрлі оқытудың төмендегідей мәселелерін шеше аламыз:

- оқушылардың 100 пайыздық үлгерімі қамтамасыз етіледі;

- оқушылардың жүктемесін оңтайландыруға мүмкіндік туады (үй тапсырмасы азаяды);

- оқушылардың оқу қызметтерінің нәтижелері әділ бағаланады;

- оқушыларда сәтсіздік, қорқыныш, мазасыздық сезімі жойылады;

- дарынды оқушылар дер кезінде анықталып, оларды дамытуға жағдайлар жасалады;

- танымдық үдерістерді, оқушылардың танымдық қабілеттерін зерттеу әдістері жүйеленеді;

- олимпиада, конференция жүлдегерлері, шығармашылық жұмыстардың жеңімпаздарының саны артады.

Бастауыш сынып оқушыларының дербес ерекшеліктерін анықтау үшін мұғалім алдымен, олардың ықылас-жігерін, ынтасын, еске сақтау мен ойлау қабілеттерін, жалпы білім деңгейін зерттеуі керек. Бұл ерекшеліктерді айқындау үшін білімді меңгеру деңгейін анықтауға арналған тапсырмалар дайындау, оқушы біліміне диагностика жүргізу, оқушыларға сауалнама, психологиялық тәжірибе жасау, ата-аналармен әңгіме жүргізу керек. Оқушылардың жеке ерекшеліктері сабақтың сұрақ беру, кіріспе әңгіме, оқыған материалды, т.б. тиянақтау сатыларында ескерілуі тиіс. Мәселен, үлгерімі жақсы оқушыларға берілген сұраққа тікелей жауап беру талап етілсе, орташаларына ойланып, қажетті есептеулер жасауға,

суреттерін салуға уақыт беріледі, ал үлгерімдері төмендеріне нақты сұрақтың тізімі, жауап берудің жоспар үлгісі ұсынылады. Оқыту үдерісін оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сай ұйымдастыру үшін оқу-тәрбие жұмысында бастауыш сынып мұғалімі өзіне лайық әдіс енгізеді.

Өзіндік әдісті жүзеге асыруда мына мәселелер көзделеді:

- бастауыш сынып оқушыларының жеке ерекшеліктерін зерттеп, типтік топтарға бөлу;
- бастауыш мектептің оқу үдерісінің барлық сатыларында әр түрлі топтардағы оқушыларды оқыту, тәрбиелеу және дамытудың әдістемелігін жасау;
- әр алуан мақсатта жеке дидактикалық материалдардың жүйесін құру;
- білімді бағалау, бақылау жүйелерін жетілдіру.

Бастауыш мектепте деңгейлеп оқыту технологиясын қолдану
Деңгейлеп-саралап оқытудың негізінде сабақтың әр түрлі кезеңдерінде оқушылардың оқу әрекетіне қойылатын келесі талаптар анықталады:

Сабақтың схемасы. Жаңа материалды түсіндіру.

I кезең. Өткенді қайталау.

Әр түрлі қиындықтарға байланысты оқушылардың өзіндік жұмысы.

Бірінші топ: тапсырманы түсінуде, талап ететін өзіндік шығармашыл жұмысты орындайды; 2-ші және 3-ші топтардың жұмыстарын бақылайды, қиыншылық туған жағдайда оларға көмекке келеді; 2-ші және 3-ші топтар үшін қайталанған материал бойынша қорытынды жеке тапсырмалар жасайды.

Екінші топ: өткен сабақта 1-ші топ оқушыларының дайындаған тірек схемаларының ережелерін жасайды, үлгі бойынша жұмыс жасайды; жаңа материалды меңгеруге қажетті ережелерді қайталай отырып, 3-ші топ оқушыларының үй тапсырмаларын тексереді.

Үшінші топ: жатталған ережені тәжірибеде қолданады, алдыңғы сабақта 1-ші және 2-ші топ оқушылары жұмыс істеген тірек схемалары бойынша өз бетімен жұмыс істейді, жаңа материалды түсіндіру үшін материалды қайталайды.

II кезең. Жаңа білімді тәжірибеде қолдану әдісіне байланысты барлық топ оқушыларына мұғалімнің материалды фронталды түсіндіруі (барлық топ жұмыс істейді).

III кезең. Барлық топ оқушыларының білімді меңгеру сапасын анықтау және меңгерген материалды тәжірибеде қолдана білуі.

Бірінші топ: білімін кеңейту және тереңдетуде өзіндік жұмысы, оқушылар өздерінің уақыты мен күшін керексіз қайталауға жұмсамау керек.

Екінші және үшінші топ: тірек схемаларын қолданып, негізгі сұрақтар бойынша жаңа материалды екінші рет түсіндіру.

Екінші топ: тірек схемасы және үлгі бойынша өзіндік жұмысы.

Үшінші топ: жаңа материалды түсіндіруі бойынша түзету: 1) оқулық бойынша теориялық жағдайы; 2) оқу жұмысының дағдыларын меңгеру мақсатында мұғалімнің жетекшілігімен тақырыптық жаттықтыру жаттығулары.

IV кезең. Өзіндік жұмысты орындаудың нәтижесін тексеру үшінші топтан басталады, сосын екінші бірінші топпен аяқталады. Жаңа тақырыпқа байланысты өзіндік тапсырманы үшінші топ екі рет тыңдайды, бірінші топтың өзіндік жұмысының орындалуын екінші және үшінші топ тыңдайды.

V кезең. Барлық топқа арналған бірдей өзіндік жұмыс. Сосын барлық топқа қосымша тапсырмалар беріледі (әр түрлі күрделілігіне байланысты).

VI кезең. Үй тапсырмасы екі түрлі болады: күрделілігі және мазмұны бойынша әр түрлі, күрделілігі бойынша немесе мазмұны бойынша әр түрлі.

Оқушыларды топтарға бөлгенде олардың оқуға және жұмысқа деген қабілеті ескеріледі. Оқуға қабілеттілік деп оқушының неғұрлым қысқа мерзім ішінде білімнің биік деңгейіне жету қабілетін түсінеміз. Бұл белгі бойынша бастауыш сынып оқушылары оқуға қабілеті жоғары, орташа және төмен деп үш топқа бөлуге болады.

Сыныпта барлық балалардың ойлау қабілеті бірдей емес. Сондықтан сабақ кезінде әрқайсысының деңгейіне қарай жұмыстың түрін тандап, сол тақырыпты игеру көзделсе, өте пайдалы.

Сондықтан сынып оқушыларының жеке бас ерекшелігін және жалпы ой-өрістерінің даму деңгейін анықтау үшін Р.Аметхауердің интеллектуалды құрылымға арналған тестілердің әдістері негізінде педагогикалық-психологиялық тест жүргізген пайдалы. Бұл тест төрт топтан тұрады:

I-тест. Сынаушыдағы мәнді, маңызды заттар мен құбылыстарды екінші дәрежелі маңызсыз заттар мен құбылыстардан жіктеп алу.

2-мест. Бұл бесінші артық деп алып тастайтын сөздік варианттар түрінде құрылған тапсырмалардан тұрады. Осы әдіс арқылы зерттеулерден алынған нәтижелер тексерілушінің жалпылау немесе жекешелеу операцияларын іріктеу мүмкіндіктерін көрсетеді.

3-мест. Мұндай тапсырмада аналог бойынша ой қорыту. Бұларды орындау үшін тексерілушіге логикалық байланысты және түсініктер арасындағы қатынастықты таба білу керек.

4-мест. Бұл жалпылай білу мүмкіндігіне бағытталған. Оқушы тест тапсырмасына кірген қос ортақ біріктіретін түсінікті айта білуі тиіс.

Бұл алынған тестер нәтижесінде оқушылардың ойлау қабілеттерінің даму деңгейі белгілі ұпайлар арқылы анықталып, жоғары, орта, төменгі деңгей болып үш топқа бөлінеді. Мұның нәтижесінде оқушылардың ойларының ұшқырлығы, таным қабілеттерінің жоғарылығы байқалады. Ал келесі тапсырма оқу бағдарламасы бойынша құралды, яғни білім сапасының көрсеткіші анықталды.

Күнделікті сабақ жоспарын жазуда сынып оқушыларының ерекшелігін ескере отырып, берілген оқу материалдарының ауыр, жеңілдігіне қарай топтап түрлендіру керек. Өйткені оқушы өз мүмкіндігіне орай тек міндетті деңгейден кем емес білім алуға ерікті. Бірыңғай тапсырмалар оқушыны жалықтырып жіберуі де мүмкін. Сондықтан оқушыны жалықтырмай, оған қажеттілік туғызатындай тапсырманы деңгейіне қарай саралап күрделендіріп отыруға болады.

Бастауыш сынып мұғалімдері оқушылардың жеке басының ерекшелігін ескере отырып, танымдық белсенділігін арттыру, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы баланың дүниеге өзіндік көзқарасын қалыптастыруға жол ашу, оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту мақсатында жұмыс істеуі керек. Оқушылардың сөйлеу тілін жетілдіру мақсатында әр түрлі шығармашылық іс-әрекетті ұйымдастыру, мысалға: көріністі сурет бойынша, тірек сөздер арқылы, жоспар бойынша мазмұндама, шығарма жазу, мәтінді өңдеу, ертегі құрау, мәтіндегі берілген әңгіме басы, ортасы немесе соңы бойынша әңгіме құрау, мәтінді жалғастыру, т.б. тапсырмалар беруге болады. Мұндай жұмыстарды да топтардың ерекшелігіне сәйкес ыңғайлау қажет. Жұптық әдіс арқылы мықты мен әлсіз оқушы бірге отырып, жұмысты орындауы керек. Мұнда әлсіз оқушы өзіне деген сенімсіздіктен арылып,

мықтысы өзінің қабілеті мен икемділігін одан әрі бекітеді. Мысалы, өлең мазмұнын әңгімелеп беруде немесе жазуда оқушы ерекшелігі ескеріледі. Бірінші топ өлең мазмұнын әңгімелеп жазып берсе, екінші топ ондағы тірек сөздер бойынша сөйлем құрайды.

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы оқушы мен мұғалімнің белсенді шығармашылық қабілетін дамытумен қатар оқушыларға өз білімін жаңа әдіспен бағалауға мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып мұғалімі әрдайым оқушы білімі мен оның жетістіктерін, кемшіліктерін, олардың себептерін анықтап, өз жұмысына талдау жасайды, оны жетілдірудің жолдарын белгілейді. Сонымен қатар деңгейлеп-саралап оқыту барысында бастауыш сынып оқушылары да өзінің оқу жұмысындағы жетістіктер мен жіберген кемшіліктері туралы мәліметтер алып, өз еңбегіне талдау жасайды. Ең бастысы, бастауыш сынып оқушылары оқудан ләззат алуға, білім мен ғылымға деген құштарлығын арттыруға дағдыланады.

Барлық оқушы өз қызметін ең төменгі түрде орындап болғаннан кейін ғана келесі деңгейге көшіп отырады.

Мәселен, 3-сыныпта қазақ тілі сабағынан «Зат есім» тақырыбын алайық. Бұрынғы дәстүрлі сабағымызда зат есім дегеніміз не, оның сұрақтары қандай, оның дара, күрделі түрі бар екеніне, жасалуына, деректі, дерексіз түріне мысал келтіріп, анықтамасын өзіміз айтып түсіндіретін едік. Оқушылар бейжай отырып тыңдайды. Содан соң кітаптағы жаттығуларды орындатумен шектелеміз. Қабілеті мол, шапшаң, дарынды балалар оны тез орындайды да әрі қарай бос отырады, ал үлгерімі төмен балалар кейбір жаттығуды жасап, кейбіріне шамасы жетпей отырады. Мұғалім қабылдауы тез, дарынды оқушыға әрі қарай іздендіретін, ойландыратын жұмыс беріп талпындыру жағдайын қарастырмайды. Ал профессор Ж.Қараев технологиясында Л.Выготскийдің «Оқыту үдерісінде оқушының ақыл-ойының дамуы», «өзекті даму аймағынан», «жақын арадағы даму аймағына ауысуы» туралы теориясы басты негізге алынған. Мұнда, ең алдымен, оқушының өздігімен жаңа тақырыпты меңгеруіне қолайлы және қызықты тапсырмалар беріледі. Олар «сұрақ-жауап» диалогы түрінде беріліп, оқушылардың дербестік қалпы мен танымдық іс-әрекетін дамытуға бағытталған. Бұл оқушыларды жаңа тақырып бойынша заңдар мен ережелерді өздігінен қорытуға және анықтамаларды қарастыруға жетелейді.

Оқушының жаңа тақырып бойынша игерген білім сапасы оның жеке басы қабілетінің даму мониторингі бойынша анықталады.

Оқытудың бұл технологиясы оқушылардың өздігімен жүретін танымдық іс-әрекеті үшін тапсырмалар күрделілігі төрт деңгей бойынша құрастырылғанда; оқыту үдерісі – мәселелік және даму ұстанымдары бойынша жүргізілгенде; барлық деңгейдегі тапсырмалар қызғылықты мазмұндалған жағдайларда оқушыларда ынталану пайда болады. Сондықтан да осы технология бойынша жұмыс жасауда оқушылардың, тіпті үзіліс кезінде де сабақтан бас алмайтындығын байқаймыз. Олар өзара бәсекелесе отырып жұмбақ, сөзжұмбақ, ребус сияқты әр деңгейдегі тапсырмаларды шешіп, өтіп жатқан тақырыптан барынша көп ұпай алуға тырысады.

Оқушылардың өзіндік іздену іс-әрекетінің әдістерін меңгеру талап етіледі. Өйткені бұл әдістердің күнделікті пайдаланып жүрген оқыту әдістерінен айырмашылығы бар. Яғни, жаңа жағдайдағы «оқыту әдістемесі» деп отырғанымыз: «оқушы-мұғалім» ұстанымының өзара тығыз байланыстығы. Демек, мұнда бірінші орында оқушы тұрады және оның өз бетімен білім алудағы белсенділігіне баса назар аударылады.

Жаңаша оқытудың негізгі түрлері: оқытудың дербес және топтық түрлері болып табылады. Бұл жерде алға қойылатын басты мақсат – оқушыға деген сенім, оның өз ісіне жауап беру мүмкіндігіне сүйеніп беделі мен қадір-қасиет сезімін дамыту. Ал оқытудың фронталды түрі, көбінесе, бағыт беру, талқылау және түзету енгізуде ғана пайдаланылады.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологияның мақсаты бойынша «оқытуды ізгілендіру» қажет. Бұл үшін оқу құралдары оқушылардың өздігінен танымдық іс-әрекетін жүргізе алатындай болуы керек. Бұрынғы дәстүрлі оқулықтар мұндай талапты қанағаттандыра алмайды, сондықтан оқушылардың өз бетімен білім алуына аса бейімделген жаңа типтегі оқулықтар керек-ақ.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялық тағы бір психологиялық негізі болып табылатын теория – Л.С.Выготскийдің «оқыту үдерісінде оқушының ақыл-ойының дамуы «актуалды даму» аймағынан «жақын даму» аймағына ауысуы» туралы теориясы. Бұл ауысу тапсырмаларды қайталап орындауға ғана арналған бірінші деңгейден өнімді іс-әрекетті қажет ететін келесі деңгейлерге ауысу негізіндегі іс-әрекет арқылы жүзеге асады. В.П.Беспалько бұл

деңгейлерді төртке бөледі: бірінші деңгей – «міндетті, оқушылық», екінші – «алгоритмдік», үшінші – «эвристикалық», төртінші – «шығармашылық».

Оқушы қабілеті дегеніміз оның педагогикалық ықпал аясында білім алу әрекеті, жеке тұлғаны дамыта оқыту әдістері оның шығармашылық қабілетінің дамуына әсерін тигізеді.

Деңгейлеп оқыту технологиясы тиімді нәтижелі болуы үшін

- а) жеке тұлға ерекшеліктеріне,
- б) психологиялық даму ерекшеліктеріне,
- в) пән бойынша білімді игеру деңгейіне көңіл бөліп отырамын.

Сабақ өткізу формаларын және түсіндіру әдістерінің жаңа тәсілдерін күнделікті сабаққа қолдану керек. Көбінесе мына жағдайларға көңіл бөлу қажет:

- 1) сабақтың мазмұны,
- 2) сабақты өткізудегі тәсілдері мен әдістерін таңдау,
- 3) сабақтың нәтижелілігі.

Оқушылардың білім, білік, дағдыларын жетілдіру үшін, оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиясы бойынша, дифференциалды және дербес деңгейлік принциптерінің талаптарына сәйкес өткізілетін әртүрлі сабақ түрлеріне арналған жаңа тұрпаттағы оқулықтар мен оқу құралдары қажет.

Бұлар: әңгімелесуші-оқулықтар және оларға қосымша төрт деңгейдегі тапсырмалар берілген жұмыс дәптерлері.

Әңгімелесуші-оқулық бойынша оқушылар жаңа тақырыпты өз бетімен меңгеріп, анықтама, ережелерін өзі шығарады.

Қарапайым жаттығу-мысалдармен оларды бекіткеннен кейін, жұмыс дәптерлеріндегі деңгейлік тапсырмаларды орындауға көшеді.

Деңгейлік тапсырмаларға, мысалы, бастауыш мектептің математика пәнінен, төмендегідей талаптар қойылады:

I деңгейлі тапсырмаларға:

- тапсырмалар жаңа тақырып үшін типті және өмірмен байланысты болуы керек;
- алдыңғы сабақта жаңадан меңгерілген білімнің өңін өзгертпей қайталап, пысықтауына мүмкіндік беруі тиіс;
- жаттап алуға лайықталған болуы керек.

Жалпы техникалық пәндерде мұндай талаптар жаңа тақырыпты игеру соңында шығарған есептерге ұқсас тапсырмалар құру арқылы орындалады және олар оқушының өзі шығарған ереже, анықтама, заңдарын бекітуге арналады.

Мұндай тапсырмаларды құрастырған кезде олардың танымдылығы мен қызықтылық жақтарына ерекше көңіл аударған жөн.

II деңгейлі тапсырмаларға:

- Оқушылардың ойлау қабілетін жетілдіруге берілетін тапсырмалар. Оларда біздің ұлттық ерекшеліктеріміз ескеріліп, танымдық және үйретімділік маңызы болуы қажет болады.

- Өтіп кеткен материалдарды реттеуге және жүйелеуге берілген тапсырмалар. Бұлар өзгертілген жағдайлардағы тапсырмалар, яғни бұрынғы тапсырмаларға ұқсас, бірақ оларды орындау үшін алғашқы алған білімдерін түрлендіріп пайдалану қажет.

Оларда біздің ұлттық ерекшеліктеріміз ескеріліп, танымдық және үйретімділік маңызы болуы қажет болады. Бұлар: логикалық есептер, ребустар мен сөзжұмбақтар

III деңгейдегі тапсырмаларға:

- Оқушылардың жинаған өмірлік тәжірибесі мен қалыптастырған ұғым, түсініктерінің, қиялы мен белсенді ой нәтижесінде жаңаша, бұған дейін болмаған, белгілі бір дәрежеде олардың жеке басының икемдігін байқататын дүние жасап шығуына негізделген, өздігінен құрастыру және өздігімен шығаруға бағытталған, ой қорытуға арналған, дағды қалыптастыратын тапсырмалар.

- Әр түрлі әдіс, тәсілдермен орындалатын тапсырмалар

- Танымдық – іздену (эвристикалық) түрдегі тапсырмаларды орындау барысында оқушылар жаңа тақырып бойынша меңгерген алғашқы білімдерін жетілдіріп, тереңдетумен қатар, ол тағы жаңа білімді меңгеріп, өзі үшін жаңалық ашуы тиіс.

Мұндай есептерді шешу барысында оқушылар жаңа есептерге тап болады да, проблемалық жағдай туындайды. Оны шешу үшін оқушы жаңа әдістер іздеуі керек.

Төртінші шығармашылық деңгей тапсырмалары:

1) Оқушылардың алған өмірлік тәжірибесі мен қалыптастырған ұғым, түсініктерінің, қиялы мен белсенді ой еңбегінің нәтижесінде жаңаша, бұған дейін болмаған, белгілі бір дәрежеде олардың жеке басының икемділігін байқататын дүние жасап шығуына негізделген (теорема дәлелдеу, заңдылықтарды оқулыққа сүйенбей мұғалімнің көмегінен қорытып шығару). Сонымен, айтатын болсақ бұлар:

Бірінші деңгей үшін – игерілгенді пысықтау мен қайталауға, жаттауға арналған.

Жоғары деңгейлер үшін – алған білімдерін өз бетімен қорыту мен жүйелеуге оларды, тереңдетіп дамытуға және тәжірибеде қолдануға арналған тапсырмалар.

Оқытудың осы деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы жағдайында:

- оқушылардың өздігімен жүргізетін танымдық іс-әрекеті үшін тапсырмалар күнделігі төрт деңгей бойынша қарастырылып;

- оқыту-проблемалық принциптер бойынша жүргізіліп;

- барлық деңгейдегі тапсырмалар қызғылықты мазмұндалған болса оқушыларда ынталану пайда болады.

Сондықтан деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы бойынша сабақ беруші мұғалімдер, үзіліс кезінде де оқушылардың сабақтан бас алмайтындығын байқаған. Оларға өзара бәсекелесе отырып жұмбақ, сөзжұмбақ, ребус математикалық басқатырғыштар сияқты әр деңгейдегі тапсырмаларды шешіп, өтіп жатқан тақырыптан басынша көп ұпай алуға тырысқан, себебі, ертең жаңа тақырып басталады.

Нәтижесінде «екіліктер» жойылуымен қатар, «үштік» алып жүрудің өзі де ұят саналатын болған. Осы жерде, «үлгерімі кейіндеп қалып, өз құрбыларың, белгілі бір себептермен, қуып жете алмайтын оқушылармен қалай жұмыс істеуіміз қажет?» – деген сұрақ туады. Бұл мәселенің де шешуі қарастырылған.

Мұндай жағдайда, барлық тапсырмаларды мезгілінде орындаған оқушылар үлгермеушілерге көмектеседі.

Сыныптың басқа оқушылары өздігімен жұмыс істеп жатқан кезде мұғалімнің де үлгерімі төмен оқушыларға дербес көмек көрсетуіне уақыты табылады. Ол сынып оқушыларының өздік жұмыс іс-әрекеттерін тек ұйымдастырып, басқару, жалпы бақылау жасау және балалардың өз-өзін бағалауын бақылау функциясын атқарады. Бұл қалайша жүзеге асырылады? Бізге үйреншікті бақылау мен бағалауға қарағанда деңгейлеп оқыту барысындағы бақылау мен бағалаудың ерекшелігі неде? Деңгейлік тапсырмаларды енгізгендегі басты мақсат сынып оқушыларын «қабілетті» және «қабілетсіз» деп жасанды түрде әртүрлі топтарға бөлуді болдырмау.

Барлық оқушылар жұмысын бір мезгілде бастап; әрқайсысы білім игерудегі өз қабілетіне қарай, өз билігіне жетеді. Бұл нақты пән бойынша ең нашар үлгеретін оқушыға тірек білімін ғана меңгеріп, үй тапсырмасын орындау барысында тек сүйікті пәні бойынша жоғарғы

шығармашылық деңгейге дейін көтерілуіне уақыт үнемдеуіне себеп болады.

Нақтырақ айтсақ:

Әр оқушының, әр пәннен 100 % үлгеріміне қол жеткізудің кепілі болады және оқу пәнінің барлық тақырыбы бойынша, ең болмағанда міндетті бірінші деңгейді игеруін толық жүзеге асырады. Бұл, өз кезегінде, мемлекеттік стандарттардың минималды талаптарының орындалуына кепілдік беріп, Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңының талаптарына сай келеді және дәстүрлі оқытудағы оқушылардың артық жүктеме тарту проблемасын шешеді.

Олардың әрқайсысы 1-ші деңгейлік тапсырмаларды орындауға міндетті және жоғарғы деңгейлік тапсырмаларды орындауға құқылы, Осылайша, бір деңгейден бір деңгейге, өз білімін біртіндеп толықтыра отырып, өз қабілетін де жетілдіреді. Бұл жағдайда жоғары деңгейлік тапсырмаларды орындау әр оқушының күнделікті мақсатына айналады.

Қорыта келе, саралап-деңгейлеп оқыту технологиясының принциптері – оқытуды ізгілендіру мен демократияландыру жағдайында, өздігімен даму бағдарын анықтап, дамытын және өздігімен дұрыс шешім қабылдай алатын, өзін-өзі жетілдіріп өсіруші, өзін-өзі тәрбиелеуші тұлға қалыптастыруға болады.

Бақылау сұрақтары:

1. Деңгейлеп саралап оқыту технологиясын сипаттап беріңіз.
2. Деңгейлеп саралап оқыту технологиясының түрлерін атап, оларға сипаттама беріңіз.
3. Деңгейлеп саралап оқыту технологиясының төрт деңгейін ашып көрсетіңіз.
4. Деңгейлеп саралап оқыту технологиясының ерекшеліктерін айқындаңыз.
5. Бастауыш мектепте деңгейлеп саралап оқыту технологиясын пайдалану мүмкіндіктерін анықтаңыз.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Бастауыш мектептің оқу-тәрбие үдерісінде деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын қолдану жағдайын анықтаңыз.
2. Бастауыш мектепте деңгейлеп-саралап оқытуды қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктерін айқындаңыз. Оны Венн диаграммасы арқылы кескіндеңіз.

3. Деңгейлеп оқытудағы мұғалімнің орнын көрсетіп, бастауыш мектепте оқытылатын кез келген пән бойынша деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын пайдаланып сабақ жоспарын құрыңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Қараев Ж., Қуанбаев Б. Жетірілдірілген педагогикалық жүйені жобалаудың дидактикалық шарттары. – «Ізденіс» республикалық ғылыми-педагогикалық журналы. – №1, 2004.
2. Қараев Ж. Оқушылардың шығармашылық қабілетін деңгейлеп оқыту технологиясы арқылы дамыту жолдары. – Алматы, 2008.
3. Кобдиқова Ж. У. Оқытудың педагогикалық жүйесін технологиялық негізде жетілдіру». – Алматы, 2005.
4. Сейтқазиев Ж. Деңгейлеп оқыту технологиясын пайдалану арқылы оқушыларды шығармашылыққа баулу. – Тараз, 2013.
5. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
6. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
7. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
8. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.
9. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.
10. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
11. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

12.4. Дифференциалды оқыту технологиясы

Дифференциациялап оқытудың мәні. Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдай мұғалімдердің алдында тұрған оқу-тәрбие жұмысын жетілдіруде, оқушының өзіндік, шығармашыл ойлауын дамыту және білім деңгейін жоғарылатуды қамтамасыз ету міндеттерін маңызды күрделендірді. Көп уақытқа дейін барлық оқыту және тәрбие әдістемесі оқушының орташа деңгейіне бағытталды.

Онда оқушылар сыныбы жекелеген тұлғалардан тұрады, яғни олардың әрқайсысының өзіне тән психологиялық және адамгершілік ерекшеліктері, өзінің қызығушылығы және бейімділігі, шындықты көруі болды. Мұндай құбылыстың себебі тәрбиелей және дамыта отырып оқыту тұлғаға тікелей емес, оның дамуында «ішкі жағдай» арқылы әсер етті.

Ішкі әлемнің әртүрлілігі әр баланың ерекшелігін анықтайды. Оқушылардың оқуын ұйымдастыруда, мұндай факторларды жеткіліксіз есептеу «орташа оқушының» пайда болуына әкелді. Әрбір оқушының ішкі дүниесінің бірегейлігі, оның ерекше дүниетануы оқушының танымдық мүмкіндіктерінің пайда болуын қамтамасыз етеді. Мектепте мұндай ерекшеліктерді ескеру оқытудың қызметтік және мотивациялық аспектілерін жоғарылатуда көрінетін әрбір оқушының дұрыс нәтижелерге жетуінде басты рөл атқарды. Оқытуда, оқушылардың барлық ерекшеліктерін ескеруді жүзеге асыратын құрал – дифференциация болып табылады.

Дифференциациялап оқыту – бұл әр оқушының қабілетін, бейімділігін, қызығушылығын ескере отырып жеке басын дамытуды қамтамасыз ететін білім берудің жүйесі.

Оқыту және білім берудегі дифференциация дегеніміз:

- білім берудің мазмұнын, түрін, әдісін, темпін, көлемін таңдау арқылы әр оқушыға білім меңгеруіне қолайлы жағдай жасалатын оқу іс-әрекетін ұйымдастыру.
- әр түрлі білім алу қажеттіліктерді қамтамасыз етуге арнап оқыту жүйесін бағдарлау.

Дифференциацияның мәні – оқушыларды бөлу емес, оларды біріктіруде дер кезінде дифференциалды көмек көрсету.

Дифференциацияның тиімділігі – мұғалім оқушылардың жұмысын бақылап қана қоймай, осы уақытта жеке оқушылармен жекеше жұмыс жасайды. Оқушылар үш режимде жұмыс істей алады: мұғаліммен бірігіп, жеке және өз бетімен мұғалімнің жетекшілігімен.

Дифференциалды оқыту технологиясының тарихи даму кезеңдері. Мектептің білім беру тарихы, дифференциация барлық жағдайда оқушыларды оқытуда қолданылғандығын дәлелдейді. Мектептік білім беру пайда болғанда, мемлекеттен жеке алынған, әрбір дәуір талаптарына сәйкес дифференциалды оқыту мәселесі де дамыды. Мысал ретінде біздің отандық мектептерімізде, бұл мәселесінің пайда болу жолын үш кезеңге бөлуге болады:

бірінші кезең – 1918-1930 жылдары, дифференциалды оқытуды ұйымдастыруға жалпы амал, тәсіл іздеу; екінші кезең – 1930-1990 жылдар, мектептік білім беруді ұйымдастыруда эгалитарлы амал контекстінде дифференциалды оқыту пікірінің дамуы; үшінші кезең – 1990-2000 жылдар, мектептік білім беруді бұқарашылдандыру жағдайында дифференциалды оқытуды жүзеге асыру үшін жаңа амалдарды анықтау.

XX мыңжылдықтың 20 жылында, яғни алғашқы кезеңде – бұл мектеп тәжірибесінде және педагогикалық теорияда дифференциалды оқыту пікірін жүзеге асырудың бастамасы 1922 жылы Дальтон-план бойынша жұмыс басталады. Дальтон-планының көмегімен оқыту үдерісіне оқушылардың мүмкіндіктерін ескеретін бағдарламалар енгізілді және құрылды. Оқу бағдарламаларын күрделілік деңгейіне бөлу, нақты пән бойынша біліміне нұсқау, оқушылардың жеке ерекшеліктерін қамтамасыз ету және олардың дальтон-план бойынша жұмысы дифференциалды оқыту принципіне жауап береді. Сонымен қоса, ол оқушыларды деңгейлік дайындаудың қазіргі талаптарына үндес.

20 жылдардың ортасына қарай өмірге енгізілген жаңа тәсіл өңделді. Кеңестік мектепте дифференциалды оқытудың алғашқы формасы дарынды дәрежесі бойынша дифференциация болып табылады. Дарынды балалармен жұмыстың тәжірибесінде әдебиеттер мен әдістемелер болмағандықтан дифференциалды оқытудың аталған формасы баланың психикасына, яғни тым ашушаң, қызбалы болуына әкелді. Бірақ оның жағымды да жақтары болды: үлгерімі нашар және даму жағынан кем балаларды есіркеу және соған байланысты әдістемелер қолданылды.

Дифференциалды оқытудың келесі формасы – еңбекке баулу курсымен үйлестіруде қабілеті бойынша дифференциация. Бұл тәсілдің негізгі кемшілігі: жалпы білімділігін бағаламау.

Бұл кезең дифференциалды оқытудың екі формасымен ерекшеленеді:

- дарынды дәрежесі бойынша дифференциация;
- еңбекке баулу курсымен үйлестіруде қабілеті бойынша дифференциация.

30 жылдары кеңестік үкімет барлық оқу-тәрбие үдерісінде қатаң тәртіп белгілеуді жою туралы қаулы қабылдайды. Барлық орта білім беру мекемелеріндегі оқушыларды жалпы білім беруге

дайындауға және толық емес орта мектептер үшін бірыңғай талаптар бекітіледі. Бұл жылдарда мектеп қызметінің бірыңғай оқу жоспары бойынша оқу-тәрбие үдерісін құруға және оқу пәндерінің мазмұнын қалыптастыруға бағытталды. Педагогика ғылымында келешек үшін дифференциалды оқыту пікірін өңдеу жалғасты.

Осыған байланысты дифференциалды оқыту пікірін өңдеу білім берудің регламенттік мазмұны негізінде жүзеге асты. Бірақ ғылыми көзқараста дифференциалды оқытудың шекарасын анықтау қажет болды. Осы мәселеге алғаш рет 1946 жылы Н.К. Гончаров назар аударды. Ол дифференциалды оқытудың шекарасын ғылымның екі тобы – табиғат және қоғам негізінде анықтау керек деді. 50 жылдың ортасында, орта мектепте дифференциалды оқыту бойынша эксперимент жүргізудің дайындық жұмысы басталады. Бұл жұмысты бастаушылар М.А.Мельников, А.М.Арсеньев, Н.К.Гончаров болды. Дифференциалды оқыту бойынша жүргізілген экспериментті жұмысты ұйымдастырудың негізгі принципі келесілер болды: «мектеп үш бірыңғай міндетті шешу керек, яғни кәсіптік, политехникалық және жалпы білім беру, дифференциацияны жалпы білім берумен шектемеу керек».

Үйлесімді бағдарламалар және пәндер циклдері бойынша бөлімдер құрылғанда дифференциалды оқыту басталды. Жалпы білім берудің бірыңғай көлемі сақталды, дифференциация жалпы білім беру пәндерімен бірге арнайы және тәжірибелі өндірістік дайындық пәндерін қамтыды. Осымен, кеңестік мектептегі дифференциалды оқыту шет мемлекеттерінің фуракциясынан ерекшеленді, яғни мұнда дифференциация екі бағыт бойынша: математикалық және гуманитарлық жүргізілді. Мектеп практикасына пәндерді тереңдетіп, оқыту бойынша сыныптарды және факультативтерді енгізу ниеттерінің негізін эксперименттік тексеруге байланысты жүргізілген жұмысы 50 жылдың аяғында дифференциалды оқыту тұжырымдамасын өңдеумен аяқталды.

1966 жылы Кеңес министрінің «орта жалпы білім беру мектептерінің жұмыстарын әрі қарай жалғастыру» қаулысы бойынша дифференциалды оқытудың екі формасы енгізілді: тереңдетілген білім, оқушылардың қабілеттерін, қызығушылықтарын, кәсіптік хабарын жан-жақты дамыту.

Сонымен, 60-70 жылдары мектеп тәжірибесінде оқу үдерісіндегі дифференциацияның келесі түрлері: факультативтік сабақ, арнайы

кластар және гуманитарлық пәндердің агробиология, физика, есептеу техникасы, математика пәндерін тереңдетіп оқытатын арнайы мектептер пайда болды.

Теоретиктердің берген бағасы практикаға факультативтердің енгізілуі дифференциалды оқытудың берілген формаларын орындауда дидактикалық және әдістемелік жағынан толық өңделмегендігін дәлелдеді.

Бірақ зерттеудің әр түрлі (әдістемелік, дидактикалық, психологиялық) аспектілерінің қарқынды жүргізілген жұмыстарының нәтижесінде дифференциалды оқытудың аталған формаларын енгізуде жетістіктерге жетті. Сонымен, В.А.Орлов қорытындылай келе, «факультативтер оқушыларда білімнің жоғары деңгейін қалыптастыруда өзінің кең қажеттілігін және өмірлік қабілетін көрсетті», - деді.

Ал, 70-жылдың басында дифференциалды оқытудың тиімді формасы ретінде арнайы мектеп және сынып шегінде пәндерді тереңдетіп оқыту болып табылады. Дифференциалды оқытудың осы формасының кеңінен таралуы үшін қиыншылықтар болды. Сондықтан өз уақытында В.А.Орлов пен Э.И.Унт пікірі бойынша, пәндерді тереңдетіп оқыту оқушыларға терең білім береді.

Кеңестік мектепте дифференциалды оқыту пікірі құрылуының екінші кезеңін, мектептік білім беруді ұйымдастыруда эголитарлық тәсіл контекстінде дифференциалды оқыту пікірінің даму кезеңі деп атауға болады. Ол дифференциалды оқытудың екі формасымен ерекшеленеді:

- факультативтік сабақтар;
- пәндерді тереңдетіп оқытуда арнайы кластар мен мектептерге бөлу.

Осы екі форманың да мақсаты: білімді тереңдету, оқушылардың қабілеттерін, қызығушылықтарын, кәсіптік хабарын жан-жақты дамыту.

Дифференциалды оқытудың барлық формаларын ұйымдастырудағы жетістіктер, олардың барлығы негізінен оқушылардың типологиялық ерекшеліктеріне ғана бағытталған еді, ал оқушылардың жеке ерекшеліктері толығымен ескерілмеді.

1895 жылы білімдегі педагогикалық дағдарыс, сонымен қатар мектептік білім беру практикасындағы дифференциалды оқытудың жағдайы, мектептегі дифференциалды оқытуды жүзеге асыруда жаңа амалдарды іздеуге итермеледі.

1990 жылдың басы дифференциалды оқыту тұжырымдамасы және жаңа пікірлердің тууы, мектептік білім беруде дифференциация мәселесінің дамуындағы жаңа кезең деп есептеледі.

Тұжырымдама авторлары дифференциалды оқытудың қажетті шартын халықтық білім беру жүйесінде пайда болған әлеуметтік келісілген тенденция және екі объективті, яғни кеңестік мектепке бірыңғай талап және тұлғаның дамуына қолайлы жағдай жасауды атап көрсетті.

Дифференциациялап оқытудың мақсаттары:

- психологиялық-педагогикалық;
- әлеуметтік;
- дидактикалық.

Біз үшін дифференциалды оқыту мақсатының бірінші және үшінші бағыты қажет.

Дифференциациялап оқытудың психологиялық-педагогикалық көзқарастағы мақсаты: әр оқушының қызығушылығы мен бейімділігін дамыту және талаптарды анықтауға тиімді жағдай жасауға негізделген оқытуды даралау.

Әлеуметтік көзқарас бойынша дифференциациялап оқытудың мақсаты: ол әрбір қоғам мүшесінің социуммен өзара әрекет бейімділігін ұтымды пайдалану мақсатымен шығармашылық, интеллектуалдық, кәсіби қоғам потенциалын қалыптастыруына мақсаттылықпен әсер ету.

Дидактикалық көзқарас бойынша оқушыларды дифференциациялап оқыту үшін жаңа әдістемелік жүйені жасау жолымен толғағы жеткен мектеп проблемаларын шешу.

Дифференциация түрлері. В.М.Монахов, В.А.Орлов, В.В.Фирсов дифференциалды оқытудың келесі формасын ұсынады:

Сыртқы дифференциация (арнайы мектептер ұйымдастыру, тереңдетіп оқыту және коррекциялық сыныптар, факультативтер, таңдау курстарын, т.б. ашу).

Ішкі дифференциация – әдеттегі сынып көлемінде әр оқушының даралық ерекшелігін ескере отырып сабақ барысындағы жұмыстың ұтымды түрін анықтау.

Элективті дифференциация – бұл оқушыларға міндетті оқу пәндерімен қатар бірнеше пәндерді қосымша ретінде оқуға құқық беру.

Сыртқы дифференциация – біршама тұрақты топтарды арнайы принциптер негізінде (қызығушылық, бейімділік, қабілет, жетістік

нәтижелері, жобаланған мамандық) құрау болып табылады. Мұнда білім мазмұны мен оқушыларға қойылатын талаптар өзгеше болады. Сыртқы дифференциация селективті жүйе көлемінде (профильді сынып және пәндерді тереңдетіп оқыту сыныбын таңдау) немесе элективті жүйе көлемінде іске асырылады.

Сыртқы дифференциацияның мәні білім беруде оқушыларды таңдаған бағытта максимал дамыту мақсатымен олардың тұрақты қызығушылықтарын бейімділіктерінің және қабілеттерінің көлемінде мамандануға бағыттау болып табылады.

Қазіргі кезеңде мектепте 2 түрлі сыртқы дифференциация қолдануда: факультативті сабақтар және жеке пәндерді тереңдетіп оқыту сыныптары.

Ішкі дифференциация – бұл кездейсоқ белгілер арқылы жиналған оқушылардың үлкен тобын әр түрлі оқыту. Бұл түр оқушылардың дара және топтық ерекшелігін толық ескеруге мүмкіндігіне негізделген. Ол материалды оқыту темпін, оқу тапсырмаларының дифференциациясын, әр түрлі іс-әрекетті таңдау, мұғалім тарапынан көмектің мазмұны мен дәрежесін мөлшерлеу вариативтілігін болжайды. Бұл әр түрлі деңгеймен әр түрлі әдістер арқылы оқыту жұмысын жүзеге асыру мақсатымен сыныптағы оқушыларды әр түрлі топтарға бөлуге мүмкіндік туғызады. Әдетте бұл топтар мобильді, икемді, жылжымалы болады. Қазіргі кездегі ішкі дифференциацияның ерекшелігі ол тек оқуға қиындық сезген оқушыларға ғана емес, сонымен бірге дарынды балаларға бағытталған. Ішкі дифференциация оқушылардың даралық ерекшелігін ескере отырып дәстүрлі түрде немесе оқыту нәтижелерін жоспарлау негізіндегі деңгейлік дифференциация жүйесі түрінде жүзеге асады.

Ішкі дифференциацияның мәні әдетте бағдарламалық материалды бірде-бір меңгеру деңгейіне оқушылардың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін ескере отырып индивидуалдық жолмен оқыту түрлері мен әдістерін қолдану болып табылады.

Авторлар алғаш рет ішкі дифференциацияны оқытудың нәтижесін жоспарлауда деңгейлік дифференциация жүйесінің формасын да жүзеге асыру мүмкіндігін көрсетті.

Деңгейлік дифференциация оқушыларды бірдей бағдарламамен оқытып отырып, әр түрлі жоспарланған деңгейде меңгеру құқығы

және мүмкіндігі бар (бірақ міндетті деңгейден төмен емес) оқытуды ұйымдастыруын ойластырады.

Дифференциалды оқытудың әдістемелік принциптері. Өңделген тұжырымдама оқу пәндерін оқытуда дифференциалды оқытудың әдістемелік принциптер жүйесін, оқу жоспарын қалыптастыру және білім беру мазмұнын сұрыптау принципін, қазіргі кезеңде дифференциалды оқытудың негізгі мәселесін шешуде жалпы амалды және дифференциация жүйесін мақсатты құруды анықтады.

Сонымен, үшінші яғни дифференциалды оқыту пікірін дамытудың қорытынды кезеңін мектептік білім беруді бұқарашылдандыру жағдайында дифференциалды оқытудың жүзеге асуы үшін, жаңа амалдарды анықтау кезеңі деп атауға болады және дифференциацияның сыртқы формасын әрі қарай жетілдіру және дамытумен сипатталады.

Дифференциалды оқытудың әдістемелік принциптері оның формаларының жаңа типологиясын жүзеге асырумен байланысты. Оның мәні мынада:

- оқушылардың ерекшелігінің типологиясы негізінде тұрақты сынып немесе топ құру;

- оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, жан-жақты дайындықты жүзеге асыру.

Барлық оқушылардың оқуға қабілеттілігінің дамуы мен дайындық деңгейі бірдей болмаған жағдайда дифференциалды оқыту технологиясы қолданылады.

Жеке қабілеттері ескерілмей, тек жас ерекшелігіне байланысты жиналған 25-30 оқушы білімді бірдей және тең меңгермейді. Кейбір оқушыларда өз жасына сай ойлауға икемділігі, ширақтылығы болмайды, жинақтап қорыта білмейді, осыдан кейін оқу материалдарынан қала бастайды. Бұндай оқушылардың білімге деген қызығушылығы жоғалады, оқуға деген теріс көзқарасы пайда болады. Бұл үлгермеушілікке әкеліп соғады. Жақсы оқитын оқушылармен де жұмыс істеу қиын, себебі, мұғалім сабақты «орташа» оқитын оқушының қабілетіне негіздейді. Олар біртіндеп оқу тапсырмаларын орындауда жеңілдіктерге үйренеді және бірінші қиындықтар өз-өзіне сенбеушілік, сасқалақтау туады. Ал, бұл үлгерімнің төмендеуіне әкеледі. Сондықтан әрбір оқушының жоғары үлгерімділігіне жетудің міндеті дифференциалды оқытуда оқушының жеке ерекшелігін ескеру негізінде шешіледі. Оқыту және білім берудегі дифференциация туралы түсінік.

Дифференциалды оқыту топтық оқу деңгейіне байланысты бірдей салыстырмалы топты бөлу формасын ұсынады.

Топты құрылымдық талдау схемасы.

Бірінші топ, жоғары оқу қабілеті бар оқушылар:

а) жоғары деңгей, даму және жұмысқа жоғары қабілеттілігі;

ә) орташа деңгей, даму және жұмысқа жоғары қабілеттілігі;

б) жоғары деңгей, даму және жұмысқа орташа қабілеттілігі.

Бұл топ оқушылары оқу міндеттерін өз бетімен шешуге және белгісіз жағдайда қажетті білімді қолдануды талап ететін қиын материалдармен жұмыс жасайды.

Екінші топ, орташа қабілеттері бар оқушылар:

а) орташа деңгей, оқуға қабілеті және жұмысқа орташа қабілеттілігі;

ә) төменгі деңгей, дамыту және жұмысқа жоғары қабілеттілігі;

б) төменгі деңгей, дамыту және жұмысқа орташа қабілеттілігі.

Бұл топтағы оқушылар бірінші топтың тапсырмасын, мұғалімнің және тірек схемасының көмегімен орындайды.

Үшінші топ, оқу қабілеттері төмен оқушылар:

а) жоғары деңгей, дамыту және жұмысқа төмен қабілеттілігі;

ә) орташа деңгей, дамыту және жұмысқа төмен қабілеттілігі;

б) төменгі деңгей, дамыту және жұмысқа төмен қабілеттілігі.

Бұл топтағы оқушылар оқу тапсырмаларына шек қоюды, сабақта қосымша түсіндірулерді және жаттықтыратын жұмыстарды қажет етеді.

Дифференциалды оқытуда әлсіз оқушылармен жұмыста сабақтан соң қосымша дайындалуды қажет етпейді. Дифференциалды оқыту үдерісінде оқушылардың бір топтан, екінші топқа көшуі мүмкін. Көшу немесе ауысу оқушының даму деңгейінің өзгеруінен, сабақта білім алуда қызығушылығының тууына талаптануда, оқу бағыттылығының жоғарылауы және кемшіліктерді толықтыруында қамтамасыз етіледі.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Дифференциация», «Дифференциациялап оқыту», «Оқыту және білім берудегі дифференциация», «Дифференциацияның тиімділігі» ұғымдарына педагогикалық сөздіктер, жаңашыл педагог-ғалымдардың берген анықтамалары бойынша сипаттама беріңіз.

2. Дифференциалды оқыту технологиясының тарихи даму кезеңдерін саралаңыз.

3. Дифференциациялап оқытудың мақсаттарын анықтаңыз

4. Дифференциация түрлеріне сипаттама беріп, оны сызба түрінде кескіндеңіз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.

2. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.

3. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.

4. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.

5. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.

6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

7. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

12.5. Ұжымдық оқыту технологиясы

(В. К. Дяченко, А. Г. Ривин)

Ұжымдық өзара оқыту технологиясын (ұйымдастырылған диалог, байланыстырушы диалог, талғенизм таланттар және дарындылар, оқудың ұжымдық тәсілі, ауыстыру құралында оқушылардың жұппен жұмысы) А. Г. Ривин және оның оқушылары мен ісін жалғастырушылары (В. К. Дяченко, М. Д. Брайтермен, А. С. Соколов, т.б.) жасап шығарған. Мұндай технологияда оқу материалын дайындау оқу мәтіндерін, қосымша және анықтама, сабақ тақырыбы бойынша (немесе сабақтар циклі бойынша), оқу мазмұнын меңгеру бірлігіне бөлу (авторлық нұсқада ойлау сағаттары), мақсатты тапсырма жасау, оның ішінде үй тапсырмаларын жасау жатады. Оқушылар **екі кезеңді** бағдарға алады:

- дайындық, қажетті жалпы оқулық біліктер мен дағдыларды

қалыптастыру және өңдеу мақсатындағы; кеңістікті бағдарлау; жолдасыңды тыңдап, оның не айтып отырғанын есту; шулы ортада жұмыс істеу; қажетті ақпаратты табу; жекеше есеп парақтарын қолдану; белгілі кейіпкерді сөзге және сөзді кейіпке айналдыру. Бұл біліктер арнайы тренингтік сабақтар кезінде іске асады;

- таныстырушылық, жалпы элементі «ойын ережесін» меңгеру, мақсатты ұстанымды хабарлау, өңдеу мінезімен нұсқау және оқу қорытындысын есептеу тәсілі болып табылатын әртүрлі модификациялары бар.

Оқу сабағының жүрісі сабақ мазмұнының жасына, оқу материалының көлемі мен оны меңгеруге кететін уақытына қарай, таңдалған технология нұсқасына байланысты әр түрлі өтуі мүмкін. Ұжымдық өзара оқыту технологиясы келесі **сатылардан** тұрады:

- әрбір оқушы өзінің іс-әрекетін анықтайды (бұл әріп, буын, сөз, сөйлем, мәтін бөлігі, суреттеме, мінездеме, буын немесе оқулық тарауы, статья, тарихи құжаттар және т.с.с болуы мүмкін);

- қасындағы оқушымен білім алмастыру рөлдік ойын «мұғалім – оқушы» ережесі бойынша. Рөлдерді ауыстыру міндетті түрде қажет. Мұғалім жаңа сабақ тақырыбының өз нұсқасын, өзінің жоспарын ұсынады, қойылған сұрақтарға жауап береді, бақылау сұрақтарын немесе тапсырмалар және т.с.с ұсынады. Бұл саты білім алмастырумен аяқталады;

- жаңа ғана қабылданған ақпаратты өңдеу және өзара оқытуға жаңа жолдас іздеу және т.с.с.

Орындаған тапсырмалар есебі не жекеше карточкалар немесе ұйымдастырылған диалогқа қатысқандардың ата-тектері және барлық оқу элементтері көрсетілген топтық құжаттар жүргізіледі.

Ұжымдық өзара оқыту технологиясы жағдайында әрбір оқушы өзін еркін ұстайды, жекеше түрде жұмыс істейді. Онда тек қана өзінің жетістіктеріне ғана жауап бермей, сонымен қатар ұжымдық еңбек қорытындысына да жауапкершілігі жоғарылайды, тұлғалық өзін-өзі бағалау, өзіндік мүмкіншіліктері мен қабілеттері мәртебесі мен жұтандығын бағалау қалыптасады. Мұғалімде біреулердің алға жылжуын азайту мен кейбіреулерді алға итермелеуді іске асыру қажеттілігі жоғалады, бұл ұжым микроауданына дұрыс әсер етеді. Бір ақпаратты бірнеше ауыстырмалы жұптарымен талқылау, ассоциативті байланыстар санын көбейтеді, олай болса, неғұрлым тереңірек меңгеруге әкеледі.

Ұжымдық оқыту тәсілі дәстүрлі оқыту түрлерін қоса қамтиды, яғни ұжымдық оқытуда дәстүрлі жеке жұмыс түрі, жұппен және топтық жұмыс түрлері қолданылады. Сонымен көрсетілген өмірдегі адамдар арасындағы қарым-қатынас құрылымдары, бізге – оқу үдерісінде 4 ұйымдастыру түрін береді: жеке, жұптық, топтық және ұжымдық; оларды В. К. Дьяченко ортақ немесе құрылымдық деп атайды. Оқу үдерісі тек қана осы түрлер арқылы іске асады.

Ұжымдық түрлердің мінездемесіне тоқталмас бұрын, топтық түрдің негізгі белгілерін қарастыру керек, себебі көптеген авторлар М. Д. Виноградова, В. В. Давыдов, Г. Г. Кравцов, Х. И. Лиймеж бригадалық (топтық) және ұжымдық-бөліну жұмыстарын ұжымдық деп қате таниды. **Топтық** түрінің негізгі **ерекшеліктерін** былай бөлуге болады:

1. Қарым-қатынастың топтық құрылымы;
2. Негізгі талап: бір адамды таңдау мүмкіндігі үшін жалпыға бірдей тыныштық, яғни қарым-қатынастың әрбір сәтінде тек қана бір адам сөйлей алады;
3. Негізгі жақсы жағы: топ мүшелерінің білуі және істеуі тиіс нәрсенің барлығы бір уақытта барлығына түсіндіріліп көрсетіледі;
4. Әдебиетте кәсіби педагог, яғни арнаулы білімі бар мұғалім оқытады;
5. Әрбір оқушы мұғалімнің айтқанын үндемей қабылдауға тиіс, сондықтан оқуға деген селкостығы болады;
6. Әрбір оқушы тек өзіне және өзінің жеке басының жетістігіне қамқорлық жасайды және қамқорлық жасауы тиіс. Яғни, ол өзіне ғана өз білімі мен тәртібіне жауап береді;
7. Оқушылардың қоғамдық пайдалы іс-әрекеттері болуы мүмкін емес, өйткені өзі үшін ғана оқиды;
8. Оқушы педагогикалық ықпал жасаудың тұрақты объектісі, сырттай қараушы тірі жәндігі;
9. Жолдастарымен қарым-қатынас жасауға рұқсат берілмейді;
10. Оқушылар арасында жалпы ынтымақтастық пен жолдастық өзара көмек жоқ.

Ал, **звено бригадасы** арқылы оқытудың ерекшеліктеріне тоқталсақ, олардың шамалы айырмашылықтары бар, бірақ мәнін өзгертпейді. Бұл мынадай **ерекшеліктер**:

- топ 3-8 адамдық тұрақты құрамынан тұрады;
- біреуі топты оқытып-үйретеді;

- кейбір жекелеген оқушылар оқытушы ретінде бола алады (шамалап) 20% ғана және т.б.

Осыған ұқсас ұжымдық оқыту жұмысы. Айырмашылықтары тек қана аттарында: педагогикада топтық жұмыс (звено-бригадалық) психологияда ұжымдық бөлу (кооперация түрі бойынша) дейді.

Көрсетілген аттар мұғалімдер мен әдіскерлерді шатастырады. Ұжымдық жұмыс түрі – жалғыз; топтық, тіпті жекеменшік жұптық жұмыс ұжымдық ешқашанда бола алмайды. Ұжымдық оқыту деп біз ұжым әр өзінің мүшесін және әр мүше өз жолдастарын оқытып тәрбиелегенді айтамыз. Олай болса, ұжымдық оқу түрі – үйретушілер мен үйренушілер арасындағы ауыспалы жұптағы қарым-қатынасы деп танымыз.

Ұжымдық оқыту түрінің нағыз мағынасы осындай. Сондықтан топтық және ұжымдық жұмысты шатастырмау керек. Ең алғаш оқытудың ұжымдық түрін 20-шы жылдары А. Г. Ривин өз іс-тәжірибелерінде қолданған болатын. А. Г. Ривин әдістемесінің тиімділігін өзінің шәкірттері, ізбасарлары жаңартып, оқырман қауымға, ұстаздарға ұсынып отырады.

А. Г. Ривин сол кездерін есіне түсіріп: ол кезде мені революциялық пафос қамтыды (қаптауы) мен сөткелеп жұмыс істеуге дайын болдым. Аз ұйықтадым, шаршамадым. Менің жағдайым балаларға беріледі, олар мені түсінді. Бізді үнемі жетістіктер қуантып отырды.

Қазіргі мектептерде буынға, сөзге, сөйлемге бөліп оқытады. Ал, А. Г. Ривиннің әдістемесі бойынша буынға бөліп емес, абзацпен оқытып үйретеді. Әрине, бұл өте қиын әрі күрделі тәсіл. Бұл күрделі іскерлікті қалыптастыру үшін өзгеше дәнекерлік болып табылады: оқушылар әрбір бет, параграф, тақырып бойынша оқып үйренеді.

Виталий Кузьмин Дьяченко өзінің «Оқыту үдерісін ұйымдастыру ортақ түрлері» (Красноярск, 1984) атты монографиясында абзацтық оқуды атап көрсеткен.

Соңғы жылдары пайдаланып жүрген сабақтың жаңа түрлерінің бірі – сабақтағы жұмыстың топтық түрі. Яғни, ұжымдық тәсіл. Топтық жұмыс кезінде оқушылар бірінің білмегендерін екіншісінен біледі, біріне-бірі айтады, сыныпта өзінің қабілеттерін көрсетеді. Бұл бара-бара әдетке айналса жақсы. Мұғалім даярлап келген қиындықтары бар әр түрлі сұрақтарға жауап беріп, тәжірибелерді қайталап жасап, түсінік беруге қалыптасады.

Мұғалімнің іс-әрекеті сабақта оқушылардың жұмыстарын ұйымдастырушы ретінде мақсатқа жету жолында жаңа, озық

әңгімелерді кеңінен қолданып, оқу-тәрбие ісін ұтымды етуден жеткізуге түседі, нақты жағдайларды ескеріп түрлендіріп отыруға үйретеді.

Сабақтарда оқушылармен топтық жұмыстарды ұйымдастыра және жүзеге асыра келе, белгілі мақсаттарға жете отыра бірнеше қағидалы мәселелерді шешеді. Олар мынандай **қағидаларға** жіктеледі:

1. Пәндерді оқыту барысында сабақтағы топтың әр түрлі мүмкіндіктері бар екендігін ескеру қажеттілігін талдаулар көрсетеді, атап айтқанда:

- оқу материалдарын талдауға, салыстыруға және бірін-бірі толықтыруға қатысты тапсырмалар таңдай білу;
- жаттығулар мен есептеулер жүргізілетін тапсырмалар;
- бірнеше варианттық жауаптарынан дұрысын дәлелдеулер арқылы ақиқатын анықтау;

2. Бірін-бірі түсінетін, бірігіп оқу материалдарын пысықтайтын, қайталайтын жауаптарына дәлелдер келтіріп, талдау жүргізіп, сапалы еңбек ететін топты ұйымдастыру. Бұл арада оқушылармен ақылдаса, білім деңгейлерін ескеріп, жеке психологиялық ерекшеліктерін, мүмкіндіктері мен қабілеттерін ұмытпаған абзал;

3. Оқушылардың білімдері мен қағидаларына бағалау жасауда олардың оқу, еңбек ету, талпыну-ұмтылуларын есепке алып, басқа пән мұғалімдерімен, сынып жетекшілерімен ақылдасып, еңбек нәтижелерін салыстыру арқылы тапсырмаларды жүйелі жалғастыру.

Әрбір топта үлгерімдері әр түрлі, талаптары, ынталары түрліше, ер және қыз балалардың 4 және 5-тен алынып бірге ойласа жауап беретін сұрақтар жауаптары тыңдалып, сапалы сұрыптау, талдау жасалып, түсініктеме беріліп, топтардағы табыстарына қажетті шарттарына талдау жүргізіліп, қорытынды тұжырымдар жасалады.

Үйге берілген тапсырма және жаңа сабақ материалдары негізінде дайындалған 3 сұрақтан тұратын тапсырмаларға 4 оқушыдан топтасып 6 топ 10-15 минут бойына бірлесе отыра, жазбаша жауаптарын даярлайды. Әрбір топтың жауаптарын басқа топ мүшелері оқып, бүкіл сынып болып талдап, қорытындылай келе бағалайды. Ұжымдық жұмыс барысында басты нәтиже: күнделікті оқып, қайталауға мәжбүр болып, жүйелі оқуға қалыптасады, тәрбиесі жақсарады.

Сабақтың түрлерін, құрылымын ғылыми және әдістемелік тұрғыдан түрлендіріп оқытулар нәтижелі, мақсатты болатындығын

айтқан жөн. Ұжымдық жұмыс барысында оқушылардың жазбаша және ауызша жауаптарын, олардың қызыға оқып, қайталайтындығын байқау қиын емес.

Маңыздысы жауаптары жүйелі, формула, түсініктер, мысалдар, есептеулер түсіне оқуға ұмтылғандарын білдіреді. Ұжымдық оқыту, жұмыс істеу барысында алда туындайтын қиындықтар жоқ емес, атап айтқанда бұл жұмысты **әдістемелік ұйымдастыруда**:

- оқушыларды үлгерімі, тәртіптері, талаптары, ынталары бойынша бөлуде;

- оқушыларға даярланатын сұрақ тапсырмаларды даярлауда және нәтижелерін талдап бағалауда;

- сабақтың тақырыптарына байланысты әрбір жеке оқушыға нақты сұрақтар даярлауда күрделі және қарапайым, қиын және жеңіл, жай және ойландыратын, дәлелдеуді қажет ететін, қорытып шығаратын, жаза салатын т.б.;

- жұмыстың әрбір кезеңдерін де уақытша ұйымдастырулар, түрлендірулер;

- әрбір топтың жұмысына объективті және негізделген бағалау;

- жұмыс барысында оң нәтижелерді бөліп алу және оны игеру, ұжымды болса дамыту, жетілдіру, іс жүзінде пайдалануға жету жолында еңбек ету.

Сабақты топтық оқытудың педагогикалық мақсаты оқушылардың өз бетінше, әрбір оқушының жеке өзінің оқуын жүзеге асыруда, олардың танымдық белсенділігін арттыру, әрбір жеткіншектің қайырымдылығын дамыта түсу, бірін-бірі түсінуге жеткізіп, сезімталдықтарын жетілдіріп, қол ұшын беруге әзір екендігін күшейте беру.

Сондықтан сабақтағы топтық жұмыс, ұжымдық тәсіл ең тиімді. Себебі оқушыларды тегіс сабаққа қатыстыруға көмектеседі.

Жеке бастың толығымен жан-жақты даму үшін жоғары дамыған ұжым қалыптастыру қажет. Ол үшін шындық негізінде ұйымдастырылған ұжым қажет. Бұл дегеніміз білім беруде оқыту үдерісіне қарастырылған әрбір субъект, алдымен оқушылар, әр бірін, ал әрбірі бәрін оқытып тәрбиелейді. Ұжымдық оқытудың тәсілі ұжымдық формада, яғни дәстүрлі технологиядан бөлек ұйымдастырылады.

Ұжым – бұл мүшесі екі адамнан асатын адамдардың бірігуі, егер педагог бір оқушымен жұмыс істесе, онда бұл оқыту индивидуалды

болады. Сондықтан бірігуімен өзара көмекке қарамастан оқытудың жұпталған формасы ұжымдық оқытуға жатпайды.

Негізінде жоғарыда айтылған пікір де мәселені осылай қарауды талап етеді, яғни қорытып айтсақ ұжымға берілген анықтамалардың мәнін анықтауға әрекет жасадық, өйткені барлық дидактиканың категориялары осы ұғым арқылы айқындалады. Сол мақсатпен біз осы мәселе туралы көптеген арнайы әдебиеттерді зерттеп, педагогикада көп таралған тұжырымдарға тоқталып талдау жасадық.

«Ұжымдық» оқыту дегеніміз – ұжым әр мүшесін оқытады және әрбір мүше бәрін оқытады деп түсінеміз. «Ұжым» – оқытуда әдістемелердің пайда болуы, «ұжым» – бұл мұғалім мен оқушының қарым-қатынастары болып саналады. «Ұжым» – бұл қарым-қатынас барысында болатын басқармалы таным.

Талдау қорытындысы бойынша ешбір тұжырымда оқытудың мәнін ашпайды да, тек сипаттамасын береді немесе оқытудың бір жағын ғана көрсетеді физиологиялық, психологиялық, бірақ тұтас оқыту емес. Олардың бәрін оқытудың мәнін ашудағы кезеңдер деп түсінуге болады.

Ұжымдық оқыту әдістемесін әр түрлі пайдаланады. Қарым-қатынас құрылымына сәйкес оқытудың **ұйымдастыру түрлері** бар. Олар:

1. Жеке дара (жанама түрдегі қатынас);
2. Жұптық (тұрақты жұптағы қатынас);
3. Топтық (топтық қатынастың құрылымы). Ол қатысушылардың санына қарап екі түрге бөлінеді: жалпы сыныптық (фронтальдық) және звено-бригадалық;
4. Ұжымдық (ауыспалы жұптағы қатынас).

Өкінішке орай, ұжымдық оқыту тәсілі сол кездегі педагогтер, әдіскерлер тарапынан қолдау таппады. Мектептер көп жылдар бойы ресми мемлекеттік қаулылар бекіткен әдістемелер мен әдіснамалық қағидалар бойынша жұмыс істеді.

Оқытудың ұжымдық тәсілінің көкейтестілігін қазіргі заманғы білім берудің қарама-қайшылықтары мен пайда болған мәселелерді шешу жолдарын ұсынады. Дәстүрлі оқыту дағдарыстары оқытудың төмендегі қарама-қайшылықтардан көрінеді.

Оқытудың ұжымдық тәсілінің ерекшелігі келесі үдерістердің сақталуына байланысты:

- Оқушылардың жұптарының ауысып отыруы.
- Олардың өзін-өзі оқытуы.

- Өзара бақылау.

- Өзара басқару.

Оқушылар ұжымында барлығы бірін-бірі және әрқайсысын оқытады. Оқытудың топтық тәсілі мен оқытудың ұжымдық тәсілінің айырмашылығы бар. Оқытудың топтық тәсілінде ұжымда тек бір адам ғана – мұғалім немесе кеңесші қатысушы рөлін атқарса, оқытудың ұжымдық тәсілінде бір мезгілде бірнеше оқушы басқаларына әсер етеді.

А. Г. Ривин әртүрлі жағдайларда қолданылатын оқытудың ұжымдық тәсілінің бірнеше **әдістемесін** атап көрсетті:

- кез келген оқу пәні бойынша мәтіндік материалды оқу;
- мәтінді өзара алмасу;
- тапсырмаларды өзара алмасу;
- оқулық бойынша есеп пен мысалдарды шығару;
- өзара диктанттар жазу
- жұптасқан түрде өлең, тақпақтар жаттау;
- жұптасқан түрде жаттығуларды орындау;
- сауалнама бойынша жұмыс;
- шет тілін оқу.

Бастауыш мектепте ұжымдық оқытуды ұйымдастыру.

1. Бастауыш мектептің кез келген пәнінде оқулық бойынша мәтіндік оқу материалын оқыту жоспарланады. Ол үшін берілген оқу материалы бірнеше бөлікке бөлінеді. Бастауыш сыныптарда мәтін көлемі аз болуы керек. Әр оқушы өз бетінше жеке жұмыс істейді.

2. Бір партада отырған екі оқушы бірігіп мәтіннің бірінші бөлігін оқуға кіріседі. Біреуі мәтінді ақырын дауыспен оқыса, екіншісі мәтіннің дұрыс оқылуын қадағалап отырады. Содан соң екеуі бірігіп мәтіннің мазмұнын талдайды, демек, біреуі мазмұнын айтып, екіншісі толықтырып отырады. Сонымен қатар басқа оқу материалдарынан да үзінділер келтіруге болады. Бастауыш сынып оқушылары мәтіннің осы бөлігіне ат қойып, оның жоспарын құрады. Жоспар құру барысында талас туындап, мәтін жан-жақты талданып, оқушылардың ойлау қабілетіне жағымды жағдай туады. Содан соң бастауыш сынып оқушылары мәтіннің бөлігіне қойылған атын және қарастырылған жоспарды дәптерлеріне жазып, тарасады. Мәтіннің екінші бөлігін талдау үшін әрқайсысы өзіне жаңа жұп тандайды. Егер мұғалім өзінің оқушыларының қабілетін жақсы білетін болса, онда кіммен бірігіп жұмыс істеуге болатынын айта алады. Бірақ бұл міндетті емес.

3. Жаңа жұптарда оқушылар бірінші бөлімнің қысқаша мазмұнын қайталайды. Олар жоспарды салыстырып, өзгертіп, түзетеді. Біреуі бірінші бөлімнің мазмұнын айтса, екіншісі айтып отырған баланың дәптеріне қарап, қажет кезінде түзетіп, толықтырады. Содан соң олар бірінші жолғыдай мәтіннің екінші бөлімін талдайды. Осылайша мәтін аяқталғанша жұптарын ауыстыра отырып, жұмыс істейді.

4. Мәтінді талдау барысында ақырғы жұптың жұмысы маңызды. Мәтіннің ақырғы бөлігін талдаған жұп кезекшіге немесе мұғалімге жұмысты аяқтағаны жөнінде айтады. Осылайша оқушы оқылған тақырып бойынша кіші немесе үлкен топта жұмыс істеуге дайын.

5. Мәтіннің барлық бөлімін талдаған оқушылар 4-6 адамнан кіші топтар құрайды. Олар өздеріне жүргізушілер тағайындайды. Жүргізуші өзіне және әр оқушыға материалды айтып шығу үшін сөз береді. Топ әр оқушыға баға қояды. Жүргізуші баға қойылған қағазды мұғалімге береді. Мұғалім өз кезегінде 2-3 оқушының білімін тексеруі мүмкін. Оқушылар өз жолдастарының білімін дұрыс бағалайтындықтан мұғалімнің бағасымен тура келіп отырады. Барлық бағалар сынып журналына қойылады.

Тапсырмалармен өзара алмасу, бірыңғай тапсырмаларды орындау бастауыш сынып оқушыларының білім, білік, дағдыларын игеруде таптырмайтын әдіс.

Бастауыш сынып мұғалімі математика сабақтарында оқушыларға бір жолмен шығарылатын бірыңғай тапсырмаларды береді. Осындай тапсырмалардың бірнеше жұбы карточкаларға жазылып, нөмірленеді.

Мысалы, 4-сынып оқушысы Асқаров бірінші тапсырманың барлығын шығарса, Асанов екінші тапсырмалардың жауаптарын біледі. Осындай болған жағдайда жұптаса жұмыс істей отырып, олар тапсырмаларымен алмасады. Бұл алмасу былайша жүзеге асады: Асқаров Асановтың бірінші тапсырмадағы теңдеуін қайта шешу арқылы үйренеді. Осылайша ол Асановтың барлық сұрақтарына жауап беріп, теңдеудің шығару жолын түсіндіреді. Теңдеудің шешуі немесе қажетті жазуларды ол Асановтың дәптеріне жаза алады. Тура осындай жолмен Асқаров екінші тапсырмадағы теңдеулерді шешу жолын Асановқа үйретеді. Бұдан соң тапсырмадағы екінші теңдеулерді өз беттерінше шығарады да, дұрыстығын тексереді.

Осылайша олардың жұптасып жұмыс істеуі аяқталып, олар өздеріне басқа серік іздейді.

Әрбір оқушы өзінің тапсырмасын орындап, ауыспалы жұптардан басқа тапсырмаларды шешуді үйреніп, басқаларды үйретуге дайын болған кезде ұжымдық оқыту түрі енгізілді деп есептеледі. Егер қандай да бір тапсырманы орындай алмаған жағдайда мұғалім түсіндіру жұмысын жүргізеді. Тапсырмаларды орындау кезінде білім-білік дағдыларын оқушының игергенін мұғалім белгілеп отырады. Әр оқушының аты-жөнінің қарсысында тапсырманың нөмірлері жазылған графаға нүкте қойылады. Бұл нүкте оқушы осы тапсырма бойынша тапсырманың орындалу жолын түсіндіре алады деген сөз. Жұптық жұмыс аяқталған кезде нүктенің орнына «+» таңбасы қойылады. Әр оқушы әртүрлі оқушымен берілген барлық тапсырманы орындап шығады.

Ең алдымен 5-7 оқушыдан тұратын бірнеше топтар ұйымдастырылады. Бұл топтар карточкадағы тапсырмалар бойынша жұмыс істейді. Біраз уақыттан кейін әр топтан барлық тапсырмаларды игереген оқушылар бөлініп шығады. Олардан басқа карточкалардағы тапсырмаларды орындайтын жаңа шағын топтар пайда болады. Оқушылардың іс-әрекетін бақылайтын карта жеке, топтық немесе сыныптық болуы мүмкін. Тапсырма алған оқушының карточкадағы аты-жөнінің тұсына нүкте, тапсырманы орындап болған соң баға қойылады.

Бұл технологияны тәжірибеде іске асыру бастауыш сынып оқушыларының тақырыпты оқыту циклін өтуге қажетті уақыт бойынша «дамуының» мақсаттылығын көрсетеді. Оқыту циклі түрінде бастауыш сынып мұғалімі мен оқушылардың іс-әрекеттерінің жиынтығы түсіндіріледі, бұл оқушының алдын ала көрсеткіштері берілген мазмұнды белгілі бір бөлігін меңгеруге әкеледі.

Қорыта келе, бастауыш сынып оқушыларының үлгерімі, білім сапасының жоғары болуы, ең алдымен бастауыш сынып мұғалімінің өз міндетіне, қатынасына, көзқарасына, шеберлігіне байланысты. Бала мектеп табалдырығын оқып-үйренуге деген үлкен ынтымақпен, ықыласпен аттайды. Оларды қабілетті және қабілетсіз деп бөлуге болмайды. Ал мұғалім өз міндетін тек оқыту, түсіндіру деп емес, ең алдымен, оқушылардың оқу еңбегін танымдық оқу іс-әрекетін сауатты ұйымдастыру, басқару деп білуі тиіс.

Қандай әдіс-тәсіл болса да, әр оқушыны ойлантуға жетелеумен бірге, оны ортаға салуға, басқалармен пікір таластыруға тиіс. Өз ойымен тұйықталған баланың ойлау қабілеті еркін дамымайды.

12.6. Топтық оқыту технологиясы

В. К. Дьяченконың айтуы бойынша топтық оқыту тәсілдерінің ұйымдастыру жүйесі аралас болуы мүмкін: топтық, жұптық, жекеше. Осылардың ішінде топтық оқытудың маңызы басымдырақ. Топтық технологиялардың сынып-сабақтық ұйымдастыру, дәріс-семинарлық жүйе, дидактикалық ойындар, бригада-зертханалық әдістер тәрізді формалары бар. Бұл формалар негізгі ұжымдық шарттардың орындалуын жүзеге асырады. Оқушылар ортақ мақсатты түсініп, міндеттерді дұрыс бөліп ала білуге, өзара дұрыс қарым-қатынас және бақылау жасауды үйренеді. **Топтық оқытудың психология-педагогикалық негіздемесі:**

1. Іс-әрекет принципін жүзеге асыру.
2. Оқу мен оқыту мотивациясын қалыптастыру.
3. Білімді жалпы және толық бақылау.
4. Оқу ұжымындағы психологиялық жағымды жағдайдың қалыптасуы.
5. Оқыту мен тәрбиенің бірлігі.
6. Субъект-субъектік қарым-қатынастың жүзеге асуы.

Топтық сабақтарда мұғалім мен оқушы және оқушылар арасында өзара қарым-қатынастың болуы топтық оқытудың маңыздылығын көрсетеді. Топтық оқыту кезінде балалар тыңдай білуге, жолдастарының пікірімен санасуға, жанжал, тартыстарды шеше білуге, ортақ мақсатқа жету үшін бірігіп әрекет ету арқылы өмірге қажетті дағдыларды қалыптастырады, оқу үлгерімі артады, өзін-өзі құрметтеу сезімін тәрбиелейді, сыныптағы достық ұлғаяды, мектепке деген қарым-қатынасы өзгере бастайды, өзара көмектің құндылығын мойындайды.

Топтық оқытудың төрт типі белгіленген:

1. Жұптық оқыту.
 2. Бірге отырған топтар.
 3. Шағын командалар.
 4. Бүкіл сынып үшін тапсырмалар.
- В. К. Дьяченконың айтуы бойынша, оқыту дегеніміз оқушылар

мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынас. Қарым-қатынас түрі оқытудың ұйымдастырушылық формасын айқындайды. Қарым-қатынас түрін жұптық, топтық, ауыспалы жұптық, жазбаша қарым-қатынас түрі құрайды. Ал оқытудың ұйымдастыру формасына жұптық (біреуі екіншісін оқытады), топтық (біреуі бір мезгілде бірнеше адамды оқытады), ұжымдық (әрқайсысы әрқайсысын оқытады) және жекеше формалары жатады. Оқытудың ұжымдық түрі әр оқушы әрқайсысын оқытқан жағдайда дұрыс деп саналады. В. К. Дьяченко ұжымдық оқыту тәсілі мен топтық оқыту тәсілдерінің ерекшеліктерін төмендегі кесте арқылы көрсетеді.

Топтық және ұжымдық оқытуды салыстыру

Топтық оқыту тәсілі	Ұжымдық оқыту тәсілі
Ұйымдастырушылық:	
Нақтылық	Нақтылық жоқ
Бір бала сөйлейді	Барлығы сөйлейді
Оқушылар қарым-қатынасы шектеулі	Оқушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасайды
Үнсіздік, тыныштық	Жұмыс барысындағы шу
Тұрақты жұмыс орны	Жұмыс орны ауысып отырады
Дидактикалық:	
Кәсіби педагог оқытады	Оқушылар оқытады
Барлық материал бірден барлығына беріледі	Қарқын және материал әртүрлі
Өз бетінше жұмыстың аз болуы	Толық өз бетінше жұмыс
Ынтымақтастық жоқ	Ынтымақтастық – оқыту негізі
Меңгеруі және қолдануы шашыраңқы	Максималды жақындатылған
Дамытушылық:	
Оқушы – объект	Оқушы – субъект және объект
Балалардың қабілеттерінің теңестірілуі	Жеке ерекшеліктеріне байланысты
Оқытудың жүйелілігі	Аяқ астынан болуы
Ел алдына шығып сөйлеуге үйренбейді	Ел алдына шығып сөйлеуге, талдауға, дәлелдеуге үйренеді.
Түсіндіре алмайды	Педагогикалық қабілеттерін дамытады.

Тәрбиелік:	
Әрқайсысы өзі үшін жұмыс істейді.	Өзі және басқалар үшін де жұмыс істейді.
Ұжымдық емес қарым-қатынас	Ұжымдық қарым-қатынас

Топтық оқыту кезінде ережелерді анықтап, оларды үйрету керек. Ол үшін оқушыларға дайын ережелерді беру немесе өз беттерінше ережелерді ойлап шығаруды ұсынған жөн. Бұл ережелерді толық талдау керек. Бес ережеден артық болмауы керек. Не істеу керектігі нақты түрде жазылғаны дұрыс. Ереже көрнекті жерге жазылуы керек. Белгіленген ережелерді ойынға қатысушылардың барлығы қатаң орындауы тиіс. Шамамен төмендегідей **ережелерді** ұсынуға болады:

- жылдам және шуылдамай бірнеше топ құрындар;
- қажетті материалдарды дайындаңдар;
- ақырын сөйлендер;
- жолдастарыңның айтқанын мұқият тыңдаңдар;
- өз тапсырмаларыңды көңіл қойып орындаңдар.

Балалар алдарына қойған нақты міндеттерден басқа сабақтың мақсатын да білуі керек. Балаларға көбірек тапсырма беру олардың жұмыстағы қарқынын өзгертуге көмектеседі. Тапсырманы бөлген кезде әр оқушыға оның орындалу уақытын көрсету қажет. Жұмыс соңында міндетті түрде балалардың жұмыстарын талдау қажет. Жоғарғы жетістіктерге жету үшін ережелерді оқып, топта жұмыс істеу дағдысын қалыптастырып, жауапкершілікке үйреніп, топтық оқыту мен тапсырмалардың өзара сәйкестігіне назар аудару қажет.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Ұжымдық және топтық оқыту технологияларының қазіргі кездегі жағдайын анықтаңыз.
2. Ұжымдық оқыту мен топтық оқытуды сын тұрғысынан оқыту технологиясымен салыстырып, талдаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Дьяченко В. К. Сотрудничество в обучении. Просвещение, 1991.
2. Коллективная учебно-познавательная деятельность школьников // Под.ред. И. Б. Первина. М.: Педагогика, 1985.

3. Лиймитес Х. И. Групповая работа на уроке. М.: Просвещение, 1975.
4. Миртов А. В. Сочинение в школе. Уроки коллективного творчества // Литература в школе. – 2006.
5. Поливанов Н. И., Ривина И. В. Принципы и формы организации совместной учебной деятельности // Психологическая наука и образование. – 1996.
6. Дьяченко В. К. Новая дидактика. – М.: Народное образование, 2001.
7. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
8. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
9. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
10. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.
11. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А.П.Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.
12. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
13. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990.

12.7. Компьютерлік оқыту технологиясы

Елбасы атап көрсеткендей «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте-мөте қажет» – жас ұрпаққа білім беру жолында ақпараттық технологияны оқу үдерісіне оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы зор.

Білім берудің ақпараттандыру үдерісі бастауыш сынып мұғалімдеріне жаңа ақпараттық технологияны жан-жақты пайдалану саласына үлкен талап қояды.

Бәсекеге қабілетті болу тікелей білімге байланысты. Біз қазіргі заманғы педагогикалық технологияға, жаңа өркениетті дамуға байланысты басқа өркениетті елдердің көптен бері пайдаланып келе

жатқан интерактивті құралдарды қолданып отырмыз. Бұл – біздің Қазақстанның алға қарай жылжуының нышаны болып табылады. Ғылыми білім беруде интерактивті тақтаның мүмкіндігі мол. Интерактивті құралдарды қолдану арқылы оқушы білім кеңістігіне еркін бойлай алады.

Ақпараттық-коммуникациялық технология электрондық есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электрондық оқулықтарды, интерактивті құралдарды қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларына негізделеді. Ақпараттық әдістемелік материалдар коммуникациялық байланыс құралдарын пайдалану арқылы білім беруді жетілдіруді көздейді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияның келешек ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы аса мол.

Қазіргі кездегі шапшаң жүріп жатқан жаһандану үдерісі әлемдік бәсекелестікті күшейте түсуде. Елбасы Н. Ә. Назарбаев Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы атты жолдауында «Білім беру реформасы – Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдарының бірі» деп атап көрсетті.

XXI ғасыр – бұл ақпараттық қоғам дәуірі, технологиялық мәдениет дәуірі, айналадағы дүниеге, адамның денсаулығына, кәсіби мәдениеттілігіне мұқият қарайтын дәуір.

Білім беру үдерісін ақпараттандыру – жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу-тәрбие үдерісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарылатуды көздейді.

Біріккен ұлттар ұйымының шешімімен «XXI ғасыр – ақпараттандыру ғасыры» деп аталады. Қазақстан Республикасы да ғылыми-техникалық прогрестің негізгі белгісі – қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне енді.

Заманымызға сай қазіргі қоғамды ақпараттандыруда педагогтардың біліктілігін ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдану саласы бойынша көтеру негізгі міндеттерінің біріне айналды.

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – білім беру бағдарламаларын меңгеру үшін жағдайлар жасау керек», – деп көрсетілген. Солардың бірі білім беруді ақпараттандыру барысында дидактикалық және оқыту құралы болып компьютер саналады. Сондықтан кез келген білім беру саласында мультимедиялық электрондық оқыту құралдары барлық пәндерді оқытуға пайдаланылады.

Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны өзіндік даму мен оны іске асыру құралы ретінде пайдалану дағдыларын қалыптастырып, ақпараттық қоғамға бейімдеу.

Олай болса, ақпараттық бірліктердің білімге айналуы – әлемнің жүйелік-ақпараттық бейнесін оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен құндылық бағдарларын дамыту арқылы қалыптастыруды көздейтін, адамның дүниетанымының құрамдас бөлігі болып табылатын интеллектуалды дамуды қалыптастырудың бір жолы.

Ақпараттық бірлікті қалыптастыру: мектептің материалдық-техникалық базасына; ақпараттық қоғам саясатының мақсаты мен міндеттеріне; оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру жүйесіне; оқушылардың жас ерекшеліктері мен меңгеру қабілеттеріне, мұғалім мамандардың информатикадан білім деңгейлерінің сапасы мен шеберліктеріне, оқу-тәрбие бағытының ақпараттық қоғам бағытымен өзара байланысына тәуелді.

Қазіргі уақытта жаратылыстану-ғылыми білім беруде сабақ барысында интерактивті құралдарды қолдануда. Интерактивті құралдардың көмегімен мұғалімнің, оқушының шығармашылықпен жұмыс істеуіне жол ашылып отыр.

Интерактивті тақта дегеніміз не?

Интерактивті тақта – бұл компьютердің қосымша құрылғыларының бірі және де дәріс берушіге немесе баяндамашыға екі түрлі құралдарды біріктіретін: ақпараттың кескіні мен қарапайым маркер тақтасын біріктіретін құрал. Бүгінгі күні бірнеше интерактивті тақта түрлері бар. Олардың ішінде білім саласында қолданып жүргендеріне қысқаша шолу жасайық.

ACTIVboard (Promethean компаниясы) – ACTIVstudio программасы арқылы іске қосылады. Бұл құрылғы компьютер,

мультимедиялық проектор және ақпараттарды енгізуге арналған активті қаламнан тұрады.

Активті қалам дегеніміз не?

Активті қалам – бұл меңзерді басқару құрылғысы және компьютер мен тақта арасындағы байланысты іске асырушы құрылғы.

ACTIVwand указкасы. Электронды *ACTIVwand* указкасының ұзындығы 54 см тақтаның жоғарғы бөлігінен кішкентайларға да қол жеткізуге мүмкіндік береді. Жанында орналасқан батырма тышқанның сол жақ батырмасының қызметін атқарады. *ACTIVboard* – интерактивті тақтасында жұмыс жасаушыға проектордың сәулесінен астынан шығуға мүмкіндік береді. «Оң қол» сонымен бірге «сол қолмен» жұмыс жасауға қолайлы құрал.

ACTIVpanelpro. *ACTIVpanelpro* (Активпанель) үлкен аудиторияларда қолдануға өте қолайлы, онда үлкен экранға проекцияға қолданады. *ACTIVpanelpro* арнайы қарындаштың көмегімен дисплейде жазылған жазуларды компьютер арқылы тақтадан көруге мүмкіндік береді. *ACTIVpanelpro* (Активпанель) өте жеңіл зат, бөлмеден бөлмеге қиындықсыз-ақ алып жүре беруге болады, ал проектор болса кескінді үлкейтіп көрсетеді. *ACTIVpanelpro* ДК басқарады, сурет салады, жазу жазады – бұл ақпаратты енгізетін құрылғыға жағады.

ACTIVslate. Радио портты *ACTIVslate* панель құрылғысы топпен жүргізілетін конференцияға қатысушылардың белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Конференция немесе презентация кезінде аудиторияда еркін қозғалуға болады *ACTIVslateXR* панель аудиторияның кез келген жерінен тақтамен жұмыс жасай алады. *ACTIVslateXR* көмегімен қатысушылар өз шешімдерін орындарынан тұрмай-ақ тақтада жаза алады.

ACTIVtablet. *ACTIVtablet* планшет қарапайым тышқанның қызметін атқара алады, презентация мен конференция материалдарын *ACTIVstudio2* немесе *ACTIVprimary* тақтасыз (*ACTIVboard* көмегенсіз) компьютерде дайындауға мүмкіндік бетерін құрылғы. *ACTIVtablet* компьютерге USB порт арқылы қосылады, бағдарламаның барлық функцияларын қолдануға болады. Арнайы батареясыз қаламмен флипчарт беттерінде жазу жаза алады.

ACTIVote. *ACTIVote* тестілеу жүйесі конференцияның барлық қатысушыларына сұрақтарға, бірнеше берілген жауаптардың

нұсқаларынан желісіз радио пульттің батырмасын басу әдісімен жауап беруге мүмкіндік береді. Пульттың көмегімен ақпарат *ACTIVboard* қабылдайды және де өңделіп конференция қатысушысының жауабын қабылдайды. *ACTIVote* қарапайым тест жүргізуге өте қолайлы зат. *ACTIVote* 16 немесе 32 пульттан кішкене чемоданда тест жүргізу үшін қолданылады.

ACTIVote қолдана отырып:

«Тест дайындау шеберінде» *ACTIVstudio* бағдарламасында флипчартта мәтіндік немесе графиктік түрде тест сұрақтары кітапханада сақталады да, тестің нәтижесі кесте немесе диаграмма түрінде компьютердің жадында сақталады. Тестің нәтижесін *EXCEL* немесе *WORD* редакторларында экспорт жасауға болады

ACTIVstudio программасы. *ACTIVstudio PE* программасы арнайы презентацияларды өткізуге және оны сабақ барысында қолдануға негізделген программа. Бұл программа *ACTIVboard* және *ACTIVpen* қаламымен жұмыс жасау үшін жасақталған. *ACTIVstudio* программасының мүмкіндіктері өте көп. Атап айтқанда, презентацияларды құруға, өткізуге, материалдарға арнайы эффектілер қосуға, негізгі кезеңдерді көрсетуге, көрсеткіштерді қосуға, қосымша ақпараттарды енгізуге және басқа да көптеген мүмкіндіктері бар.

Флипчарт. Флипчарт – бұл бірнеше қажетті беттерден тұратын негізгі жұмыс аймағы. Бұл аймақта презентацияны құруға және оны көрсетуге қажетті құралдардың барлығы көрсетіледі. Бірнеше флипчарттарды бірден ашып, бір флипчарттан келесі флипчартқа, объектілерге сілтемелер қоюға немесе объектілерді бір мезетте келесі бетке көшіруге болады. Флипчартты басу құрылғысынан шығаруға немесе әр түрлі форматтарда экспорттауға болады.

«Активті экран» кешені білім үдерісінде қолданылатын ақпаратты көрсетуге және оны компьютермен басқаруға тағайындалған әмбебап интерактивтік жүйе болып табылады.

«Активті экран» бағдарламалық-техникалық кешенінің дидактикалық мақсатта пайдалану барысында олардың негізгі қызметі – жалпы ақпаратпен кәсіби біліктілікті жетілдіру бағытында қолданып, сонымен қатар бұл құралдың оқушылардың ойлау және ойын қысқа және түсінікті түрде жеткізе білу қабілетін арттырып, өз ойларын қазіргі заманғы педагогикалық технология құралдары көмегімен жүзеге асыруын қалыптастыруды қамтамасыз ете алатыны белгілі болды.

Бағдарламалық-техникалық кешеннің құрамына кіретін интерактивтік тақтаны оқытушыға сабақты қызықты және динамикалық түрде мультимедиялық құралдар көмегімен оқушылардың қызығушылықтарын тудыратындай оқуға мүмкіндік беретін визуалды қор деп те атауға болады. Сабақты түсіндіру барысында мұғалім тақта алдында тұрып, бір мезетте мәтіндік, аудио, бейне құжаттарды DVD, CD-ROM және Интернет ресурстарын қолдана алады. Бұл кезде мұғалім қосымшаны іске қосу, CD-ROM, Web-түйін мазмұнын қарастыру, ақпарат сақтау, белгі жасау тышқанды ауыстыратын арнайы қалам арқылы жазулар жазу және т.б. әрекеттерді жеңіл орындай алады.

Интерактивті құралдарды сабаққа пайдаланғанда дидактикалық бірнеше мәселелерді шешуге көмектеседі:

- Пән бойынша базалық білімді меңгеру;
- Алған білімді жүйелеу;
- Өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру;
- Жалпы оқуға деген ынтасын арттыру;
- Оқушыларға оқу материалдарымен өздігінен жұмыс істегенде әдістемелік көмек беру.

Бұл технологияны оқу материалын хабарлау және оқушылардың ақпаратты меңгеруін ұйымдастыру арқылы, көзбен көру жадын іске қосқанда арта түсетін қабылдау мүмкіндіктерімен қамтамасыз ететін әдіс деп қарауға болады.

Бастауыш сынып оқушыларының көпшілігі естігенінің 5 % және көргенін 20 % есте сақтайтыны белгілі. Аудио- және видеоақпаратты бір мезгілде қолдану есте сақтауды 40-50 % дейін арттырады.

Қазіргі кезде сабаққа дайындалу барысында мұғалім сабақ мазмұны оқушылар үшін танымдылығы жағынан қызықты әрі жаңаша өтуі үшін өзінің бағалы уақытын қажетті материалды іздеу мен жүйелеуге жұмсайды. Ал жекелеген курс бойынша мәселелік-бағдарлы оқу бағдарламалары пакетінің болуы мұғалімге « мұғалім – оқушы» жүйесінде ақпаратты беруді, өңдеуді және қайталауды жаңаша ұйымдастыруына мүмкіндік береді. Бірақ мұның барлығы жүзеге асуы үшін мұғалім компьютерлік оқыту технологиясы бойынша білімдер мен іскерліктерді игеруі қажет. Бұл дайындық дифференциалды болуы тиіс. Себебі, әрбір пән мұғалімдері үшін компьютерді оқыту үдерісінде пайдалану әр түрлі сипатқа ие.

Ғылым ғасырының табалдырығынан аттағалы тұрған қазіргі таңда компьютер өмірдің барлық саласына кеңінен енуде.

Интерактивті құрылғылардың барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, оқушылардың шығармашылық даралығын қалыптастыру үшін сабақта төмендегі іс-шаралардың қолданудың маңызының зор екені байқалады. Оларға:

- бастауыш сынып оқушысының дайындық деңгейін, ынтасын және қабылдау жылдамдығын ескеру арқылы жаңа материалдарды меңгеруге байланысты оқытуды ұйымдастыру және оқыту үдерісіне интерактивті құрылғылардың мүмкіндіктерін пайдалану;
- оқытудың жаңа әдістері мен формаларын (проблемалық, ұйымдастырушылық іс-әрекетін компьютерлік ойындар және т.б.) сабақта жиі қолдану;
- проблемалық зерттеу, аналитикалық және модельдеу әдістерін қолдану арқылы классикалық әдістерді жетілдіру;
- жаңа ақпараттық технология құралдарын (жаңа типті компьютерлер, телекоммуникация, виртуалды орта және мультимедия – технология, интерактивті құрылғылар) пайдалану арқылы оқу үдерісінің материалдық-техникалық базасын жетілдіру.

Сабақ материалы Power Point презентациясы немесе мәтіндік ақпарат түрінде беріледі. Сонымен қатар, материалдың құрамына кесте, диаграмма, сурет, басқарушы батырмалар, гиперсілтемелер, графиктер болады. Түсіндіру барысында мұғалім тақтаның алдында тұрып жасырулы ақпаратты және объектілерді көрсете алады және өзгертеді. Сабақтың соңында қолданылған материалды есте сақтап, қажет жағдайда қайталап қолдана алады. Интерактивтік тақтамен жұмыс істеу барысында жасалған файлдар белгілі бір форматпен сақталады, сонымен қатар PDF форматында да сақтап, оқушыға электрондық пошта арқылы жіберуге болады. Мұғалім алдын ала дайындаған сабақты оқушының білімін, біліктілігін, дағдысын бақылауға бағытталған тапсырмаларды орындауға береді. Сабақтың барысында тапсырманы орындау бойынша ауызша түсіндіру жүргізіледі, интерактивтік тақтаны пайдалану арқылы теориялық материал қайталаанады. Қажетті жағдайда, оқытушы тақта арқылы мысал есепті шығаруды, графиктерді құруды, құрал-саймандарды қолдануды көрсетіп түсіндіреді. Мұғалім оқушыны тақтаға шығарып, оған жеке тапсырма береді, оған қалғандардың көңіл бөлу үшін бағыт береді және бақылап отырады.

Мұғалім алдыңғы сабақта өтілген материалды ашып, өткен сабақты қайталай алады. Мұндай әдістеме сабақта екпінді түрде өткізуге мүмкіндік береді. Тақтада жұмыс істеген мұғалім мен оқушының орындаған іс-әрекеттерін есте сақтап келесі сабақта қолдануға болады.

Сонымен, интерактивтік тақта сабаққа қатысушылардың барлығының ойын бір ортаға жинақтап, қажет ақпаратты өңдеу арқылы жалпыланған ақпараттық біліктілікті қалыптастыратын тиімді құрал болып табылады. Алдын ала дайындалған оқу материалдары – презентациялар, мәтіндік, графикалық ақпараттық объектілер – сабақтың жақсы өтуін және барлық ақпарат түрлерін қолдануды қамтамасыз етеді. Сонымен, «Активті экран» кешенін қолдану арқылы оқыту үдерісінде жаңа дидактикалық мүмкіншіліктерді ашуға мүмкіндік береді.

Сабақта уақытты үнемдеу, демонстрациялық материалдар даярлау мақсатында интерактивті тақтаны пайдаланған тиімді. Интерактивті тақтаның үш режимінде де жұмыс жасауға болады.

Ақ тақта режимі – ең қарапайым режим. Ақ тақта режимін қолданғанда оны ақ бет қағазбен жұмыс жасағандай және тақырыпқа қажетті жерін белгілеулермен, негізгі ұғымдарын ерекшелеу үшін түрлі түсті қаламды қолдануға болады. Ақ беттің артына фон ретінде мазмұнды суретті пайдалануға болады. Тақтаның бұл қасиеті, мысалы географиядан, физика, биологиядан және т.б. пәндерден сабақ жүргізгенде ыңғайлы. Фон ретінде географиялық картаны, физикалық аспаптардың суреттерін алуға болады және сабақ барысында қажет болса картаға белгі салуға, жазуға мүмкіншілік бар.

Екінші режим – *Office режимі*. Бұл режим сабаққа қажетті дайындық жұмыстарын, яғни материалдар даярлауға ыңғайлы. Сабаққа дайындық жұмыстары Word мәтіндік редакторының, Excel электрондық кестесінің құжаттары, Power Point презентациясы болуы мүмкін. Мысалы, Microsoft Word құралдарымен төрт түрлі мәтіндік тапсырмаларды қамтитын құжат әзірлеуге болады. Осы құжатта тапсырмаларды қайталап, жауаптарының дұрыс нұсқаларын немесе амалдардың дұрыс тізбегін көрсету керек. Қайталанған тапсырмаларды сурет салу панелінің «төртбұрыш» объектілерімен жасырамыз. Сабақта қажет кезде бұл құжатты интерактивті тақтаның Office режимінде ашу қажет. Бұл режим Microsoft Office-нің барлық

мүмкіншілігін ұсынады. Сондай мүмкіншіліктерінің бірі – құрылған құжатқа мәтінді қосуға болады, яғни экраннан түсірілген суретпен емес құжатпен тікелей жұмыс жасаймыз. Сонымен, мұғалім оқушыны тестілік тапсырмаға жазбаша жауап беруге тақтаға шығарып, оқушының жауабын дұрыс жауаптарымен салыстыра алады («тік төртбұрыш» объектісін жылжыту немесе жою арқылы) және дайындалған материалды шаблон ретінде келесі сабақтарды пайдалану үшін сақтап қоюға болады.

Үшінші режим – тақтаның интерактивті режимдегі жұмысы.

Сабақтарды жүргізуде өткен материалды қайталау қажет, сондай жағдайда интерактивті тақтаның сілтеме жасауға арналған компонентін қолдануға болады. Бұл компонент арқылы Microsoft Office құралдары арқылы құрылған құжаттарға, графиктік редакторлардың немесе программалау ортасының көмегімен құрылған файлдарға, интернет беттеріне сілтемелерді ұйымдастыруға мүмкіншілік береді.

Прожектор және Шторка құралдары экранның белгілі бір кішігірім аумағын көрсетуге арналған.

Прожектор құралы аудиторияның назарын бір объектіге аударуға арналған. Экран бетінде бір мезгілде бірнеше объектілер орналасқан болса, оның қажет объектісін ерекшелеп, қалғанын жауып қоюға арналған.

Шторка экранның бір бөлігін жауып қоюға арналған (есеп шығаруда дұрыс жауаптарын, оқушыларға әзір белгісіз ақпаратты) және материалды оқу барысында мүмкіндігінше тақтаның қажет бөлігінде көрсету.

Қазіргі уақытта «қоғамды ақпараттандыру», «білім беруді ақпараттандыру» деген сөз тіркестері біздің сөздік қорымызға еніп кетті. Олай болса, қоғамды ақпараттандыру дегеніміз не?

Қоғамдық ақпараттандыру дегеніміз – ғылыми-техникалық прогресс жетістіктерінің күнделікті тұрмысқа ауқымды енуінің нәтижесі, яғни адам өміріне іс-әрекеттің интеллектуалды түрлерінің жан-жақты әсер етуі мен рөлінің жоғарылауына байланысты объективті үдеріс.

Ол оқыту мазмұны, әдісі мен ұйымдастыру түрлерінің өзгерісін тездетеді. Бұл үдерістегі негізгі мәселе білім берудің мазмұны мен мақсатын өзгерту болып табылады, ал оны технологиялық жағынан қамтамасыз ету – өндірістік мәселе.

Қоғамды индустрияландыру кезеңінде білім беру жүйесі алдыңғы кезекте, маманданған сауатты тұтынушыларды дайындауға бағытталса, ал білім беруді ақпараттандыру жағдайында бұл мәселе білім берудің негізгі мақсатына ауысады. Мұндағы негізгі мақсат – оқушының қоршаған әлем жайында табиғи ғылыми болжамын қалыптастырумен жалпы ізгілікті адамгершілікке дайындау болып саналады.

Қазіргі заман мұғалімнен тек өз пәнінің терең білгірі болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық-психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады.

Компьютермен оқыту – оқушыны субъект дәрежесіне көтеретін, жеке тұлға ретінде дамытуға игі ықпал ететін, оқушының өз бетімен білім іздеуіне мол мүмкіншіліктер табатын білім беру әрекеті.

Компьютермен оқыту технологиясындағы мұғалімнің оқыту қызметін, негізінен, мынадай деп қарастыруға болады:

- талдау-болжау қызметі;
- жобалау қызметі;
- коммуникативтік қызметі;
- дидактикалық қызметі;
- бақылау-түзету қызметі;
- психологиялық демеу болу қызметі; ұйымдастырушылық қызметі.

Компьютермен оқыту технологиясында оқушының өз бетімен білім іздей алатын болуы – көзделетін негізгі нысан ретінде қойылады. Компьютермен оқыту барысында білім алудың жасанды сипатын барынша табиғи қылуға жағдай жасалынады.

Сол табиғилықтың өзі компьютермен оқытудың гуманистік сипатын көрсетеді.

Компьютермен оқыту технологиясында үлкен үш кезең анықталады. Ол кезеңдер іштей кіші кезеңдерге бөлінеді.

Мектептерде компьютерлік технологияны қолданудың негізгі жолдарына баға бере отырып, «Жас балаларға компьютердің қанша қажеті бар?» – деген сұрақты айналып өту еш мүмкін емес.

Осы мәселе бойынша пікірлер алуан түрлі. Бірқатар педагогтар бастауыш сыныптардағы компьютер тек балалардың назарын басқаға аударады деп санайды. Ал екіншілері компьютерді тұрақты пайдалану бара-бара оқушылардың, егер компьютер қастарында болмаса, екі санды қоса алмайтын, қарапайым мәтінді оқи алмайтын жағдайға жеткізеді деген негізді бір қауіп білдіреді.

Компьютер мектептегі лингафон кабинеттері немесе сыныптағы теледидар сияқты дүниелер, сондықтан да білім беру мен оқу үдерісіне айтарлықтай зияны жоқ деген пікірлер де бар.

Компьютерлерді мектептің оқыту мазмұнына енгізуге қарсы салмақты аргументтің бірі – ақпараттық технологияның екпіндеп дамуы мектеп бағдарламасының үнемі жаңартылып отырғанына қарамастан оның созылмалы аурудай артта қалуына әкеп соқтырады деп санайды.

Мына бір қауіп пен алаңдаушылыққа да назар аударған жөн: тек компьютермен қарым-қатынаста болған балалар гуманитарлық қызмет түрлеріне аса қажет сезімталдық пен мейірбандылықты жоғалтып алып, дәлдік пен қырағылыққа ғана құрылған қарым-қатынасқа бас ұрулары әбден мүмкін.

Ақпараттық технологияны пайдаланудың жағдайында оқушылардың білімдерін жетілдірудің мүмкіндігі кең, соның бірі оқыту үдерісінде электрондық оқулықтарды қолдану болып табылады.

Заман ағымына қарай күнделікті сабаққа видео, аудио қондырғылар мен теледидарды, компьютерді қолдану айтарлықтай нәтижелер беруде. Зерттеуіміз көрсеткендей, кез келген сабақта электрондық оқулықты пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Сондықтан қазіргі ақпараттандыру қоғамында электрондық оқулықтарды пайдаланбай алға жылжу мүмкін емес.

Электрондық оқулық дегеніміз – мультимедиялық оқулық, сондықтан электрондық оқулықтың құрылымы сапалы жаңа деңгейде болуға тиіс. Электрондық оқулық оқушының уақытын үнемдейді, оқу материалдарын іздеп отырмай, өтілген және оқушының ұмытып қалған материалдарын еске түсіруге зор ықпал етеді.

Осы принципті басшылыққа ала отырып, Ә. І. Тәжіғұлова «Кәсіптік білімді ақпараттандыру жағдайында электрондық оқулықтарды құрастырудың педагогикалық принциптері» деп

аталатын кандидаттық диссертациясында мынадай мәселелерді қарастырған: кәсіптік білімді ақпараттандырудың қазіргі жағдайдағы педагогикалық мәселелерінің жағдайын және даму тенденциясын зерттеуді, кәсіптік білімді ақпараттандырудың жағдайында электрондық оқулықтарды құрастырудың педагогикалық технологиясын негіздеу, сондай-ақ кәсіптік білімді ақпараттандырудың жағдайында электрондық оқулықтардың тиімділігін эксперимент арқылы тексеруді қарастырған.

Оқу үдерісінде соның ішінде, математикадан мәтінді есептерді шығару барысында компьютерлік технологияларды және электрондық оқулықтарды пайдалану оқытудың мотивациясын күшейтіп, оқушылардың сабаққа белсенді және қызыға қатысуына жағдай жасайды.

Электрондық оқулықтар – ғылыми негізде дайындалған педагогикалық ақпараттық өнім.

Электрондық оқулық дайынаудың тұжырымдық негізі оқытудың педагогикалық теориясы болып табылады. Сонымен қатар электрондық оқулық дайындаудың педагогикалық ұстанымдар жүйесі оқытудың дидактикалық жүйесіне сәйкес келеді. Электрондық оқулықтармен жұмыс істеу әрбір оқушының өз мүмкіндігін есепке ала отырып, оқып-үйрену ісін жеке дара жүргізуге жол ашады.

Электрондық оқулық – оқу пәнінің негізгі ғылыми мазмұнын қамтитын компьютерлік технологияға негізделген оқыту, бақылау, моделдеу, тестілеу, т.б. бағдарламалардың жиынтығы.

Электрондық оқулық жай оқулықтарға өте тиімді қосымша мүмкіндіктер береді. Атап айтқанда:

- кері байланысты іс жүзілік тез арада қамтамасыз етеді; және оқулықтағы ақпаратты іздеу мүмкіндіктері біраз уақыт алатын болса, электрондық оқулық қажетті оқулықты табуға тез мүмкіндік береді;
- гипермәтінді түсіндірулерге өту барысында уақытты үнемдеуге көмектеседі.

Ең бастысы, электрондық оқулықтарды дайындаудың бір жүйеге келтірген заңдылығы болуы керек. Осыған байланысты электрондық оқулықтарды дайындауда мынадай дидактикалық шарттарды ескерген жөн:

- белгілі бір пәнге байланысты дайындалатын электрондық оқулықтың сол пәннің типтік бағдарламасына сәйкес болуы;

- электрондық оқулықтар курста оқытылатын тараулар мен тақырыптарға қатысты дәріс мәтінін қамтитын негізгі зертханалық және тәжірибелік тапсырмаларды орындауға арналған қосымша материалға қатысты анықтама, библиографиядан тұратын көмекші, аралық және қорытынды бақылау сұрақтарынан тұратын тест, материалдарды дайындауда пайдаланылған әдебиеттер тізімдері бөлімдерін қамтуы;

- электрондық оқулықтың кәдімгі оқулықтар мазмұнын қайталамауын, яғни берілетін тақырыпқа қатысты ақпараттың нақты, әрі қысқа берілуін ескеру;

- белгілі бір тақырыпқа қатысты материал 2-3 экрандық беттен артық болмау.

Сонымен, электрондық оқулықтар мен үйретуші бағдарламалардың негізгі ерекшеліктері – бұл оқушыларға өз бетімен есеп шығаруға, ізденуге, өз жұмысының нәтижесін көріп, өз-өзіне сын көзбен қарауына және жеткен жетістіктерінен ләззат алуға мүмкіндік беруі.

Бастауыш мектепте компьютерлік технологияны қолданудың қазіргі жағдайы. Қазіргі ақпараттық-қатынастық технологиялардың (АҚТ), мультимедиялық технологиялардың (ММТ) және интернеттік технологиялардың (ИТ) отандық және шетелдік педагогикалық ғылымда және білім беру практикасының жетістіктерінің негізінде оқу, тәрбие үдерісінің заңдылықтарын зерттейтін педагогика ғылымдарының саласы болып табылатындықтан, бастауыш сынып оқушыларын компьютерлік технологияларды қолданып математика есептерін өздігінен шығару біліктіліктерін қалыптастыруды қамтамасыз ететін ғылыми негізделген және педагогикалық тұрғыдан тиімді әдістемесін жасау қажеттігі туындайды.

Бастауыш білім беру жүйесін ақпараттандырудың негізгі мақсаты оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру. Осы мақсатты орындау барысында оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыруда жаңа әдістерді қолдану қажеттілігі туындап отыр. ХХІ ғасырда ақпараттанған қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім беру саласында төмендегідей міндеттерді шешу көзделіп отыр: компьютерлік техниканы, интернет, компьютерлік желі, электрондық және телекоммуникациялық құралдарды, интерактивті құралдарды, электрондық оқулықтарды оқу үдерісіне тиімді пайдалану арқылы білім сапасын көтеру.

Білім беру саласын ақпараттандыру, оның ішінде бастауыштың оқыту үдерісінде ақпараттық-қатынастық технологияларды тиімді пайдалану оқу сапасын жоғары деңгейге көтеруге, оқушылардың терең, мазмұнды білім алуларына, мұғалімдердің кәсіптік іс-әрекеттерін дамыта отырып, оқыту үдерісін қызықты және тиімді ұйымдастыруға жағдай жасайтындығы айқындалды. Осыған орай, мектептегі дәстүрлі сабақтардан өзге, жаңаша сабақтар ұйымдастыру қажеттілігі және мұғалімнің қызметі мен рөлі өзгеретіндігі байқалады. Сондықтан заман ағымына қарай күнделікті сабақта компьютерлік технологияларды қолдану айтарлықтай нәтижелер беретіндігі айқындалды.

Білім беру жүйесін ақпараттандыру мәселесіне байланысты шетелдік, ресейлік, қазақстандық ғалымдар жан-жақты еңбек етуде және осы мәселе бойынша ғалымдардың бірнеше құнды еңбектері бар.

Мектеп жасындағы оқушылардың дамуы үшін компьютерді қолдану туралы бұрыннан белгілі Массачусет технологиялық институтында (АҚШ) С. Пейперттің жұмысы болып саналады. Оның басшылығымен 1968 жылдан Ж. Пиаженің теориялық концепциясы негізінде мектеп жасындағы және мектепке дейінгі балалардың интеллектуалдық қабілетін дамыту бойынша зерттеу жүргізілді. Жұмыс негізіне екі идея алынды: 1) интеллектуалдық дамудағы маңызды өзгеріс мәдениеттілікті өзгерту арқылы ғана жүзеге асыуы мүмкін; 2) мәдениеттілікті неғұрлым жедел өзгертетін сенімді жол - компьютердің жедел қарқынмен қолданылуы. Осы зерттеулердің нәтижесінің бірі – балалар үшін «ЛОГО» бағдарламасын түзу болды. Қазір бүкіл әлемде бұл бағдарлама педагогикалық тәжірибеде кеңінен қолданыс тауып, біздің елімізде де барған сайын кең таралып отыр.

Бізге белгілі, басқа да эксперименттік зерттеулер 1980 жылы адам ресурстары жөніндегі ғылыми-зерттеу ұйымы мен Монтгомери (АҚШ, Мэриленд штаты) округының мұғалімдері мен әкімшілігі бірлесіп жүргізген жұмыс. Оған 165 бастауыш, толық емес орта және толық орта мектептің оқушылары қатысқан. Эксперимент үдерісі кезінде мына мәселелер қарастырылды: біріншіден, әр түрлі тапсырмалар қай сыныптарда табыспен жүруі мүмкіндігін анықтау, екіншіден, олардың қол жеткізген табыстарын компьютермен жұмыс істеуі шектеулі, информатика мен есептеуіш техникадан әзірлігі өте төмен оқушылармен бағалау міндетін іске асыру. Осы

зерттеулердің нәтижелері кейіннен АҚШ-тың басқа штаттарында қайталанып, жүргізілді.

Ресейлік ғалымдардың білім беру жүйесін ақпараттандыру мәселесі бойынша зерттеу еңбектеріне тоқталайық.

ТМД елдерінде, оның ішінде Ресейде, білім беру жүйесін ақпараттандыру кең көлемде жүзеге асуда. Мысалы, ақпараттық-қатынастық технологияның негізін салушылардың бірі И. В. Роберт. Оның еңбектері ақпараттық-қатынастық технологияны бастауыш мектептің бастауыш сыныптарында қолданудың көптеген мәселелеріне байланысты. Ол еңбектерді талдай отырып, біз компьютерлік технологияны бастауыш сынып оқушыларын математикалық есептерді шығаруға үйретуде компьютерлік технологияның ететін әсері зор екенін анықтадық. Екінші бір ресейлік ғалым И. Е. Вострокнутовтың еңбектері оқыту барысында компьютерлік технологияны қолданудың педагогикалық принциптерін және ол технологияны оқушыларды жекелеп оқыту барысында қолданғанда қойылатын талаптарды анықтаған.

Бүгінгі күні республика көлемінде де ақпараттандыру мәселесімен айналысып жатқан бірқатар ғалымдардың ғылыми мектептері бар. Олар:

- профессор Б. Б. Баймұхановтың еңбектерінде оқыту үдерісінде компьютерлік технологияларды енгізу мәселелері қарастырылды, осының негізінде оқыту үдерісінде әртүрлі бағдарламалық құралдарды қолданудың әдістемесі жасалған (Б. Д. Сыдықов, Р. С. Шуақбаева, Р. Б. Бекмолдаева, А. Ө. Байдыбекова және т.б.);

- профессор Е. Ы. Бидайбековтың еңбектерінде студенттерді ақпараттық технология құралдарын қолдануға әдістемелік тұрғыдан дайындау, информатика пәнін оқыту және информатик мамандарды дайындау мәселелерімен айналысқан (Ж. Қ. Нұрбекова, Г. Ж. Ниязова, Ш. Шекербекова, А. Ибашова, Э. А. Абдукаримова және т.б.);

- профессор Ж. А. Қараевтың еңбектерінде ақпараттық-қатынастық технологияны жалпы орта мектептің оқу үдерісінде пайдалану, орта және жоғары оқу орындарында информатиканы оқыту мәселелері қарастырылған (М. Б. Есбосынов, Ж. С. Сардарова, С. Т. Мұхамбетжанова, Б. Т. Абықанова және т.б.);

- профессор Г. Қ. Нұрғалиеваның еңбектерінде білім беруді ақпараттандыру жағдайында электрондық оқулықтарды

дайындаудың педагогикалық негіздері мен түрлі оқыту мақсатындағы бағдарламалық құралдарды жасау мәселелері қарастырылған. Білімді ақпараттандырудың педагогикалық тұжырымдамасын Д. М. Жүсіпалиева, Ш. Т. Абишева, Ш. Х. Құрманалина, Г. Б. Ахметова, А. С. Қадырова, А. І. Тәжіғұлова және т.б. өз еңбектерінде анықтады.

Б. Баймұханов, Б. Д. Сыдықов өздерінің «Компьютерлік оқу әдістемелік кешенді құрудың негізгі дидактикалық принциптері» деп аталатын еңбектерінде былай дейді: заманауи ақпараттық технологияларды пайдалану оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып білім берудегі дараландыру проблемаларын шешуде жаңа мүмкіндіктер ашады.

Н. Е. Исабек зерттеу жұмысында студенттерді компьютерлік графиканы кәсіби іс-әрекеттерде пайдалануға даярлау жүйесін жасау және оны жүзеге асырудың педагогикалық шарттарын айқындаған.

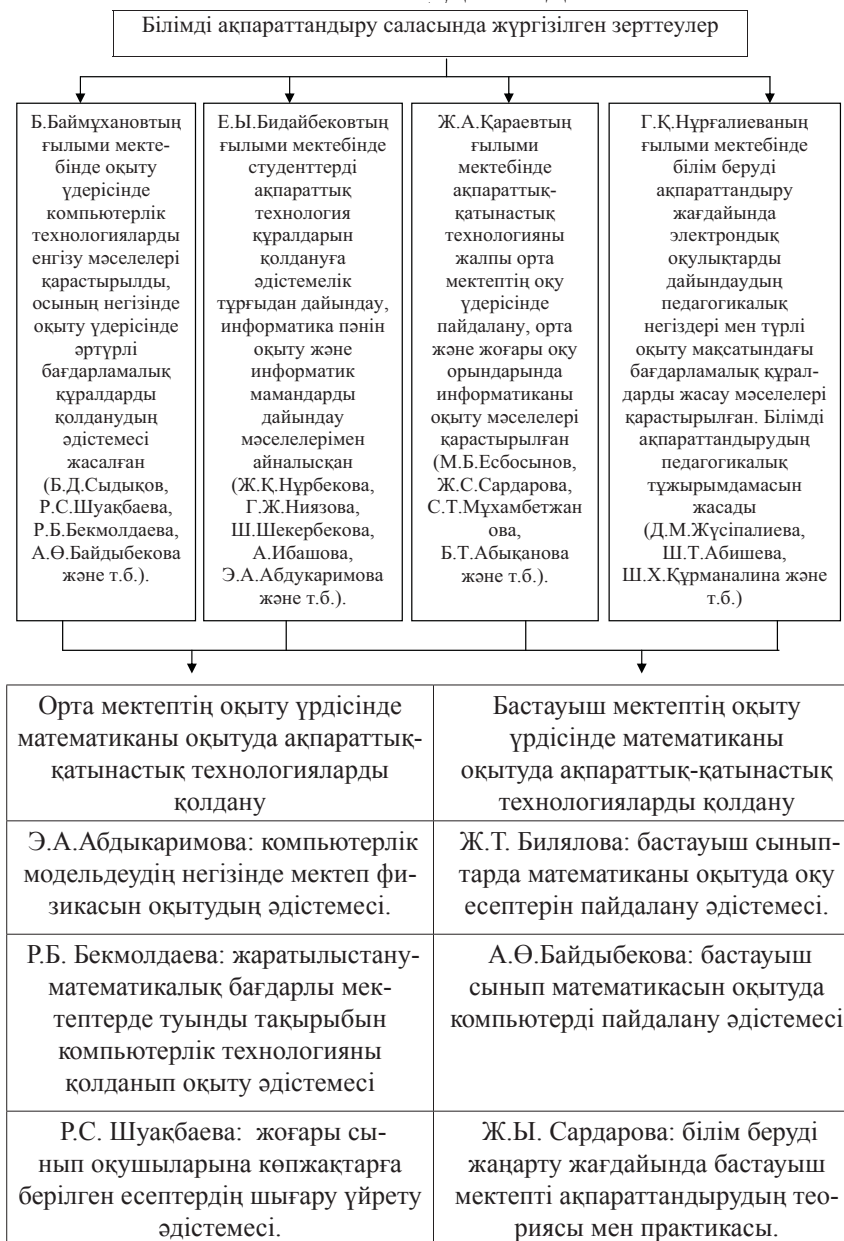
Осы ғылыми еңбектердің ішінде орта мектептерде компьютерлік технологияны қолдану және электрондық оқулықтарды пайдалану арқылы білім сапасын, оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мәселелеріне байланысты бірқатар еңбектерге тоқталайық.

Ж. Қараевтың пікірінше, орта мектептерде оқыту үдерісінде компьютерді пайдаланғанда түрлі-түсті рендегі кестелерді, диаграммаларды, қозғалыстағы денелерді сипаттауға, үдерісті имитациялауға, тіпті оның ағымын математикалық модельдеу арқылы дәл әрі көрнекі сипаттауға болады. Демек, компьютерді пайдаланып, оқытудың мазмұнын анықтауға, дәстүрлі техникалық құралдардың шамасы келе бермейтін кейбір нәтижелерге жетуге болады.

Э. А. Абдыкаримова «Компьютерлік модельдеудің негізінде мектеп физикасын оқытудың әдістемесі» атты кандидаттық диссертация жұмысында компьютерлік модельдеудің алатын орны мен рөлін анықтап, «Атомдық физика» және «Атом ядросының физикасы» тарауларындағы құбылыстар мен үдерістердің компьютерлік модельдерін жасаған.

Р. Б. Бекмолдаева жаратылыстану-математикалық бағдарлы мектептерде туынды тақырыбын компьютерлік технологияны қолданып оқыту арқылы оқушыларды математикалық анализдің ғылыми негіздері туралы жүйелі білімдермен, біліктермен, дағдылармен қаруландыру жүзеге асатынын дәлелдеген.

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ АҚПАРАТТЫҚ-ҚАТЫНАСТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ЖӨНІНДЕГІ ЗЕРТТЕУЛЕРДІ ТАЛДАУ

<p>Б.Т.Абыканова: компьютерлік технологияны пайдалану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың дидактикалық шарттары.</p>	<p>А.Б.Медешова: бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін ақпараттық технология арқылы дамытудың педагогикалық шарттары.</p>
---	---

Р. С. Шуақбаева «Жоғары сынып оқушыларын көпжақтарға берілген есептерді компьютер көмегімен шығаруға үйрету әдістемесі» атты диссертациялық жұмысында, егер көпжақтарға берілген есептерді шығаруға үйрету барысында компьютердің мүмкіндіктерін тиімді пайдалану әдістемесі жасалынса, онда оқушыларды есептер шығаруға үйретудің сапасы артады, өйткені бұл жағдайда оқушылардың кеңістікті елестету қабілеттері мен дағдысы қалыптасып, көпжақтар элементтерінің арасындағы байланыстарды өз дәрежесінде сапалы игеретінін анықтады.

Б. Т. Абыканова «Компьютерлік технологияны пайдалану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың дидактикалық шарттары» атты диссертациялық жұмысында егер оқушылардың танымдық іс-әрекетіне компьютерлік технологияның педагогикалық мүмкіндіктері тиімді пайдаланылса, онда оқушылардың оқу мотивациясы мен танымдық белсенділігі артып, шығармашылықпен әрекет жасау дағдылары дамитынын, сөйтіп білім сапасының артатынын анықтаған.

Еліміздегі саяси, әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге сай білім беруді ақпараттандыру бағытында мектебімізде жүргізіліп жатқан жұмыстар ақпараттандырудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес жүзеге асырылуда.

XXI ғасыр – ақпарат ғасыры болғандықтан адамзатқа компьютерлік сауаттылық қажет. Бүгінгі таңда бастауыш мектеп пәндерін компьютер, интерактивті құралдардың көмегімен оқыту нәтижелерін зерттеудегі ғылыми проблемаларды шешу ең басты орын алады. Бұған себеп – оқыту үдерісінде туындайтын компьютерлендірудің педагогикалық-психологиялық жаңа проблемалары әлі толық шешілмегені.

Білім беру жүйесін ақпараттандыру білім беру үшін үлкен перспективалар ашады. Соңғы жылдары компьютерлік, телекоммуникациялық техника мен технологиялардың қоғам өміріндегі рөлі мен орнында түбегейлі өзгерістер болды. Ақпараттық

және телекоммуникациялық технологияларды игеру қазіргі заманда әрбір жеке тұлға оқу және жазу қабілеті сияқты сапалармен бірге қатарға және әрбір адам үшін қажетті шартқа айналды.

Әрбір елдің технологиялық даму дәрежесіне оның экономикалық қуаты мен халқының тұрмыс деңгейі ғана емес, сол елдің әлемдік қоғамдастықта алатын орны, басқа елдермен экономикалық және саяси ықпалдасу мүмкіндіктері, сондай-ақ ұлттық қауіпсіздік мәселелерін шешуіне байланысты. Сонымен қатар, әлдебір елде қазіргі технологияның дамуы мен қолдануының деңгейі оның материалдық базасының дамуымен қатар емес, негізінен қоғамды парасаттандыру деңгейімен, оның жаңа білімді туындату, игеру және қолдана білу қабілетімен де анықталады.

Жедел дамып отырған ғылыми-техникалық прогресс қоғам өмірінің барлық салаларын ақпараттандырудың ғаламдық үдерісінің негізіне айналады. Ақпараттық-технологиялық дамуға және оның қарқынына экономиканың жағдайы, адамдардың тұрмыс деңгейі, ұлттық қауіпсіздік, бүкіл дүниежүзілік қауымдастықтағы мемлекеттің рөлі тәуелді болады. Тұтас дүние қалыптастыру мен қоғамдастықтар, жеке адам мен бүкіл дүниежүзілік қоғамдастықтың өмір сүруі үшін жаңа жағдайларды қамтамасыз етуде ақпараттық-телекоммуникациялық технологиялар маңызды рөл атқарады.

Ғылым мен техниканың даму қарқыны оқу-ағарту саласының оқыту үдерісіне қазіргі заманғы педагогикалық технологиялық әдістер оның ішінде интерактивті құралдарды кең көлемде қолдануды қажет етеді.

Мектептердің білім деңгейін көтеру және онда интерактивті құралдарды пайдалану арқылы оқу-тәрбие үдерісін тиісті деңгейге көтеру, мектеп мұғалімдерінің, басшыларының, педагогикалық ұжымның жүйелі басшылыққа алған бағыты деп есептейміз. Интерактивті құралдарды қолдану негізінде мектепте жаратылыстану бағытының пәндерін оқыту сапасын арттырып, білім беруді ақпараттандыру жүйелі түрде іске асады деуге болады.

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» деп Елбасы атап көрсеткендей, жас ұрпаққа білім беру жолында ақпараттық технологияны оқу үдерісінде оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы зор.

Компьютер және интерактивті құралдар арқылы жасалып

жатқан оқыту үдерісі оқушының жаңаша ойлау қабілетін қалыптастырып, оларды жүйелік байланыстармен заңдылықтарды табуға итеріп, нәтижесінде өздерінің кәсіби потенциалдарының қалыптасуына жол ашу керек. Бүгінгі таңдағы ақпараттық қоғам аймағында, оқушылардың ойлау қабілетін қалыптастыратын және компьютерлік оқыту ісін дамытатын жалпы заңдылықтардан тарайтын педагогикалық технологияларды ғана тиімді деп санауға болады.

Бастауыш сынып оқушыларының интерактивті құралдар көмегімен қалыптасатын және жүзеге асырылатын ойлау қабілеті бұрынғы технологиялар арқылы берілетін ойлау жүйесінен өзгеше болатындықтан, тек ойлау қабілеті түсінігі ғана емес, қабылдау, есте сақтау жоғарғы деңгейде болады.

Интерактивті құралдардың келесі ерекшеліктерін атап өтуге болады:

1. Бормен тақтаға жазылған кескінді интерактивті тақтадағы түрлі-түсті айқын, ұқыпты кескінмен салыстыруға болмайды
2. Тақта мен бордың көмегімен әр түрлі қосымшалары бар жұмысты түсіндіру қиын әрі мүмкін емес.
3. Слайдтарда, флипчартта қателер жіберілсе, тез арада түзетуге болады
4. Сабақта ACTIVote тестілеу жүйесі арқылы тест алу мүмкіндігін қолдануға болады
5. ACTIVwand указкасының көмегімен тақтаның жоғарғы бөлігіне кішкентайларға да қол жеткізуге мүмкіндік береді.
6. Сабақта көрнекілікті қолдану деңгейі артады.
7. Сабақтың өнімділігі артады.
8. Оқушылардың білім деңгейіне оң әсер етеді.

Оқу үдерісінде, оның ішінде практикалық сабақтарда интерактивті құралдарды қолдану мұғалімнің жеке тәжірибесіне, шығармашылық ізденісіне байланысты. Интерактивті құралдар оқыту формасын ұйымдастыруды түрлендіруге, дәстүрлі оқыту әдістеріне жаңа элементтер енгізуге мүмкіншіліктер жасайды. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Қорытындылай келе интерактивті құралдарды орынды қолдану оқыту сапасын жетілдіруге көмектеседі.

Компьютерлік технологияларды қолданып бастауыш мектеп оқушыларын математика есептерін шығаруға үйрету болғандықтан,

енді Қазақстанда бастауыш мектепте компьютерлік технологияны қолдану мәселесіне байланысты айналысқан Ж. Ы. Сардарова, А. Ө. Байдыбекова, А. Б. Медешовалардың еңбектеріне тоқталайық.

Ж. Ы. Сардарова «Білім беруді жаңарту жағдайында бастауыш мектепті ақпараттандырудың теориясы мен практикасы» тақырыбындағы докторлық диссертациясында егер білім беруді жаңарту жағдайында бастауыш мектепті ақпараттандырудың теориялық-әдіснамалық негіздері айқындалып, оны тиімді түрде жүзеге асыру жолдары анықталса және ақпараттық сауаттылық қалыптастыру тұжырымдамасы жасалып, моделі құрылса, онда бастауыш сыныптан бастап қазіргі ақпараттық құралдарды өз қажетіне еркін қолдана алатын, ақпараттық сауаттылықтары қаланған жеке тұлға тәрбиелеуге мүмкіндік артады. Ал ол өз кезегінде, бүгінгі толассыз ақпарат ғасырында өз бетімен кез келген жағдаятта ұтымды шешім қабылдап, әрекеттенетін іскер де шығармашыл болуға баулиды.

А. Ө. Байдыбекова «Бастауыш сынып математикасын оқытуда компьютерді пайдалану» атты диссертациялық жұмысының мақсаты – бастауыш мектептің математика пәндерін оқыту үдерісін жетілдірудегі дербес компьютердің мүмкіндіктерін ашу және компьютерлік құралды пайдалану арқылы төменгі сынып оқушыларының оқу іс-әрекеттерін қалыптастырып, одан әрі дамытуға арналған.

А. Б. Медешова «Бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін ақпараттық технология арқылы дамытудың педагогикалық шарттары» атты диссертациялық жұмысында егер бастауыш сынып мұғалімдері оқытудың ақпараттық технологиясын қолдану әдістемесімен қаруланып, оны нәтижеге бағдарланған білім беру үдерісіне пайдаланса, онда бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігінің дамуы жаңа сапалық деңгейге көтеріледі, өйткені ақпараттық технологияны қолдану бастауыш білім мазмұнын тиімді меңгеруге ықпал ететінін дәлелдеген.

Ақпараттандыру бағдарламасын жүзеге асырып, білім сапасын көтеруде бастауыш сатының алатын орны ерекше екендігі белгілі. Дегенмен, бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін қалыптастыру мәселесі әлі де болса жеткілікті дәрежеде ғылыми-педагогикалық тұрғыдан зерттелмегені айқындалып, біріншіден, бастауыш сатыдағы білім беру үдерісі дәстүрлі әдіс арқылы

ұйымдастырумен шектеліп қалуда, ал дәстүрлі білім беру ұсынылып отырған білім мазмұнын толық меңгеруге кепілдік бермейтінін және оған сәйкес бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігі нашар дамидыны қазіргі бастауыш мектеп тәжірибиесі көрсетіп отыр. Екіншіден, оқушылардың оқу икемділігін дамыту олардың оқу іс-әрекетінің ұйымдастырылуына, ол білім мазмұнының берілуіне тәуелді. Үшіншіден, бастауыш сынып оқушыларының компьютермен жұмыс жасауға қызығушылықтары байқалады, бұған бастауыш білім мазмұнында көңіл бөлінбегендіктен икемділіктің қалыптасуы төмен деңгейде қалып отыр. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының сапалы білім алуы үшін ақпараттық технологияны қолдану әдістемесін жасау талап етіледі және мұны бүгіннің өзінде жасау қажет екендігін анықтаған.

Көптеген жаңашыл ғалымдардың зерттеулерінде бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамытудың жаңа бағыттарының бірі – білім мазмұнын оқушының толық меңгеруін іске асыратын оқыту технологиясын жетілдіру мәселелері айқындалады.

Ақпараттық технологияны пайдалану негізінде бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамытудың тиімділігі оған қажетті мазмұндық жобалау, іс-әрекеттік, технологиялық шарттарды орындағанда ғана мүмкін болатындығын көрсеткен. Бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамытудың құрылымдық моделі жасалған.

Бұл зерттеулер компьютерлік технологияны қолданып оқытудың көрнектілігін арттыруға, математикалық ұғымдарды қалыптастырғанда олардың дерексіздендіруден (абстрактілігінен) туындайтын қиыншылықтарды болдырмауға, оқушылардың, оқу әрекеттерін даярлау арқылы олардың белсенділігін арттыру мәселелеріне қатысты проблемаларды шешуге жағдай жасайды.

Ақпараттық технологияларды пайдалану, сондай-ақ компьютерлік технологияларды жасау мен қолдануды қажет етеді. Ол бағдарламада дәстүрлі оқытудан ерекше педагогикалық-үйретушіліктің логикасы жүзеге асырылады. Бастауыш сыныптарда математика сабағында компьютерлік оқыту бағдарламалары оқушылардың математикалық үдеріске сергек қатысуға, компьютердің көмегімен мәселенің шешуін іздеуге ұмтылысын оятады.

Демек, бастауыш сынып оқушыларында математикалық

есептерді шығаруға қажетті біліктіліктерді қалыптастыруда компьютерлік технологияны пайдаланудың маңызы зор десек қателеспейміз.

Психологтардың пікірлерінше, оқушының негізгі логикалық ойлау құрылымы, оның интеллектті 5 жастан 11 жас аралығында қалыптасады екен. Осы жаста теориялық сана мен ойлау пайда болып, тиісті қабілеттер (рефлексия, талдау, ойша жоспарлау) дамып, осы жаста балаларда оқуға деген қажеттіліктің мотиві де пайда болады.

Екінші жағынан балалардың іс-әрекетіндегі сүйікті форма – ойын екені де белгілі. ССРО-дағы психология мектебінің негізін салушы Л. С. Выготский, А. Н. Леонтьев, Д. Б. Эльконин және басқалар ойынды жетекші деп бекер атамаған, яғни балалардың психикалық дамуын анықтаушы қызмет деп бағалаған. Ойын неғұрлым табиғи жолмен баланы әртүрлі әрекет түріне жақындастырады және осы кезде қажетті де пайдалы дағдылар мен біліктіліктерді қалыптастырады.

Тәжірибе көрсеткендей, компьютерлерді балалардың ойындық дамытушы әрекетінде 3-4 жастан бастап пайдалану мүмкін екенін және компьютер ойын элементтерінің түрін едәуір арттырып өзгертуге, олардың ойынға кіру әдісін түрлендіруге ықпал етеді.

Әрекеттің жаңа түрлерін игеру заңдылығын көрсететін өзгерістер ең алдымен баланың танымдық санасында байқалады. Компьютер психикалық үдерістің дамуының бірқалыпты емес динамикасын (қабылдау, образдық, қимылдық, логикалық ойлану) «теңестіруге» мүмкіндік береді. Екінші жағынан компьютер бала үшін танымның күрделі объектісі болып, оны меңгеру баланың іс-әрекетін ұйымдастыруға, оның құрылымдылығына, яғни интеллектуалдық құрылымның белгілі бір дәрежеде жетілуін талап етеді. Компьютер оқу құралы ретінде потенциалдық мүмкіндіктерді іске асыруға жағдай жасайды, мысалы, графикалық образдың бейформальдылығы немесе оны жүзеге асырудың стереотиптік жағдайы.

Бастауыш мектептердегі оқытудың сипаттық ерекшелігі – ең алғашқы күннен бастап оқушылардың меңгеруге тиісті ақпарат көлемінің күрт өсуі болып саналады. Бұл оқушылардың көпшілігінде ақпаратты саралау мен есте сақтауда едәуір қиындықтар туғызады. Өйткені, адаптация – жағдайға бейімделу барысы мүлдем баяу, ал ақпараттарды толықтыру өте тез жүреді. Сондықтан да осы кезеңдегі

педагогиканың көкейкесті міндеті оқыту үдерісінің тиімділігін арттыру, материалды меңгеру уақытын қысқарту. Оқушылар ақпарат тасқынының салмағын қалыпты көтеруі үшін, оларды ақыл-ой әрекетінің (заңдылықты іздеу, ұқсастық бойынша ойлау, объект пен түсінік арасындағы тәуелділікті табу, теңеу, жалпыны тауып, жекені ажырату, логикалық тұжырым құру) әдіс-тәсілдеріне баулыған жөн. Осы мәселелерді шешу үшін жаңа компьютерлік технология да табыспен қолданылып келеді.

Мектеп информатикасының негізгі міндеті 1980 жылдар соңында-ақ оның басты идеологы академик А. П. Ершовтың еңбектерінде қарастырылған болатын. Бұл еңбектерде «компьютерлік сауаттылықтың» әрбір адам үшін өте қажет және олар өз қызметтерінде компьютерді пайдалана білуі керек деп түсіндірілген болатын.

Алайда, ақпараттық технологияның қаулап өсуі мен ақпараттық қоғамның қалыптасуы, өркениетті елдердегі сияқты біздің республикамызда да ақпараттық мәдениетті қалыптастыру талабы туындады, яғни оқушылардан заманауи компьютерлік технологияларды меңгеруі ғана емес, өмірге жаңа көзқарасты, жаңаша ойлау стилін қалыптастыруды талап етіп отыр.

Бірінші сынып үшін курстың мазмұны: пернетақтамен және «Тышқан» манипуляторымен жұмыс істеуді үйрену, тура және кері санаққа, сандар құрамына және қарапайым арифметикаға, әріппен, буынмен, және сөзбен жұмыс істеуге жаттығу. Мұғалімнің оқулығынан өзге, оқушы үшін «Компьютер – сенің досың» атты бояу кітапша да бар.

Екінші сынып үшін курстың мазмұны: алғаш рет жиын ұғымымен, олардың заңдылықтарымен, жиындарды кластарға бөлу сияқты ұғымдармен танысу. Оқушылардың есте сақтау қабілетін жетілдіру үшін «Санақшы, тапқыш, есте сақтағыш» атты жаттығулар жинағы қарастырылған.

А. В. Горячев басшылығымен Мәскеу экономика-статистикалық институтының авторлық ұжымы «Информатика ойындар мен есептерде» атты курс бастауыш мектеп оқушылары үшін арналып жасалған.

Курстың негізгі міндеттері:

- ақпараттық технология саласында есеп шығару біліктілігін дамыту;

- есептерді шығаруда логиканы пайдалану;
- есептерді шығаруда алгоритмдік тәсілді қолдану;
- есептерді шығаруда жүйелілік тәсілдерді қолдану;
- есептерді шығаруда белгілі бір нәтижеге бағытталған тәсілді қолдану.

Бастауыш мектептерге арналған компьютерлік технологиялардың қарастырылған талдауынан көргеніміздей, қалыптасқан оқу мазмұнының екі жетекші компонентін бөліп қарастыруға болады. Біріншісі – оқушылардың ойлау әрекеттерінің құрылымын қалыптастыратын, адам өмірі мен қоғамдағы ақпараттық үдерістің маңызын ұғындыратын, ақпараттық технологияны қолдануда машықтық біліктіліктерді дамытушы ғылым ретінде информатиканы оқып-үйрену қажет. Екіншісі – мектеп пәндерін, мысалы, математикадан есептер шығаруға үйретуде, орыс тілінің сауаттылығын арттыруда және т.б. пәндерді оқытқанда оқушылардың оқу қызметінде компьютерлік технологияларды пайдалану қажет. Осы екі компоненттің екеуі де қоғамның қазіргі талабына және информатика бойынша білім стандартының талабына жауап береді.

Оқыту үдерісінде компьютерлік технологияны қолдануда оқу мазмұнының жетекші компоненттерін бөлу басқа да шетел мектептерінде пайдаланылуда. Францияда 1986 жылы қабылданған бастауыш мектепте білімді компьютерлендіру бойынша дерективалық құжатта былай делінген: «Мұғалім компьютерге қандай мақсатпен баратынын анық білуі тиіс: информатика ұғымын меңгеру үшін бе немесе басқа пәндерге қатысты білімді меңгеру үшін бе?». Осыған байланысты оқушылардың меңгерген білімдерін бағалауға болады.

Жоғарыда айтылған компьютерлік әдістемелік-бағдарламалардан өзге, Мәскеудегі «Никита» фирмасында жасалған 3 жастан 10 жасқа дейінгі балаларға арналған дамытушы ойындар да белгілі болып отыр. Олар балаларды көркемдік деңгейінің жоғарылығымен, сюжеттік тартымдылығымен, графикалық, музыкалық қасиеттерімен өзіне тартады. Алайда, олардың көпшілігі мектепке дейінгі балалар үшін ойындық сипатта жасалған, әдістемелік нұсқауларының жоқтығынан оларды қолдану тиімділігі төмендейді.

Компьютерлік «Әліппе сабақтары» бағдарламасы қазіргі заманғы қуатты компьютерлерге арналған. Ол балаларды оқытуға ыңғайлы, өзінің керемет кең мүмкіндіктерін жақсы көрсете біледі.

Мысалы, ғажайып түрде жасалған мультипликация элементтері, компьютерлік дизайн және музыкалық стерео сүйемелдеулері бар. «Әліппе сабағына» кәсіпқой дикторлардың дауысы жазылған, бұл балаға оны үлкендердің көмегінсіз-ақ пайдалануға қолайлы жағдай туғызады. Мұнда бағдарламаланған оқыту идеялары да жақсы қолданылады: бала бір әріпті толық меңгермей тұрып, келесі әріпке көше алмайды. Өкінішке орай, «Әліппе сабағы» негізінен компьютерді үй жағдайында пайдаланатын балалар үшін арналған және өзінің техникалық талабы бойынша оған көп мектептердің қолы жетпей отыр.

Қазіргі уақытта үй жағдайындағы компьютерлерге балаларға тартымды болуы үшін оларға қойылар талапты, яғни компьютерлік бағдарламалардың жоғары көркемдік деңгейі, мультипликациялық және музыкалық элементтермен толықтығы, әдемі ойластырылған дизайн толық қанағаттандырады. Алайда, отандық мектептердің экономикалық жағдайының төмен болуына байланысты мұндай бағдарламалар алдымен жеке секторлар үшін арналып жасалған.

Мектептегі оқу үдерісіне компьютерлік технологияны ендіру, қиындықтармен бірге, басқа да жаңа мәселелерді туғызады. Жұмысқа жоғарыда аталып өткен шектеулерден өзге, санитарлық-гигиеналық нормаларға сәйкес, тағы да талап етілетіндері:

- техниканың әртүптілігі;
- компьютер және шығын материалдарының жоғары құны, сонымен қатар компьютерлік әдістемелік-бағдарламамен қамтамасыз ету;
- сервистік қызметтің сапасының төмендігі;
- оқулықтар мен көмекші құралдардың тапшылығы;
- тәжірибе алмасу жүйесінің жоқтығы;
- информатика пәні мұғалімінің тұрақтамауы;
- бастауыш сынып мұғалімдерінің арнайы ақпараттық сауаттылығының төмендігі.

Мектепті ақпараттандыруға осылай мемлекет тарапынан үлкен экономикалық қолдау көрсетіліп, оны оқыту, үйрету мәселесі бүкіл халықтық деңгейге көтерілсе ғана біздің еліміз өндірістің жоғары психологиясын меңгерген дүиежүзілік бәсекеге төтеп беретін, өндіріс өнімдерін өндіре алатын алдыңғы қатарлы мемлекетке айналады. Ол дәрежеге жетуге қажетті білім алуына біздің жас ұрпақтың қабілетінің жететініне сенім мол.

Қорыта келгенде, бастауыш мектепте компьютерлік технологияны қолдану барысына жасалған талдау төмендегідей тұжырым жасауға мәжбүрлейді:

• Қазіргі заманғы компьютерлердің техникалық мүмкіндіктері, балалардың мектепке дейінгі жастан бастап компьютерге ойын құралы ретінде үлкен қызығушылықпен қарауы, олардың сапалы оқуы мен дамуына толық мүмкіндік береді.

• Қазіргі уақытта шетел және отандық мектептерде компьютерлік технологияны бастауыш мектептерде пайдалану ауқымының кеңейе түсу үдерісі байқалады. Жаңа педагогикалық-бағдарламалық жүйелер жасалуда, компьютермен жұмыс істеудің санитарлық-гигиеналық нормалары анықталып, үй және қашықтан оқыту жүйесінде жаңа мүмкіндіктер ашылуда.

• Оқу мазмұнының қолданбалы компонентінің рөлі артып келеді. Негізінен пәнаралық белсенді байланыстарға орныққан оны теориялық біліммен салыстырғанда информатиканы ғылым ретінде оқытуға бағытталған.

• Компьютерлік технологияны бастауыш мектепте қолданудың өзіне тән ерекшелігі – сабақты ойын үлгісінде жүргізу.

Компьютерлік технологияны оқу үдерісіне пайдалануды жетілдіруде бірқатар кедергілер кездеседі, олардың негізгісі – мектептердің экономикалық базасының және мұғалімдердің ақпараттық сауаттылығының төмендігі.

Сонымен, бастауыш мектептерде компьютерлік технологияны пайдалану үдерісін одан әрі дамыту үшін аса көңіл бөліп қарайтын мәселе, осыған сәйкесті педагогикалық бағдарламалық құралдар жасалынып оқу үдерісінде қолданылса, онда бұл құралдарды оқушыларды оқыту мен дамыту ісіне тиімді пайдалануға жағдай жасалады.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. «Білім беруді ақпараттандыруды» қалай түсінесіз. Бастауыш білім беруді ақпараттандырудың қазіргі кездегі жағдайын талдаңыз.
2. Электронды оқулықтарды сипаттап, электронды оқулықпен жұмыс істеу әдістемесін саралаңыз.
3. Қазіргі заманғы компьютерлердің техникалық мүмкіндіктерін айқындаңыз.
4. Интерактивті тақтамен жұмыс жасау іскерліктеріңізді жетілдіріңіз, интерактивті тақта элементтерін сипаттаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Досжанов Б., Альменаева Р. Электрондық оқулықтарды даярлау әдістері. – Алматы, 2002.
2. Нұрғалиева Г. К. Компьютер әлемі. – «Ұлт тағылымы» республикалық ғылыми-педагогикалық журналы. – №2, 2012.
3. Апатова Н. В. Информационные технологии в школьном образовании. – М., 1999.
4. Полат Е. С., Бухаркина М. Ю. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Электронды оқулық. – Академия, 2002.
5. Ошанова Н. Т. Білім беру жүйесінде коммуникациялық технологиялардың көмегімен оқушылардың дүниетанымдық көзқарастарын қалыптастыру. – Алматы, 2008.
6. Түсіпова А. Ж. Компьютер – жаңа оқытудың технологиясы. – Алматы, 2012.
7. Абубаева А. Электронды оқулықтарды пайдалану. – // Информатика негіздері, №4, 2006.
8. Бейсенова Г. Жаңа ақпараттық технологиялардың тиімділігі. – // Қазақстан мектебі №6, 2006.
9. Аяжанов С. С., Сатымбекова С. Б. Компьютерлік желілер. – Алматы, 2011.
10. Соболева Н. Н. и др. Электронный учебник нового поколения. – «Информатика и образование №6, 2002.
11. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
12. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
13. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
14. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – // Қазақстан мектебі, №4, 2008.
15. Педагогические технологии: Методические рекомендации / Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.
16. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
17. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

13. ОҚУ МАТЕРИАЛЫН ӘДІСТЕМЕЛІК ЖЕТІЛДІРУ ЖӘНЕ ДИДАКТИКАЛЫҚ ҚАЙТА ҚҰРУ НЕГІЗІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Жоспар:

- 13.1. Модульдік оқыту технологиясы.
- 13.2. Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы.

13.1. Модульдік оқыту технологиясы

Педагогикалық технология негізінде оқу циклін қайта жаңғырту идеясы алынған.

Оның мазмұнына:

- 1) оқытудың жалпы мақсатын қою;
- 2) жалпы құрылған мақсатты нақтыландыруға көшу;
- 3) оқушылардың білім деңгейін алдын ала (диагностикалық) бағалау;
- 4) оқыту әрекеттерінің жиынтығы (бұл кезеңде жедел кері байланыс негізінде түзету жүргізілуі тиіс);
- 5) нәтижені бағалау енеді.

Осының арқасында оқу үдерісі «модульдік» сипат алып, құрылымы ортақ, бірақ мазмұны әр түрлі жеке блоктардан жасалады.

Модульдік оқыту технологиясының осы нұсқасын құруда толық меңгеру әдістемесінің негізгі шарттары, құрылып жатқан педагогикалық технологиялардың негізгі қағидалары ескерілді.

Осыдан келіп мұғалімнің оқу үдерісін құрудағы жұмысының өзгертуі туындайды. Толық меңгеру әдістемесінде (Дж. Блок, Л. Андерсан және басқалар) әрбір оқу біліктері ауқымында мұғалімнің қызметі төмендегіше құрылады:

1. Балаларды оқу мақсаттарымен таныстыру;
2. Сыныпты берілген тарау (оқу бірлігі) бойынша жалпы оқыту жоспарымен таныстыру;
3. Оқытудағы жүргізу (негізінен мұғалімнің оқу материалын өзі баяндауы түрінде);
4. Диагностикалық тестіні ағымдағы тексеру;
5. Тексеріс нәтижелерін бағалау және тарау мазмұнын толық меңгерген оқушыларды айқындау;

6. Толық меңгере алмаған оқушылармен түзете оқытуды жүргізу;

7. Диагностикалық тест өткізу және оқу бірлігін толық меңгерген оқушыларды айқындау.

Модульдік оқыту ХХ ғасырдың 60 жылдарының аяғынан бастап ағылшын тілді елдерде дами бастаған. Оның негізгі мәні – сабақтың жоспары, ақпараттар банкі және сабақтың дидактикалық мақсаттарына қол жеткізуге бағыт беретін әдістемелік нұсқаулардан тұратын жеке оқу бағдарламасын оқушылардың өзіне ұсынып, сол бойынша оларға өз бетімен жұмыс жасату. Педагогтың қызметі әр түрлі болған: ақпаратты игеруге көмектесу, кеңес беру, бағыт беріп оқушының жұмысын ұйымдастыру және бақылау.

Модульдік оқыту «модуль» сөзінен шыққан. Модуль – бұл белгілі бір функционалдық жүктемесі бар қандай да бір жүйенің өз алдына жеке бөлігі, бөлшегі. Оқыту теориясында функционалдық жүктеме болашақ маманның кәсіби білімі мен дағдыларын қалыптастыруға қажетті әрекеттердің және ақпараттың белгілі бір «мөлшері» («дозасы») болып табылады. Осы айтылғандарды ескере отырып, модульге мынадай анықтама беруге болады: «Оқытушы модуль – бұл оқу пәнінің танымдық және кәсіби аспектілерден тұратын мазмұндық бөлігінің жүйелі түрде аяқталған формасы, ол оқушының берілген модульді толық меңгеруі нәтижесінде қалыптасатын білім, білік, дағдыларын бақылап, тексерудің тиісті формасымен аяқталуы тиіс».

Модуль:

- ақпараттардың аяқталған блогынан;
- оқушы іс-әрекеті бағдарламасынан;
- бағдарламаны табысты жүзеге асыру бойынша берілген мұғалімнің нұсқауларынан тұрады.

Модульдер белгілі бір ережелерге сәйкес жасалады, оларға мыналар жатады:

- 1) оқытудың мақсаттарын анықтау;
- 2) қойылған мақсаттарға сәйкес оқу материалының мазмұнын іріктеу және құрылымын жасау;
- 3) оқу (учение) нәтижесін бағалаудың критерийлерін дайындау;
- 4) өзін-өзі тексеруге арналған тексеру тапсырмаларын дайындау.

Модульдік оқыту кейбір философиялық, әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық теориялар мен тұжырымдарға

негізделеді. Оларға ізгілендіру, оқуда, іс-әрекетте жетістіктерге міндетті түрде қол жеткізу, жеке тұлғаға бағдарлай оқыту идеялары тән. Сондай-ақ модульдік оқыту оқу үдерісін ұйымдастырудағы құрылымдық нақтылығымен және жоспарланғандығымен ерекшеленеді.

Оқу үдерісінде, бір жағынан, оқу мазмұнын жалпыға ортақ көлемде ұсыну, барлық оқушыға бірдей әдіс-тәсілдер, құралдар қолдану, уақытты шектеу мәселелері мен екінші жағынан, білім мазмұнын меңгерудің жеке тәсілдері, оқушылардың әрқайсысының жеке мүмкіндіктері, қарқындары арасында қарама-қайшылық туатыны белгілі. Модульдік оқыту кезінде бұл қайшылықтарға жол берілмейді, «дәстүрлі емес оқыту» принциптеріне негізделген оқыту мазмұнын таңдау үшін қолайлы жағдай туғызады, әрбір оқушы өзіне оқу бағдарламасын таңдай алады.

Модульдік оқытуда басты назар оқушының іс-әрекетіне бағытталады. Модульдердегі оқу материалдарын қандай да бір деңгейде прагматикалық деп айтуға болады. Оқу материалының прагматикалығы оның оқушыны ойлауға, оқуға, нұсқаларды таңдай және оларды талдай білу қабілетіне бағытталуынан көрінеді.

Модульдік оқыту теориясы оқу үдерісін оған қатысушы екі жақтың әрқайсысы өзіне тиісті функцияларды атқаратын, яғни мұғалім – басқарушы, оқушы – өзін-өзі басқарушы болып табылатын оқушы мен педагогтың мақсатты белсенді әрекет ретінде қарастырады.

Модуль нақты дидактикалық мақсаттарға қол жеткізуге, оқу материалын игеруге байланысты оқушының өзіндік танымдық іс-әрекетін қалыптастыруға бағытталған. Оқыту үдерісінің бірлігі ретінде модуль мынадай функцияларға ие: мақсат қою, ақпарат көзі, дамыту және басқару. Осы функцияларға сәйкес әрбір модульдің мазмұны бір-бірімен өзара байланысты төрт блоктан тұрады. Бұл төмендегі кестеде көрсетілген.

Кесте

Модуль функцияларының блоктармен сәйкестігі

№	Модуль функциялары	Модуль блоктары
1	Мақсат қою	Дидактикалық мақсаттар (оқушыларға арналған әрекеттің мақсатты бағдарламасына айналады)

2	Ақпарат көзі	Берілген оқу материалдарын меңгерудің мүмкін жолдары мен тәсілдері туралы ақпарат (оқытудың жоспарланған нәтижесіне қол жеткізуге көмектеседі)
3	Дамыту	Оқу материалдары (оқу элементтеріне құрылған)
4	Басқару	Тексеру және өзін-өзі тексеру

Сонымен, дидактикалық мақсаттар блогы мақсат қою функциясын атқарады, оқушыларға оқудың жақын көкжиектерін ғана емес, алыстағы, болашақта, өз бетімен өмір сүру табалдырығын аттағанда қол жеткізуі тиіс жетістіктерін сезіне білуге көмектеседі. Модульдік оқытудың мақсаттары оқушыларға танымдық іс-әрекет барысында қандай нәтиже күтіп тұрғанын көрсетуі тиіс. Мұндай жағдай оқушылардың оқу үдерісіндегі оң мотивациясын қалыптастырады, өзіндік әрекетін дамытады, белсенділігін қамтамасыз етеді. Оқушы өзінің дамуының болашағын көзімен көріп, оң нәтижелерге қол жеткізудің жолдары мен тәсілдерін түсінгенде, ол оқу үдерісінің тең құқылы қатысушысы бола алады.

Модульдік оқыту өзінің көпжылдық өмір сүрген тарихында айтарлықтай өзгерістерді бастан кешті. Оны қолданудың мақсаттары ғана өзгеріссіз қалды, олар: оқыту үдерісін жеке оқушыға бағыттау, оқу іс-әрекетін белсендіру, оқушылардың өзіндік әрекетін және мотивациясын арттыру.

1967 жылы америкалық педагогикалық зерттеулер институты орта білім беретін мектептерге арналған оқу пакеттерін дайындауды қолға алды. Модульдік оқытудың негізін салушылардың бірі Дж. Д. Расселдің пайымдауынша, модуль оқу материалдарының тұжырымдық бір бірлігін қамтитын оқу пакеті болып табылады. Бұл пакеттің құрамына мыналар кірді:

- қоршаған орта (заттар, құбылыстар, үдерістер, құрылымдар мен сапалар әлемі) туралы түсініктердің тізбесі;
- оқыту мақсаттарының тізімі, осы мақсаттарға жетуге байланысты міндеттердің сипаттамасы;
- біздің жұмыс дәптерлерімізге ұқсас, жеке бөліктерге – модульдерге бөлінген, жеке сабақтар өткізуге арналған оқу

құралдары: мұндай модульдер білімі, меңгеру қарқыны мен қабілеттері әр түрлі оқушыларға арналған қиындығына қарай бірнеше деңгейлі оқу материалдарын қамтиды;

- әрбір оқушының оқуының тиімділігін тексеруге байланысты жеке жұмысты немесе шағын топтағы жұмысты ұйымдастыру туралы мұғалімдерге арналған әдістемелік нұсқаулар;
- оқушының өз жұмысының сапасын бағалауына арналған ұсыныстар.

Оқу пакеттерін оқушылар өзінің жеке темпі және меңгеру мүмкіндігіне қарай орындайды.

Кенес педагогикасында модульдік оқыту XX ғасырдың соңғы онжылдығында оқыту технологияларының өріс алуына байланысты дамыды. Көптеген зерттеушілер (В. П. Беспалько, О. В. Долженко, В. Л. Шатуновский, П. А. Юцявичене, т.б.) оқыту технологияларын құрылымдық-мазмұндық жағынан алдын ала жоспарланған оқу-танымдық үдерістің тәжірибеде жүйелі және бірізді түрде жүзеге асуы ретінде қарастырады. Олардың ойынша, модульдік оқытуға осы анықтама анағұрлым сай келеді.

П. А. Юцявичене модульдік оқытудың мәні оқудың субъектісі, негізінен, модуль түрінде ұсынылған оқу материалдарымен өздігінен жұмыс істейтіндігінде деп көрсетеді. Жеке алынған модуль әрекеттің мақсатты бағдарламасын, ақпарат банкін және оқушылардың алдына қойылған мақсаттарға жетудің әдістемелік нұсқауын қамтиды.

Модульдік оқыту технологиясының бір ерекшелігі – оның білімді меңгертуде, жеке тұлғаның танымдық қабілеттерін және танымдық үдерістерін: яғни жадының алуан түрлерін (есту, көру, қимыл және т.б.) ойлауды, ынтаны, қабылдау қабілетін арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар арқылы тануға, сондай-ақ жеке тұлғаның қауіпсіздігін, өзін-өзі бекіту, қарым-қатынас жасау, ойын танымдық және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға; белсенді сөздік қорын (ауызша және жазбаша тілде) дамытуға бағытталуында.

Бұл технологияның тағы бір ерекшелігі – дарынды балалармен тұрақты және жүйелі түрде жұмыс істеуге мүмкіндік беретіндігінде.

Модульдік оқытудың мақсаты оқушының өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігін дамыту, оқу материалын өңдеудің жекелеген тәсілдері арқылы жұмыс істей білуге үйрену.

Модульдік оқыту іс-әрекет принципіне негізделген, оқушының

кейде ғана емес, жүйелі түрде белсенді іс-әрекеті болғанда ғана білім мазмұны саналы меңгеріледі.

Сондықтан мұғалім тапсырмаларды дайындағанда оқушыларды оқу мақсатына бағыттайды, оның қабылдауына жағдай жасайды, балалардың өзін-өзі бақылау және бағалау жүйесін анықтайды, сол арқылы өзін-өзі басқаратын рефлексивті оқыту үдерісін қамтамасыз етеді.

Модульдік технология дамыта оқыту идеясына негізделген:

Егер оқушы тапсырманы мұғалімнің немесе сыныптастарының көмегімен орындайтын болса, онда ол өзінің жақын даму аймағында деп есептеледі. Бұл баланың психикалық функциясының жетілуіне септігін тигізеді. Өйткені, ол бүгін басқалардың көмегімен орындалған тапсырмаларды ертең өзі орындай алады, яғни бір цикл аяқталады да, оқушы актуалды даму аймағына енеді. Осылай жаңа деңгейде келесі цикл бастау алады.

Модульдік оқытуда бұл цикл мұғалімнің оқушыға беретін көмегінің мөлшері мен мазмұнын саралап, оқу әрекетінің әртүрлі формада (жеке, топтық, тұрақты жұптың және ауыспалы құрамда) ұйымдастырылуы арқылы жүзеге асырылады.

Модульдік технология негізінде бағдарламалы оқыту алынған.

Бағдарламалы оқытудың мынадай белгілері:

- іс-әрекеттегі нақтылық логика;
- белсенділік және оқушының өзінше жұмыс істеу мүмкіндігі;
- жеке жұмыстың қарқыны;
- нәтижелерді салыстыру (аралық және қорытынды);
- өзін-өзі бақылау мен өзара бақылау.

Модульдік технологияның қарқындылығы, интенсивтілігі оқыту үдерісін оңтайландыруды, яғни аз күш, аз уақыт, аз құрал жұмсай отырып жоғары нәтижеге жетуді талап етеді.

Модульдік оқытудың принциптері:

- модульдік принцип;
- оқыту мазмұнынан ерекше мәселелерді бөліп алу принципі;
- қарқындылық;
- білім мен оның жүйесінің әсершілдігі мен жылдамдығы;
- болашақ міндеттерді саналы түсіну;
- әдістемелік кеңестің жан-жақтылығы принципі;
- теңбе-тең принципі.

Бұл принциптердің барлығы өзара тығыз байланысты.

С. И. Ожегов: «Модуль дегеніміз – қандай да бір жүйенің, ұйымның анықталатын біршама дербес бөлігі», – деді.

Оқу модулі қайта жаңғыртушы оқу циклі ретінде үш құрылымды бөліктен: кіріспеден, сөйлесу бөлімінен және қорытынды бөлімнен тұрады.

Әр оқу модулінде сағат саны әр түрлі болады. Бұл оқу бағдарламасы бойынша сол тақырыптар тобына немесе сағат санына байланысты. Ғалымдардың зерттеулерінде 7-12 сағаттан тұратын оқу модулінің неғұрлым тиімді екені көрсетіледі.

Оқу модулінің ерекшелігі – жалпы сағат санына қарамастан, кіріспе және қорытынды бөлімдерге 1-2 сағат беріледі. Қалған барлық сағат сөйлесу бөліміне бөлінеді.

Психологтардың пайымдауынша, әрбір дербес тарауды (тақырыпты) оқып-үйрену үш негізгі кезеңнен: кіріспе-қызықтырушылық, операциондық-танымдық және рефлексиялық-бағалау кезеңдерінен тұруы тиіс (Л. М. Фридман). Кіріспе-қызықтырушылық кезең кіріспе бөлімінде іске асырылады.

Кіріспе бөлімде мұғалім оқушыларды оқу модулінің жалпы құрылымымен, оның мақсат-міндеттерімен таныстырады. Сондықтан мұғалім осы оқу модулін барлық уақытына есептелген оқу материалын қысқаша (10-20 минут ішінде) сызба, кесте және т.б. белгілі үлгілерге сүйене отырып, түсіндіреді.

Технология ауқымында оқу үдерісі мынадай бастапқы жағдайда құрылады: баланың көптеген тұлғалық психикалық қасиеттері оның жеке өзіндік, өзін қанағаттандыратын қызметі барысында айқындалып, қалыптасады. Технологияда бұған ерекше мән беріледі. Танымдық қызметіне рахаттанып, қанағаттану – әр оқушының соңында жоғары нәтижеге қол жеткізудің маңызды факторларының бірі. Сондықтан да сөйлесу бөліміндегі бағалар мен бағалау ынталандырушы сипатта болады. Оқу модулінің бұл бөлімінде оқу еңбегінің нәтижесін бағалауда «тәтті лимон» (оқушы атқарған әрекеттің құндылығын асыра көрсету) және «көк жүзім» (оның теріс нәтижесін құнсыздандыру) қағидалары кеңінен қолданылады (Р. М. Грановская, Ю. С. Крижанская).

Бұл технологияның маңызды шарты – оқушылардың кез келген ғылыми көздерді, оқулықтарды, оқу құралдарын пайдалануға болатындығы, сондай-ақ ұйымдастырушы, көмекші, кеңесші ретінде мұғалімнен жедел кеңес ала алатындығы.

Жоғарыда атап өткендей, кіріспе-қызықтырушылық кезең кіріспе бөлімінде іске асырылады. Бұл кезеңде оқушылар бағдарламаның осы тарауын неге және не үшін оқып-үйренулері керек, өздері нақты нені меңгеріп, үйренулері тиіс, алдағы жұмыстың негізгі оқу міндеті қандай екенін түйсінуі қажет.

Психологтар дәлелдегендей, білімді неғұрлым тиянақты меңгеру үшін оқушылардың мақсатты түсінуі (мақсаттың қозғаушы, қызықтырушы күш болуы) аса маңызды. Ол үшін, психологтардың пікірінше, мақсат (нені білу, нені үйрену), оның мағынасы (бұл не үшін қажет) нақты айқын белгіленіп, мақсатқа жету тәсілдері көрсетілуі керек.

Объектілердің нақты қасиеттері жайлы білімді қалыптастыруда түсіндіруді сызба және белгілік үлгілер түрінде көрініс тапқан әрекеттен бастаған тиімдірек екенін эксперимент көрсетіп отыр (Салмина 1981, 47).

Жадыны және келешекте алынған білімге сүйену мүмкіндігін қорғау үшін, психолог Л. В. Шешневтің пікірінше, біріншіден, алғашқы түсінбеушілік сезімі жадыда сақталмауы тиіс; екіншіден, жады меңгерілген ұғымдар мен түсініктерді қорғау қапшығына, берік жабылған «орамаға» салып сақтауы және ұсынуы тиіс. Мұндай «орама» қызметін белгі (термин), белгілік жүйе атқарады.

Сөйтіп, оқу модулінің кіріспе бөлімінде мұғалім:

а) оқушыларды оқу модулінің жалпы құрылымымен және мазмұнымен таныстырады;

ә) оқушылардың осы оқу модуліндегі танымдық қызметінің мақсаттары мен міндеттерін анықтайды, әсіресе бұл мақсаттар мен міндеттерді әрбір оқушының «қабылдауына», түсінуіне ерекше көңіл бөледі;

б) тірек сызбаларға («орамаларға», белгілік үлгілерге) сүйене отырып, модульдің тұтас тақырыбы бойынша оқу материалын қысқаша (15-20 минут ішінде) түсіндіреді.

Сөйлесу бөлімінде әрбір оқушының танымдық қызметі әр сабақта үш күрделілік деңгейде берілген оқу материалын таңдау, жазу, көру және айту мүмкіндігі болатындай етіп құрылған. Сөйлесу бөлімінде алғашында оқу материалын қайта жаңғыртып, қарапайым білік пен дағды қалыптастыру мақсатында, кейіннен алынған білімді талдау, жинақтау және бағалау мақсатында оқытудың белсенді формалары қолданылады.

Сөйлесу бөлімі сабақтарының ұйымдастырылу формасы бойынша әр оқушы өзінің қалай және немен шұғылдануы тиіс, сабақ барысында не істеуі керек екенін біледі, өйткені мұғалім балаларды сабақтың ережелерімен (егер ол оқыта үйрету ойыны болса) немесе оның құрылысымен және жүру барысымен алдын ала таныстырады.

Оқу модулінің сөйлесу бөлімі тарауды (тақырыпты) тұтас оқып-үйренудің екінші – операциялдық-танымдық кезеңін іске асыру болып табылады.

Бұл бөлімді қарастырғанда Л. Фридманның төмендегідей ережелерге негізделген тұжырымдамасына сүйендік:

1. Оқу оқушының жеке, топтық, ұжымдық жұмыс барысындағы түрлі қызметінің жүйесі ретінде қаралады. Олар оқушының қисынды ойлау қабілеттерін, көзге елестету қабілетін, жадын, шығармашылығын және т.б. дамытуға, яғни білім беруді мақсаттары болып табылатын тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған.

2. Оқуды басқарудың психологиялық сенімді түрі – ең алдымен, оқушының қажеттіліктерін, қызығушылығын дамытуға жағдай жасау.

3. Оқуды басқару икемді болуы тиіс, бұл тек оқушылардың іштей өсіп жүргенде ғана, балалардың білім дәрежесінің артуына қарай мүмкін болады.

4. Оқушылар нақты оқу қызметінің мақсаттарын анықтауға тікелей қатысуы керек, яғни басқару тұлғаға бағытталған болуы тиіс. Оқу үдерісін тұлғалық басқару дәрежесі оқушылардың өсуіне қарай артып отыруы және оқудың жоғары сатысында жалпылама сипат алуы тиіс.

5. Оқу үдерісін басқару бастауыш сынып оқушыларының ішкі қуатына және мүмкіндіктеріне негізделіп жүруі тиіс.

Оқу модулінің сөйлесу бөлімін даярлағанда мұғалім оқу материалының негізгі мазмұнын бөліп, құрылымдайды.

Мұнда оқушылар оқу материалына қайта оралып, пысықтап, бекітуі үшін оның әр сабақта жеке бөліктермен берілетінін есепке алу керек, бұл беліктерде қысқаша, сиымды түрде тұтас тараудың (тақырыптың) «мазмұны беріледі».

Бұл бөлімнің сабақтарын жоспарлағанда мұғалім оқушылардың өзара сөйлесуін қамтамасыз етуге баса көңіл бөледі.

Мұнда оқу материалының мазмұны оқушылардың өзара сөйлесуінің арқауы және құрушы болады.

Сөйлесу бөлімін құру қағидалары

Алғашқы үш әрекет-қадам мұғалімнің оқу (ғылыми) материалының мазмұнын бөліп, оқу модулінің сөйлесу бөліміне орналастыруын құрайды.

- Сөйлесу бөлімінің жұмысы төмендегідей негізгі қағидаларды есепке ала құрылады:

- Оқу материалын бір тұтас беру қағидасы.

- «өсу» бағытымен оқып-үйрену қағидасы (басында шағын түрде, соңынан мазмұнын біртіндеп аша отырып, көлемін арттырып, қосымша жаттығулар мен актілер енгізу арқылы). Бұл оқушының оқу материалын бөлек-бөлек емес, кешенді түрде, тұтас тарау (тақырып) бойынша пысықтауын білдіреді.

- Сөйлесу бөлімінің әр сабағында оқу модулінің тақырыбына «қайта оралып отыру» қағидасы (қайталаумен шатастыруға болмайды!). Іс жүзінде тақырыпқа оқу материалының көлемі жағынан да, тапсырмалардың күрделілік деңгейі тұрғысынан да «өсу» бағытымен қайта оралып отыру, меңгерілген білімді бекіту үшін қажет. Зерттеулер көрсеткендей, жады ақпаратты ұзақ уақыт есте ұстап, білім деңгейіне жеткізу үшін оны саналы түрде бірнеше мәрте (7 ретке дейін) қайта оралып отыру қажет. Мұндағы басты мәселе материалды қайталау емес, тақырыпқа қайта орала отырып, оны адамның өз алдына қойған проблемаларын шешудегі құрал-жабдығы ретінде пайдалану.

Сондықтан модульдің осы бөлімінде оқу материалын меңгеру – тек қажетті құрал ғана, онсыз негізгі мақсаттарға жету: қисынды ойлауды, түрлі құбылыстар мен фактілер арасындағы байланысты көре білуді дамыту; ұғымдар қалыптастырып, оларды ғылыми негіздеуге үйрену; интеллекті және креативтілікті (шығармашылық қабілетті) дамыту мүмкін емес. Бұл бөлімде оқу үдерісіндегі оқушылардың барша танымдық қызметінің қорытындысы болып табылатын мақсатқа және оқушылардың білімі мен білігінің мемлекеттік білім стандартына сай келуіне қатар қол жеткізіледі (олардың сай немесе сай еместігін салыстыру оқу модулінің үшінші – қорытынды (бөлігінде жүргізіледі).

Оқу модулінің сөйлесу (даярлық) бөлімін құрудағы мұндай тәсілдің оқушы тұлғасын дамытуға жағымды ықпал етеді.

3, 4-сабақтардан бастап оқушыларға стандарт талаптарына сай сараланған тапсырмалар беріледі (I, II және III деңгейлер).

Тақырыпта үш деңгейдегі («жеңілдетілген стандарт», «стандартты», «стандарттан жоғары») оқушыларға арналған топтық тапсырмалар ұсынылады.

III деңгей – білім стандартының талаптарына сай қарапайым білім мен түсінік деңгейіндегі тапсырмалар.

II деңгей – стандарт талаптарына сай алған білімін қолдану және талдау деңгейіндегі тапсырмалар.

I деңгей – шығармашылық және ізденушілік сипаттағы тапсырмалар. Қорытынды бөлімде барлық оқушыларға бірдей мемлекеттік білім стандартына сай тапсырмалар беріледі.

I деңгей тапсырмалары дарындылықтың екі түріне – интеллектуалдық және креативтік дарынды балаларға арналған.

Оқушылар қандай да бір деңгейдегі тапсырмаларды өздері таңдайды. Тапсырмаларды қарапайымнан күрделіге қарай кезек – кезегімен орындау міндетті емес. Оқушы тапсырманы өзінің орындау мүмкіндігіне қарай таңдауға ерікті.

Оқу модулінің сөйлесу (даярлық) бөлімінің тағы бір ерекшелігі бар. Атақты педагог ғалымдардың зерттеу нәтижелері көрсеткендей, оқудың белсенді және ойын формаларын кеңінен қолдану оқушылардың оқу материалына бірнеше мәрте (13-тен 24 ретке дейін) қайта оралып, жұмыс істеуіне мүмкіндік береді.

Оқу модулінің сөйлесу бөлімінде оқушылар білімін бағалаудың дәстүрлі бес балдық (шын мәнінде, үш балдық) жүйесін емес, тоғыз балдық жүйені қолданған дұрыс, бұл оқушыға бір деңгей тапсырмаларынан екіншісіне жеңіл, көңіліне қаяу түсірмей өтуіне мүмкіндік береді, өйткені әр деңгей ауқымында «өте жақсы», «жақсы» немесе «қанағаттанарлық» баға алуға болады.

Үшінші «жеңілдетілген» деңгей тапсырмаларын орындау білім деңгейі төмен кейіннен жоғарырақ деңгей тапсырмаларына көшуге мүмкіндік береді. Тапсырмаларын оқу модулінің орта кезінде-ақ орындап болған оқушылар, қалауы бойынша мұғалімге көмекші бола алады. Олар кеңесшілер, жүргізушілер, т.б. рөлдерді атқара алады. Оқу модулінің сөйлеу бөлімі оқушылардың өзін-өзі оқытуына және өзін-өзі бағалауына, бірін-бірі оқытуынан және бірін-бірі бағалауынан құрылған. Бұл әрбір оқушы үшін тек III

деңгейлік тапсырмалар ғана емес, олардың үлгі жауаптарын да даярлау арқылы іске асырылады.

Сөйлесу бөлімі оқыта үйрету ойындары арқылы жүреді. Мысалы: «Брейн-ринг», «Қарлы кесек», «Білім биржасы», «Акционер», т.б ойындар.

Оқу модулінің қорытынды бөлімі – бақылау. Егер сөйлесу бөлімінің барлық сабақтарында оқушылардың бір-біріне көмегі, бірін-бірі оқытуы, түрлі ғылыми көздерді пайдалануы құпталынып келсе, енді қорытынды бөлімінде оқушы өзінің сөйлесу бөлімінде алған білімін, білігі мен дағдыларын ешкімнің көмегінен көрсетуі тиіс.

Оқушы білімін бақылаудың формалары ретінде тестілік тапсырмалар, бақылау жұмыстары, сынақ, шығарма немесе диктант оқу пәнінің ерекшелігіне орай қолданылып, оқу модулінің осы қорытынды бөлімінде беріледі.

Оқушылардың тақырып немесе тарау бойынша білімін, дағдысын бағалауда оқу модулінің қорытынды (бақылау) бөлімінде алған бағалары қойылады.

Егер сөйлесу бөлімінде оқушыларға үш деңгейдегі («жеңілдетілген» стандарт, «стандартты», «стандарттан жоғары») тапсырмалар ұсынылса, қортынды бөлімде барлық оқушыларға бірдей мемлекеттік білім стандартына сай тапсырмалар беріледі.

Оқушылардың өз бетінше ізденіп шығармашылықпен айналысуына «Модульдік оқыту» технологиясы тиімді. Оның ерекшелігі оқушының білімді өз бетінше меңгеруге ұмтылғандығы, алуан түрлі (есту, көру) арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар арқылы дамытуға, шығармашылық қажеттілігін қанағаттандыруға, сөздік қорын (ауызша, жазбаша) дамытуға бағытталады.

Мұғалім бір оқу модуліне бөлінетін сағат санын анықтап алғаннан соң, оның мақсатын, мазмұнын және нәтижелерін, сондай-ақ осы модуль сабақтарын ұйымдастырудың формасын ойластырып, оқу модулін құрады.

Мұғалімнің алдын ала жұмысы төмендегідей әрекет – қадамдардан тұрады:

1-қадам: Берілген тарау, блок немесе тақырып бойынша бағдарламада меңгерілуі тиіс деп көрсетілген міндетті білім, білік пен дағдыларды, сондай-ақ оқыту мақсаттары мен міндеттерін айқындау.

2-қадам: Берілген модуль бойынша оқу материалының тұтас мазмұнын оқып-зерттеу.

3-қадам: Берілген модуль бойынша негізгі мағынаны білдіретін түйінді ұғымдарды, тақырып бойынша негізгі ақпарат беретін рельефтік (код сияқты) сөздерді табу. Олардың өзара байланысы мен өзара бағыныштылығын анықтау.

4-қадам: Тұтас тақырып бойынша тірек сызбаларын құрастыру (анықталған түйінді ұғымдар мен «кодтар» негізінде).

5-қадам: Оқу модулінің тұтас мазмұны бойынша тестілік тапсырмалар құрастыру (15-20 тапсырма шамасында).

6-қадам: Берілген модульдегі оқу материалының тұтас мазмұны бойынша сынаққа қажетті сұрақтар мен тапсырмалар блогін құрастыру (оқу пәнінің өзіндік ерекшелігіне орай сынақты диктантпен, бақылау жұмысымен алмастыруға болады).

7-қадам: Сөйлесу бөлімін әзірлеу. Оқытудың белсенді формаларын таңдау.

Қазіргі кезде бастауыш мектепте оқытатын мамандарға қойылатын талап – қазіргі заманғы педагогикалық технологиялық әдістерді қолдана отырып, сапалы және терең білім беру, ойлау, есте сақтау, көру, есте сақтау, сөйлеу қабілеттерін жетілдіру.

Сабақтың қызықты, сапалы өтуі тікелей мұғалімнің шеберлігіне байланысты болады. Осы орайда белгілі ғалым Ахмет Байтұрсынұлы «Шеберліктің белгісі – түрлі әдісті болу», – деген өткен ғасырда айтылған сөздері ойға оралады. Бір сабақтың әр кезеңдерінде түрлі әдістерді орнымен пайдалану арқылы көп нәтижеге жетуге болады.

Оқушы санасына білімді жүйелі түрде меңгеруіне және қабілет деңгейлерін дамытуда М. Жанпейісованың «Модульдік оқыту технологияның» маңызы ерекше екені мәлім. Себебі аталмыш технология әдістері оқушыларды өз бетімен жұмыс істеуге, қорытындылар жасауға, жүйелі білім алуға жетелейді, өзін-өзі өзгені де бағалай білуге үйретеді.

Оқушының оқу және танымдық әрекеттерінің белсенділігін арттыру – ең негізгі әдістемелік мәселе. Модуль арқылы оқыту осы мәселені шешуге мүмкіндік беретін тиімді жолы болып табылады. Модуль арқылы оқыту технологиясының өзіндік ерекшеліктері мен қағидалары, белгілері бар.

Тиімді белгілерінің бірі – бастауыш сынып оқушысының оқу белсенділігі. Бұл технологияның бір ерекшелігі сабақтың негізгі

кезеңдерінің бәрінде оқушыларға шығармашылық жұмысты ұсынуға болады.

Сөздікпен жұмыс кезінде оқушының шығармашылығы, мүмкіндігіне қарай сөз тіркесін, сөйлемдерге сөзжұмбақ, ребус немесе сканворд құрастыру мүмкіндігін тудыру болса, жаңа материалмен жұмыс істеген кезде өз ойын сызба немесе сурет, тірек конспектілері арқылы жеткізуіне, жаңа тақырыпты бекіту кезеңінде өз пікірін шағын шығарма, өлең, жұмбақ, қағида немесе ереже құрап жазу арқылы беруге болады.

Бастауыш мектептің оқу үдерісінде модульдік технологияны тиімді пайдалану оқушылардың белсенділігін, оның ойлау, есте сақтау, елестету, қабылдау қабілеттерін, жадысы мен зейінін дамытып, қызығушылығын арттырады. Сабақ формаларының өзгеріп отыруы, әсіресе топтық формалар оқушылар арасында қарым-қатынастың нығаюына ықпалын тигізеді. Оқушының тапсырманы өзінің орындау мүмкіндігіне қарай таңдап алуға еріктілігі, оның өз күшін, шама-шарқын бағалай білуге, өзін қауіпсіз сезінуіне, қиындыққа дайын болуға және оны жеңуге тырысуына жетелейді.

Сабақ басында бастауыш сынып оқушылары оқу мақсатымен, модульмен таныстыру қажет. Сабақ барысында оқушылар оқу мақсатын, өзіне қойылатын талапты, лексикалық және грамматикалық тақырыпты, модульдің мазмұнын, жұмыс-үрдісін, нәтижесінің бағаланып және түзетіліп отыратынын біледі.

Әрбір оқу модуліндегі сабақ санының ауытқуы тақырыпқа байланысты бестен тоғызға дейін тиімді деп есептеледі, себебі сөз қорының молаюы аз мөлшермен беріліп қайта-қайта жаңартылып, өз пікірін ортаға сала алатындай болуы керек.

Сөйлесу бөлімін педагогика және психология ғалымдарының жетістіктерін басшылыққа ала отырып, оқушылардың қабылдау деңгейлері мен қабілеттеріне қарай ұйымдастыру қажет. М. Жанпейісованың сөйлесу бөлімін құру қағидаларына сүйене отырып, жеке тұлғаны дамытатын кез келген әрекет емес орындау әрекеті екенін ескере отырып, бастауыш сынып оқушысының танымдық қызметпен айналысуына, ақыл-ой жұмысына қанағаттануына жағдай жасау керек. Міндетті түрде, сабақ барысында, бастауыш сынып оқушысының іс-әрекетінің төрт түрін: тыңдау, оқу, жазу және әңгімелесуді қолдану тиімді.

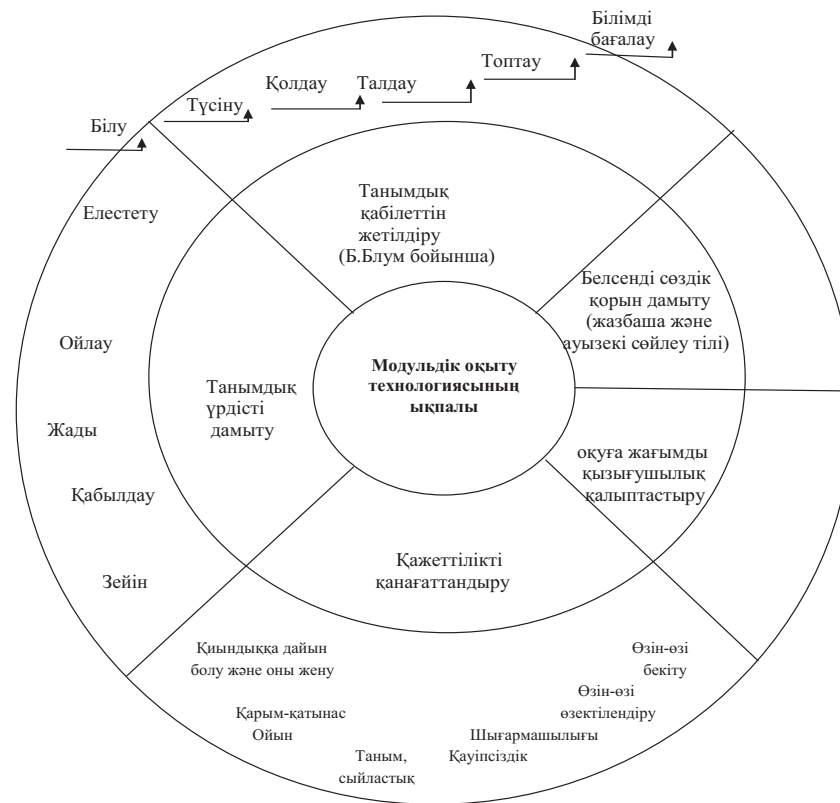
Модульдердің нәтижелі болуын көздеп, сөйлесу сабағының

түрін өзгерте отырып, әртүрлі белсенді формаларды пайдалану арқылы іске асыруға болады. Олар:

- топтық;
- жұптық;
- жеке топтық;
- ұжымдық

Сызба

МОДУЛЬДІК ОҚИТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ТҮЛҒА ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН ҚАНАҒАТТАНДЫРУҒА ЖӘНЕ ОНЫ ДАМУҒА ЫҚПАЛЫ

Бастауыш мектептің әдебиеттік оқу, қазақ тілі сабақтарында оқушылардың коммуникативтік қарым-қатынас жасауы төмен

сатыда болады, ол өз қорының аз екендігін көрсетеді. Әдебиеттік оқу, қазақ тілі сабақтарындағы қиыншылықтар, балалардың еркін сөйлеу, аудару, сөйлем құрастыру деңгейлерінің төмендігі, көптеген ұсынылған технологиялардың арасынан М. М. Жанпейсованың модульдік технологиясын таңдап алуға себепкер болды. Осы технологияны таңдап алудың себептері мынандай:

1. модульдік технология бастауыш сынып оқушысының танымдық, өз бетімен білім алуға деген құштарлығын, жалпы жеке тұлғаның қалыптасуына үлкен әсерін тигізеді.

2. оқу үдерісінде сөйлеу арқылы қарым-қатынас жасауға бағыттайды.

Бастауыш мектепте әдебиеттік оқу, қазақ тілі сабақтарын модульдік технология арқылы оқытуға мұғалімнің даярлығын анықтайық.

I кезең – мұғалімнің модульді даярлауы:

- Барлық оқу материалын пысықтап, оны оқу бірліктеріне (тақырыптар блогіне) бөлу;

- Оқытудың нақты нәтижелері тізбегін құру (әрбір оқушы нені біліп, үйрену тиіс);

- Модуль тақырыбын тұтас баяндаудың оңтайлы формасын ұйымдастыру.

- Тақырыптың негізгі түйінді ұғымдарынан тірек, сызба-конспект құрастыру.

- Оқушылардың білім, білік, дағдыларын тексеруге тестілер және бақылау жұмыстарын әзірлеу.

- Білім, білік, дағдыларды түзетуге арналған тапсырмалар дайындау.

II кезең – мұғалімнің сөйлесу бөлімін даярлау әрекеті.

- Сөйлесу бөлімінде оқу материалын оқып үйрену үшін оқытудың белсенді формаларын таңдау («Қарлы кесек», «Брейн-ринг», «Жеке топтық», т.б.);

- Әр түрлі күрделілік дәрежесіндегі деңгейлі тапсырмалар және олардың жауап үлгілерін дайындау;

- Әрбір оқушыға немесе топқа арнап үлестірілген материалдар әзірлеу.

Бақылау формалары:

1. Тестілеу (еске алушы тест, балама жауаптары бар тесттер, сәйкестілік тесті, т.б.).

2. Сынақ.

3. Релелік сынақ.

4. Бақылау жұмысы.

5. Диктант.

Модульдік технологиялардың ерекшелігі: тек білімді меңгерту емес, оқушының танымдық қабілетін және танымдық үдерістерді жадының алуан түрлерін есту, көру, қимыл ойлауды, ынтаны қабылдау қабілетін дамытып, оны бекіту, шығармашылық деңгейін арттыру.

Бастауыш мектепте әдеби оқу, қазақ тілі сабақтарын модульдік оқыту технологиясы арқылы оқытудың басты ерекшелігі – бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынасы арқылы тіл дамыту, тұлғаның дамуына жағдай жасау; Оқушы + оқушымен + топпен + ұжыммен + мұғаліммен қатынаста болуына жағдай тудыру.

Сөйлесу сабағы үстінде тапсырманың жеңілдігінен күрделіге қарай бірнеше іс-әрекет формалары ауысып отырады. Мысалы: сабақтың басында сөздікпен жұмыс жүргізгенде жұптық немесе бекіту кезінде топтық форманы немесе жеке топтық жұмысты қолданған тиімді. Топтарды ұйымдастыру кезінде оқушылардың өзара қарым-қатынасын ескеріп, олардың бір-бірімен білім алмасуға, жеке тұлғасын дамытуға ықпал жасауына көңіл бөлу қажет.

Әдеби оқу, қазақ тілі сабақтарында сөздікпен жұмыс бастауыш сынып оқушысының тілін байытуда ерекше орын алады. Бұл жұмыс оқушының сөздік қорын молайтып, тілін, ойлау қабілетін дамытады. Сөйлесу сабағы оқушыларды тек қана қазақ тілінде ауызекі сөйлеуге үйретіп қоймайды, оларды ойлау, талдау, сараптау және қорытындылау қабілеттерін жетілдіреді.

Сабақ өткізу, оқыту барысында өткізілетін ең күрделі жұмыс түрлерінің бірі – сабақта мәтінмен жұмысты ұтымды ұйымдастыру. Бастауыш мектептің әдеби оқу, қазақ тілі сабақтарындағы мәтінмен жұмыс (мазмұндама жазғызу, т.б.) дегеніміз – сабақта өтілетін әртүрлі жұмыстардың жиынтығынан құралады. Олар:

- Дыбыстармен жұмыс;

- Сөздіктермен жұмыс;

- Сөздік қорларын жетілдіру;

- Тіл дамыту;

- Ережемен жұмыс;

- Ауызша сөйлей білуге дағдыландыру.

Мәтінмен жұмыс істеу мынадай кезеңдерге бөлінеді:

- мәтінді оқығанға дейінгі жұмыс;
- мәтінмен жұмыс кезеңі;
- мәтінді оқығаннан кейінгі кезең.

Мәтін алдындағы жаттығулар мен соған сәйкес жұмыс түрлері мынадай бағытта жүргізіледі: тілдік тұлға мен сөйлем үлгілерін мәтінде танып, айыра білу және әртүрлі құрылымдық материалдарды (сөзжасам элементтері, етістіктің жақ, шақ түрлері, т.б.) меңгерту.

Келесі мәтінмен жұмыс кезеңі. Бұл кезеңде мәтіннің тілдік материалы мен құрылымы орындалады. Мәтін ішінен қажет мәліметті бөліп алу, айыра білуге машықтандыру жаттығуларын әртүрлі тәсілмен орындау. Мәтінмен жұмыс былайша ұйымдастырылады: оқығанның мазмұнын айту, мәтін бойынша сұраққа жауап беру, жоспар жасату, бірнеше бөлімге бөліп оқыту, негізгі жанама ойды топтастыру, қорытынды жасату.

Шартты түрде алып отырған үшінші кезеңде мәтінді оқып, түсініп, негізгі ойды дәптерде түсінікті етіп жеткізе білу.

Мәтінді оқығаннан кейінгі жұмыстар:

- логикалық сұрақтар;
- сөздік жұмыстар;
- фонетикалық жаттығулар;
- сөйлем құру;
- мәтінге жоспар құру;
- мәтінге ат қою;
- диалог, ситуация құру;
- мәтіннің мазмұнын жоспар бойынша жазу, айту.

Бастауыш мектептің қазақ тілі сабақтарында мәтінді оқытудың мынадай түрлерін сабақ үстінде қолдануға болады:

- Дауыстап оқыту арқылы оқушының сөйлеу элементтерін меңгергендерін байқауға болады, тағы да бір тиімділігі – оқушылар бірінің қатесін бірі естіп және түзетіп отырады;

- Іштей оқу – бұл жұмыстың мақсаты оқушылардың шапшаң оқу дәрежесін анықтау. Мысалы: оқушыларға іштей шапшаң оқу үшін бір мәтін беріп, қай жерге дейін оқу керектігін белгілейді. Әркім белгілеген жерге келгенде кітаптарын жауып, бітіргенін байқатады. Солай оқушылардың оқу шапшаңдықтарының мөлшерін анықтауға болады.

Сабақ тиімділігін арттыруда ойын элементтерін қолдану

бастауыш сынып оқушыларының белсенділігін арттырып, оларды ынталандырады, теориялық білімдерін тәжірибеде қолдануға үйретеді. Ойын элементтерін сабақта екі түрлі мақсатта пайдалануға болады. Біріншісі – сабаққа қызығушылығын арттыру, тілін дамыту, екіншісі – оқушылардың ойлау қабілетін дамыту, тапқырлыққа баулу.

Сабақта қолданылатын ойындар: «Бәйге», «Кім жылдам?», «Кім тез табады?», «Ойлан тап!», «Жалғасын айт», «Полиглот», «Не, қайда, қашан?». Ойын барысында оқушының ойлау қабілеті, тапқырлығы дамиды.

Модульдік технология мұғалімнің алдында тұрған көптеген мәселелерді шешуге көмектеседі:

- жалпы білім сапасын жоғарылату;
- сабақтың тиімділігін жоғарылату;
- дарынды оқушылармен жұмыс жүйесін жасау;
- бастауыш сынып оқушыларының мақсаттарына жету жолындағы жетістіктерін есепке алу жүйесін жасау;
- жеке тұлғаның өзін-өзі реттеуі, өзін-өзі тәрбиелеуі, өзін-өзі дамытуы.

Модуль соңында әр модульге сәйкес эсселер жазу ұсынылады. Жазған эсселер сынып алдында оқылып бағаланады.

М. М. Жанпейсованың модульдік технологиясы көптеген жылдар ізденісте болған мұғалімдерге мынадай мүмкіншіліктер ашып берді:

- өзінің кәсіптік шеберлігінің шыңдалуына жоғарғы деңгейге көтерілуіне себепкер болды;
- тілді оқып-үйрену дағдыларын қалыптастыруда одан ары жоғарғы деңгейге көтеруге болатын жолын көрсетті;
- оқу үдерісінің дамып жетілуіне мүмкіншілік берді;

Оқушыларға:

- интерактивті мұғалім-оқушы, оқушы-оқушы қарым-қатынас түрін берді.
- оқушыларға барынша еркіндік беріліп, өздіктерінен жұмыс істей алатындықтарын дәлелдете білді. Оқушылардың өз іс-әрекетін бақылау, бағалау мүмкіншілігі туды.
- оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артты.
- өзін-өзі көрсету мүмкіншілігі туды.

Осы модульді пайдаланғанда оқушылардың тіл меңгерудегі сенімінің жоғарлағаны, сөйлеу дағдыларының мейлінше еркін

бола бастағаны, берілген сұрақтарға жауап берулері терең, жүйелі құрылатыны, әңгімелеуге деген ұмтылыстарының әлдеқайда жоғары екендігін байқауға болады.

Енді 2 сыныптың қазақ тілі сабағында құрылған модульді ұсынамыз.

Модуль: Жай сөйлем (10 сағат)

Бөлімі	Сабақ саны	Сабақтың мазмұны	Уақыты
Кіріспе	1-ші сабақ	1. Модульдің құрылысымен, мақсатымен таныстыру. Лексикалық тақырыбы: Қазақстан 2030 стратегиялық бағдарламасы. Грамматикалық тақырыбы: Жай сөйлем түрлері. 1. Тірек сызбамен тақырыпты түсіндіру 2. Мәтінмен жұмыс 3. Сөздікпен жұмыс 4. Қорытынды, үйге тапсырма	2
	2-ші сабақ	Тақырыпты меңгерту Қазақстан экономикасы. Хабарлы сөйлем 1. Мәтінмен жұмыс 2. «Брейн-ринг» оқыта үйрету ойыны 3. Жаттығу жұмысы 4. Сөздікпен жұмыс 5. Қорытынды, үйге тапсырма	2
Сөйлесу бөлімі	3-ші сабақ	Кәсіби шеберлік (қадрды және құқықтанушы мамандығы бойынша). Сұраулы сөйлем 1. Мәтінмен жұмыс 2. «Қазымыр оқушы» оқыта үйрету ойыны 3. Қорытынды, үйге тапсырма	2
	4-ші сабақ	Қазақ халқының ата кәсібі. Лепті сөйлем. Бұйрықты сөйлем 1. Мәтінді мазмұндап айту 2. Сөздікпен жұмыс 3. «Шеңбер бойымен әңгімелеу» оқыта үйрету ойыны 4. Қорытынды, үйге тапсырма	2

Қорытынды	5-ші сабақ	1. «Кім жылдам» оқыта үйрету ойыны 2. Грамматикалық тақырыпты бекіту нәтижесінде «Тапқырлар» ойыны 3. Бір-біріне диктант жүргізу 4. Қорытынды	2
-----------	------------	--	---

Қорыта келгенде, біздің ойымызша модульдік оқыту технологиясы:

- бастауыш сынып оқушысы тұлғасының танымдық қабілеттерін дамытуға;
- танымдық процестерін дамытуға;
- оқуға жағымды қызығушылық қалыптастыруға;
- белсенді сөздік қорын, ауызша және жазбаша тілін дамытуға;
- тұлғаны қиындықтарға даяр болу және білу, қарым-қатынас, ойын, танымдық, қауіпсіздік, сыйласу, шығармашылық, өзін-өзі өзектілендіру, өзін-өзі бекіту қажеттіліктерін қанағаттандыруға ықпал етеді.

Өздік жұмыс тапсырмалары:

1. Модульдік оқыту технологиясына сипаттама беріңіз.
2. Модульдік оқытудың басқа оқыту технологиялардан ерекшелігі мен айырмашылығын тірек сигнал түрінде көрсетіңіз.
3. Модульдік оқытудың мақсатын сипаттап, модульдік оқытудың жүгінетін ғылыми идеяларын атаңыз.
4. Модульдік бағдарламаның құрылымын сызба түрінде көрсетіңіз.
5. Модульдік оқытудағы мұғалімнің іс-әрекетінің жүйесін саралаңыз.
6. М. Жанпейісова бойынша модульдік оқыту технологиясының құрылымын сипаттаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Жанпейісова М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. /Аударған Д. А. Қайшыбекова. – Алматы, 2002.
2. Жанпейісова М. М. Модульная технология обучения как средство развития ученика. //Алматы, 2008.
3. Третьяков П. Н., Сенновский И. Б. Технология модульного

обучения в школе. – М.: Новая школа, 1997.

4. Копжасарова М. Р., Нурахметов Н. Н., Аульбекова Г. Д. Технология модульного обучения – //Халық тәлімі, 2002. – №1.

5. Дьяченко В. К. Новая дидактика. – М.: Народное образование, 2001.

6. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.

7. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.

8. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.

9. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.

10. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К.Д.Ушинского, 2002.

11. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

12. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

13.2. Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы

Сабақ барысында оқушының ізденуі мен зерттеу дағдыларын қалыптастыра отырып, пәнге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында қолданылатын технологиялар баршылық. Солардың бірі оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы.

Сыни тұрғыдан ойлау арқылы оқу мен жазуды дамыту бағдарламасы – әлемнің түкпір-түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Технологияның негізін қалаушылар американдық ғалымдар Чарльз Темпл, Джон Дьюи, Мередит. Жобаның негізі Ж. Пиаже, Л. С. Выготский теорияларын басшылыққа алады.

Бұл технология Совет өкіметі кезінде 1973 жылдан, Қазақстан қоры жанынан 1998 ж. қазан айынан бастап жүргізіліп келеді. Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлау, яғни, RWCT жобасы 29 мемлекетте қолданылады.

Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының басты мақсаты – дамыта оқыту негізінде «Сыни тұрғыдан ойлау арқылы оқу мен жазуды дамыту» бағдарламасын іске асыру, балаларға терең білім беру.

Қазіргі заманғы педагогикалық технология ретінде ең озық әдістерді дер кезінде игеру, іздену арқылы бала бойына дарыту, одан өнімді нәтиже шығара білу – әрбір ұстаздың басты міндеті.

RWCT бағдарламасы – ағылшын тілінен аударғанда «Сын тұрғысынан ойлау үшін оқу мен жазу» дегенді білдіреді.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасының мақсаты: барлық жастағы оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйрету. Біздің елімізге Джордж Соростың ашық қоғам институты, «Сорос-Қазақстан» қоры арқылы келген бұл технология орыс және қазақ тілдерінде мектеп тәжірибелеріне енгізілуде.

«Сын тұрғысынан ойлау» ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, сол идеяларға қарсы көзқарастармен тепе-теңдікте ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау деп түсіндіреді авторлар. Сыни тұрғыдан ойлау – сынау емес, шындалған ойлау. Бұл деңгейдегі ойлау тек ересек адамдарға, жоғарғы сынып оқушыларына ғана тән деп ойлау аса дұрыс емес. Бастауыш сынып оқушыларының да бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз.

Сыни ойлау – өзіндік ойлау. Сыни ойлау – сұрақ қоюдан және шешімін талап ететін проблемаларды айқындаудан басталады. Оқушы өзі сұрақ қойып, шешімін өзі айқындайды.

Аталмыш бағдарламаның ішкі құрылымында ерекшелік бар. Бұл құрылым 3 деңгейден тұратын оқыту мен үйретудің моделі. Білімнің болашақта пайдаға асуы, қажетке жарауын қалыптастырады. Көп ақпаратты талдай, жинақтай отырып, ішінен қажеттісін алуға үйретеді.

Бұл технология мұғалімдерді несімен өзіне баурап алғандығын бірнеше сұрақ-жауап ретінде көрсетейік.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз не?

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасы бойынша ол:

- шындалған ойлау, кез келген даму деңгейіне байланысты мәселелерге сын көзбен қарау;

- күрделі мәселелерді шешуге, аса маңызды, жауапты шешім қабылдауға құштарлық;

- үйрету мен үйрену бірлігінің, үйренудің қызығушылығынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылым.

«СТО-ды дамыту» технологиясы немен қызықтырады?

• Кез келген ұстазға сапалы сабақ беруге мүмкіндік беретіндігімен.

• Оқыту мен ұйымдастырудың тиімді әдістерінің /стратегияларының/ көптігімен.

• Оқу мотивацияларын өзгертуге пайдалы екендігімен.

«СТО-ды дамыту» технологиясының өзге технологиялардан қандай ерекшеліктері бар?

• Сын тұрғысынан ойлау сабақтарының құрылымы /қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс/.

• Негізгі үш кезеңінің маңыздылығы.

• Стратегиялардың психологиялық астары мен ерекшеліктері.

«Оқу мен жазу сын тұрғысынан ойлау» сабақтарында мына мәселелерге назар аударылады:

1. Сабақты белсенді өткізіп, әр баладан еркін жауап алуға жағдай жасау.

2. Қиялын дамыту үшін «менің ойымша» деген жауапқа дағдыландыру.

3. Тіл байлығын дамыту үшін қалайда жауапты соңына дейін тыңдау.

4. Жеке тұлға ретінде «мен» деген рөлін көтеру, өз пікірін қалыптастыру.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы үш кезең бойынша қолданылады:

• Қызығушылықты ояту («көпір жасау», ой қозғау);

• Мағынаны тану (мағынаны ажырату);

• Ой-толғаныс (рефлексия, жаңа білім құрастырылады).

Білім берудің маңызды шарты оқу үдерісінде оқушылардың қызығушылығын арттырып, өздігінен білім алуға құштарлықтарын дамыту болып табылады.

Енді осы кезеңдердің мақсат-міндеттеріне толығырақ тоқталып өтейік.

Қызығушылықты ояту. Үйрену үдерісі – бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Үйренуші жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін «Топтау», «Түргіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау», «Болжау», «Әлемді шарлау», т.б. деген аттары бар әдістер (стратегиялар) жинақталған. Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – үйренушінің белсенділігін арттыру. Өйткені үйрену – енжарлықтан гөрі белсенділікті талап ететін іс-әрекет екені даусыз. Оқушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның ойы ашылады, тазарады. Осылайша шындалған ойлауға бірте-бірте қадам жасала бастайды. Оқушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады.

Ойлау мен үйренуге бағытталған бұл бағдарламаның екінші кезеңі мағынаны тану (түсіне білу). Бұл кезеңде үйренуші жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. Ол бойынша оқушыға оқу, тақырыппен танысу барысында V – «білемін», — - «мен үшін түсініксіз», + - «мен үшін жаңа ақпарат», ? – «мені таң қалдырады» белгілерін қойып отырып оқу тапсырылады. INSERT – оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну – күрделі жұмыс. Сондықтан да, оқушылар арасында оқуға жеңіл-желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Мағынаны түсінуді жоғарыдағыдай ұйымдастыру – аталған кемшіліктерді болдырмаудың бірден-бір кепілі. Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыстар құруға дағдыландырады.

Тақырып туралы ой-толғаныс – бағдарламаның үшінші кезеңі. Күнделікті оқыту үдерісінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру, өз үйрену жолын, кестесін жасау мақсатында басқалардың әр түрлі кестесін біліп үйренеді. Бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасайтын кезең болып табылады. Әр түрлі шығармашылықпен ой түйістіру болашақта қолданылатын мақсатты құрылымға жетелейді.

Осы кезеңді тиімді етуге лайықталған «Бес жолды өлең», «Венн диаграммасы», «Еркін жазу», «Семантикалық карта», «Т кестесі» сияқты стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне, ауыр-жеңілдігіне қарай лайықтала қолданылады.

Осы кезеңдердің ұтымды өткізілуі мынадай нәтижелерге қол жеткізеді:

- оқушылар басқалармен қарым-қатынас жасай береді;
- басқаларды тыңдай білуге, кез келген жауапқа сыйластықпен және түсіністікпен қарауға үйретеді;
- өз ойын топ алдында ашық айта алуға, қорғай білуге баулиды;
- керек кезде өз көзқарасын дұрыс өзгерте білуге үйретеді, оның дамуын қамтамасыз етеді;
- ең бастысы – оқу мотивациясы өзгереді, өз бетінше ізденуге ұмтылдырады, сабаққа қызығушылығы артып, балалардың белсенділігі өте жоғары болады.

kaz-news.ru | ekhut.ru | omsk-media.ru | samara-press.ru | ufa-press.ru

Жоба 60-қа жуық стратегиялардан тұрады. Бастауыш мектептің оқу үдерісінде қолданылатын стратегияларға түсінік берейік.

Джиксо – ұжымдық оқыту әдісі. Мақсаты – жалпы мәселені алдымен жұпта, сосын ұжымда талқылау. Бұл жағдайда әрбір оқушы бір сәт өзін мұғалім ретінде сезінеді, оқуға деген жауапкершілігі артады.

Әдісті қолдану төмендегіше ұйымдастырылады. Алдымен ұжым 4 адамнан тұратын топтарға бөлінеді. Бұл «жанұя» топтар деп аталады. Содан кейін 1, 2, 3, 4-ке санау арқылы 1-лер бөлек, 2, 3, 4 өз алдына «жұмыс» тобын құрайды. Оқуға ұсынылатын материалдың тақырыбы талқыланған соң осы мәтінді түсіну қажет екендігі

ескертіледі. 4 логикалық бөлікке бөлінген мәтіннің 1-бөлігін 1-лер, 2-бөлігін 2 санын алғандар, 3, 4 нөмірлі топтарға оқуға тапсырылады. Жұмысты бастамас бұрын оқушыларға «жұмыс тобында» мәтіннің тиісті бөлігін жақсы меңгеру қажеттілігін, өйткені сол бөлікті «жанұя топ» оқушыларына түсіндіруге жауапты екенін, мәтінді тұтас түсіну әр оқушының ыждағаттылығына байланысты екенін түсіндіру қажет. Келесі кезекте ұжым мүшелері бастапқы топтарымен қайта табысып, өздерінің үйреніп келген бөліктеріндегі мазмұнды ортаға салады. Осылайша ұжым мүшелері бірін-бірі оқытуға, сол арқылы ойлауға үйренеді. ДЖИКСО стратегиясы мазмұнды жоғары табыспен меңгеру, оқығанды есте сақтау үшін өте тиімді. Оқушының оқуға деген қызығушылығы артады, ұжымда жақсы қарым-қатынас қалыптасады, саналы тәртіп орнайды. Сондай-ақ, мұғалімді, мектеп қызметкерлерін түсіну, оларға деген дұрыс көзқарасқа үйренеді.

Екі түрлі түсініктеме күнделігі. Оқушылардан дәптердің бетін (не таратылып берген парақты) ортасынан вертикаль сызықпен бөлу сұралады. Мәтінді оқу барысында олар бөліктің оң жағына сол жағына мәтіндегі қатты әсер еткен тұстарды, үзінділерді жазады. Сол әсер еткен үзінділер жайлы пікір жазады (нені еске түсіреді, себеп-салдары қандай, қандай сұрақ бар, т.б.)

Әр оқушы мәтінмен танысып, күнделікті толтырып біткен соң жұпта, топта талқылау ұйымдастырады. Жұмыс аяқталған кезде мұғалім қорытуға арналған әзірлеп келген сұрақтарын қойып, жауаптар алады. Ол сұрақтар оқығанға баға беру, пікірін, көзқарасын білдіруге лайықталып қойылғаны дұрыс. Мысалы:

- Сіздің ойыңызда не сақталып қалды?
- Автор оқырманды қалай қызықтырады?
- Кейіпкерлердің іс-әрекетін Сіз қалай бағалайсыз? т.б. түрінде.

Бұл әдіс те алдыңғы сияқты оқушыларды ұжым болып, жұмыс жасауға үйретеді. Ақпаратты өз бетінше меңгеруге жағдай жасайды. Сөз астарын, күдіретін түсінуге бағыттайды. Сондай-ақ, әдістің тиімділігі – сабақтан тысқары қалатын оқушы болмайды, оқыған мәтінді түсіну, оны түсінікті етіп айтып беру, оған қатысты ойын, пікірін білдіру арқылы оқушының тілі дамиды. Осылайша ұйымдастырылған оқу сабақтары арқылы сауатты оқырман қалыптастыру мүмкіндігі туады.

Еркін жазу. Бұл әдісті сын тұрғысынан ойлау жобасындағы сабақтың үшінші ой толғаныс кезеңінде пайдалану тиімді. Мұғалім

сабақ бойына қарастырылған жаңа ақпарат жайлы, одан алған әсерін, не үйренгенін, нені әлі де біле түсу керек екенін, т.б. жайлы өз пікірін қағаз бетіне түсіруді тапсырады. Жазуға уақыт береді. Уақыт аяқталған кезде оқушылар өз жазғандарымен топ мүшелерін таныстырады. Ең жақсы деп танылған жұмысты ұжымда оқуға болады.

Оқушыларды алған білімдерін қорытуға, оған сын көзбен қарап, ойын түйіндеуге үйрететін бұл әдісті кез келген сабақта қолдануға болады.

Венн диаграммасы. Бір-бірімен айқасқан екі шеңбердің екі жағына салыстыруға берілетін объектілердің сипаттамалары жазылады. Ал айқасқан жерге екеуіне ортақ сипаттар тізіледі. Салыстыруға арналған тапсырмаларды осы диаграммаға салып, оқушылар қызыға толтырады, яғни салыстыру сияқты күрделі ойлау операциясын меңгереді.

РАФТ. Бұл стратегияны «кейіпкерге хат» деп алса да болады. Формасын түрлендіруге мүмкіндік бар: хат, хабарландыру, жеделхат, өтініш, бұйрық, жарнама. Оқушы жұмысқа кіріспес бұрын мәтіннің мазмұнын жетік түсінуге тырысады, ол үшін оны бірнеше қайтара оқып, ой елегінен өткізеді. Рафт оқушылардың тілін дамытады, қиялын өрбітеді, өз ойларын қағаз бетіне түсіру арқылы эссе жазуға жетелейді, ресми іс қағаздары жөнінде түсініктері қалыптаса түседі.

Жуан-жіңішке сұрақтар: оқушылар мәтінмен жұмыс істей отырып, мәтін мазмұны бойынша өздері тың сұрақтар құрастырады. Бұл дегеніміз, оқудың барлық әдістерін меңгеру болып табылады. Өйткені, оқушы алдымен қатесіз, түсініп оқуға тырысады, қойған сұрағына өзі жауап беруге дайын тұрады, басқа балалардың сұрақтарын мұқият тындап, сұрақ құрастырудың қиын жұмыс екенін біліп, ең үздік сұрақтарға ілтипат білдіреді.

Қосжазба күнделігі: мәтінде берілген оқиғаларға өзінің пікір жазады, ендеше, оның сөздік қоры молаяды, кейіпкердің жан дүниесін түсінуге тырысады.

«Эссе» стратегиясы бойынша өз ойынан әр түрлі пікірлер құрастырып, оны дәлелдеуге үйренеді.

Сауалнама-интервью стратегиясы да жаңа білімді меңгертуге үлкен септігін тигізеді. «Сауалнама-интервью» стратегиясы бойынша өтілген тақырыпқа талдау, салыстыру, зерттеу жұмыстары бойынша оқушы білімін жинақы түрде қорытындылауға болады.

Осы жобамен жұмыс жасау барысында мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлануға үйретеді. Педагогикалық технология оқушылардың жеке басын дамыту мен білім беру мақсатына жету жолындағы педагогикалық қызметтің, іс-әрекеттің жүйелі дамып отыратын жобасы ретінде оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді.

Технологияның мақсаты – оқушылардың шығармашылық ойлауын сыни тұрғыдан дамыту.

Шығармашылық дегеніміз – адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға, жаңалық ашуға, жаңа тәсілдер табуға ұмтылуы, ізденуі. Шығармашылық қабілет әр баланың табиғатында болуы мүмкін. Мұғалімнің міндеті – оқушыға оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндіктерін ашып көрсету. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін, сабақта және сабақтан тыс уақытта дамытуда СТО жобасының көптеген стратегияларын қолдануға болады:

- Тақырыпты мазмұнына қарай жинақтау, арнаулы бір тақырыпқа пікірталас тудыру /ой қозғау, «инсерт» кестесі/
 - Берілген тапсырманы түрлендіру бағыттағы жұмыс /эссе, шығарма, сауаттылықты ашатын хаттар, т.б. стратегиялар/
 - Әңгіменің ұқсастығын салыстыру, бөліктерге бөлу, ат қойғызу, мәтіндегі ұқсастық пен айырмашылықты табуға /Венн диаграммасы, аялдамамен оқу стратегиясы/
 - Қиялдау арқылы сурет салғызу /сурет салу стратегиясы/
 - Кейіпкерге мінездеме беру, өз ойын жазғызу /авторға, кейіпкерге хат жазу стратегиясы /
 - Шығармада екі кейіпкердің қарама-қарсы элементтерін сипаттау /қарама-қайшы элементтер стратегиясы/
 - Өлең шумақтарын құрастыру /5 жолды өлең, Рафт стратегиясы/
- Ал сабақтан тыс уақытта оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатымен келесі жұмыстар жүргізуге болады:
- Мұражайға апару;
 - Әр түрлі кездесудер өткізу;
 - Әр түрлі тақырыптарда сайыс, пікірталас өткізіп, алған әсерлері бойынша шығарма жазғызу;
 - Балаларға арналған журнал-газеттерге жаздырып, оны сабақ кезінде үнемі пайдалануға мүмкіндік беру;

• Әрбір оқылып отырған шығармалардың авторлары туралы толық мағлұмат жинату, реферат жазғызу.

Оқушылардың шығармашылығын, ізденімпаздығын қалыптастыруда сыныптан тыс, жеке, ұжымдық жұмыстар ұйымдастыруда шығармашылық, пәндік апталықтар, пәндік үйірмелер мен факультативтік сабақтардың маңызы зор.

Осындай жұмысты үнемі жүргізу оқушыларды шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы қабілет көзін ашып, тілін байытуға, қиялын ұштауға, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді. Қорыта айтқанда, оқушының шығармашылық қабілеті практикалық әрекеттері, іздемпаздығы арқылы дамиды.

Оқушылардың шығармашылық қабілетінің дамуын ұқыпты қадағалап, тәжірибе негізінде жинақтап, өсу динамикасын бақылап, зерттеуге бастауыш сынып мұғалімдеріне мектеп психологының көмегі көп тиеді. Психологпен диагностика жүргізіліп, мониторинг жасалынып, қорытынды шығарылады.

Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту проблемасын ұқыпты қадағалау, оқу үдерісінің тиімді болуында қандай көрініс табады? Жалпы үлгерім, яғни олардың шығармашылық қабілетін дамытуға бағытталған жұмыстар білім сапасына әсер етеді.

Қазіргі уақытта білімді, қабілетті, әдепті, іскер, мейірімді мұғалім ғана оқушысына жақсы қасиеттерді сіңіре отырып, сапалы білім бере алады.

Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы бойынша өткізілетін сабақ құрымын төмендегідей көрсетуге болады:

Сабақтың мақсаты:

- а) қызығушылықты ояту – сұрақ қою;
- б) мағынаны ажырату – жауаптар іздеу, мәселені зерттеу;
- в) ой толғаныс – ойлау үдерісінің ең жоғарғы сатысында мәселені талқылау, яғни үш фазада сабақты бөліп өту, оқыту мен оқу үдерісін осындай үш сатыда ұйымдастыру.

Сабақтарда стратегияларды оқу бағдарламасына сәйкес бірізді жүйелі түрде қолдануға болады. Сабақта жиі қолдануға болатын әдістер мынадай:

I – қызығушылықты ояту фазасында ой қозғау (шақыру).

II – мағынаны ажыратуда түртіп алу жүйесі, 5 жолды өлең.

III – ой-толғаныс фазасында Венн диаграммасы, еркін жазу, т.б. стратегиялар арқылы баланың дамуына, оның бойындағы жеке қабілеттердің ашылуына, шығармашылықпен ізденуіне жол салынады.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту сабақтарының негізінде оқушылар арасында:

- бір-бірінің пікірін тыңдау, сыйлауға ынтымақты қарым-қатынастың негізі қаланады;
- өзін жеке дара тұлға ретінде тануға жол ашуға;
- бір-біріне құрметпен қарауға;
- өз ойын ашық, еркін айтуға, пікір алмасуға;
- өзін-өзі, бірін-бірі бағалауға;
- мұғаліммен еркін сөйлесіп, пікір алмастыруға;
- достарының ойын тыңдай отырып, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге көмектесуге;
- белсенді шығармашылықты ойлауға негіз қаланады.

Мектеп өмірінде мұғалімдердің аталмыш жобамен жұмысқа дейінгі және кейінгі кезеңін (аралығын) салыстыру оқушылардың оқуға деген ынта-ықыласының артқандығын, адами жақсы қасиеттердің қалыптасқандығын, мұғалімнің шыдамдылық, төзімділік сияқты сапаларымен қатар оқушылардың басқаны қабылдау, түсіну, сыйлауды үйренгендігімен сипатталады.

Бүгінгі қоғамға, мектепке керегі де осылар.

Оқытудың осындай жаңа педагогикалық технологияларын сабаққа ендіру бүгінгі таңда әрбір ұстаздың басты мақсаты болуы керек. Себебі, елімізге заман талабына сай қалыптан тыс ойлай алатын, шұғыл шешімдер қабылдай білетін, белсенді, шығармашыл азаматтар қажет. Сабақта тек білімділік мақсаттарды шешіп қоймай, балалардың жекелік қасиеттерін, қабілеттерін дамытудың жолдарын қарастыру да дәстүрлі оқыту мен дамыта оқытудың айырмашылығын салыстыру кестесі арқылы көрсетуге болады. Мұғалім бұл жүйемен жұмыс жасағанда, үнемі оқушы санасында болып жатқан өзгерістерді бақылап, оның дамуын жан-жақты зерттей отырып, өз сабақтарын соған сай өзгертіп отыруы тиіс. Әйтпесе, жаңа жүйенің құны болмайды. Енді оқу үдерісін дәстүрлі әдіспен және RWCT жаңа жүйемен өткізгендегі мұғалім мен оқушының іс-әрекеттерін кесте түрінде көрсетейік.

Дәстүрлі сабақтар

Мұғалімнің әдістері	Оқушының іс-әрекеті
Тақырыпты түсіндіреді	Мазмұнын айтып береді
Кейіпкерлер туралы айтып береді	Кейіпкерге мінездеме береді
Мәтіннің идеясын анықтайды	Оқулық бойынша мұғалімнің түсіндіргенімен байланыстырып айтады
Мәтіннің көркемдік ерекшелігін мысалдар арқылы түсіндіреді	Мәтіндегі негізгі сөздерді тауып, айтып береді, дәптерлеріне жазады
Тақырыпқа шығарма жазуды тапсырады	Шығарма жазады
Сабақты қорыту сұрақтары жалпы қойылады	Жауап береді

RWCT сабақтары

Мұғалімнің әдістері	Оқушының іс-әрекеті
Топқа бөліп, ой қозғайды	Ұжыммен жұмыс жасайды
Тақырыпқа қызықтырып бағыттайды	Мәтінмен өздері танысады
Мәтіндегі ең құнды нәрсені анықтауды ұсынады	Әр түрлі әдістер арқылы мәтінді зерттейді
Кейіпкердің ерекшеліктерін тануға бағыттайды	Жеке кейіпкерлерді талдайды, өздерін олардың орнына қойып, қарайды, салыстырады
Мәтіннің тілдік ерекшелігі туралы сұрақ қояды	Әр түрлі әдістер арқылы шығарманың негізгі мазмұнын анықтайды
Өз ойларын жазуды ұсынады	Ойларын қорытып, оны қағаз бетіне түсіреді
Ойларын қорытуға бағыттайды	Өз тұжырымдамасын жасайды

Осы салыстыру кестелерінен «Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту» бағдарламасының негізгі қағидаларының шығармашыл тұлға қалыптастыруға бағытталғандығы айқындалады. Академик Лернер бойынша білім-мәліметтер мен деректер, икемділіктер мен дағдылар, шығармашылық іс-әрекеттер, көңіл-күй құндылық бағдарларынан тұрады. Осыны ескерсек, сын тұрғысынан ойлау сабақтарында осы аталған бағдарлардың іске асып, нәтижесін беретіндігіне күмән болмайды.

Бастауыш сыныптың қазақ тілі сабақтарында сыни тұрғыдан ойлау технологиясының тиімділігі

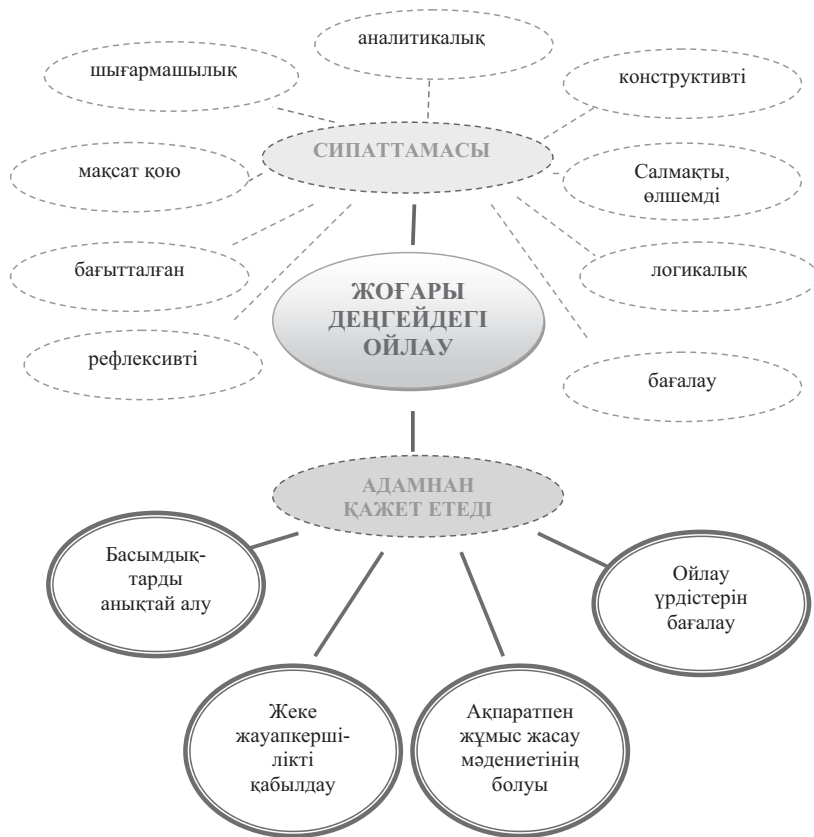
Қазіргі кезде мектептерде жиі қолданылып отырған қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың бірі – оқушылардың жазу мен оқуда сын тұрғысынан ойлау қабілетін қалыптастыруға бағытталған әдіс-тәсілдер. Осындай әдістеме негізінде бастауыш сынып оқушыларына қазақ тілі, әдебиеттік оқу, дүниетану пәндерінен терең де тиянақты білім беруге болады.

Оқытуды жеке тұлғаға бағыттау арқылы кез келген сабақтың дамытушылық, тәрбиелілік мүмкіндіктерін пайдаланып және осы жүйені қолдану барысында қазақ тілі, әдебиеттік оқу, дүниетану сабақтарында бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту ойдағыдай жүзеге асырылады.

Бастауыш мектептің оқу үдерісінде сабақтарды «Сыни тұрғыдан ойлау» технологиясы стратегиялары негізінде құрып оқыту, яғни сыни тұрғыдан ойлау тәсілін бастауыш сынып мұғалімі іс-тәжірибесіне енгізу нәтижесі оқушылардың бойында мынадай іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруға болатынын байқатты.

- Әрбір оқушы өзінің жеке ойымен, өмірге деген көзқарасымен және ойлау қабілетімен ерекшеленеді;
- Жеке дауысты (кейіпкер, жазушы, бірге оқитын оқушы) қабылдауға үйренеді;
- Ойын жаңа ақпараттар арқылы білдіреді /мағынаны тану кезеңінде/;
- Өз ойларын толық, дұрыс тұжырымдайды;
- Өздеріне белгіліні пайдалана алады;
- Өз біліміне сүйеніп, мәселенің шешімін дұрыс тауып, ойын жеткізе біледі, яғни «Мен» деген сөзді ұғады.

СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМУУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Осындай сабақ барысында оқушылар өздерінің, бір-бірінің ой-пікірлеріне сын көзімен қарай отырып, жаңа тың идеялар туғызады. Сабақтар баланың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуына, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал етеді. Оқушылар мұндай сабақтарда оқудың қызықты әрі жеңіл өтетіндігін, ұжымды бірлесіп жұмыс жасауға үйрететіндігін, білімнің терендігі, әрі тиянақтылығы артатындығын баяндайды.

Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға арналған оқытудың әдіс-тәсілдері оқушыларға құбылыстардың себептерін толық ұғынуға, ережелер мен заңдылықтардың

сырларын терең түсінуге, олардың ғылыми біліміндегі орнын аңғаруға қолайлы жағдаяттар жасайды. Сабақ барысында оқушылардың сыни тұрғысынан ойлау қабілеттерін жетілдіруге, дамытуға арналған оқыту технологиясы оларға еркін ойлауға мүмкіндік береді. Тақырыптың негізі өзегін, бағытын, мән-мағынасын түсінеді, тіл байлығын жетілдіреді, өз ойын қысқа, мазмұнды, мағыналы баяндауға дағдыланады, пәнге қызығушылығы артады, ғылым негіздерін игеру әдістерін меңгереді, сөйтіп өзін келесі мәселені талдауға дайындайды.

Осындай әдіспен бастауыш мектептің дүниетану сабақтарында оқушыларға «Гүл өсімдік сәукелесі» тақырыбы бойынша өткізілген сабақ жоспары төмендегідей мазмұнда жасалды.

Сабақтың білімділік, дамытушылық, тәрбиелік мақсаттары белгіленді. Мұнда гүлдің тірі табиғат өкілі екенін дәлелдеу, оның мүшелері, атқаратын қызметі және оған қажетті жағдайлар жасау жөнінде түсінік беріледі.

Сабақта суреттер, альбомдар, жұмбақтар, нобайлар қолданылады. Оқушылар топтарға бөлінеді, әр топтың қорғайтын, дәлелдейтін «Гүл өсімдік сәукелесі», «Гүл табаны», «Аталық», «Аналық» сияқты тақырыптары белгіленді. Топ оқушылары берілген тақырыптар жөнінде білгендерін, оқығандарын, өз ойларын ортаға салды, бір-бірлерін сынады, толықтырды, теріс айтылған пікірлер түзетілді, шалағай жауаптардың мазмұны кеңейтілді. Нәтижесінде ұжымдық тұжырым, қорытынды жасалды, осы қорытынды тірек-сызба түрінде көрсетіледі.

Бастауыш мектептің әдебиеттік оқу пәнін оқытуда сыни тұрғыдан оқыту технологиясының стратегияларын пайдалану барысында мұғалім оқушыларды жеке тұлға ретінде ала отырып, олардың іс-әрекет түрлерін мақсатты қалыптастыру, өздік, дербес ізденуге баулып, әрбір оқушыны өз беттерімен көркем туындыны оқуға, талдауға, бағалауға жетелеу қажет. Сонымен қатар «Сыни тұрғыдан ойлау» технологиясы дайын білімді қайталап айту емес, оны өз белсенділіктері бойынша алуға тәрбиелейді. Оқушылардың өзіндік жұмысына мақсатты бағдарлар, айқын міндеттер қойғыза білуге үйретеді.

Бастауыш мектептің оқу үдерісіне сыни тұрғыдан ойлау стратегияларын пайдалану оқушыларды проблемалық сұрақтарды бөліп алу, әзірлеу, соны талқылау, өзіндік қорытынды жасау, өз

беттерімен талдау, синтезге, бағаға жету, өзін-өзі бақылау жұмыстары балаларды шығармашылыққа, жүйелі білімге жетелейді.

Қорыта айтқанда, сыни тұрғыдан ойлау бағдарламасы бойынша жүргізілген сабақтарда бастауыш сынып оқушылары іздеудің мән-жайына қанығады, білімді тереңінен айтуға төселеді, дәлелдер келтіру, дәлелдеу тәсілдеріне жаттығады, теория мен практика бірлігін игереді, жеке және топпен бірлесіп, мәселе түйінін шешіп, жолдарын табуға жаттығады, өз жолдастарының пікірімен санасуға, өткір сындарды тыңдап, одан тиісті қорытындылар жасай білуге машықтанады.

Сонымен қатар «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» жобасында жұмыс жасайтын бастауыш сынып мұғалімдері бұл сабақтар баланың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуға, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал ететіндігін атап өтсе, оқушылар оқудың (сабақтардың) қызықты, жеңіл өтетіндігін, ұжымда бірлесіп жұмыс жасауға үйрететіндігін, білімнің тереңдігі, әрі тиянақтылығы артатындығын баяндайды.

Бастауыш сынып оқушыларын сыни тұрғыдан ойлау технологиясы стратегиялары бойынша оқыту, үйрету барысында мынадай қорытынды жасауға болады:

1. Оқушы өмірге деген өз ойын білдіретін жазу стилін табады.
2. Жаңа білім бойынша өз жобалары, модельдері, болжамдарын тыңдап, талқылайды (өздері талдайды, бір-бірінен тыңдайды)
3. Өзіндік қорытындылары, оның қаншалықты ғылыми, шындыққа жақын екенін саралайды.
4. Білімді өз бетімен алуға деген ынтасын, шығармашылық жұмыстарға қабілетін, танымпаздық белсенділіктерін арттырады.
5. Білім дәрежесі деңгейін саралау /өзіндік талдау, синтез, бағалауының деңгейі қалыптасады/.
6. Бір-бірімен ынтымақтастығы, пікірлерін айта білуі, қорғай білуі, айтыса білуге дағдыланады.
7. Оқушыларда жазу кезінде ғажайып ойлар пайда болады, сонымен қатар өзінің және өзгелердің пікірі мен тәжірибесіне құрметпен қарауға үйренеді.
8. Оқушы әрекеті адамның ойлау қабілетін дамытады және ол кітап оқыған кезде өз ойын тұжырымдайды.
9. Оқушылар өз ойымен, іс-тәжірибесімен, пікірлерімен бөлісуге үйренеді, бұл бағыт топпен жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

10. Жұмыс барыстарын алмасу арқылы оқушының өз ойын ашық, жасқанбай айтуға, басқа адамның ойын дұрыс қабылдауға үйренеді.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Дәстүрлі оқыту мен оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы арқылы оқытудың мақсаты мен міндетінің өзгеру кестесін толтықтырыңыз.

	Дәстүрлі оқыту	Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқыту
Оқушы	- білім мен дағдыны игереді; - т.б.	- өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру - т.б.
Оқу үдерісі	- тәжірибе мен білімді игеру; - т.б.	- оқушының жекелей дамуы, жеке тұлғаның қалыптасуы, өзін-өзі жетілдіру; - т.б.
Нәтиже	- оқушыларды болашақ тыныштықты, бір қалыпты, жоспарлы өмірге дайындау, - т.б.	- қазіргі мектепте, қазіргі ұжымда жайлы «өмірге» жағдай жасау; - т.б.

2. «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы бойынша мақсаттары мен тәсілдерінің мәліметтер кестесін толтырыңыз:

Кезеңдері	Шақыру	Іске асыру	Рефлексия
Мақсаты	-оқып үйренушінің өткен білімі мен тәжірибесін өзекті ету; - т.б.	- оқып үйренуші-мен жаңа білімді алу; - т.б.	- жаңа білімді беру; -

Тәсілдері	- «Миға шабуыл»; - т.б.	- инсерт әдісі бойынша белгілеумен мәтін оқу - т.б.	- Инсерт таңбалау кестесі; - т.б.
Нәтижелер	- маңызды тәжірибе; - т.б.	- жүйелі білім; - т.б.	- берілген білім; - т.б.

3. «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясында жиі қолданылатын стратегияларды сипаттаңыз:

Стратегия атауы	Мазмұны
Инсерт	
Миға шабуыл	
Топтық пікірталас	
Үзілістермен оқу және Блум сұрақтары	
Кластерлер	
Синквейн	
«Жетілдірілген дәріс»	
Эссе	
Басты терминдер	
Шатастырылған логикалық баулар	
«Білемін – Білгім келеді – Білдім» кестесі	
Өзара сұрақ	

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Мирсеитова С. С. Словарь RWCT. – Алматы: Верена, 2005.
2. Стилл Д. Ж., Мередит К., Темпл Ч., Вальтер С. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту құрылымының оқу жоспары. Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарлама жобасы үшін дайындалған әдістемелік құрал. – Алматы, 1998.
3. Темпл Ч., Стилл Дж., Мередит К. Бірлескен оқу. «Сыни

ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту» жобасы үшін әзірленген V құрал. – Алматы, 1998.

4. Темпл Ч., Стилл Дж., Мередит К. Сабақтарды жоспарлау және бағалау. «Сыни ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту» жобасы үшін әзірленген VI-құрал. – Алматы, 1998.

5. Темпл Ч. Стратегии для использования в любых предметных областях. – Алматы, Фонд XXI век, 2002.

6. Темпл Ч. Критическое мышление и критическая грамотность. – Перемена, Международный журнал о развитии мышления через чтение и письмо, 2005, том 6, №2.

7. Фостер К. Вводные вопросы для активизации критического мышления. – Перемена, Международный журнал о развитии мышления через чтение и письмо, 2004, том 5, №4.

8. Хербек Дж., Бейер К. Обучение критической грамотности: Как помочь будущим учителям осознать роль чтения и письма в раскрепощении личности. – Перемена, Международный журнал о развитии мышления через чтение и письмо, 2003, том 4, №4.

9. Дьяченко В. К. Новая дидактика. – М.: Народное образование, 2001.

10. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.

11. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.

12. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.

13. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.

14. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К.Д.Ушинского, 2002.

15. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

16. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

14. ОҚУШЫНЫҢ БІЛІМ ДЕҢГЕЙІН ЖЕТІЛДІРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

14.1. Дидактикалық бірліктерді ірілендіру – математикалық білім беру технологиясы

Дидактикалық бірліктерді ірілендіру деп аталатын математикалық білім технологиясы 1964-1996 жылдар арасында академик П. М. Эрдинестің жетекшілігімен жүргізілген теориялық және тәжірибелік ізденістердің, практикалық, жұмыстың нәтижесінде өмірге келді.

П. М. Эрдниев «дидактикалық бірліктер» деген ұғымды осыдан 20 жыл бұрын енгізген.

Автор оқу материалынан кіші көлемде берілетін ақпаратты алып тастамай, тек олардың құрылымын өзгертіп, ірілендіріп беруді ұсынады. Бұл жағдайда материал терең меңгеріліп, ойлауға, дамуға өріс ашылады.

Академиктер В. Журавлев, А. Маркушевич, т.б. бұл технологияның тиімділігін атап өтіп, «ғасыр идеясы» деп таныған.

Жоғарыда аталған ғалымдардың ой-пікірлерімен келісе отырып, оқушының ақыл-ойының дамуы, математикалық ой-өрісінің кеңеюі, танымдық қабілеттерінің дамуы дәл осы әдістемені қолдану барысында жеделдейтіндігін өмір көрсетіп отыр деуге болады.

Оқушының білімінің сапасына әсер ететін факторлардың бірі оқулық болса, ондағы жаттығулардың мәні, мағынасы, мүмкіндіктерінің рөлі зор.

Бүгін де дидактикалық бірліктерді ірілендіру жаңашылдық технология ретінде әр түрлі аймақтарда кеңінен қолданылуда.

Мысалы: Калмыкия республикасының барлық мектептерінің, Екатеринбург, Самара, Хабаровск, Братек, т.б. қалаларының тәжірибесіне енген.

Республикамызда 1997 жылдан бері енгізіліп жатқан профессор Т. Қ. Оспановтың жетекшілігімен жазылған «Математика» оқулықтары осы теорияға негізделген.

Сондықтан оқушының жеке басын дамытуға бағытталған бұл әдістемені бүкіл бастауыш мектеп мұғалімдері жұмыс істеуде деп толық айтуға мүмкіндік бар. Дидактикалық бірліктерді ірілендіру әдістемесін жүзеге асырудың басты қағидалары төмендегідей:

1. Қарама-қарсы ұғымдарды, әрі өзара байланысты операцияларды қатар оқыту.
2. Тура есепке кері есеп ойлап табу, шығаруды кеңінен қолдану.
3. Деформацияланған жаттығуларды пайдалану.
4. Өз бетінше, шығармашылыққа берілетін тапсырмалардың үлес салмағының артуы.

Осы қағидалардың әрқайсысына жеке тоқталып, олардың оқушыны ойлауға үйрететін мүмкіндіктерін аша түсейік.

Оқыту практикасы «қосу мен азайту», «көбейту мен бөлу» бұрынғыдай төрт бөлек тақырып етіліп өтілмей қатар ұсынылудың тиімділігін көрсетіп отыр.

Біріншіден, бұл арқылы оқу уақыты 20% дейін үнемделеді. Ал үнемделген уақыт білімді тереңдетуге өте қажет. Екіншіден, ойлау операциялары арқылы баланың дамуы жеделдейді.

Оқытудың гумандық, ізгіліктілік принциптеріне сәйкес оқушы мен мұғалім арасында жаңаша қарым-қатынас қалыптасады.

Мысалы: Бірліктер түріндегі төрт аралық операцияны пайымдау арқылы шешу ойлау әрекетінің ішкі потенциалды резервтерін ашуға көмектеседі. П. К. Анохин тұжырымдамаларымен айтсақ, табиғаттың айнымас заңдылықтарының бірі «кері байланыс» заңының іске қосылуымен тиімді.

Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясының басты ерекшеліктерінің бірі кері есептерді шығару «кері есеп» ұғымы ғылымға өзіміз жоғарыда айтып өткен академик П. К. Анохин енгізген кері байланыс (афферентация) деген психологиялық ұғыммен байланысты.

Кері есептерді шығару, тура есепті кері есепке айналдыру арқылы баланың белеенділігі, қызығушылығы артады, шығармашылық дербестік пайда болады.

Математикалық әдебиеттерден мынадай ережені көп кездестіруге болады. «Математикадағы басты нәрсе-ұғымдарды ой елегінен қайта өткізе білу». Кез келген тура есепті кері есепке айналдыруда бір сан екі рөлде болады.

Бірінші жағдайда екі санның қосындысы, көбейтіндісі түрінде болса, екінші жағдайда айырма не бөлінді қызметін атқарады.

Жаңа буын оқулықтарында бес түрлі: қосындыны табуға, қалдықты, бірнеше бірлікке артық, не кем санды табуға, айырмалық салыстыруға берілетін есептердің кейбіріне кері болып табылатын

есеп ретінде белгісіз қосылғышты, азайғышты, азайтқышты табуға байланысты есептер 1-сыныптан бастап-ақ енген.

«Кері есеп» ұғымы алғаш көрнекіліктер арқылы түсіндірілуі тиімді. Мысалы: столға 5 кітап қойып, оның жанына портфельді орналастырған соң, мына есеп айтылады.

Столда 5 кітап бар, ал портфельдегі кітаптардың 3-еуі артық. Портфельде қанша кітап бар?

Бұдан соң: не белгілі, не белгісіз, артық па, кем бе екенін анықтауға арналған сұрақтар беріліп, жауаптар алынады.

Есеп шығарылады. Кері есепке көшер алдында, столдағы кітаптарды алып тастап, балалар, портфельде 8 кітап бар, ал столдағы кітаптың одан 3-еуі кем. Столда неше кітап бар? Есеп шығарылған соң, алдыңғы есепте не белгілі болды, нені таптық, ал соңғыда ше? деген сұрақтарға жауаптар алынады.

Белгісізді бірінші жағдайда қандай амалмен тапқанымызды анықтаймыз. Содан кейін ғана «кері есеп» ұғымы енгізіледі.

Бакылау сұрақтары:

1. Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясының мақсатын айқындаңыз.
2. Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясының тұжырымының ерекшеліктерін сипаттаңыз.
3. Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясының әдістерінің ерекшеліктерін анықтаңыз.
4. Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясының мазмұнына сипаттама беріңіз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Дьяченко В. К. Новая дидактика. – М.: Народное образование, 2001.
2. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
3. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
4. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
5. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008

6. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.

7. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

8. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

15. ДАМЫТА ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Жоспар:

- 15.1. «Даму», «дамыта оқыту» ұғымдары.
- 15.2. Дамыта оқыту технологиясының даму тарихы.
- 15.3. Дамыта оқыту мақсаттары, міндеттері.
- 15.4. Дәстүрлі және дамыта оқыту жүйелерін салыстыру.

15.1. «Даму», «дамыта оқыту» ұғымдары

«Даму дегеніміз – материалдық және идеялық объектілердің қайтымсыз, жаңа сапаның пайда болуына алып келетін заңды өзгерісі. Егер жаңа сапа қандай да бір қатынасында ескіден озса, онда дамудың прогрестік, ал егер ескіге жол берсек, регрестік түрі келетінде тұрады,» – деп тұжырымдайды З. Кариев.

Оқу – адамның психикалық дамуының формасы, элементі. Кез келген оқыту белгілі бір мөлшерде адамды дамытады.

«Даму» ұғымы сөздікте «... мөлшерлік өзгерістердің белгілі бір өлшем шегінен шығып, сапалық өзгерістерге айналуы», – деп түсіндіріледі. «Даму» ұғымының психологиялық анықтамасы – жаңарту үдерісі, жаңаның өмірге келіп, ескінің жоғалуы деген мағынаны береді. Барлық табиғат құбылыстары сияқты бала психикасы да үнемі диалектикалық жолмен дамып, өзгеріп, бір деңгейден екінші деңгейге өтіп отырады.

И. Я. Лернер «даму» деген ұғымды педагогикалық заңдылықтарға негіздей отырып, адамның әртүрлі қиындықтардағы мәселелерді шеше білуге дайындығы деп түсіндіреді. Мұндай анықтама интеллектуалдық іс-әрекетті жоғары орынға шығарады. Мәселе қаншалықты күрделі болса, оны шешуге жұмсалатын ақыл-ой қызметі де соншалықты кең, аумақты, демек даму деңгейі де жоғары болады.

Л. В. Занков ақыл-ой қызметінің төмендегідей көрсеткіштері дамуды іске асырады деп есептейді. Олар байқампаздық, өз ойын еркін жеткізе білу, практикалық іс-әрекеттер атқара білу. В. В. Давыдов ақыл-ойдың дамуының көрсеткіші ретінде жинақтай, қорытындылай алу дағдысын есептейді. Тұтас алғанда барлық авторлардың даму туралы ойлары оқыту барысында баланың

психикасының жаңа сапалық деңгейге көтерілуі дегенге келіп саяды және оның басты шарты ретінде әрекет алынады.

Ал бүгінгі мектеп оқушысы мұғалімнің баяндауын мұқият тыңдап, түсінуге тырысып немесе оқулықтан мәліметті өз бетінше оқып-танып, әр түрлі зерттелетін объектілер мен құбылыстарды бақылап және дайын ережелерді, нұсқауларды басшылыққа ала отырып, әр түрлі іс-әрекет жасайды. Мұндай оқу танымдық әрекет репродуктивтік іс-әрекет деп аталады. Бұл іс-әрекет алдын ала дайындалған белгілі ережемен, алгоритм қолдану арқылы іске асады.

Оқыту мен дамыту арасында тығыз байланыс бар екенін психология ғылыми жеткілікті дәрежеде дәлелдеп берді деп айтуға болады. Бұл мәселені түбегейлі зерттеп, бала дамуындағы оқытудың рөлін, алар орнын анықтаған көрнекті психолог Л. С. Выготский. Ол дамуды оқытумен тең, керісінше оқу мен даму екі бөлек үдеріс деген көзқарастарды қатты сынға алды. Ең алғаш рет бала дамуының төмендегідей екі аймағы болатындығы жайлы теория ұсынды.

1. Бала дамуының жақын аймағы – баланың тек үлкендердің көмегі арқылы атқара алатын істері.

2. Бала дамуының қол жеткен аймағы – баланың үлкендердің көмегінсіз істей алатын істері.

Баланың дамуы бірінші аймақты меңгеру арқылы жүзеге асады. Дамудың қол жеткен аймағы жақын аймақпен өзара қызметтесе отырып, оны игерген кезде дамуға өріс ашылады.

Мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытудың негізгі факторы олардың білімі мен дағдыларының дәрежесі ғана емес, сонымен бірге, баланың маңызды психикалық қызметтерін, ақыл-ой жұмысының тәсілдерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін оқу үдерісін жолға қою керектігі саналады. Оқушының шығармашылық қабілеті де оның ойлау мен практикалық әрекеттері арқылы ғана дамиды. Ойлауға үйрететін сабақтарды дамыта оқыту сабақтары деп білеміз.

Дамыта оқыту – күрделі құрылымды, біртұтас педагогикалық жүйе. Оның нәтижесінде әр оқушының өзін-өзі өзгертуші субъект дәрежесіне көтерілуі көзделіп, оқыту барысында соған лайық жағдайлар жасалады. Дамыта оқытудың дәстүрлі оқытудан айырмашылығы көздеген мақсатында, мәнінде, мазмұнында, дамытудың негізгі факторында, мұғалімнің рөлі мен атқаратын қызметінде, әдіс-тәсілдерінде, оқушының білім алу белсенділігінің

түрінде, оқу үдерісінің мүшелерінің әрекеттестік ерекшеліктерінде, олардың қарым-қатынас сипатында, танып-білу үдерісін ұйымдастыру және ондағы коммуникациялар түрлерінде.

«Дамыта оқыту» деген термин психология ғылымының қойнауында туып, баланың дамуын қарастырған (Ж.Пиаже), ойлаудың әртүрлі деңгейін, типтерін (Л. В. Выготский, А. Н. Леонтьев, С. Л. Рубинштейн) және басқа да психиканың функциясын зерттеген (Б. Г. Ананьев, Г. С. Костюк, А. А. Люблинская, Н. А. Менчинская) және т.б. іс-әрекет теориясының психологиясын жасаған (А. Н. Леонтьев, П. Я. Гальперин) еңбектерінде жан-жақты талданды. Нәтижесінде дамыта оқыту проблемасына арналған екі іргелі эксперимент жасалып, оның бірін Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов, ал екіншісін Л. В. Занков басқарады.

Кейінгі жылдары дамыта оқыту психология мен педагогика ғылымдарының келелі мәселесіне айналды. Жүйенің авторлары «дамыта оқыту деп – оқыту мақсаты, міндеттері, әдіс-тәсілдері баланың даму заңдылықтарына сәйкестендірілген оқытуды» атайды. Оқыту арқылы баланың психикасында жаңа құрылымдар пайда болуы, яғни жаңа сапалық өзгерістер болуы тиіс деп есептейді.

Жүйенің басты мақсаттарының бірі – баланы оқыта отырып жалпы дамыту, оның еркіндігін қалыптастыру, өз бетінше ізденуге, шешім қабылдауға дағдыландыру, жекелік қасиеттерін ескеру, басшылыққа алу, әрі қарай ұшқырлау, тұлғалыққа бағыттау.

Дамыта оқыту – дәстүрлі оқытуға соңғы уақыттарға дейін балама жүйе деп қарастырылды. Оның нәтижесінде әр оқушы өзін-өзі өзгертуші субъект дәрежесіне көтерілуі көзделіп, соған оқыту барысында лайықты жағдайлар жасау үлкен нәтиже берді.

15.2. Дамыта оқыту технологиясының даму тарихы

Дамыта оқыту идеясы ТМД елдерінде әжептеуір қолданыс тауып келеді. Қазіргі кезде Мәскеуде дамыта оқыту халықаралық қауымдастығы жұмыс істейді. Қауымдастықтың президенті – академик В.П.Зинченко.

Эльконин мен Давыдовтың дамыта оқыту жүйесі бойынша Мәскеудің психология институтының зертханасы іргелі жұмыс атқаруда. Оның меңгерушісі – дамыта оқыту жүйесінің іргетасын салушылардың бірі Эльконин Данил Борисовичтің ұлы, ізбасары профессор Эльконин Борис Данилович.

Бұл ғылыми бастама 1959 жылдан бері ғалымдар назарында. Содан бері түрлі талқы ойлар, пікірлер айтылуда. Қазіргі кезеңдегі ғалымдар пікірлеріне назар аударайық.

Академик В. П. Зинченко осы ізденісті жүйенің негізгі көңіл аударар бағыты – теориялық ойластыру деп санайды және бұл құрғақ дәмсіз білімдер болмау керек. Керісінше, ол қоршаған әлемнің көрінісі болып, сана-сезіммен түбегейлі қабылданып, түп-түбіріне дейін дейін танып-білінуі тиіс.

Профессор Б. Д. Эльконин пікірі бойынша: дамыта оқыту жүйесімен білім алған балалардың дүниеге деген көзқарастары терең және көріп-білудің жаңа тәсілін игергендер көзге түседі, яғни дүние және адамтану үдерісі баланың сол үдеріспен толық шұғылдануы және қызығу таныту жағдаятында пайда болады. Қазіргі заманғы жаңашыл жағдайларда жаңашыл міндеттер туа бастайды, соның негізгісі – дамыта оқыту педагогикасын қалыптастыру, яғни дамыта оқытудың педагогикалық не балалық психологиясын емес, дамытушы ағартудың жүйесін қалыптастыру.

В. С. Лазаревтің ойы бойынша, дамыта оқыту бөлек бір сыныпта болуы мүмкін емес, ол үшін әбден жаңа типті мектеп қажет, сондықтан педагогтерді ғана дайындамай басқарушыларды да арнайы даярлау қажет.

Орта мектепте дамыта оқыту бағытымен іргелі түрлендіруді Ю. В. Громьков қолдайды, бірақ оның пікірінше, бөлек сыныптарда ғана дамыта оқыту теориясын толық қолдануға мүмкіндік бар.

А. Б. Ворнцовтың пікірі бойынша, дамыта оқыту жүйесіне енген мұғалім тұлғасы да өзгереді. Оның сөйлеген сөзі, келбеті, белсенділігі, жауапкершілігі жай мектеп мұғалімдеріне қарағанда ерекше жетіледі.

Қазіргі кезде дамыта оқыту мектебін қалыптастыру жер-жерлерде ынталы жүргізіліп жатыр. Атап айтқанда, Мәскеу, Санкт-Петербург, Харьков, т.б. қалаларында Давыдов пен Элькониннің, Л. В. Занковтың дамыта оқыту жүйесі оқу-тәрбие үдерісінде қолданылып жүр. Бірақ, біздің елде, әсіресе, қазақ мектебінде бұл игі іс айтарлықтай әлі қолға алынған жоқ. Мұнда білім беру ісінде уақыттың көбі баланы жалықтырып жіберетін баяндау, түсіндіру, үлгіні көрсету сияқты өнімсіз еңбекке жұмсалып жатады. Осының нәтижесінде мектептерде дағдыны қалыптастыру күні бүгінге дейін осылай істе деген ұстаным бойынша танымал және тәжірибелік

міндеттерді шешуге бағытталған жалпы заңдылықтар мен интеллектуалды іскерлікті саналы қолдану негізінде емес, мұғалім берген үлгілерді ұғынбастан орындау негізінде құрылып жүргені жасырын емес.

Дамыта оқыту технологиясы балаға өз бетінше ойланып қорытынды жасай білуге, сыртқы ортамен қарым-қатынас жасауды үйренуге машықтандырады, теориялық мәселелерді практикада қолдана білуге баулиды, шығармашылық ізденіс әдістерін игеруге көмектеседі.

Әлемдік педагогиканың, көбінесе, жүгінетіні – Л. С. Выготскийдің идеяларына негізделген В. В. Давыдов пен Д. В. Эльконин және Л. В. Занковтың дамыта оқыту жүйелері. Л. С. Выготскийдің идеялары Еуропа елдерінің көптеген университеттерінің педагогика факультеттерінде оқытылады.

Бұл бағдарлы идеялар бүгінгі білім беру аясында қолдауын табуда. Бірақ жалпы білім беру мектебінде іске асыру көптеген қиындықтар тудырады. Өйткені, ұсынылған әдістемеліктер мен технологиялар көбіне дербестік сипатта, сондықтан кез келген мектепте әр түрлі ерекшелікті балалар арасында қолдануын таба алмай жүр.

Сонымен қатар оқушы тұлғасын дамыта оқытудың мақсаты ма, әлде мақсатқа жетудің амалы ма деген сауалға нақтылы түсінік берілмеген және тұлға дамытудың өзіне тән түрлі-түрлі көзқарастары бар. Біздің елде білім беру мекемелері, мектеп мұғалімдері және көптеген педагогика ғылымының зерттеушілері тәлім-тәрбие беру үдерісінің негізгі мақсатын оқушы тұлғасын дамыту деп таниды. Бірақ тұлға дамуы туралы ізденісте психологтардың айтуы бойынша, әр адамның дамуы өз қолында, оны сырттан әсер етер күшпен дамытуға болмайды, тек оңтайлы ықпал жасауға болады. Осы пікірден туған білім беру мақсатының басқа да тұжырымы бар. Оқушы тұлғасын дамыту, ол оның толық өзіндік өсуінің, өзіндік қалыптасуының, өзіндік жетілуінің амалы ретінде қарастырылады. Сондықтан мектеп мақсаты баланың табиғи күштері мен мүмкіншіліктерінің өзіндік ашылуына қолайлы жағдай жасау болып табылады. Ол үшін оқушы тұлғасының дамуын көздейтін білім беру үдерісін ұйымдастырудың түрлі әдістері мен амалдарын анықтап, жүзеге асыру қажет.

Бұдан шығар түйін, дамыта оқыту – білім беру мекемесінің әрбір

сабақта, күнделікті қарым-қатынаста, мектепте және мектептен тыс іске асырылатын өзекті мақсаты, сонымен қатар болашаққа болжаған оқушы тұлғасын өзіндік жетілдіруіне, өзіндік қалыптасуына жеткізетін амал. Оқушы тұлғасының дамуы түсінігіне, оның қалыптасуына, біртұтастығына және бөлек бөліктеріне позитивті өзгерістер енеді.

Дамыта оқыту тікелей баланы (субъекті, объекті) жан-жақты дамыта отырып (жеке басын, дүниетанымын, ойлауын, т.б.) оқытуға негізделеді.

15.3 Дамыта оқыту мақсаттары, міндеттері

Дамыта оқыту мақсаттары төмендегідей:

- оқушы субъекті, яғни ол өзін-өзі дамыта алады, жетілдіреді, тәрбиелей алады;
- баланың қабілетін, дарынын дамытуға ықпал жасайды (іскерлігі, машығын дамыту емес);

Білім дайын күйінде ұсынылмайды, бала – тыңдаушы, мұғалім – ақпарат беруші емес керісінше, бала – зерттеуші, ізденуші, жаңалық жаратушы. Олардың дағды, іскерлігі белгілі бір мәселе, жағдаятты шешу арқылы қалыптасады. Демек, мұғалім – оқушы іс-әрекетін ұйымдастырушы, бағыт беруші ғана.

Дамыта оқытудағы басты іс-әрекет – диалог, пікірлесу, пікірталас.

Дамыта оқытудағы мұғалім қызметі – диалогты ұйымдастырушы, бағыт беруші балалардың іс-әрекеті, ынтымақтастығын бір бағыт, бір мақсатқа бағыттаушы.

Білім деңгейін шығармашылық деңгейге көтеруде шығармашылық тапсырмалардың орны ерекше.

Дамыта оқыту идеясы бойынша оқушыға оқу мақсаттарын қоюда, шешуде ешқандай дайын үлгі берілмейді. Мақсатты шешу іштей талқылау, сосын жинақтау арқылы жүзеге асады. Мұғалім – сабақ үдерісін ұйымдастырушы, бағыттаушы адам ролінде. Шешім табылған кезде әркім оның дұрыстығын өзінше дәлелдей білуге үйретіледі. Әр оқушыға өз ойын білдіріп, пікір айтуға мүмкіндік беріледі, жауаптар тыңдалады. Әрине, жауаптар барлық жағдайда дұрыс бола бермес. Дегенмен, әр бала жасаған еңбегінің нәтижесін бөлісіп, дәлелдеуге талпыныс жасайды, жеке тәжірибесін қорытындылауға үйренеді.

Осындай негізде құрылған іс-әрекеттер бір-бірімен тығыз байланысты: Қажеттілікті анықтау, оның мотивін шығару, мақсат қою, мақсатқа жету жолдарын ашу, мақсатқа жету үдерісі (әрекет, операциялар), нәтижесін шығару.

Бүгінгі кезде жоғарыда жазылған барлық сипаттаушы қасиеттерін игерген мектеп саны жоққа жуық. Бірақ, бұл мақсатқа ынталанған мектептер бар (В. А. Карковский, Е. А. Ямбург, А. Н. Тубельский, т.б. мектептері).

Сонымен жалпылап айтқанда, оқушы тұлғасының дамуына ықпал жасайтын сабақтар үлгісінің бәріне жүктелетін міндеттер жүйесі төмендегідей:

- оқушылардың базалық білім, ептілік, дағдыларын (білім беру стандарты бойынша) игеру жүйесін жетілдіру;
- оқыту үдерісінде оқушының теориялық және өнімділік ой құрастыру әрекеттерін, танымдық қабілеттерін белсендіру;
- оқушылардың танымдық қызығушылығын, оқуға деген мотивациясын дамыту;
- оқу материалын игеруде және оқу іс-әрекеттерінде жете ұғынуға талпындыру;
- белгілі бір мәселе шешуде оқушылардың ынтымақтастығын, серіктестігін ұйымдастыру;
- көбіне оқу жұмысының топтық түрлерін қолдану;
- оқушылардың өзіндік жұмыстарының ізденісті-зерттеу түрлерін ұйымдастыру;
- оқу үдерісінде компьютерлік технологияларды қолдану;
- оқыту барысында әр түрлі шапшаңдықпен және әр түрлі көлемді оқу материалын игерудің мүмкіншілігін ашу;
- дамытушы оқытуға арналған ойындарды қолдану;
- жаттығу сабақтарын сапалы ұйымдастыру (коммуникациялық жаттығулар, зейін, ес, ойлау және т.б. жаттығулар).

Осы міндеттерге жүгіне отырып, дәстүрлі білім беру жүйесінде де оқушы дамуына жәрдемдесетін кейбір қажетті қасиеттер бар. Олар:

- мектепте және әрбір сыныпта, оқу тобында мұғалімдер мен оқушылардың күш-жігерлерін біріктіретін оңтайлы жағдай тудыратын тілектестік жұмыс жағдайын қалыптастыру;
- оқушы мен мұғалімнің қарым-қатынасы әрекеттестік ұстанымымен жеке тұлғалық түсінушілік негізінде жүзеге асырылуы;

- оқыту үдерісінде репродуктивтік және шығармашылық іс-әрекеттер оқушылардың жеке бас ерекшеліктерімен, уақытша жағдаймен, оқыту материалының деңгейімен анықталуы;

- оқыту деңгейінің анықталған бір ізділікті-біртіндеушіліктің болуы;

- оқу материалы бөлек-бөлек пәндерге бөлінуі және соған қоса кіріктірілген курстардың да болуы;

- оқушылардың шығармашылық мүмкіншілігін тудырып, қабілеттерінің жан-жақты дамуына ынталандыруды көздеген әр түрлі әдіс-тәсілдерінің кең қолданылуы;

- оқушылар әжептәуір уақыт аралығында, мысалы, белгіленген бір тұрақты топтарда сабақтасуы. Бұл топтардың ішінде аз санды топтар қалыптасып уақытша қызметтесуінің мүмкіндігі және жұппен жұмыс, жеке оқушымен жұмыс жүргізілуі;

- балалардың эмоционалды-сезімділік және абстрактілі, логикалық ой құрастыруын дамытуға ықпал етілуі;

- үкіметтің білім беру саласындағы стандарттары бәріне бірдей екендігін естен шығармай, жалпы білім беруді кемсітпей, оқыту үдерісінде әрбір оқушының қажеттіліктері мен қызығушылықтарының ескерілуі;

- оқу жоспарларында міндеттелген және таңдап оқитын пәндердің үйлесімді қосылуы;

- оқушылардың танымдық қызығушылықтарын арттырып және білім алу нәтижелерін жүйелі талдаудан өткізіп, бағалау;

- оқушылардың өздерінің жетістіктерін өздеріне талдатып, өздік бағалау әрекеттерінің ұйымдастырылуы.

Қазір біздің елдің мектептерінде осының бірталай баптары игерілу үстінде. Олар: мектептерде өзіндік басқару ұйымдары, топтық жұмыс істеу әдістері мен түрлері, таңдап оқитын курстардың санының көбеюі, т.б.

Балама мектеп идеяларын дәстүрлі мектепке енгізудің қажеттілігінің негізгі дәлелі білім беру мақсатының, бағытының өзгеруінде жатыр, яғни ол таза әлеуметтік бағытталған мақсаттан тұлғалық бағытталған мақсатқа ауысуында.

Осының барлығын іске асыру үшін кәсіби шеберлігін шыңдауға шаршамайтын, ұстаздықтан жалықпайтын, жаңалықтан жаны шошымайтын, танымгер, өз ісіне құштар, яғни деонтологиялық әлеуеті жете дамыған мұғалім қажет. Бала ұрпақты баулу, тәрбиелеу

– аға ұрпақтың мойнына жүктелетін тарихи парыз, игілікті уәзипа – деп, ақылшы ақын М. Әлімбаев айтқандай, әрбір ересек адамның сана-сезімінде салмақты орын алуы тектік қорымызды сақтауға жетелеуші алғышарт деп ойлаймыз.

Дамыта оқытуды ұйымдастыру, балаға ақыл-ой әрекетін меңгеруге жағдай жасау деп қарастыру керек. Дамыта оқыту сабақтағы ерекше ахуал, мұғалім мен оқушы арасындағы ерекше қарым-қатынас. Мұғалім бұл жағдайда дайын білімді түсіндіріп қоюшы, бағалаушы емес, танымдық іс-әрекетті ұйымдастыратын ұжымдық істердің ұйытқысы. Тек осындай оқыту ғана баланың интеллектісінің көзін ашып, шығармашылығын дамытады.

15.4. Дәстүрлі және дамыта оқыту жүйелерін салыстыру

Дамыта оқытуда баланың ізденушілік-ойлау әрекетін ұйымдастыру басты назарда ұсталады. Ол үшін бала өзінің бұған дейінгі білетін амалдарының, тәсілдерінің жаңа мәселені шешуге жеткіліксіз екенін сезетіндей жағдайға түсуі керек. Содан барып оның білім алуға деген ынта-ықыласы артады, білім алуға әрекеттенеді. Сабақ мұндай жағдайда төмендегідей 3 құрамдас бөліктерден тұратын болады.

1. Оқу мақсаттарының қойылуы.
2. Оны шешудің жолын бірлесе қарастыру.
3. Жауаптарды тыңдағанда әр оқушының өз ойын, пікірін айту мүмкіндіктері

Бұл – үшеуі дамыта оқытудың Д. Б. Эльконин-В. В. Давыдов жасаған жүйесінің негізгі компоненттері. Оқушы алдына оқу мақсаттарын қоюда ешқандай дайын үлгі берілмейді. Мақсатты шешу іштей талқылау, сосын жинақтау арқылы жүзеге асады. Мұғалім сабақ үдерісін ұйымдастырушы, бағыттаушы адам рөлінде шешім табылған кезде әркім оның дұрыстығын өзінше дәлелдей білуге үйретіледі. Әр оқушыға өз ойын, пікірін айтуға мүмкіндік беріледі, жауаптар тыңдалады. Әрине, жауаптар барлық жағдайда дұрыс бола бермес. Дегенмен әр бала жасаған еңбегінің нәтижесімен бөлісіп, дәлелдеуге талпыныс жасайды, жеке тәжірибесін қорытындылауға үйренеді.

Дәстүрлі оқыту әдістемесі негізінде метафизикалық (сандық,

мазмұндық) әдіснама, ал дамыта оқыту технологиясының негізінде диалектикалық (интенсивті, сапалық, мәнділік) әдіснамасы жатыр деп айтуға болады. Дәстүрлі оқыту балада білім, білік, дағды алуға қажетті ақыл, сана бар деп есептеп, сол ақылға дайын білімді құю керек деген көзқарасқа, ал дамыта оқыту бала бойындағы табиғи қабілеттерді, ойлауды, жаңа белестерге көтеруді мақсат тұтатын принциптерге негізделген. Дәстүрлі оқыту жаттауға, есте сақтауға, ал дамыта оқыту дербес жұмыс істеуге, алған білімді пайдалана білуге үйретеді.

Дәстүрлі және дамыта оқыту жүйелерінің негізгі белгілерінің салыстырмалы сипаттамасы

Педагогикалық үдерістің компоненттері	Мазмұнындағы басымдылық	
	Дәстүрлі иллюстрациялық түсіндірме әдісі	Дамыта оқыту
Мақсат	Оқушыларда білім, білік, дағды қалыптастыру	Байқампаздығын, ойлауын, практикалық әрекетін дамыту
Бастапқы мазмұн	Факторлар, мысалдар, тақырыптар, дәлелдер	Заңдылықтарды, теорияларды, ұғымдарды, ережелерді қорыту
Оқытудың формалары	Жеке, топтық, фронтальді	Бірлескен ұжымдық іс-әрекет
Оқыту әдістері	Ауызша түсіндіру, көрнекілік, практикалық	Проблемалық баяндау, ізденушілік, зерттеушілік, ойлау
Бақылау, бағалау	Оқытудың нәтижесін мұғалімнің бақылауы, бағалауы	Өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау, рефлексия

Дамыта оқыту жүйесінде оқушылардың ойларын жетілдірудің маңызы зор.

Біріншіден – дамыта оқытуда білім даяр күйінде берілмейді, оған оқушы өз оқу әрекеті арқылы қол жеткізеді. Сабақтың алғашқы ізденіс кезеңінде жаңа ақпарат жайлы не білетіндіктерін ортаға салып, мәселені өз беттерінше шешуге талпынады. Сөйтіп олар осы

мәселе туралы өз білімдерінің жеткіліксіз, таяз екенін сезіну арқылы сабаққа деген қызығушылықтары оянады, ішкі түрткілері пайда болады.

Екіншіден – дамыта оқытуда оқушы жоғары қиындықтағы мәселелерді шеше отырып өзінің санасының саңылауларын ашады. Әр оқушының өзінің деңгейіне дейін дамуға қол жеткізе алады. «Жақсы оқушы», «Жаман оқушы» ұғымының болмауы, балаларды танымдық әрекеттерге ұмтылдырады, күштарлығын арттырады.

Үшіншіден – оқушының жеке басын дамытатын басты құрал – ол өзінің әрекеті. Сол себепті дамыта оқытудағы оқыту әдістері оқушыны белсенді жұмыс жағдайына қоя отырып, мәселелерді, қайшылықтарды шешу мақсатын қояды.

Төртіншіден – дамыта оқыту жүйесінің нәтижелі болуы оқушы мен мұғалімнің арасындағы жаңаша қарым-қатынасы арқасында ғана өз жемісін береді. Сол себепті дәстүрлі жүйедегі әміршілдік стиль бұл жерде тиімсіз, оқушы – «орындаушы», «мұғалімнің тасасындағы» объект емес. Ол өз пікірін ашық айта, ойын дәлелдей, дәйектей алатын, сонымен қатар басқаның да ойын тыңдап, көзқарасын құрметтей білуге үйренеді.

Бүгінгі таңда мектепте бастауыш сынып оқушыларын оқытуда негізінен «Дамыта оқыту» технологиясы басшылыққа алынады. Себебі қазіргі оқулықтар «Дамыта оқыту» технологиясына негізделі жазылған.

Сондықтан әрбір бастауыш сынып мұғалімі «Дамыта оқыту» технологиясындағы сабақтың құрылымын, әдіснамалық негіздерін толық меңгеріп, өз іс-тәжірибесінде шығармашылықпен қолдана білуі тиіс.

Бағдарлау – мотивациялық кезең.

Бұл кезең – оқу міндеттерін (ОМ) қою кезеңі. Дәстүрлі педагогикалық үй тапсырамасын тексеру барысының орнына алынған бұл кезең іштей екі құрылымға бөлінеді.

Оқушылардың білімдерін бір деңгейге алып келу. Оқушыларды жаңадан түсіндіретін тақырыпқа логикалық бірізділікпен алып бару үшін өткен сабақтың материалымен тығыз байланыстыра отырып жаңа тақырыпты игеруіне қажетті тірек білімдердің барлығы өзектендіріледі.

Оқушылардың барлығын бірдей деңгейге жеткізіп алу үшін мұғалім алдын ала оқушылардың есіне түсіретін, толықтыратын,

бірдей мәреге жеткізетін тетік сұрақтар мен тапсырмалар даярлайды.

Оқу міндеттерін (ОМ) айқындау.

Оқушыларға мазмұндық жағынан тізбектеле құралған сұрақтар легі арқылы мұғалім оқушылардың өздеріне ОМ анықтауға басшылық жасайды. Соның негізінде оқушылардың жаңа тақырыпқа қарай бет бұруына жағдай жасайды-дағы, жаңа тақырыпты танып-білу мотивациясын қалайды.

Негізінде осы екі құрылым арқылы I кезеңде 7-8 тапсырма орындалады. Соның ең соңғысында оқушыға сұрақ қойылады немесе тәжірибе көрсетіледі. Оқушы неге таң қалады?

Өйткені оқушыға соңғы тапсырма мүлде таныс емес, Шындығында, бұл сұрақ өткеннен туындап тұрады. Ал мұғалім өткен мен әлі өтілген оқу материалын шебер байланыстырып сұрақ қою арқылы оқушылар үшін проблемалық жағдаят туғызады.

Проблемалық жағдаяттар туғызу – сабақтың ең күрделі де маңызды бөлшегі болып табылатындықтан, бұл сәттің айқын өтілуіне үлкен мән бере қарау керек. Өйткені басты тетік осы проблемалық жағдай туғызуда жатыр. Жаңа тақырыптың сәтті меңгертілуі осы түйінделген проблемалық жағдаяттың қалай және қандай мазмұнда жасалғандығына тікелей байланысты.

Мұғалімге біз бұл сәтті былайша түсіндірер едік. Оқушылардың білетін біліміне сүйене отырып, жетекші сұрақтар мен тапсырмалар арқылы біртіндеп тереңдей берген проблемалық жағдаят туғызу сәтін мұғалім тұтас бір көрініс ретінде оқушыларға сезіндіруі керек.

Оқушылардың осы сәтті сезінуі мұғалімге олардың таңғалысымен, кез болған проблеманы шеше алмаған қиналысымен танылады. Мұндай ерекше сәтті туғызуда бастауыш сынып мұғалімі сол пәннің ішкі заңдылықтарын тауып ала білуі керек және мұғалім сол сәтті өзінің эмоционалдығын қоса жұмсауы керек.

Туындаған проблемалық жағдаят оқушыларды осыны туғызған себептерді іздеуге күшті түрткі болады. Ал мұғалімнің сезімге толы сөзі мен түсіндіру барысы оқушылардың танымдық. Ізденімпаздық қабілеттерін оятып, іске қосуға күшті фактор ретінде қызмет атқарады.

XXI ғасыр Педагогикалық технологияның бір түрі – сын тұрғысынан дамыта оқытуда баланың ізденушілік зерттеушілік әрекетін ұйымдастыру алға қойылады.

Ол үшін бала өзінің бұған дейінгі білетін амалдары мен

тәсілдерінің жаңа мәселені шешуге жеткіліксіз екенін түсінетідей жағдайда болуы керек. Содан барып оның білім алуға ынта-ықыласы артып, әрекеттенеді.

Сабақ 3 құрамдас бөліктен тұрады:

1. Оқу мақсаттарының қойылуы.
2. Оны шешудің жолын бірлесе қарастыру.
3. Шешімнің дұрыстығын дәлелдеу.

Бұл үшеуі дамыта оқытудың Д. Б. Эдькониин, В. В. Давыдов жасаған жүйесінің негізгі компоненттері.

Оқушыларға ешқандай дайын үлгі берілмейді. Мақсатты шешу, талқылау мен жинақтау арқылы жүзеге асады. Ал мұғалім тек ұйымдастырушы-бағыттаушы. Шешім табылған кезде әркім оның дұрыстығын өзінше дәлелдей білуге үйретіледі. Әр оқушыға өз ойын. Пікірін айтуға мүмкіндік беріледі. Жауаптары тыңдалады. Әрине, жауап үнемі дұрыс бола бермес.

Дамыта оқыту жүйесінің тағы бір ерекшелігі – сынып оқушыларын жақсы-жаман деп бөлмей, олардың жетілуі, дамуы үшін қолайлы жағдай жасалуы тиіс.

Әр оқушының өз қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуі ойластырылған. Сол арқылы ол өзін дамыта алады. Мұғалім мен оқушының арасында жақсы қарым-қатынас туады. Ол үшін баланың жауабы мұқият тыңдалып, дұрыс мақталып, қатесін ептеп түзету керек. Сын тұрғысынан дамыта оқыту сынақ емес, ой-өрісті шыңдау.

XXI ғасыр білімділер ғасыры болмақ. Білімділерді аялап тербетер, баптап өсірер тәрбие керек.

Еліміздің қоғамның экономикалық, саяси-мәдени дамуына үлес қосатын, әлеуметтік цивилизацияға көтертетін, қарасатын, денсаулығы мықты азаматты тәрбиелеп шығару – мектептің ұстаздар қауымының бүгінгі тандағы басты міндеті.

Сондықтан мұғалімнің алға қойған маңызды міндетінің бірі – талабы таудай жеке тұлғаны іздеп табу. Оны өсіру. Әр оқушыдан қабілетін танып-біліп, дамытып, адам дәрежесіне жеткізу үшін жаңашыл жұмысқа бет бұру керек.

Қазіргі педагогика теориясына елеулі өзгерістер еніп, жаңа көзарастар пайда болды. Әрі білім беру құрылымында қазіргі заманғы педагогикалық технология өмірге келді.

«Технология дегеніміз – қандай да болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі адамдардың, ал педагогикалық технология – педагогика-

лық мақсатқа қол жетудегі қолданылатын барлық қисынды ілім амалдары мен әдістемелік құралдардың жүйелі жиынтығы», – деп түсіндіреді В. Кларин.

Педагогикалық технология тәжірибеде жүзеге асатын педагогикалық жүйенің жобасы. Ал, педагогикалық жүйе дара тұлғаны қалыптастыруға бағытталған. Белгілі бір мақсатқа жету жолындағы арнайы педагогикалық, ықпалды ұйымдастыруға қажетті өлшем. Байланыстардың әдістердің, құралдардың жиынтығы.

Олай болса, дәл қазір бізге осы педагогикалық технологияны дамыту, оның практикада пайдалану шарттарын білуіміз керек.

Өзіндік жұмыс тапсырмалары:

1. Бастауыш мектептің оқу-тәрбие үдерісінде дамыта оқыту технологиясын пайдалану мүмкіндіктерін айқындап, 3 сыныптың математика сабағын проблемалық технология арқылы өткізудің сабақ жоспарын әзірлеңіз.

2. Дамыта оқыту технологиясының негізгі шартын анықтаңыз.

3. Дамыта оқыту технологиясының дәстүрлі оқыту технологиясынан айырмашылықтарын саралаңыз.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Якиманская И. С. Развивающее обучение. – М.: Педагогика, 1979.
2. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. – М., 1996 г.
3. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Просвещение, 1984.
4. Дьяченко В. К. Новая дидактика. – М.: Народное образование, 2001.
5. Таубаева Ш. Т., Барсай Б. Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. Алматы, 2005.
6. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
7. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007.
8. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.
9. Педагогические технологии: Методические рекомендации

/Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2002.

10. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.

11. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.

ҚОСЫМША

«Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар» пәні бойынша тест тапсырмалары

1. «Технология» сөзінің құрамдас бөлігі грек сөзі «Techne»-ні мағынасы:

- А) Техника
- В) Ғылым
- С) Әдіс
- Д) Шеберлік
- Е) Ойын

2. Шикізат пен материалдарды айыру мен өңдеудің әдістері мен құралдары жиынтығы:

- А) Педагогикалық технология
- В) Технология
- С) Білім беру технологиялары
- Д) Оқытудың технологиясы
- Е) Еңбек технологиясы

3. Білім беру үдерісінің тиімділігін арттыру мақсатын көздейтін және оқытудың көзделген мақсаттарына жетуге кепілдік беретін педагогиканың бағыты:

- А) Этнопедагогика
- В) Арнаулы педагогика
- С) Медиапедагогика
- Д) Жалпы педагогика
- Е) Педагогикалық технология

4. «An education technology» термині әлемдік педагогикада пайда болды:

- А) XVIII ғ. 60 жылдарының басында
- В) XIX ғ. 60 жылдарының басында
- С) XX ғ. 60 жылдарының басында
- Д) XVII ғ. 60 жылдарының басында
- Е) XVI ғ. 60 жылдарының басында

5. Педагогикалық технологияның қойылған мақсаттарға сай білім, білік, дағдыларды қалыптастыру және оларды бақылау операцияларының жиынтығы ретіндегі анықтамасының авторы:

- А) А.К. Калеченко

- В) Я. А. Коменский
- С) В.В. Давыдов
- Д) Г. М. Коджаспирова
- Е) А. Сухомлинский

6. Педагогикалық технология ұғымына енгізілмейді:

- А) Барлығы да енгізіледі
- В) Оқыту мен тәрбиенің мақсаттары
- С) Мақсаттарға жету жолындағы түрлі операциялар
- Д) Оқыту мен тәрбиелеудің принциптері
- Е) Білім туралы заң

7. Педагогиканың бір бағыты ретінде педагогикалық технология пайда болды:

- А) 20 ғ. бас кезі
- В) 19 ғ. соңында
- С) 20 ғ. орта шенінде
- Д) 20 ғ. соңында
- Е) 19 ғ. бас кезінде

8. Педагогикалық технологияның мәндік ерекшелігіне жатады:

А) Оқыту мен тәрбиелеудің нәтижелерін диагностикалық және операциялық тұрғыдан жоспарлау; білім беру үдерісі нәтижелілігінің үздіксіз бақылануы

В) Оқыту мен тәрбиелеу нәтижелерінің жоспарлануы

С) Оқыту мен тәрбиеленудің нәтижелерінің диагностикалық және операциялық тұрғыдан жоспарлануы

Д) Білім беру үдерісі нәтижелілігінің үздіксіз бақылануы

Е) Оқыту нәтижелілігінің жоспарлануы

9. XX ғ. педагогикалық технологияның құрамында педагогиканың бір бағыты ретінде дамыды:

А) Бағдарламалап оқыту (60 жылдар)

В) Концепциялар: бағдарламалап оқыту (60 жылдар) проблемалық оқыту (70 жылдар), білім беру технологиялары (90 ж.ж. бастап)

С) Проблемалық оқыту (70 жылдар)

Д) Білім беру технологиялары (90 ж.ж.б)

Е) Бағдарламалап және проблемалық оқыту

10. Технология әдістемеден ерекшеленеді:

А) Оқытудың және тәрбиенің мазмұны мен байланыстылығы

В) Мақсатты болуымен

С) Технологиялық құрылымдарды қолдануымен

Д) Қайта қалпына келтіруімен

Е) Мұғалім қатысуының деңгейімен

11. Белгілі бір күн тәртібінсіз, бағдарламасыз, тек қана оқушылардың өзіндік инициативасына сәйкес өткізілген білім беру шарасы төмендегі технологияға жатады:

А) Коперативтік оқыту

В) Модульдік оқыту

С) Бағдарламалап оқыту

Д) Шеберханалар технологиясы

Е) Ашық кеңестік

12. Ашық кеңестік технологиясының авторы:

А) Элвин Гилд

В) Межаил Кларин

С) Чарльз Темпл

Д) Александр Гин

Е) Джинни Стилл

13. Жүйелік-әрекеттілік оқыту технологиясы негізделген:

А) ілімнің ассоциативтік теориясы

В) үйрету теориясы

С) ілімнің әрекеттілік теориясы

Д) ілімнің бихевиористік теориясы

Е) танымның жалпы теориясы

14. Жүйелік-әрекеттілік оқыту технологиясының негізін салушы:

А) Н.Ф. Тальзина

В) З.А. Решетова

С) Л.А. Петровская

Д) В.С. Безрукова

Е) Н.А. Обухова

15. Педагогикалық шеберханалар технологиясы пайда болды:

А) Ұлыбританияда

В) Ресейде

С) Францияда

Д) Германияда

Е) АҚШ-та

16. Педагогикалық технологияның ғылыми, процессуалды-сипаттамалық және процессуалды-әрекеттілік аспектілері бар анықтамасын ұсынған автор:

- А) Б.Д.Лихачев
- В) В.П.Беспалько
- С) М.В.Кларин
- Д) Г.К.Селевко
- Е) В.В.Гузеев

17. Педагогика ғылымының бір бөлімі ретіндегі педагогикалық технологияның оқытудың мақсатын, мазмұнын және әдістемесін үйрену және жасау, сондай-ақ педагогикалық үдерістерді жобалаушы әрекеттерін сипаттайтын аспектісі:

- А) ғылыми аспект
- В) процессуалды-сипаттамалық аспект
- С) процессуалды-әрекеттілік аспект
- Д) процессуалдық аспект
- Е) әрекеттілік аспект ғылыми аспект

18. Барлық тұлғалық, құралдық және педагогикалық әдістемелік элементтерді қолдана отырып педагогикалық технологиялық процессті іске асыру былайша аталады:

- А) процессуалды-әрекеттік аспект
- В) ғылыми аспект
- С) процессуалды-сипаттамалық аспект
- Д) процессуалдық аспект
- Е) әрекеттілік аспект

19. Жоспарланған нәтижелердің жүру процессін, мақсаттарының, мазмұнының, әдістері мен құралдарының жиынтығын сипаттау:

- А) процессуалдық аспект
- В) процессуалды-әрекеттік аспект
- С) ғылыми аспект
- Д) процессуалды-сипаттамалық аспект
- Е) әрекеттілік аспект

20. Технология әдістемеден ерекшеленеді:

- А) мақсаттылығымен
- В) нәтижелердің орнықтылығымен
- С) интернет-ресурстарды қолданумен
- Д) мұғалімнің жеке басының ерекшелігіне тәуелділігімен
- Е) оқушының жеке басының ерекшелігіне тәуелділігімен

21. Педагогикалық технологиялардың деңгейіне жатқызылмайды:

- А) локалды деңгей

- В) жалпы педагогикалық деңгей
- С) жалпыпәндік деңгей
- Д) Республикалық деңгей
- Е) әлеуметтік-педагогикалық деңгей

22. Г. К. Селевконың концепциясы бойынша педагогикалық технологияның құрылымына кіреді:

А) оқыту мен тәрбиелеудің мазмұндық бөлігі, технологиялық үдеріс

- В) технологиялық процесс
- С) концептуалдық негіз, оқыту мен тәрбиелеудің мазмұндық бөлігі, технологиялық үдеріс
- Д) концептуалдық негіз, технологиялық үдеріс
- Е) оқыту мен тәрбиелеудің мазмұндық бөлігі

23. Педагогикалық технологияның әлеуметтік-педагогикалық, жалпы педагогикалық, жеке әдістемелік және локалды деңгейлері бір-бірінен ерекшеленеді:

- А) ғылыми концепциясымен
- В) философиялық негізімен
- С) танымдық әрекеттің ұйымдастырылу түрімен
- Д) жетекші фактормен
- Е) қолданылу деңгейімен

24. Биогендік, әлеуметтік, психогендік және идеалистік технологиялар ерекшеленеді:

- А) жетекші фактормен
- В) қолданылу деңгейімен
- С) философиялық негізімен
- Д) танымдық әрекеттің ұйымдастыру түрімен
- Е) ғылыми концепциясымен

25. Ассоциативтік-рефлекторлық, бихевиористік, интериорлық, дамытушы және

- А) гештальт технологиялар ерекшеленеді
- В) мазмұндық сипаттамамен
- С) жеке тұлғаға бағытталумен
- Д) танымдық әрекеттің ұйымдастырылу түрімен
- Е) философиялық негізімен

26. Ақпараттық, операциялық-әрекеттік, эвристикалық, қолданбалы және өзіндік дамытушы технологиялар ерекшеленеді:

- А) ғылыми концепциясымен

- В) жеке тұлғаға бағытталумен
- С) мазмұндық сипаттамамен
- Д) танымдық әрекеттің ұйымдастырылу түрімен
- Е) философиялық негізімен

27. *Оқытушы және тәрбиелеуші, дүниәуи және діни, жалпы білім берушілік және кәсіптік бағдарлы, гуманитарлық және технократиялық, моно және политехнологиялар ерекшеленеді:*

- А) философиялық негізімен
- В) ғылыми концепциясымен
- С) жеке тұлғаға бағытталумен
- Д) мазмұндық сипатымен
- Е) танымдық әрекеттің ұйымдастырылу түрімен

28. *Классикалық дәріс, аудиобейнелік ТСО-ның көмегімен оқыту «кеңесіі» жүйесі, оқулықтың көмегімен оқыту, «шағын топ» жүйесі, компьютерлік оқыту, «репетитор» жүйесі, жоспарлап оқыту технологиялары ерекшеленеді:*

- А) философиялық негізімен
- В) ғылыми концепциясымен
- С) жеке тұлғаға бағытталумен
- Д) мазмұндық сипаттамамен
- Е) танымдық әрекеттің ұйымдастырылу түрі мен

29. *Қай педагогикалық технологияның ерекшеліктері: біркелкі жастағы және бірдей деңгейдегі дайындығы бар оқушылар сыныпты құрайды; сынып бірыңғай жылдық жоспар мен бағдарлама негізіндегі сабақ кестесі мен жұмыс жасайды; оқытудың негізгі түрі – сабақ, сабақтағы оқушы әрекетіне мұғалім жетекшілік етеді:*

- А) әріптестік педагогикасы
- В) дәстүрлі оқыту
- С) мектеп – парк
- Д) жоспарлап оқыту
- Е) вальдорф педагогикасы

30. *В.С. Библер төмендегі технологияның авторы:*

- А) мектеп-парк
- В) шеберхана
- С) мәдениеттер диалогы
- Д) модульдік оқыту
- Е) дамыта отырып оқыту

31. *П.М.Эрдниев төмендегі педагогикалық технологияның авторы:*

- А) дидактикалық бірліктерді ірілендіру
- В) жүйелік-әрекетті оқыту
- С) модульдік оқыту
- Д) әріптестікте оқыту
- Е) дамыта отырып оқыту

32. *И.С.Якиманская айналысқан технология:*

- А) пәнге бағытталған оқыту
- В) дамыта отырып оқыту
- С) өзін-өзі дамыту
- Д) тұлғаға бағытталған оқыту
- Е) коммуникативтік оқыту

33. *Г.К.Селевконның айтуынша, педагогикалық технологияның концепциясын әлеуметтік, басқару және жаратылыстану ғылымдарына негізделген тиімді оқыту жүйелерін құрастырумен айналысатын кең диапазонды білімдер сапасы ретінде қарастыратындар:*

- А) Б.Т.Лехачев, С.А.Смирнов, М.Меейр, Р.Киффер
- В) П.И. Пидкасистый, В.В.Гузев, М.Эраут, Р.Стакена, Р.Кауфман, Д.Эли, С.Ведемейер
- С) В.П.Беспалько, М.А.Чошанов, В.А.Сластенин, В.М. Монахов, А.М.Кушнир, Б.Скиннер, С. Гипсон, Т.Сакамото.
- Д) М.В.Кларин, В.В.Давыдов, Г.К.Селевко, Д.Фини, К.М. Силбер, П.Митчел, Р.Томас.
- Е) Ш.А.Амонашвили, В.Ф.Шаталов, С.Н.Лысенкова.

34. *Г.К.Селевконның айтуынша педагогикалық технологияның концепциясын оқу үдерісі үшін теория жасау және оқу құралдарын, аппаратураны және ТСО-ы қолдану деп түсінетін ғалымдар:*

- А) Б.Т.Лихачев, С.А.Смирнов, М.Меейр, Р.Киффер.
- В) П.И.Пидкасистый, В.В.Гузев, М.Эраут, Р.Стакена, Р.Кауфман, Д.Эли, С.Ведемейер.
- С) В.П.Беспалько, М.А.Чошанов, В.А.Сластенин, В.М.Монахов, А.М.Кушнир, Б.Скиннер, С.Гипсон, Т.Сакамото.
- Д) М.В.Кларин, В.В.Давыдов, Г.К.Селевко, Д.Фини, К.М.Силбер, П. Митчел, Р.Томас.
- Е) Ш.А. Амонашвили, В.Ф.Шаталов, С.Н.Лысенкова.

35. *Г.К.Селевконның айтуынша, педагогикалық технологияның концепциясын оқу міндеттерін орындау тәсілі ретінде, оқыту үдерісін жақсарту үшін бихевиористік әдістер мен жүйелік*

талдауды қолдану немесе коммуникация үдерісі деп түсіндіретіндер:

- А) Ш.А.Амонашвили, В.Ф.Шаталов, С.Н.Лысенкова.
- В) Б.Т.Лихачев, С.А.Смирнов, М.Меейр, Р.Киффер.
- С) П.И.Пидкасистый, В.В.Гузеев, М.Эраут, Р.Стакена, Р.Кауфман, Д.Эли, С.Ведемейер.
- Д) М.В.Кларин, В.В.Давыдов, Г.К.Селевко, Д.Фини, К.М.Силбер, П.Митчел, Р.Томас.
- Е) В.П.Беспалько, М.А.Чошанов, В.А.Сластенин, В.М.Монахов, А.М.Кушнир, Б.Скиннер, С.Гипсон, Т.Сакамото.

36. Г.К.Селевконың айтуында педагогикалық технологияның концепциясын педагогикалық технологияның бірнеше мәнін қарастыратын көп аспектілі көзқарас ретінде қабылдайтындар:

- А) В.П.Беспалько, М.А.Чошанов, В.А.Сластенин, В.М.Монахов, А.М.Кушнир, Б.Скиннер, С.Гипсон, Т.Сакамото.
- В) Б.Т.Лихачев, С.А.Смирнов, М.Меейр, Р.Киффер.
- С) М.В.Кларин, В.В.Давыдов, Г.К.Селевко, Д.Фини, К.М.Силбер, П.Митчел, Р.Томас.
- Д) П.И. Пидкасистый, В.В.Гузеев, М.Эраут, Р.Стакена, Р.Кауфман, Д.Эли, С.Ведемейер.

Е) Ш.А.Амонашвили, В.Ф.Шаталов, С.Н.Лысенкова.

37. Г.К.Селевконың педагогикалық технологиясының вертикалды құрылымы бөліп көрсетеді:

- А) технологияның алты класын
- В) технологияның екі класын
- С) технологияның үш класын
- Д) технологияның төрт класын
- Е) технологияның бес класын

38. Дамыта оқыту технологиясының негізін салушылар:

- А) М.Н.Скаткин мен Л.В.Занков.
- В) Д.Б.Эльконин мен В.В.Давыдов.
- С) В.М.Монахов пен Ж.А.Караев.
- Д) В.В.Гузеев пен Г.К.Селевко
- Е) Ш.А.Амонашвили мен В.Ф.Шаталов.

39. ТМД педагогикалық кеңістігінде педагогикалық әріптестік технологиясын дамытудың инициаторлары:

- А) Ш.А.Амонашвили, В.Ф.Шаталов, С.Н.Лысенкова, М.П.Щетинин, Е.Н.Ильин, И.П. Волков, И.П. Иванов, В.А.Караковский, Л.А.Никитина, Б.П.Никитин.

В) Ш.А.Амонашвили, В.Ф. Шаталов, С.Н.Лысенкова.

С) М.П.Щетинин, Е.Н.Ильин, И.П.Волков.

Д) И.П.Иванов, В.А.Караковский, Л.А.Никитина, Б.П.Никитин.

Е) Л.А. Никитина, Б.П.Никитин.

40. Батыс педагогикасында кооперативтік модельдің алғашқы үлгілерін жасағандар:

- А) Г.Линдсей, К.С.Халл, Р.Ф.Томпсон.
- В) Д.Ж. Арнсон, Р.Славин, Ш.Шарон, Р.Джонсон, Д.Джонсон.
- С) М.Робер, Ф.Тильман.
- Д) К.Меридит, Д.Стилл, Ч.Темпл.
- Е) А.Валлон, Ж.Пиаяже, П.Ланжеван.

41. Әріптестік педагогикасы бойынша Қазақстанда алғашқы болып докторлық жұмысын қорғаған:

- А) Ш.Т.Таубаева
- В) З.А.Исаева
- С) Н.Д.Хмель
- Д) Н.Н.Хан
- Е) Ж.Р.Баширова

42. ТОГИС білім беру технологиясының авторлық ұжымын басқарады:

- А) М.В.Кларин
- В) В.М.Монахов
- С) Г.К.Селевко
- Д) В.В.Гузеев
- Е) В.А.Сластионин

43. Интернет ресурстарды қолдану төменгі білім беру технологиясының жүйе құраушылық элементі болып табылады:

- А) СГО
- В) RWCT
- С) КМД
- Д) КСО
- Е) ТОГИС

44. RWCT (Шығыс Еуропа мен Азия мектептеріне сыни тұрғыдан ойлау технологиясын енгізу) жобасының авторлары:

- А) Дж.Арнсон, Р.Славин, Ш.Шаран, Р.Джонсон, Д.Джонсон.
- В) К.Меридит, Д.Стилл, Ч.Тепл.
- С) Г.Линдсей, К.С.Халл, Р.Ф.Томпсон.

- Д) М.Роберт, Ф.Тильман.
- Е) Ш. Ескалива, С.Мирсеитова.

45. Жүйелік-әрекеттілік оқыту технологиясы төменгі мектептің біреуінде жасалған:

- А) Москва педагогикалық психологиялық мектебінде
- В) Ленинград педагогикалық психология мектебі
- С) Харьков педагогикалық психологиялық мектебі
- Д) Минск педагогикалық психологиялық мектебі
- Е) Новосибирск педагогикалық психологиялық мектебі

46. RWCT базалық моделінің авторы:

- А) Огл, Джеллет.
- В) Ваухан, Эстес, Дишнер.
- С) Ваухан, Эстес, Дишнер.
- Д) Темпл, Тирни, Ридэнс.
- Е) Ваухан, Эстес.

47. RWCT-ң базалық моделі болып табылады:

- А) HTTP
- В) IBM
- С) WWW
- Д) ERR
- Е) CNN

48. Білім беру саласында әлеуметтік саясатты жүзеге асыру деңгейіндегі үдерісті анықтайтын педагогикалық технологиялары:

- А) Макротехнологиялар
- В) Метатехнологиялар
- С) Мезотехнологиялар
- Д) Микротехнологиялар
- Е) Мультитехнологиялар

49. Төмендегі технологияның біреуінің құрылымдық элементін ақпаратпен жеке жұмыс жасау, рефлексия құрайды:

- А) КМД
- В) ТОГИС
- С) RWCT
- Д) КСО
- Е) СГО

50. «Команда-Конкуренция-Конкурс» оқыту моделі төмендегі технологияның бірінде қолданылады:

- А) коммуникативтік оқыту

- В) дамыта отырып оқыту
- С) ізденісті оқыту
- Д) дискуссиялық оқыту
- Е) кооперативтік оқыту

51. Оқытудың ойындық стратегиясы технология ретінде төменгі жас категорияларының бірінде қолданылады:

- А) бастауыш мектепте
- В) кез келген жаста
- С) жоғарғы сыныптарда
- Д) білімгерлерді оқытуда
- Е) мектепке дейінгі балаларды оқыту

52. В.В.Гузеевтің айтуынша, білім беру технологиясының құрамды бөлігіне жатқызылады:

- А) оқытудың жоспарланған нәтижелері және қазіргі жағдайы, оқытудың модельдері, диагностика құралдары.
- В) оқытудың жоспарланған нәтижелері және қазіргі жағдайлары
- С) оқытудың модельдері
- Д) диагностикалық құралдары
- Е) оқытудың модельдері және диагностика құралдары

53. Жүйелілік, ғылымилық, құрылымдық, басқарымдылық төмендігі технологиялардың бірінің сапалары болып табылады:

- А) барлық педагогикалық технологияларды
- В) білім беру технологияларының
- С) тәрбие технологиясының
- Д) қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың
- Е) жалпы технологиялардың

54. Тұтас және игерілуі туралы бақылау үздіксіз жүріп отыратын оқу ақпараттарындағы логикалық аяқталған бөлім былайша аталады:

- А) мәтін
- В) шығарма
- С) модуль
- Д) абзац
- Е) макет

55. Танымдық әрекеттің ұйымдастырылуы мен басқаруына қарай педагогикалық технологиялардың жіктелуі төмендегіше түрлерден тұрады:

А) классикалық дәстүрлі оқыту, дәрісті, кітапты, аудио-бейнелік құралдарды қолдана отырып оқыту

В) классикалық дәстүрлі, сынып-сабақ, дәрістік-оқыту; қазіргі заманғы оқулықтың көмегімен оқытатын дәстүрлі оқыту

С) классикалық дәстүрлі оқыту, дәрісті, кітапты аудио-бейнелік құралдарды қолдана отырып оқыту класикалық дәстүрлі, сынып-сабақ, дәрістік-оқыту, қазіргі заманғы оқулықтың көмегімен оқытатын дәстүрлі оқыту, «шағын топтар» жүйесі, «кеңесші» жүйесі, компьютерлік оқыту, бағдарламалап оқыту, өзін-өзі басқару, әкімшілік басқару

Д) «шағын топтар» жүйесі, «кеңесші» жүйесі, компьютерлік оқыту, бағдарламалап оқыту, өзін-өзі басқару, әкімшілік басқару

Е) бағдарламалап оқыту, өзін-өзі басқару, әкімшілік басқару.

56. Ми белсенділігі технологиясының авторы:

А) Ф.Кунце

В) А.Осборн

С) У.Гордон

Д) Ф.Цвикки

Е) Ч.Темпл

57. Синектиканы ойлап тапқан:

А) У.Гордон

В) Ф.Кунце

С) А.Осборн

Д) Ф.Цвикки

Е) Ч.Темпл

58. Фокальдық нысан әдісін ойлап табушы:

А) Ч.Темпл

В) У.Гордон

С) А.Осборн

Д) Ф.Цвикки

Е) Ф.Кунце

59. Морфологиялық анализді ойлап табушы:

А) Ф.Кунце

В) У.Гордон

С) А.Осборн

Д) Ф.Цвикки

Е) Ч.Темпл

60. Ми белсенділігі, сенектика, фокальдық нысан әдісі, морфологиялық анализ:

А) оқытудың заңдылықтары

В) педагогикалық технологиялар

С) білім беруші моделдер

Д) оқытушы стратегиялар

Е) дидактикалық принциптер

61. Оқу курсының дәл айқындалған оқу мақсатынан, ақпараттар жиынтығынан, материалды үйренуге жетекші әдістемеден, шеберліктерді қалыптастыруға тиіс практикалық сабақтардан, құрал-жабдықтар мен диагностикалық тапсырмалардан тұратын салыстырмалы түрдегі автономды бөлігі аталады:

А) оқу жоспары

В) оқу модулі

С) оқу бағдарламасы

Д) оқу құралы

Е) оқу міндеті

62. Қазақстан Республикасындағы модульдік оқытудың тұңғыш ғылыми-педагогикалық орталығын құрушы:

А) Н.Д.Хмель

В) А.А.Уманов

С) М.М.Жанпеисова

Д) Н.А.Лебедева

Е) К.Ж.Кожаметова

63. Қазақстан Республикасында болашақ мұғалімдерді тренингтік оқытудың тұңғыш лабораториясын құрушы:

А) барлық аталған психологтар біріге отырып Астана қаласында

В) С.М.Джакупов (Алматы)

С) В.А.Ким (Тараз)

Д) Г.В.Поликарпова (Шымкент)

Е) М.Г.Сұхбанкулов (Көкшетау)

64. Фасилитация, модерация, менторлық дегеніміз:

А) педагогикалық басқарудың принциптері

В) педагогикалық технологиялар

С) оқытушы стратегиялар

Д) білім беруші моделдер

Е) сабақ түрлері

65. Қазақстан Республикасындағы жүйелік-әрекеттілік білім

беру технологиясы бойынша тұңғыш әдістемелік кешен мына оқу пәні бойынша жасалды:

- А) математика
- В) қазақ тілі
- С) химия
- Д) орыс тілі
- Е) ағылшын тілі

66. Құрылымдық топтық оқыту, өзін-өзі бағалау және айналадағылардың бағасы, әрекеттілік оқыту, өзін-өзі дамыту – бұл модельдер:

- А) қашықтықтан оқыту
- В) жұмыс орнында оқыту
- С) коперативтік оқыту
- Д) ақпараттық технология
- Е) кредиттік технология

67. «Педагогикалық фариация» терминін ғылыми айналымға енгізген:

- А) Б.С.Гершунский
- В) Ю.К.Бабанский
- С) В.В.Краевский
- Д) П.Г.Щедровицкий
- Е) Г.С.Альтшуллер

68. ТРИЗ (ӨМШТ – өнертапқыштық міндеттерді шешу теориясы) технологиясының негізін салушы:

- А) А.С.Макаренко
- В) Я.А.Коменский
- С) Дж.Дьюи
- Д) В.А.Сухомиллинский
- Е) Г.С. Альтшуллер

69. Кредиттік жүйе АҚШ университеттерінде қолданыла бастады:

- А) 20-ғ. екінші жартысында
- В) 20-ғ. бас кезінде
- С) 19-ғ. орта шенінде
- Д) 20-ғ. соңында
- Е) 19-ғ. бас кезінде

70. Кредиттік жүйе Европа университеттерінде қолданыла бастады:

- А) 20 ғ. екінші жартысында
- В) 19 ғ. бас кезінде
- С) 20 ғ. орта шенінде
- Д) 20 ғ. соңында
- Е) 21 ғ. бас кезінде

71. Қазақстан Республикасында кредиттік жүйе қолданыла бастады:

- А) 21 ғ. бас кезінде
- В) 19 ғ. орта шенінде
- С) 20 ғ. бас кезінде
- Д) 20 ғ. екінші жартысында
- Е) 20 ғ. соңында

72. Қандай да бір білім беру саласындағы іс-әрекетті қамтитын педагогикалық технологиялар төмендегіше аталады:

- А) Метатехнологиялар
- В) Макротехнологиялар
- С) Мезотехнологиялар
- Д) Микротехнологиялар
- Е) Мультитехнологиялар

73. Оқу-тәрбие үдерісіндегі жекелеген модульдер міндеттерінің іске асуын қамтамасыз ететін педагогикалық технологиялар төмендегідей аталады:

- А) Метатехнологиялар
- В) Макротехнологиялар
- С) Мезотехнологиялар
- Д) Микротехнологиялар
- Е) Мультитехнологиялар

74. Тек қана тұлға аралық деңгейде, ұсақ операциялық міндеттерді шешуде қолданылатын педагогикалық технологиялар төмендегіше аталады:

- А) Мезотехнологиялар
- В) Макротехнологиялар
- С) Метатехнологиялар
- Д) Микротехнологиялар
- Е) Мультитехнологиялар

75. Ұжымдық ой-әрекеті (ҰОӘ немесе КМД) педагогикалық технологиялардың негізін салушы:

- А) В.А.Караковский

- В) Ю.К.Бабанский
- С) Б.М.Неменский
- Д) А.А.Вербицкий
- С) Г.П.Щедровский

76. *Дамыта отырып оқыту технологиясы мынадай педагогикалық технологиялар қатарына жатады:*

- А) әлеуметтік-педагогикалық
- В) жалпыпедагогикалық деңгейдегі
- С) модульдік деңгейдегі
- Д) тұлғааралық қарым-қатынас деңгейіндегі
- Е) педагогикалық технология болып табылады

77. *Қазақстан Республикасындағы білім берудің сапасын басқару технологиясы төмендегі деңгейдің біреуіне жатқызылады:*

- А) әлеуметтік-педагогикалық деңгейдегі
- В) жалпыпедагогикалық деңгейдегі
- С) модульдік деңгейдегі
- Д) тұлға аралық қарым-қатынас деңгейіндегі
- Е) педагогикалық технология болып табылады

78. *Бағдарламалық оқу материалын игеру технологиясы төмендегі деңгейдің біреуіне жатқызылады:*

- А) әлеуметтік-педагогикалық деңгейдегі
- В) жалпыпедагогикалық деңгейдегі
- С) модульдік деңгейдегі
- Д) тұлғааралық қарым-қатынас деңгейіндегі
- Е) педагогикалық технология болып табылады

79. *Орын толтыра оқыту технологиясы төмендегі деңгейдің біреуіне жатқызылады:*

- А) тұлғааралық қарым-қатынас деңгейіндегі
- В) әлеуметтік-педагогикалық деңгейдегі
- С) модульдік деңгейдегі
- Д) жалпыпедагогикалық деңгейдегі
- Е) педагогикалық технология болып табылады

80. *Сынға төтеп беру тренингі технологиясы төменгі деңгейдің біреуіне жатқызылады:*

- А) жалпыпедагогикалық деңгей
- В) тұлғааралық қарым-қатынас деңгейіндегі
- С) әлеуметтік педагогикалық деңгейдегі
- Д) модульдік деңгейдегі

Е) педагогикалық технология болып табылмайды

81. *Дидактикалық бірлікті кеңейтетін (ДБК) педагогикалық технологияның авторы*

- А) П.М.Эрдниев
- В) В.Ф.Шаталов
- С) Л.В.Тарасов
- Д) С.Н.Лысенкова
- Е) В.К.Дьяченко

82. *Төмендегі оқытудың қайсы түрі технологияға жатпайды:*

- А) топтық оқыту
- В) қашықтан оқыту
- С) дәстүрлі оқыту
- Д) модульдік оқыту
- Е) қарқынды күшейте оқыту

83. *Өзгелермен бірге өмір сүріп, жұмыс жасай білуге үйрету төмендегі технологиялардың қайсысының негізгі мақсаты:*

- А) модульдік оқыту
- В) жүйелік-әрекеттілік білім беру
- С) кооперативтік оқыту
- Д) сыни тұрғыдан ойлау
- Е) дамыта отырып оқыту

84. *Зерттеу міндеттерінің стратегиясын, бағыттарын және шешу жолдарын ашып көрсетеді:*

- А) әдістемелік көзқарастар мен принциптер
- В) мақсаттар мен міндеттер
- С) зерттеу әдістері
- Д) формалар мен құралдар
- Е) дидактикалық жүйелер

85. *Проблема қойып оқыту технологиясының төрт негізгі шарты бар. Төмендегі шарттың қайсысы оларға жатпайды:*

- А) шешілетін проблеманың оқушы үшін маңыздылығы;
- В) әрбір этапта туындап отырған проблемалардың шама жетерліктей болуы;
- С) шешілетін проблеманың оқушы үшін маңыздылығы;
- Д) проблеманың мазмұнына қызығушылық тудыра алатындай жеткілікті мотивациямен қамтамасыз ету;
- Е) педагогтың оқушы мен диалогының өзара түсініктікпен, сыйластықпен құрылуы.

86. Педагогикалық қарым-қатынас тренингі технологиясы төмендегі деңгейдің біреуіне жатқызылады:

- А) педагогикалық технология болып табылмайды
- В) жалпыпедагогикалық деңгейдегі
- С) әлеуметтік-педагогикалық деңгейдегі
- Д) модульдік деңгейдегі
- Е) тұлғааралық қарым-қатынас деңгейдегі

87. Нәтижеге бағытталған оқыту Қазақстан Республикасында:

- А) 19 ғ. енгізіледі
- В) ежелгі заманнан бері бар
- С) кенестік дәуірден бері бар
- Д) егемендік алу үдерісінде енгізілді
- Е) қазіргі күнде енгізілуде

88. Нәтижеге бағытталған оқыту мемлекеттік стандарттарда мына жағдайлардың айқындалуын талап етеді:

- А) оқушылардың оқу нәтижелері
- В) білім берудің әдістері
- С) оқытудың әдістері
- Д) оқу құралдары
- Е) үйретілетін фактілер мен құбылыстар

89. Нәтижеге бағытталған оқыту Қазақстан Республикасындағы ұлттық білім беру моделі ретінде жарияланады:

- А) бағдарламамен
- В) Конституцияда
- С) заңдық тұрғыда
- Д) жарғылық тұрғыда
- Е) жарияланған жоқ

90. Оқыту технологиясын:

А) аймақтың немесе қаланың білім беру департаменті директорының бұйрығымен енгізіледі

В) мектеп директоры анықтайды

С) білім беру ситуациясының ерекшелігіне сәйкес мұғалім таңдайды

Д) білім және ғылым министрінің бұйрығымен енгізіледі

Е) оқушының өзі жасайды

91. Педагогикалық технология қолданылады:

А) тек қана кәсіби білім беру саласында

В) тек қана жалпы білім беру саласында

С) жалпы білім беру және тәрбиелеу саласында

Д) тек қана тәрбиелеу саласында

Е) тек қана жоғары кәсіби білім беру саласында

92. Сенсорлық тәрбиелеуге негізделген педагогикалық технологияны жасап шығарған:

А) М.Мид

В) М.Монтессори

С) Н.Менчинская

Д) М.Монтень

Е) В.В.Гузеев

93. Тәрбиелеуші ұжым педагогикалық технологиясының негізін салған:

А) В.А.Сухомелинский

В) В.А.Караковский

С) Л.И.Новыкова

Д) А.С.Макаренко

Е) В.В.Гузеев

94. Жүйелік-әрекеттілік білім беру технологиясының психологиялық негізі болып табылады:

А) П. К. Анохиннің функционалдық жүйелер теориясы

В) А. Р. Лурияның психикалық функциялардың таралмаушылық теориясы

С) П. Я. Гальпериннің ақыл-ой әрекеттерінің кезендік қалыптасу теориясы

Д) А. А. Ухтомскийдің доминанта теориясы

Е) З. Фрейдтің бейсаналық теориясы

95. З.А.Решетова жасаған:

А) модульдік оқыту технологиясын

В) жүйелік-әрекеттілік білім беру технологиясын

Д) сыни тұрғыдан ойлауға үйрету

Е) сенсорлық тәрбиеге негізделген педагогикалық технологияны

96. Г.П.Щедровицкий жасаған:

А) ұжымдық ой-әрекеті технологиясын

В) дамыта отырып оқыту технологиясын

С) өнертапқыштық шығармашылық негіздерін үйрету технологиясын

Д) модульдік оқыту технологиясы

- Е) кооперативтік оқыту технологиясын
97. *Г.С.Альциуллер жасаған:*
А) модульдік оқыту технологиясы
В) дамыта отырып оқыту технологиясын
С) өнертапқыштық шығармашылық негіздерін үйрету технологиясы
- Д) кооперативтік оқыту технологиясын
Е) ұжымдық ой-әрекеті технологиясын
98. *Францияда негізделген педагогикалық технология:*
А) ТРИЗ
В) шеберхана
С) дамыта отырып оқыту технологиясы жүйелік-әрекеттілік білім беру технологиясы
Д) сенсорлық
Е) ұжымдық ой-әрекеті технологиясын
99. *Италияда негізделген педагогикалық технология:*
А) жүйелік-әрекеттілік білім беру технологиясын
В) шеберхана
С) ТРИЗ
Д) дамыта отырып оқыту технологиясын
Е) сенсорлық тәрбие
100. *Дж.Арнсон, Р.Славин, Ш.Шаран, Р.Джонсон, Д.Джонсон-дар жасаған моделі:*
А) модульдік оқыту
В) сыни тұрғыдан ойлауды дамыту
С) дискуссиялық оқыту
Д) жобалық оқыту
Е) коперативтік оқыту
101. *Жұмыс орнында оқытудың моделі ретінде өзін-өзі дамыту бұл:*
А) реттеліп отыратын үш кезеңділік өз бетімен өзін-өзі дамыту
В) өз бетімен өзін-өзі дамыту
С) өз бетімен дамыту
Д) өзін-өзі дамыту
Е) өздігінен болатын даму
102. *Д.Б.Эльконин мен В.В.Давыдов жасаған технология:*
А) сенсорлық тәрбиеге негізделген педагогикалық технология
В) дамыта отырып оқыту технологиясы

- С) сыни тұрғыдан ойлауға үйрету технологиясы
Д) жүйелік-әрекеттілік білім беру технологиясы
Е) модульдік оқыту технологиясы
103. *Өзгелермен бірге өмір сүріп, жұмыс жасай білуге үйрету төмендегі технологиялардың қайсысының мақсаты?*
А) модульдік оқыту
В) дамыта отырып оқыту
С) кооперативті оқыту
Д) сыни тұрғыдан ойлау
Е) дамыта отырып оқыту
104. *Әрекеттік оқуды білім беру моделі ретінде жасаған:*
А) Р.Славин
В) Д.Б.Эльконин
Д) Ч.Тепель
Е) Р.Реванс
105. *Педагогикада оқыту мен тәрбиелеудің мәселелерін тек қана балалардың жеке бас ерекшеліктеріне сәйкес құратын бағыт:*
А) акмеология
В) педалогия
С) технология
Д) педоцентризм
Е) әдістеме
106. *Тірек конспектілер технологиясының авторы:*
А) Пассов Е.И.
В) Гузик Н.П.
С) Шадриков В.Д.
Д) Границкая А.С.
Е) Шаталов В.П.
107. *Білім беруді ізгілендіру технологиясының авторы:*
А) Тарасов Л.
В) Первин И.Д.
С) Дьяченко. В.
Д) Амонашвили Ш.
Е) Унт Инге
108. *Төмендегі оқытудың қай түрі технологияға жатпайды?*
А) қарқынды күшейте оқыту
В) қашықтан оқыту
С) топтық оқыту

- Д) модульдік оқыту
- Е) дәстүрлі оқыту

109. *Гипотезаның тәжірибелік тексерілуі . . . деп аталды:*

- А) формалдық
- В) анкеталау
- С) педагогикалық эксперимент
- Д) нақтылау
- Е) жаттығу

110. *Технологиялық оқыту принциптерінің негізінде –*

- А) ережелер
- В) педагогикалық заңдар мен заңдылықтар
- С) әдістемелік нұсқаулар
- Д) оқытушының жұмыс жасау жүйесі
- Е) оқышылардың белсенділігі

111. *Оқытуды ұйымдастыру мен оқу мекемесіндегі бүкіл тәртіп моралдық тұрғыдан күшті тұлғаны қалыптастыруы тиіс, егер оқыту төмендегіше сипатта болса:*

- А) ізгілікті сипатта
- В) демократиялық сипатта
- С) тәрбиелік сипатта
- Д) ұлтжандылық сипатта
- Е) эстетикалық сипатта

112. *Тәрбиелік мақсатқа жетудегі әдістер мен тәсілдер кешенін қолдану процедурасы аталады:*

- А) құрал
- В) әдіс
- С) әдістеме
- Д) технология
- Е) тәсілдер

113. *Тәрбиенің негізгі заңдылықтарын зерттейтін ғылым саласы, бұл:*

- А) жас ерекшелігі педагогикасы
- В) салыстырмалы педагогика
- С) арнаулы педагогика
- Д) педагогика тарихы
- Е) жалпы педагогика

114. *Оқытушы тапсырмалық ситуацияны қалыптастыратын оқытудың әдісі:*

- А) вербалдық әдіс
- В) бағдарламалық әдіс
- С) проблемалық әдіс
- Д) дедукциялық әдіс
- Е) индукциялық әдіс

115. *Ойлау, талдау, дәлелдеу құралдарының сөздік бейнелеуі:*

- А) вербалді әдіс
- В) проблемалық әдіс
- С) бағдарламалық әдіс
- Д) дедукциялық әдіс
- Е) жаттығу әдісі

116. *Оқыту барысында оқытушы жалпыдан жекеге өтетін оқыту әдісі:*

- А) проблемалық әдіс
- В) индукциялық әдіс
- С) бағдарламалық әдіс
- Д) дидукциялық әдіс
- Е) вербалдық әдіс

117. *Жаңа педагогикалық технологиялар атауының халықаралық қабылданған формасы:*

- А) технологиялық оқытулар
- В) педагогикалық технологиялар
- С) білім беру технологиялары
- Д) инновациялық технологиялар
- Е) жаңа педагогикалық технологиялар

118. *Тірек сигналдарын пайдалана отырып перспективалық қарқында оқыту технологиясының авторы:*

- А) Г.К.Селевко
- В) В.Ф.Шаталов
- С) В.К.Дьяченко
- Д) С.Н.Лысенкова
- Е) В.В.Фирсов

120. *«Дәстүрлі дидактикалық жүйенің» негізінің қалануы кімнің есімімен байланысты:*

- А) Д.Дьюи
- В) А.И.Песталоцци
- С) И.Ф.Герbart
- Д) Я.А.Коменский

Е) Д.Локк

121. Проблема қойып оқыту технологиясының төрт негізгі шарты бар. Төменгі шарттардың қайсысы оларға жатпайды?

А) шешілетін проблеманың оқушы үшін маңыздылығы

В) әрбір этапта туындап отыратын проблемалардың шама жетерліктей болуы

С) шешілетін проблеманың оқытушы үшін маңыздылығы

Д) проблеманың мазмұнына қызығушылық тудыра алатындай жеткілікті мотивациямен қамтамасыз ету

Е) педагогтың оқушы мен диалогының өзара түсіністікпен, сыйластықпен құрылуы.

122. Педагогикалық технологияның негізгі элементтері – бесеу. Ал, төмендегі элементтердің біреуі дұрыс емес, қайсысы?

А) қысым

В) талап

С) конфликт

Д) педагогикалық қарым-қатынас

Е) ақпараттық ықпал

123. Сыныптан сыныпқа өту емтихандарында білім, білік, дағдылардың игерілуі деңгейін тексеру – бұл

А) жоспардағы бақылау

В) кезеңдік бақылау

С) ағымдағы бақылау

Д) қорытынды бақылау

Е) аралық бақылау

124. Мектептегі оқу-тәрбие үдерісінің негізгі формасы

А) емтихан

В) сабақ

С) сынып сағаты

Д) семинар

Е) дәріс

125. Өндірістік қызметке қызығушылықты қалыптастыру, техникалық шеберліктерді дамыту, бұл төмендегі тәрбие түрінің негізгі мақсаты:

А) плитехникалық тәрбие

В) дене тәрбиесі

С) педагогикалық білім беру

Д) экономикалық тәрбие

Е) ақыл-ой тәрбиесі

126. Ізгілік педагогикасы:

А) мұғалімнің беделін мойындатуға тырысады

В) педагог білімінің приоритеттілігін ұстанады

С) оқушыны қалай бар, солай қабылдайды

Д) тәрбиеленушіні өзгертуге ұмытылады

Е) білім берудің көлемін ұлғайтуға тырысады

127. Инновациялық мектептерде оқытудың тиімділігін арттыру қай жолмен іске асырылады:

А) жетілдірілген оқу технологияларын енгізу арқылы

В) мұғалімдерді іріктеу арқылы

С) мұғалімнің мерзімін ұзарту арқылы

Д) мұғалімнің жалақысын өсіру арқылы

Е) мұғалімдердің біліктілігін арттыру арқылы

128. Педагогикалық үдерістің технология екендігін критерийлері - бесеу. Ал, төмендегі критерийлердің біреуі дұрыс емес. Қайсысы?

А) тиімділік

В) жүйелілік

С) дәстүрлік

Д) қайта қалпына келуге бейімділік

Е) концептуалдылық

129. Проблемалық оқыту технологиясының маңызды кезеңіне төмендегі ситуациялардың қайсысын құру жатады:

А) қиындық ситуациясы

В) конфликттік ситуация

С) өмірлік ситуация

Д) проблемалық ситуация

Е) тығырыққа тірелу ситуациясы

130. Оқылатын тақырыптар, құбылыстар мен үдерістерді имитациялық түрде модельдеудің белсенді түрі:

А) дидактикалық ойындар

В) ересектердің ойыны

С) балалардың ойыны

Д) спорттық ойындар

Е) логикалық ойындар

131. Оқытудың қай әдісі негізінде оқушылар ғылыми таным әдістерін меңгереді:

А) көрнекілік әдісі

- В) сөздік әдіс
- С) зерттеу әдісі
- Д) тәжірибелік әдіс
- Е) ойын әдісі

132. Оқытудың бір әдісі екіншісінен немен ерекшеленеді?

- А) барлық әдістер бірдей
- В) танымдық қызметтің сипатымен
- С) жалпы деңгеймен
- Д) материалды игеру дәрежесімен
- Е) қызықтылығымен

133. Дидактикалық ойын оқыту ретінде

- А) оқу үдерісін белсендендіреді
- В) оқу үдерісін жандандарады
- С) оқу үдерісін ретке келтіреді
- Д) оқу үдерісін түсінуді жеңіл етеді
- Е) оқу үдерісін алмастара алады

134. Оқытудың мазмұны бүге-шігесіне дейін ашылады:

- А) ғылыми көпшілік әдебиеттерде
- В) діни әдебиетте
- С) балалар әдебиетінде
- Д) оқулықтарда, есептер мен жаттығуларда
- Е) заңдар мен бағдарламаларда

135. Толыққанды оқу үдерісі төмендегілердің қайсынсыз мүмкін

емес:

- А) оқушыға ықпал ету
- В) тек оқыту
- С) зерттеудің божамы
- Д) тәрбиелеу
- Е) тек оқу

136. Ынтымақтастық педагогикасының авторы кім:

- А) Лернер
- В) Макаренко
- С) Сухомлинский
- Д) Махмудов
- Е) Бабанский

137. Педагогикалық зерттеудегі ең бастысы:

- А) зерттеудің болжамы
- В) зерттеудің нысаны

- С) зерттеудің пәні
- Д) зерттеудің әдістері
- Е) зерттеудің өзектілігі

138. Жоспарлап оқыту технологиясының бес негізгі принципі бар. Төмендегінің қайсысы дұрыс емес?

- А) оқу материалының мөлшерлеп берілуі
- В) білімгердің белсенді өзіндік жұмысы
- С) меңгеру деңгейінің үздіксіз бақылауда болуы
- Д) оқытудың жеке басқа сәйкестілігі
- Е) оқу материалының өте көп мөлшерде берілуі

139. Әрбір сабақта білім, білік, дағдыларының игерілу деңгейін тексеру – бұл:

- А) жоспардағы бақылау
- В) кезеңдік бақылау
- С) қорытынды бақылау
- Д) ағымдық бақылау
- Е) аралық бақылау

140. Дидактикалық ойындар беске бөлінеді. Төмендегілердің біреуі дұрыс емес:

- А) эзіл-ысқақ ойындары
- В) заттық ойындар
- С) сюжеттік-рөлдік ойындар
- Д) дайын ережелері бар ойындар
- Е) интеллектуалдық ойындар

141. Толық меңгеру технолгоиясының негізін салған автор:

- А) Гузеев
- В) Дьюи
- С) Шаталов
- Д) Дж.Кэррол
- Е) Лернер

142. Төмендегі белгілердің қайсысы технологиялық белгілерге жатпайды?

- А) мақсаттылық
- В) жүйесіздік
- С) диагностикалық құралдардың болуы
- Д) педагогикалық үдерісті жоспарлауға мүмкіндік беретін

оқытушы мен оқушы іс-әрекетін реттейтін заңдылықтар

Е) оқушы және оқытушы қызметі мен үдерістерді талдайтын құралдардың болуы.

143. Төмендегі элементтердің біреуі педагогикалық технологиялардың элементтеріне жатпайды, белгілеңіз:

- А) санау
- В) бағалау
- С) педагогикалық қарым-қатынас
- Д) талап
- Е) ақпараттық әсер ету

144. Білім берудегі мониторингтің бірнеше түрі бар. Төменде берілген түрлердің біреуі дұрыс емес, көрсетіңіз:

- А) педагогикалық
- В) әлеуметтік
- С) табиғилық
- Д) психологиялық
- Е) демографиялық

145. Педагогикалық технологияға кіретін, оқыту үдерісіндегі ұйымдастыру және басқару жүйесі:

- А) ойын технологиясы
- В) бағдарламалы оқыту
- С) дәстүрлі оқыту
- Д) тұлғалық-бағдарлық технологиясы
- Е) мәселелі оқыту

146. Дидактикалық бірлікті кеңейтетін педагогикалық технологияның авторы:

- А) П.Эрдниев
- В) В.Шаталов
- С) Л.Тарасов
- Д) С.Лысенкова
- Е) В.Дьяченко

147. Алғашқы оқытуды, оқу және үйрету деп бөлген:

- А) А.Дистерверг
- В) И.Песталоций
- С) И.Гербарт
- Д) Ф.Фребель
- Е) Дж.Дьюи

148. Дидактика ұғымын ең алғаш рет ғылыми тәжірибелік айналымға ұсынған:

- А) Руссо
- В) Коменский

- С) Ратке
- Д) Песталоцци
- Е) Гербарт

149. Дидактика ұғымын алғаш ғылыми-білім жүйесінде өңдеген:

- А) Коменский
- В) Ратке
- С) Руссо
- Д) Песталоцци
- Е) И.Гербарт

150. Жалпы барлық өнермен бәрін үйретуге болады дидактикалық ұғыммен түсіндірген:

- А) И.Песталоцци
- В) В.Ратке
- С) Ж.Руссо
- Д) П.Каптерев
- Е) Я.Каменский

МАЗМҰНЫ

ТҮСІНІК ХАТ.....	3
1 ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ОҚУ ПӘНІ РЕТІНДЕ.....	6
1.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технология пәнінің объектісі, пәні, мақсаты, міндеттері.....	6
1.2. «Педагогикалық технология» ұғымына жалпы түсінік	8
1.3. «Педагогикалық технология» ұғымына ғылыми тұрғыдан берілген анықтамалар.....	11
2. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.....	17
2.1. Оқу-тәрбие үдерісін инновациялау – бүгінгі күннің өзекті мәселесі.....	17
2.2. «Инновация» туралы жалпы түсінік.....	19
2.3. Инновацияны енгізудің алғышарттары мен кезеңдері.....	21
2.4. Инновацияның негізгі қағидалары.....	23
2.5. Білім берудің инновациялық әдістері мен түрлері.....	25
2.6. Инновациялық әдістердің классификациясы.....	27
2.7. Инновациялық технологиялар және олардың өлшемдері.....	30
3. БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ГЕНЕЗИСІ МЕН ТАРИХИ ДАМУЫ.....	35
3.1. Педагогикалық технологияның даму генезисі.....	35
3.2. Педагогикалық технологиялардың даму динамикасы.....	39
4. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ АППАРАТЫ.....	46
4.1. Педагогикалық технологиялардың негізгі мақсаттары.....	46
4.2. Педагогикалық технологиялардың негізгі элементтері.....	51
4.3. Педагогикалық технологиялардың құрылымы.....	52
4.4. Педагогикалық технологиялардың негізгі алгоритмдері.....	54
4.5. Педагогикалық технологиялардың принциптері.....	55
4.6. Педагогикалық технологиялармен жұмыс істеу шарттары.....	55
4.7. Педагогикалық технологиялардың нәтижесінің жетістіктері.....	56

5. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ТҮРЛЕРІ.....	59
5.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың пайдалану қызметі бойынша топтастырылуы.....	59
5.2. Білім беру жүйесінде қолданылатын қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың негізгі ұстанымдары.....	61
6. ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ КАРТА.....	80
6.1. Технологиялық картаның жұмыс істеу құрылымы.....	81
6.2. В.М.Монаховтың технологиялық картадағы аксиомалары.....	83
6.3. Технологиялық карталау негізі.....	86
6.4. Технологиялық карта бойынша жұмыс істеу ережесі.....	88
6.5. Ізгілікті бағыттағы базалық технологиялық карталар.....	89
7. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚТА ҚОЛДАНУ ӘДІСНАМАСЫ.....	103
7.1. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды оқу-тәрбие үдерісіне ендіру жолдары.....	103
7.2. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар бойынша өткізілетін сабақтарға қойылатын негізгі талаптар.....	106
7.3. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды сабақта пайдалануда мұғалім – негізгі тұлға.....	108
8. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ПӘНІНІҢ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ОҚЫТЫЛАТЫН БАСҚА ПӘНДЕРМЕН ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСЫ.....	116
8.1. Оқу үдерісіндегі пәнаралық байланыстың маңызы.....	116
8.2. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардағы пәнаралық байланыстың философиялық негізі.....	118
8.3. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар курсындағы пәнаралық байланыстың дүниетанымдық қызметі.....	122
9. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ ОҚУ ПӘНДЕРІНІҢ НЕГІЗІНДЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНА СИПАТ-ТАМА.....	125
9.1. Бастауыш білім беру парадигмасы.....	125
9.2. Бастауыш мектепте қазіргі заманғы технологияларды пайдалану мүмкіндіктері.....	129

9.3. Бастауыш білім берудегі оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялары.....	131
---	-----

10. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫ ІЗГІЛЕНДІРУ ЖӘНЕ ДЕМОКРАТИЯЛАНДЫРУ НЕГІЗІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.....136

10.1. Тұлғаға бағдарлы педагогикалық технология.....	136
10.2. Ынтымақтастық педагогикасы.....	143
10.3. Білім беруді ізгілендіру технологиясы (Ш.А.Амонашвили бойынша).....	151
10.4. Адамгершілікті қалыптастыруға негізделген әдебиетті оқыту жүйесі (Е.Н.Ильин).....	155

11. ОҚУШЫНЫҢ ӘРЕКЕТІН БЕЛСЕНДІРУ ЖӘНЕ ИНТЕНСИВТЕНДІРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ.....158

11.1. Ойын технологиясы.....	158
11.2. Проблемалық оқыту технологиясы.....	174
11.3. В.Ф. Шаталовтың тірек сигналдар технологиясы.....	182

12. ОҚЫТУ ҮДЕРІСІН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ НЕГІЗІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.....190

12.1. Интербелсенді оқыту технологиясы.....	191
12.2. Нысаналы оқыту технологиясы.....	199
12.3. Деңгейлеп оқыту технологиясы (Қараев).....	205
12.4. Дифференциалды оқыту технологиясы.....	219
12.5. Ұжымдық оқыту технологиясы. (Дяченко Ривин).....	228
12.6. Топтық оқыту технологиясы.....	238
12.7. Компьютерлік оқыту технологиясы.....	241

13. ОҚУ МАТЕРИАЛЫН ӘДІСТЕМЕЛІК ЖЕТІЛДІРУ ЖӘНЕ ДИДАКТИКАЛЫҚ ҚАЙТА ҚҰРУ НЕГІЗІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.....269

13.1. Модульдік оқыту технологиясы.....	269
13.2. Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы.....	290

14. ОҚУШЫНЫҢ БІЛІМ ДЕҢГЕЙІН ЖЕТІЛДІРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ.....308

14.1. Дидактикалық бірліктерді ірілендіру – математикалық білім беру технологиясы.....	308
--	-----

15. ДАМЫТА ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ.....312

15.1. «Даму», «дамыта оқыту» ұғымдары.....	312
15.2. Дамыта оқыту технологиясының даму тарихы.....	314
15.3. Дамыта оқыту мақсаттары, міндеттері.....	317
15.4. Дәстүрлі және дамыта оқыту жүйелерін салыстыру.....	320

ҚОСЫМША.....327

**Ф. Б. Бөрібекова
Н. Ж. Жанатбекова**

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар

Оқулық

Басуға 24.06.2014 ж. қол қойылды. Қағазы офсеттік.
Қаріп түрі «Times».
Пішімі 60x90^{1/16}. Офсеттік басылым. Баспа табағы 22,5
Таралымы 1000 дана. Тапсырыс №****